

Mircea Dinutz

QUO VADIS, JUVENTUTE?!

N-aș îndrăzni să abordez un asemenea subiect, în egală măsură, fierbinte și delicat, controversat și disputat, dacă n-aș lucra în lucră în învățământul preuniversitar, dacă n-aș trăi aproape de tineri, observându-i cu atenție, apostrofându-i (uneori), admirându-i (alteori), justificându-i sau – în ultimii ani- mai adesea reproșându-le lipsa de imaginație, pragmatismul îngust și suficient, pierderea alterității, atrofierea sentimentului patriotic, deficitul sufletesc... de parcă noi n-am avea ce să ne reproșăm, de parcă ei (de fapt, unii dintre ei) au devenit așa din pământ și iarbă verde sau din seninul cerului.

Nici nu-mi trece prin minte să iau asupra-mi sau

asupra-ne, adică asupra generației mele, toate relele și slăbiciunile acestei superbe și trufașe tinereti, tot așa cum nici acestora nu le –ar trece prin gând să-și asume păcatele noastre. Cauzele pentru ceea ce este tineretul de azi (cu bune și rele) sunt multiple, deloc de neglijat. După 1992 au apărut televiziunile particulare, apoi – prin extindere treptată – o rețea monstruoasă de calculatoare prin care se încearcă a se controla o imensă informație (oare?); a crescut vertiginos numărul tentațiilor de orice fel, viața a devenit mult mai dinamică, aducând în prim-plan *tineretul plezirist*, iar „puterea imaginii” (René Huyghe) aproape că a anihilat eforturile acestuia (în căutare de sine) de a-și pune „sângele intelectual” în mișcare, de a procesa – pe cont propriu – informația, de a-și constitui o fibră morală rezistentă, un sistem de valori coerent!... Mulți dintre ei au căpătat abilități care, în concepția lor, pot substitui orice altceva: muncă, tenacitate, caracter, stăpânire de sine! Omul ca o prelungire firească a calculatorului – o imagine care îl face pe tânăr să privească cu nedisimulată superioritate generațiile care l-au precedat.

O măreție pe care și-o datorează, la urma urmei, *nu* faptelor sale de arme, ci unui microordinator mai mult sau mai puțin performant.

N-ar conta așa de mult că unii dintre ei au o îmbrăcămintă mai... bizară, de fapt uniformizatoare, nu totdeauna în acord cu vârsta, fizionomia, plinătatea trupului; n-ar conta atât de mult că, uneori, le lipsește tactul, delicatetea, că nu stăpânesc prea bine normele elementare de politețe în relațiile cu cei mai în vârstă; n-ar conta foarte mult nici măcar faptul că trăiesc cu spatele întors spre trecut / tradiție, mereu și obositor îngropați într-un prezent al voluptăților de-o clipă, dacă și-ar oferi cel puțin șansa maturizării, a desprinderii de contingentul cenușiu și al apropierei de transcendent.

Din punctul meu de vedere, majoritatea tinerilor din generația mea n-au fost nici mai buni, nici mai frumoși, nici mai deștepti, în comparație cu cei de acum. Cei mai mulți dintre noi, la 16-18-20-25 de ani, eram superficiali, vorbeam mult, tare și făceam extrem de puțin, eram plini de proiecte și de aspirații, pe care le risipeam cu iresponsabilitate, la fiecare pas. Odată pragul acesta trecut, ne repliam, păstrând atât cât ne trebuia din ceea ce am fost, mergând mai departe spre ceea ce voiam să fim. Era pragul spre maturitate, ceea ce însemna că ne asumăm niște responsabilități, construindu-ne cu dificultate, pas cu pas! Să recunoaștem că tinerețea nu e întotdeauna un avantaj!

Într-un imperiu al imaginilor atotstăpânitoare, ne vine greu să credem că acestea nu numai că nu joacă un rol

The Adoration of the Magi

The Adoration of the Magi

fundamental în procesul gândirii (Wittgenstein), dar chiar o atrofiază prin subordonare necondiționată. Tânărul de azi nu mai este interesat de valorile spirituale, pentru că nu a fost educat astfel. Cel mult a fost îndemnat să respecte (formal) niște cutume: mersul la biserică, în fiecare duminică și de sărbători, să-și facă cruce de câte ori trece pe lângă un locaș sfânt... Chiar și asemenea manifestări sunt rare, în cazul lor. În schimb, *aude cum* mai toată lumea discută despre bani, afaceri, sex, putere, subiecte cu adevărat inepuizabile! Bombardamentul cu obiecte erotice, gustul apăsător pentru divertisment și show, alienarea progresivă a discursului grav (cu interdicție la adevărurile de profunzime) pot fi considerate cauze prime ale frivolității omului „tranzitiei”. A accepta supremația imaginilor înseamnă a recunoaște că trăim sub vălul Mayei și că nu ne interesează să trecem dincolo de acesta. Or, impresia mea este că minunații noștri tineri (tehnici, pragmatici, inventivi) își folosesc toate calitățile native și abilitățile dobândite pentru a o proslăvi pe Maya, divinitatea supremă.

Lumea este – pentru ei – ceea ce se vede! Omul acela e bătrân și neputincios, copilul acela e blond, firav,

lipsit de vitalitate, iar tânăra de acolo – abordabilă, ce să mai discutăm?! „Individul ăla e tare, tare de tot” (două vile, trei amante, mașină de un miliard), cel pe care-l vezi scuturându-și profilul dur (strămoșii săi vin tocmai din grota de la Addaura) înaltă biserică după biserică, dă celor săraci cu ambele mâini și-i binecuvântează (în fața camerelor de luat vederi) cu „valea, hahalerelor!”, apoi pleacă să-și antreneze echipa de heruvimi, Doamne, ce lume interesantă! Îi privești seară de seară, etalându-și bogăția, grosolănia, prostia abundentă, convinși că totul li se cuvine și li se permite în numele Banului și al Poziției Sociale!

Peste toate avem, și-un Minister al Învățământului, al Cercetării și... al Educației (ați citit bine) ce și-a schimbat în ultimii 17-18 ani denumirea de 4 ori, ministrii, de 11 ori și năravurile- niciodată. Un minister care se agită mult (și inutil), demarează mereu proiecte, inovează, reformează și nu duce nimic până la capăt. Pentru că, în ciuda bunelor intenții, se face aproape orice în învățământul românesc: memorare à la Trăsnea, balul mărtisorului, miss boboc (după care a apărut și mister boboc) ora tip-suetă, adunarea gumistilor elevați, parada domnișoarelor ce poartă bluze „cu vedere la buric” (comandă specială) și balcoane suspendate, cangurul lingvistic, cangurul cibernetic, cangurul domestic, olimpiade peste olimpiade (ce paralizează activitatea la clase câteva săptămâni bune), mai puțin... educație!!

Nu-i vorbă, se fac și lucruri bune, rezultatele o confirmă, dar asta, cred eu, e mai mult consecința că unele practici, confirmate de tradiție, se lasă mai greu abandonate. A contribuit și presa (scrisă, video) care a exagerat defectele școlii românești, prezentând cu insistență la ȘTIRI acte de violență în incinta școlii, încât telespectatorii mai naivi au rămas cu impresia că școala este un ring special amenajat pentru confruntări fizice. Același presă, în goană după senzational, nu are nici timp, nici spațiul necesar, dar nici dispoziția de a prezenta cu obiectivitate- și părțile pozitive, progresele obținute, apăsând grotesc pe ideea că suntem total depășiți în raport cu Europa (ce ar oferi modele absolute)... Mă tem că adevărul nu se află, pe de-a întregul, nici de o parte, nici de cealaltă!! Se vrea sincronizarea învățământului românesc cu cel european prin *mimetism* (citiți: „măimută-reală”) cu ignorarea ostentativă a tradiției, oare de ce?! Acest efort de sincronizare nu are în vedere un element esențial – resursele umane (elevii și profesorii din România). Tinerii, mai bine zis, o parte dintre aceștia n-ar vedea ca o dramă pierderea identității naționale, iar cei mai mulți tratează o problemă atât de gravă cu o monstroasă indiferență. Cu excepțiile de rigoare, aceștia par dispuși să renunțe la tradiție cu lejeritatea cu care cineva și-ar pierde – ei și?! – șireturile de la pantofi, fără urme și regrete, iar profesorii de vocație, atâția câți mai sunt, par amar-resemnați, numărându-și în gând anii până la pensie, doar-doar or veni mai repede! Rămâne o întrebare pentru tineretul nostru vesel și fremătător: încotro, pe drumurile aspre ale lumii, fără un trecut, fără rădăcini, fără identitate de neam? Nu putem trăi veșnic în prezent. Va veni vremea întrebărilor de sine.

D.R. Popescu

BIODIVERSITATEA PETRE STOICA

I Umbră șarpelui

În ce limbă vorbea Dumnezeu cu Adam și Eva? Firește, în limba lui Dumnezeu. Dacă-i așa, și așa este, înseamnă că Adam, după ce a primit de la Dumnezeu misia sfântă – prima misie sfântă, și ultima! – de a da nume viețuitoarelor din paradis în limba lui Dumnezeu, folosindu-se, adică, de limba lui Dumnezeu, a botezat plantele, florile, animalele, păsările, peștii? Desigur! Faptul e atestat în Cartea Sfântă! În rai Dumnezeu crease o biodiversitate divină. Biodiversitatea, se știe, înglobează toate formele viului. Componentii biodiversității pot fi numiți – de ce nu? – biodiversitari! Dar pentru că toți acești biodiversitari trebuiau să poarte câteodată (uneori), câte o dată (tempo lent) sau câte-o dată (tempo rapid, pentru câte o singură dată), sau definitiv, câte un nume – vorba lui Sorescu! – ca să li se pună acest nume a fost învrednicit Adam! El a devenit, astfel, Nașul paradisului! Printre biodiversitarii edenici și-a început veacul vecilor și creația lui Dumnezeu, numită de Adam șarpe! E important de subliniat faptul că Adam și Eva au fost nașii șarpelui, dacă l-au botezat cu nume de șarpe! Atunci când șarpele, finul paradiziac, a venit pe la nași să-i

îndemne să mănânce din mărul interzis, nu erau, clar, ei între ei, niște străini! Și cum s-ar fi putut aștepta nașul Adam și nașa Eva ca finul lor drag să-i îndemne să calce pe bec?! De ce să le întunericască el orizontul existențial? Mai degrabă Adam și Eva și-au închipuit că în paradisul divin, unde mieii zburdau pe câmpii, albinele bâzâiau prin aer, fericite, iar toate florile înfloreau în deplină libertate, libertatea era fără de țarmuri, sau fără de maluri; libertatea era nețărmurită, așa că totul era permis!... Poate nu înțeleseseră ei exact ce însemna să nu te atingi de un pom!?... Cum să le treacă lor prin cap că mâncatul mărului va însemna și punerea în funcții biologice exacerbate a bucuriilor corporale, mai ales că la acea oră ei nici nu știau că sunt goi și că au sex!

Plantelor, florilor, legumelor, tuturor entităților vii din paradis, Adam – bănuim, nu dăm cu parul! – le-a dat și nume științifice, care, în mare parte, s-au pierdut! Având și o intuiție edenică despre o posibilă răspândire pe tot pământul a biodiversității, Adam a avut și o premoniție filologică: limba lui Dumnezeu se va numi în unele spații – în viitor, desigur! – copta, aramaica, greaca, latina, și – iarăși, firește! – traco-geto-dacica! Premoniția lui s-a adeverit: din cauza bulversărilor climatei, dislocările din istorie au dus la apariția și dispariția unor limbi, sau la transformarea lor în limbi moarte, cum este cazul latinei! Ei bine, bine, bine, chiar în limba latină moartă ne-au rămas vii denumirile date de Adam, în rai, unor specii de plante medicinale și aromatice... Iată *Lista lui Adam*:

1. *Acorus calamus* – obligeană
2. *Aloe arborescens* – aloe
3. *Aloe vera* – aloe
4. *Althea rosea* var *nigra* – nalbă de grădină
5. *Amaranthus caudatus* – motul curcanului
6. *Apium graveolens* – țelină
7. *Armoracia rusticana* – hrean
8. *Calendula officinalis* – gălbene
9. *Capsicum sp.* – ardei
10. *Cassia angustifolia* – siminichie
11. *Celosia cristata* – creasta cocosului
12. *Chelidonium majus* – rostopască
13. *Cnicus benedictus* – schinel
14. *Cynara scolymus* – anghinare
15. *Echinacea angustifolia* – echinacea
16. *Echinacea purpurea* – echinacea
17. *Glycyrrhiza glabra* – lemn dulce
18. *Helianthus tuberosus* – topinambur
19. *Hordeum vulgare* – orz
20. *Hypophae rhamnoides* – cătină

The Adoration of the Magi

Landscape with the Rest on the Flight into Egypt

21. *Hypericum perforatum* – sunătoare
22. *Hyssopus officinalis* – isop
23. *Inula heienium* – iarbă mare
24. *Lavandula angustifolia* – lavandă
25. *Leonurus cardiaca* – talpa găştii
26. *Melissa officinalis* – roiniță
27. *Momordica charantia* – castravete amar
28. *Mentha piperita* – mentă
29. *Ocimum basilicum* – busuioc
30. *Oenothera biennis* – luminița nopții
31. *Origanum vulgare* – sovârv
32. *Passiflora incarnata* – floarea pasiunii
33. *Petroselinum hortense* – pătrunjel
34. *Plantago lanceolata* – pătlagină
35. *Rheum officinalis* – revent
36. *Ribes nigrum* – coacăz negru
37. *Rosmarinus officinalis* – rosmarin
38. *Salvia officinalis* – jaleș
39. *Stevia reubadiana* – ștevie
40. *Symphytum officinale* – tățăneasă
41. *Tagetes patula* – crăițe
42. *Thymus vulgaris* – cimbru de cultură
43. *Valeriana officinalis* – valeriană.

Am transcris mai sus *Lista lui Adam* din două motive:

a) pentru că aceste specii de plante medicinale și aromatice – pe lângă alte specii de plante mai puțin, sau deloc aromatice sau medicinale! – umpleau cu miroase parfumate specifice aerului din paradis; b) pentru că aceste componente liliiale ale biodiversității au constituit, suntem siguri, fundamentalele componente ale biodiversității din țara tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte, precum și componentele biodiversității din gura de rai pe care coborau la vale trei turme de oi!... Miroasele paradisiace din întâia grădină-livadă le mai putem întâlni și în grădina castelului de la Elsinor, precum și în aerul ce-o învăluia pe Ofelia când avea brațele pline de flori... De unde se poate deduce că nebunia și moartea fac parte,

întotdeauna, din peisajul paradisiac! Evei și lui Adam nu le-a luat șarpele mințile? Moartea nu și-a făcut apariția în paradis în umbra de sub burta șarpelui, când finul nerecunoscător și-a îndemnat nașii la drăcii?

Deschidem o paranteză: ca să notăm faptul că prin grădina edemică a lui Petre Stoica trece mereu Ofelia, cu nebunia ei tandră, Ofelia! O, cum cântă moartea în dalba fecioară!

Și încă o paranteză: deși miroasele edemice ale plantelor și florilor pe care le nășiseră le puteau aerisi creierile până la sublim, trăind ei, Adam și Eva, într-un spațiu al idealului, irealismul s-a apropiat de ei pâș-pâș, odată cu târâșul șarpelui... Din lipsă elementară de experiență socială, irealismul i-a costat scump! Adam și Eva, da, n-au avut la îndemână vreo modalitate de a raționa corect asupra efectului negativ ce-ar fi putut rezulta din asumarea ipotezei propuse de șarpe – să mănânce mărul!... O idee catastrofală, ce să ne mai ascundem după plop! Așa că locuitorii azvârliti peste pârleazul paradisului, la Est de paradis (firește!), da, pot fi considerați și întemeietorii istoriei ideilor catastrofale!

Șarpele, superior protopărinților noștri din punct de vedere psihologic, a devenit, de fapt, întâiul ideolog – dacă și-a putut valorifica atât de eficient ideologia! Surprinzător e faptul că Dumnezeu i-a luat de urechi doar pe Adam și pe Eva, iar de șarpele ideolog nu s-a atins nici c-o floare!

Problema sexuală nu s-a bucurat din partea lui Dumnezeu de nicio înțelegere! Ai mâncat mărul, gata, n-a învins în tine Cuvântul prin care ți s-a spus ce să nu faci, au învins în tine vorbele, vorbele, vorbele șarpelui ideolog! Gata, morala ta e zero, ai rămas tot un fel de animal! Gata, în tine a învins țărâna, nu duhul, a învins viclenia târâtorului cel galbin de dudău!... Mâncând mere ai certificat faptul că aventura sexuală nu ține cont de etică! Afară din rai, potaie! Du-te și fii păstorul animalelor pe care le-ai nășit, fii regele cu sex deplin și plenipotent peste regina ta, Eva, fii regele administrativ peste biodiversitatea de la Est de Eden!

Sigur, Dumnezeu, care avea și humor, nu i-a făcut pe Adam și Enva una cu țărâna, dar nici asupra altor biodiversitari n-a mai suflat duh sfânt! Însă i-a azvârlit peste pârleazul edenic – așa cum spuneam mai sus! – pe Adam și Eva, ca să dea un exemplu de intransigență divină!

Ar mai fi de evidențiat un fapt asupra căruia n-am observat să se insiste!... Și anume: Dumnezeu, va să zică, i-a dat afară din paradis pe Adam și Eva în ziua a șasea! Iar El, Dumnezeu, în ziua șaptea s-a odihnit! Ceea ce înseamnă că istoria terestră a bravilor noștri protopărinți, Adam și Eva, a început când Dumnezeu dormea!

În universul floral, edenic, al domnului Petre Stoica, unde se află șarpele, nebunia minții și moartea? Dacă ne uităm mai bine prin gaura cheii paradisului Petre Stoica, vom observa, boieri dumneavoastră, că în decorul patriarhal al acestei lumi modernitatea stă ascunsă precum șarpele dionisiac în păpușoi! Distorsiunile minților, fumul istoriilor, dezechilibrul ecologic și moral, scăderea imunității cerebrale – toate acestea stau sub umbra șarpelui!

Irina Mavrodin

ÎN EXPLORAREA MARELUI NECUNOSCUȚ

în seara aceleiași zile de duminică

13 decembrie 2007

Vorbeam cu Miorel despre tot felul de lucruri. Mă întrebă dacă mi-am scris și astăzi pagina despre Irinuca. Începe să plângă, așa cum face de fiecare dată când vorbim despre ea. Eu plâng foarte rar, de ce oare mă simt ca împietrită? Poate ca să fie totuși cineva „mai tare”, spre a-i ajuta pe cei care-i plâng moartea să se oprească din plâns? Sau poate pentru ca să pot să scriu, să-mi duc la „bun sfârșit” gândul de a scrie o carte despre Irinuca, această carte pe care o scriu chiar acum? Căci nu se poate scrie –imi dau seama mai bine ca oricând – cu lacrimile curgând pe pagină.

O stare la fel de persistentă ca aceea pe care o am în legătură cu plecarea oribil de rapidă (sau fericit de rapidă?) a Irinucăi dintre noi, în „încăperea alăturată”, după cum mi-a spus, cred, Herta Spuhn, citându-mi, cred, o veche tradiție evreiască. Starea mea de a fi uimită în fața întâmplării pe care ea, Irinuca, veșnica încăpățănată, rebela plină de energie, de personalitate, animată de un imens și puternic proiect, nu a mai putut-o controla, domina. Sau poate – de ce nu aș crede într-o altă tot atât de posibilă întâmplare: ea a renunțat să mai trăiască, a renunțat la încăpățănarea de a trăi, la dorința de a trăi? „Gata”, „gata”, „prea mult”, spunea ea. Nu acesta este înțelesul cel mai adânc al acestor vorbe, pe care le-a repetat de multe ori în ultimele zile, când noi, eu și cu Miorel, eram atât de convinse că ea se va vindeca și eram supărate pe Bebe că vede totul în culori „catastrofice”?

Vorbesc cu Miorel despre plecarea lui Irinuca în Statele Unite, acum cinci ani, după ce câștigase două burse, una la Universitatea din San Diego și alta la cea din Stony Brook (New York), și o alesese pe ultima (la alte patru fusesse admisă, dar fără bursă). Era îmbrăcată cu o fustiță scurtă, bleumarin, și cu o geacă, tot foarte scurtă, tip vestă, dar cu mâneci lungi, de asemenea bleumarin. Era frumoasă, cu părul lucios, cu ochii scânteietori, cu pielea mată, iradiind lumină, cu gesturi și mers grațios. Stătea foarte serioasă, deja parcă învăluită de un mister, în fața unui geamantan uriaș, negru, pe rotile, de care era legată bine o pătură subțire de lână (cumpărată de mine în peregrinările mele universitare la Brașov, împreună cu Mihaela P.), în carouri viu colorate, bine armonizate.

Eu și Miorel eram ca mute, ni se părea că pleacă pe o altă planetă, pe care neam de neamul nostru nu pusese piciorul. Irinuca m-a întrebat: „Oare fac bine că plec?”

Era o întrebare pur retorică, răspunsul era deja dat, îl dăduse ea însăși, prin decizia extraordinară pe care o luase, prin munca ei intensă de câteva luni în vederea obținerii bursei, prin faptul că se găsea acum, lângă acel geamantan uriaș, pe aeroportul Otopeni. Acum întrebarea îmi revine mereu în minte, împreună cu starea pe care mi-a dat-o, atunci, când mi-a fost pusă. Parcă i-am simțit caracterul adânc premonitoriu (prin îndoiala pe care totuși o exprima) și m-am simțit foarte responsabilizată când i-am răspuns, făcând parcă un efort să mă conving pe mine însămi: „Bine înțeles că faci bine că pleci, e un mare succes al tău, totul va fi foarte bine!”

Pleca să exploreze de una singură marele necunoscut, cu un curaj extraordinar, (pe care acum îl vedem tot mai mult ca fiind una dintre trăsăturile ei de caracter cele mai definitorii) așa cum acum, după cinci ani, a plecat să exploreze, cu același aer misterios și îndepărtat, aproape rece (pe aeroportul Otopeni ne făcuse doar un ușor semn cu mâna), un alt mare necunoscut, cel al tărâmului de dincolo, pentru a ne face nouă, celor trei părinți ai ei rămași dincoace, de cealaltă parte a lumii, calea mai ușoară, mai netedă, eliberându-ne de toate (de toate?) temerile. Nu pot uita ce a spus Miorel îndată după moartea Irinucăi: „Acum sunt liberă, cu adevărat liberă, Irinuca ne-a dat libertatea”.

Nu spun aici doar vorbe goale, nu fac aici doar „frumoase” speculații, ci încerc să descriu o stare a mea foarte reală: după moartea Irinucăi alta este relația mea cu moartea, mai îmblânzită, mai familiară. Și nu numai a mea. Radu mi-a vorbit aseară despre mormântul mămişii, la care nu ne-am mai dus de multă vreme, și despre dorința lui de a face împreună un cavou al întregii familii. Radu cel tânăr și cel activ, Radu, cel care nu are încă patruzeci de ani și pe care nu l-am auzit niciodată încă vorbind astfel!

14 decembrie 2007

M-a sunat la telefon Dan S., ca să mă invite să merg la un concert al lui. Mi-e foarte drag Dan, îmi place foarte mult calitatea lui rară, în plan uman și în plan artistic. Nu vom uita niciodată că, la parastasul Irinucăi (de patruzeci de zile), a avut ideea să cânte la vioară. Toți cei din jurul mesei l-au ascultat, încremeniți de emoție, unii cu lacrimi în ochi. Lucru extraordinar, lucru miraculos: fără să știe, inspirat cu siguranță de duhul Irinucăi, Dan cânta Bach, adică tocmai singura muzică pe care Irinuca o asculta întruna în zilele premergătoare morții ei!

UNIVERSITATEA CARE UCIDE (II)

Moto: „Eu, ca om și ca autor, am trăit întreaga mea viață lucidă în acest infern” și nu pot renunța – e dreptul meu, e privilegiul meu ca gânditor, ca observator al vieții, al istoriei, al propriei mele existențe, poate, mai știi, e unicul meu dar! – de a cerceta, contempla, diseca, privi, analiza și «pipăi» sub toate cusăturile ceea ce am trăit.”

N. Breban: *Noi am trăit infernul*, „Contemporanul”, febr. 2008

Revin la teancul de întrebări trimise de Alexandru Deșliu.

Al. Deșliu: Ați avut parte de acuzații politice în studenție?

–O, da. Dacă tata era „element declasat”, eu trebuia să fiu „element blocat”. Cotitura nefastă din acel august '44 îi schimbăse linia destinală. Definitiv. La început, i se părea că va trece comunismul ca o gripă oarecare. Aștepta să treacă. N-a trecut.

Proveniența „nesănătoasă” a fost handicapul meu. Ce observa J.J. Rousseau? Că, prin naștere, fiecare este liber și egal cu semenii săi. Poate în natură, la mijloc de codru des. În societatea, chipurile, „egalitară”, funcționa *contraselecția*. Trebuiau să piardă, la concurență, cei cu dosar „nesănătos”. Privilegiați erau cei validați de PCR.

Fusese și mai rău. Citez dintr-o Informare de partid (din 5 mai '59), cu privire la admiterea și menținerea în instituțiile de învățământ superior a fiilor de exploatare, condamnați politic, transfugi etc.

„În anul școlar 58-59, au fost admiși în învățământul superior pe întreaga țară doar 9 fii de exploatare (0,1%)”.

Era bine să n-ai rude fugite în străinătate, ca părinții să nu fi avut avere, să provii dintr-un tată muncitor „cheferist”, măcar fără trecut politic, deci apolitic.

Numai la Institutul „Maxim Gorki” nu se cerea fișa de origine socială. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, fiică de moșier, a absolvit „Maxim Gorki” și imediat după a fost numită redactor la Editura de Stat, ca în '49 să devină asistenta lui G. Călinescu. Pe el l-au scos; Z.D.-B. a rămas până-n '58, când a luat-o Tudor Vianu la catedra lui, unde a funcționat pînă-n '82. Începuse „just”: tradusese împreună cu Tamara Schächter *Poemul pedagogic* de A.S. Makarenko.

Eu am scăpat, am mai spus, de admitere pe bază de dosar de Sfat (popular), dar tata a dus teribilă povară a clasei sociale până la sfârșit. Mi s-a pus *diagnostic social rezervat*, ca să mă exprim în termeni medicali, din clasa întâi: persoană potențial ostilă. Am încasat mereu. Au întârziat să mă facă pionieră, la fel – utecistă. M-am simțit permanent umilită social. Doamne, cât am urât autobiografiile, notele de relații, referințele, aprecierile BOB, caracterizările din partea aceluiași BOB!

Am cunoscut starea de „miel la cuțit” când se abăteau prin amfiteatru „epurările”. Apărea secretara și citea o listă cu nume de exmatriculați. Cum i s-a întâmplat unei prietene cu tată deținut politic: Doina Hreapcă.

„Pește-n cârlig” m-am simțit când s-a organizat contra mea o ședință UTC, ca terapie de șoc. De ce spun s-a când a organizat-o Dragomir Horomnea, ajuns după facultate la „Tânărul leninist” și, postsocialist, la „Adevărul”?

Măcar Horomnea și-a cerut scuze când m-a întâlnit în București. Tocmai i se topise un roman.

Am scăpat atunci – greu – de o sancțiune. Notele la comportament social erau sub limită: neintegrată în colectiv, izolată de grupă, încrezută și, culmea, aveam prea multe note de zece, cum mă admonesta, din prezidiu, o studentă de la secția franceză, care tocmai picase un examen la specialitate.

Mustrare scrisă, mustrare cu avertisment, vot de blam, asta îi aștepta pe cei care nu participau susținut la „acțiuni” patriotice: cules de sfeclă ori de porumb pe tarlalele „gospodăriilor agricole”, după ce se raportase demult „încheierea străngerii recoltei”. Munca voluntar-obligatorie e tautologie socialistă.

Toate se numeau, de-a valma, sarcini: și sortarea cepei, și sesiunile științifice pe țară, și colaborarea la emisiuni radio, și participarea la întâlniri cu scriitori: Otilia Cazimir, Demostene Botez, Mihai Sevastos, Șerban Cioculescu, George Lesnea, plus pajul Otiliei, Horia Zilieru.

Al. Deșliu: Izbucnirea personală contra Filologiei ieșene e clară în *Universitatea care ucide*.

– Pentru că nu-mi trece trecutul ăsta. Nu pot lăsa trecutul în urmă. De ce? O spune mai bine N. Breban în moto-ul ales pentru acest capitol. Resentimentul nu mi-l pot anihila, dar asta nu înseamnă că mă și orbește. Ura mea a rămas în fazele de *dolor* și de *furor* (mânie); n-am ajuns la *nefas* (cruzime). Sunt unul dintre alienații eșecului social. Suferința asta nu se șterge. Răbufnesc mânioasă, dar rămân victimă, chit că buna mea prietenă Mariana Șenilă-Vasilii, cu care consun până a ne considera dioscure, mă tot consolează:

„Magda-Dio, poate că ai avut nevoie, ca autor, de suferința asta. Vrei să-ți scrii Cartea, gândește-te la legenda dragă mie: arta scrisului, după Eschil a fost adusă oamenilor de Prometeu, un răzvrătit contra lui Zeus, dar și un chinuit, un torturat”.

Dar să revin la profesori. Marea lor parte nu urmărea punerea noastră pe carte, ci înregimentarea politică. Mi-a sunat rău cuvântul înregimentare. M-am văzut în tunică și-n pantaloni cu vipuşcă. Eram 150 de studenți în an? Trebuia să devenim 150 de Pristanda de roșu, cu creiere netezite de doctrină, care să intimideze și să înfricoșeze la rândul lor elevii, să crească element tânăr și verificat în școlile patriei socialiste.

Prin Bybliopolis te purtau cei buni. Georgeta Loghin (*safe* din p.d.v. politic) și *Feuilles Jaunes*, soția lui Al. Andriescu (nevestele fără însușiri, dar și fără lucrări erau susținute de conducere) se aflau la ani lumină față de Alexandru Dima; ca și Ion Tiba față de Alexandru Husar; ca și Nicu Crețu ori Grișa Țugui față de Mihai Drăgan. Iar Antoaneta Macovei, la limită de

intelect... universitar, față de toată lumea.

Nerozii penibili – destui – rezistau „restrângerilor de activitate” și celorlalte forme de „comprimare” și de „raționalizare”. Macovei n-a ieșit pân’ la pensie (forțată de studenți, la ’89) din dilema *Cine a scris* Cântarea României. Bălcescu sau Russo?

Ceea ce arată că nu competența, nu eficiența pedagogică ar fi contat, ci tehnica și strategia promovării. Profesorul Ciopraga a protejat tot felul de nulități, ca Noemi Bomher. Altfel nu-mi explic cum de-a păstrat-o în catedră și a eliminat-o pe Tereza Culiianu, trecând și peste scandalul unui referat de doctorat plagiat după Titus Mocanu, la virgulă, exact și întocmai, vorba cuiva. Iar Noemi Bomher a tot continuat să plagieze.

Incapacitatea competiției devenise lege în școala ceaușistă. Elenista Simina Noica s-a văzut obligată să-și ia lumea-n picioare, sătulă să târnuască o aprobare de locuință la „closete”. Așa li se spunea garsonierelor confort III, de lângă Piața Nicolina.

Când s-a prezentat la un concurs pentru postul de conferențiar la Catedra de Filosofia istoriei și a culturii, Constantin Noica a anexat la dosar o declarație.

„Vă rog totodată a lua act de faptul că înțeleg să mă retrag din concurs, în caz că se prezintă dl. Mircea Eliade”.

Numai că modestia, onestitatea, integritatea nu te aduceau în fruntea Universității, în obsedantele decenii.

Cine n-a intrat în pandaimos a asistat, din afara zidurilor închisorii, la închiderea orizontului. Ca Petru Caraman, ca Șt. Cuciureanu, ca Th. Simenschy, ca Gh. Ivănescu, de la Universitatea ieșeană.

Romanul meu (și nu-i un titlu marketizat: partea rea a Universității chiar a ucis) și-a propus să învețe ceva, pentru noi și despre noi, din destinul rezistențelor la doctrină, convinși, ca Petru Caraman, că numai și numai libertatea de opinie asigură funcționarea normală a învățământului.

Caraman a fost un om furtunos și a rămas la fel până-n moarte. Profesorul I.D. Lăudat i-a spus odată lui Petru U.

„Domnule Petruță, ți-era și frică să-i răspunzi la salut”.

Cred că nu se luau măsuri contra lui Petru Caraman pentru că nu-i puteau reproduce ideile acolo, sus. Vorbea de moartea țării în ’40 și de moartea individului în ’44...

Petru U. mi-a explicat cum de n-a fost arestat și dus la Jilava, la Gherla, la Canal... Aflat în refugiu, salvase o grămadă de bucoavne slavonești. Consulatul sovietic i-a mulțumit, dar numai „amic URSS” nu era slavistul Caraman.

Țin minte că, după ce-a fost pus în pământ, în buna tradiție a ipocriziei, a fost lăudat ca „promotor” al slavisticii ieșene.

Afișul din hol anunța următoarea *ordine de zi* a ședinței, formulată cinic sau numai prosteste. La punctul 1: *Moartea lui Petru Caraman*. Punctul 2 era cacofonic: *Revoluția lingvistică care ne trebuie*.

De-formatorilor studențimii le mergea din plin; celorlalți, formatorilor, li se trântea capacul ideologic peste dește, să nu iasă cumva la lectorate în vest, să nu prindă vreo bursă peste Ocean. Ștampila *bon pour Occident* era în mâna mai-marelui Facultății și Universității, în anii ’70 și ’80, Vasile Arvinte. El arăta sub-pușilor cașcavalul plecării. Manu Forte dispunea de pâinea și de liniștea tuturor. De la Arvinte (prorector hă-hăt, din ’77) porneau toate recompensele, dar și toate sancțiunile. Criteriul? Gradul de atașament față de Arvinte însuși. Liber-pansiștii (ca Luca Pițu), care nu-și lipeau bandă adezivă peste

gură, erau amenințați că or să moară lectori sau și mai rău. Ultracooperanții erau citați favorabil în dări de seamă, li se lăuda competența (nedovedită-n veci), primeau răsplata unei funcții administrative (prodecan, secretar științific, șef de sindicat etc.), documentări la Freiburg etc. Frica de urmări păzea bostănăria universitară pentru că Arvinte era un punitiv. După ce poetul Mihai Ursachi l-a nemurit într-un catren (Arw are 7 țucale/ în care își ține ideile sale./ Dar are și unul mai mic/ în care însă, nu ține nimic”), Arvinte s-a opus angajării lui la Catedra de Germană, în pofida dorinței Herthei Perez, șefa Catedrei. A persecutat-o până când această femeie tare (parc-o văd în ședințe de partid, citind indiferentă, în primul rând de scaune, un *policier*) și-a luat lumea în cap și-a emigrat în R.F.G. Doamna Perez a avut curaj să-l huiduiască pe un mojiic britanic: scria pe tablă, scărpinându-se în fund, iar materialele didactice folosite erau sticle goale, duhând a bere. Mulți lectori străini veneau în România ca să se scape de armată și erau încântați de schimb.

Oicum, catrenul lui Mihai Ursachi s-a transmis din generație în generație de studenți, ca folclor samizdat. În varianta post-decembristă, Arw „manipula” țucale.

Al. Deșliu: Din CV-ul dvs. știu că în toamna lui '76 ați fost angajat la Catedra de limbă română pentru studenții străini.

– N-am găsit, după ce Leonte m-a scos de la „Cronica”, altă soluție.

Cînd am revenit ca asistent la „Cuza”, după aproape zece ani de la terminarea facultății, i-am re-întâlnit și mai fascinați de Putere, și mai cu două fețe, și mai ambițioși. Pentru că Universitatea e o lume de ambițioși: ambițioși adaptabili ca Elvira Sorohan, ambițioși incolori ca Doru Scărlătescu, ambițioși ascultători ca Grigore Țugui, ambițioși agresivi ca Nicu Crețu (Luca Pițu îi spune Grețu), obrăznicuț, descurcăreț, dinamic, pontos...

Insist să spun că toate tarele sociale se rezumă *tipic* în Universitate: oportunism și vanitate, prejudecată și clientelism, mitocănie și ipocrizie, impostură și impostură.

Într-o ședință de început de an școlar, în Aula „Eminescu”, mi-a sărit în ochi ce îmbătrâniți erau. Bărbați încravați, în costume țepene, autori de *contribuții*, deloc inhibați de repetare, ca Pavel Florea, babe dichisite ca Ecaterina Teodorescu: cercei lungi, coc savant și gură încleștată de dispreț față de cine nu se ocupa, ca ea, de *Propoziția subiectivă*. Antoaneta Macovei ținea la vedere un număr din „Anale”, unde publicase ceva despre *Cîntarea României* și se plîngea lui Petru Ursache:

„Ce m-a regulat Arvinte! Pe mine și pe doamna Platon”.

Fetele măritate cu dentiști iubitori de cultură, ca Burlui și Cogălniceanu, erau lectorese. Soții lor piliseră destui dinți de șefi, aveau în grijă destule proteze de rectori ca să aibă avansarea asigurată.

„Scriu o carte despre Malraux, dar altfel. Antrî nu soa di”, l-am auzit pe Constantin Pavel, „Malroalmeu...”. În fapt, Pavel scria mai ales note informative contra colegului de catedră Luca Pițu, ca să-l denunțe pentru „legături primejdioase” cu lectorii străini.

Dacă nu-ți turnai colegul în scris o puteai face oral, în ședințe. Se introdusese Raportul Comunist. Era un fel de defulare freudo-marxistă: îți denunțai în plen colegii pentru „atitudine neprincipială”. De ce cutare se eschivează de la sarcinile de partid? Să fim, deopotrivă, ne-trebniți! Într-o astfel de adunare cu convocator, Petru Ursache a fost propus de un

„amic” să conducă Învățământul ideologic, deși „amicul” știa bine că o să refuze și că acest refuz va provoca represalii. Nu aduce asta a micro-experiment Pitești? Cu ură și delatțiune, înainte!

Dacă Facultatea era sub ciocanul lui Arvinte, Catedra de limba română pentru studenți străini era sub ciocanul lui Valter. Studenții îi spuneau Valter Closet, dar latinistele și italianistele și lusitanistele deveneau sașii de admirație când îi zăreau caninii înveliți în aur sclipind. Ce-i drept, și atomii lui (spune un bărfem) intrau în fuziune la vederea lui Ani Cojan, *pulchra puella* în studenția mea.

Trebuia să i se spună nulității numite Richard Valter *Sutor ne supra crepidam*. Îi arăta figa Ștefan Cuciureanu. Dar romanistul de talie europeană pescuia pe Ciric, iar Valter pleca în locul lui, peste hotare, ca specialist. Și câți francofonii (ca Dimitriu) nu lectorizau la Dijon sau la Lyon? Cred că topul imposturii a fost atins de madam Alexandrescu, grameriana care a speriat Sorbona, urmată de Tinca Țăranu.

Am spus că Facultatea se afla sub ciocanul lui Arvinte? Mai exact, în *ivănșa*. După câte îmi aduc aminte, se lansase în presă cu o notiță despre *ivănșaua* asta (cu varianta *iavașaua*). Un fel de zăbală, de botniță: „două bețe legate la capăt cu o sfoară, cu care se prinde buza de sus a calului, să stea la potcovit”. Sau la castrat. Cum glosarul ne învață, Arvinte a practicat invănșaua în conducere.

În fond, politrucii se lăsau dominați și controlați de „organe”, nedemn, ca să domine și să controleze corpul didactic la rândul lor.

Insist – da – asupra acestei perioade pentru că toate tarele societății sînt reflectate exact de școală, mai ales de cea superioară. Universitatea a fost tipizat socialistă, dar tot acolo s-a înfiripat Carta rezistenței la intoxicarea cu drog propagandistic. S-au strecurat, printre rîndurile cursurilor, idei nepermise; s-a intrat în delict de opoziție. În Universitate e război și-n timp de pace. În Facultatea de filologie a crescut/ înflorit cultul personalității lui Arvinte și a ultracooperanților din rețea, mereu cu prezumție de capacitate. Acolo s-a produs și farsa alegerilor, cînd aveam de ales între Arvinte și Arvinte, între Adriescu și Andriescu. Împreună cu Mihai Drăgan, am pus la cale o ieșire din conul arvintesc. Temerarii de noi, care am ridicat mîna contra realegerii, am primit în obraz hohote de rîs dinspre Oamenii Măriei Sale, care-l caracterizaseră în ton de telegramă de adeziune la politica tovarășului Ceaușescu: înaltul aport în domeniu – pararam-pam-pam –; sistematicitatea cercetării – pararam-pam-pam –; preeminența germanistului – pararam-pam-pam – ... Fabrica de mituri despre meritele lingvistului Arvinte funcționa peste plan. Dacă se laudă mult-mult-mult o non-valoare, sigur că rămîne ceva, cum e și cu calomnia. Într-un buletin, elegant pentru vremea aceea, cu copertă argintie, se intonau tot felul de arii, se cânta în drîmbă și-n alăută pentru Arvinte, *vir preeruditus*, se sufla în corn. Arvinte era cobzărit, guzlit, țiterit. I se intonau psalmi, cu frică de sancțiune și cu nădejde-n avansări. Ia să nu fi ținut hangul! Ia să fi fluierat în biserică!

„Uite-te la Irimia, ricana Petru U. Parc-ar fi învățat să chelească de la Arvinte. Chelește exact ca Manu Forte”. Și cum se ondulau spre prezidiu cînd Arvinte era acolo!

Personal, nici nu l-am avut profesor pe veșnicul și vajnicul prorector, pentru că tocmai pleca în vest. Mic, grăsuț, mers legănat din umeri, de om important, începea să-și citească foile aruncînd peste amfiteatru o privire triumfătoare. A ținut

Landscape with a Scene from the Legend of St. Roch

un curs-două. Expunere confuză, aglomerări de exemple care reușeau firul unei comunicări terne...

L-a înlocuit pe-atunci tînărul lector cu delegație Dan Ilie, rebelul. „*Beznă e cuvînt slav*”, ridica el vocea în amfiteatrul III 12.

Urma o listă de ponoase și năravuri venite de la Răsărit: becisnic, boșorog, calic, clevetnic, gîngav, golan, jimbat, leneș, lacom, nătîng, năuc, nerod, prost, smintit, scîrnăv, șontorog, tîmp...

Dan Ilie nu făcea parte dintre profii autistici, care nu voiau să comunice nimic discipolilor.

Aici **Alexandru Deșliu** m-ar fi chestionat în legătură cu Petru Ursache. De ce nu m-a ajutat? Îi răspund: relația lui cu șefii, cu oamenii momentului desemnați de PCR, cu gradele a fost constant precară. N-are repere contextuale ca și mine. Îi lipsește tactul. Vasile Adăscăliței colecționa ouă încondeiate și-l încondeia la Arvinte. Iar *rău tratat* de Arvinte echivala cu *ratat*.

Negativul i l-au pus în circulație din cauza istoricului Facultății. A lucrat la istoricul ăsta, pe brînci, doi ani. „Sarcina de onoare”, cum i-au spus, a fost gîndită să-și bată cuie-n talpă. A fost presat să comită un fals ordinar. Cum? I s-a propus să-i umfle pe unii și să-i dezumfle pe alții. L-au chemat la ședințe peste ședințe de Consiliu, ca să le dea varianta dorită. A fost sfătuit să rotunjească (așa, ca la frizer), portretele decanilor, să prelucraze „olecuță” datele, să deplaseze ceva accente de pe Gh. Ivănescu pe Arvinte, de pildă; de pe Mihai Drăgan pe Vasile Adăscăliței.

„Vreți un istoric al modelelor sau al antimodelor?”, le-a replicat Petru U. „N-am ridicat statui. Cine a dinamizat viața universitară a fost prezentat ca atare”. I s-a transmis că, dacă face gât, n-o să mai aibă sfoară la zmeu.

Antoaneta Macovei îl suna repetat: „Strechietule! Ți i-ai ridicat pi tăți în cap. Arvinte tună și fulgeri pi-n tăt locu contra ta. O sî rămâi cu norma descompletată!”.

Arvinte, simbolul și simboala Universității, fusese, după părerea sub-pușilor, minimalizat în istoric.

Numai Arvinte? Mulți s-au găsit diminuați. Situația cuiva în ierarhia de valori irită. La Universitate, fiecare nu crede decît ce-i convine să creadă. N-are deprinderea autoaprecierii corecte.

I-am spus să refuze „sarcina”, i-am spus că terenul e minat de grandomanie. (Taurul) încăpăținat n-a vrut să mă asculte.

Îmi amintesc replica celebră a lui Valter, în Consiliu:
„Fii dialectic, tov Ursache. Pornește de la prezent spre trecut”.

„Pui accent pe niște abuzuri (era vorba de „restructurările” din 1948), l-a atenționat secretarul de partid pe centru universitar (*remember*: poziția președintelui Emil Constantinescu), abuzuri complet lichidate de Congresul IX al PCR”.

I s-a cerut să elimine ceea ce numise *forme de comprimare*: listele cu cei înlocuiți în anii școlari '50-'51, '52-'53, Petru Caraman, Th. Simenschy, Șerban Cioculescu, Dan Simonescu, cf. Legii din 1948. Cică mâncau spațiu inutil.

Petru U. n-a cedat: trebuia dovedit că ierarhiile fuseseră complet falsificate.

Nu le-a scăpat nici măcar o greșeală de tipar, considerată „neîntâmplătoare”.

„În '48, conferința de Estetică a fost transformată în Știința literaturii. Înhumarea (în loc de *îndrumarea* nota mea, Magda U.) spre o orientare marxistă a revenit lui...”

Ce l-a indignat pe Petru Ursache a fost faptul că Richard Valter (care, când auzea de tipărituri era gata să pună foc, să scoată chibritul) a vrut să nu se mai treacă în materialul anexă (62 de pagini) titlurile lucrărilor de doctorat, cursurile tipărite, volumele fiecăruia. Numai că multiplicarea cursului era o datorie (mai puțin a lui Valter) pentru un cadru didactic.

În a nu știu câta ședință de Consiliu, s-a propus o variantă revizuită a istoricului Facultății: partea până-n reforma din '48 să fie redusă și asta ca să rămână loc pentru contemporanii noștri. Mai ales cei tineri, „valorile potențiale”.

„Vreți istoric sau tort Diplomat cu frișcă?”, a replicat Petru U. Nu fac dare de seamă pentru ședința sindicală, ca să iau în calcul valorile potențiale. Am fixată o anume ștachetă. *Pas des documents, pas d'histoire*”.

Utopia lui Petru U.? Himera lui? Criteriile. Aplicarea criteriilor universitare.

Cum vă spuneam, **domnule Alexandru Deșliu**, Petru (Ursache) n-a suportat să falsifice ierarhia în folosul grupului conducător. N-a avut adjective ornante pentru Arvinte. A fost scos *detractor* al generației de mijloc și al celei tinere, ca și cum în cercetare împărțirile pe generații n-ar avea valoare strict convențională. E chiar bine venit în știință să-ți trădezi generația, depășind-o.

„Geniile pustii”, cum le zicea Mihai Drăgan, s-au coalizat împotriva lui. Autori de compilații s-au considerat „estompați” în istoric. Cum? Pentru unii, Ursache deținea epitetele apreciative, pentru alții – stereotipe. Peiorative chiar. Ce înseamnă, de exemplu, a îmbogăți *oportun* bibliografia de specialitate? Mi-a povestit Petru U. că a încercat să le explice. *Lucrare fundamentală* nu-i mai puțin spus decât *capitală*; *laborios* nu-i de rușine; *admirabil* nu sună mai rău decât *incontestabil*; *oportun* e *oportun* și *fecund* e *fecund*.

Prietenul I. Apetroaie s-a considerat și el adus prea puțin în scenă. Avea o voce neplăcută, dar dozată (model Șerban Cioculescu) să pară de bun orator. Ca răspuns la portretul din istoric, mi-a căutat noduri în papură într-o lucrare de cercetare științifică (pentru triadă), într-un moment în care numai de așa ceva n-aveam nevoie.

Pe scurt, Petru U. s-a „bucurat” de antipatia celor „încondeiați” de el în istoric. Zâmbetele dulcege, pupăturile, întrebările amabil-convenționale au dispărut. Numai Nica avea un aer absent, cu gândul în Costa Rica. Petru U. a avut parte de

priviri tăioase, dușmănoase, crâncene. La fel și eu! Dar istoricul a apărut, cu unele modificări, așa cum l-a conceput. Al. Andriescu a insistat să elimine numele celor care au preferat exilul, ca Hertha Perez, Horst Fassel, Luminița Fassel, Gertrude Sauer, de altfel cadre didactice excelente. Vă vine să credeți, **domnule Deșliu**? După evenimentele din decembrie '89, tocmai Andriescu l-a acuzat în revista „Cronica” de... fals în istoricul Facultății. L-a incriminat că ar fi scos numele celor plecați din țară. Dar tot pățitu-i priceput! Petru Ursache a păstrat dactilograma cu tăieturile lui Andriescu, cu observațiile lui, cu scrisulețul lui.

V-am răspuns, iată, de ce n-a putut Petru (Ursache) să mă ajute să scap de restructurare, deși cumetria era-n floare la „Al.I. Cuza”. Dinastia Andriescu, soție, fiică din prima căsătorie a soției, fiu, era semănată în trei catedre: de limbă română, de literatură română și de limbi germanice.

Ar mai fi de spus că era foarte convenabil să fii Vasile Arvinte și nu Petru Ursache; Al. Andriescu și nu Petru Ursache, Vasile Adăscăliței și nu Petru Ursache, Liviu Leonte și nu Petru Ursache. Ei erau în gustul (ideologic) al epocii, nu Petru Ursache. Neobediința l-a costat zece dosare respinse de Securitate. Au plecat alții la lectorate, în locul lui de drept.

„Nu ieși dincolo pentru că nu vrea Arvinte, i-a spus fostul rector Mihai Todasia. Ce i-ai făcut?” Și a ridicat un deget semnificativ spre umeri.

„Și fiindcă tot am luat-o pe coasta memorialisticii”, cum scrie Ioan Adam în *Parole în Balcania*, trebuie să mărturisesc și asta: chiar eu i-am spus lui Petru U. (avea 40 de ani) să intre în PCR și să nu mai complice atâta treaba:

„Vrei carieră universitară, intră, n-ai de ales!”

Promovarea în ierarhia unică nu era posibilă fără să fii membru de partid. La restructurări, cei vizați erau ne-membri; plus ideea că numai din interior s-ar fi putut face ceva. Nu s-a făcut.

„De ce așa târziu, tovarășe?”, l-a întrebat activistul de la Centru, venit să parafeze cedarea.

„Compromisurile, cât ar fi de mărunte, tot compromisuri sunt”, mi-a spus, foarte amărât Petru U.

„Sarcinile” le-a evitat constant și a fost mereu ocărât, chiar și de prieteni, pentru ceea ce ei numeau „bravură inutilă”.

Dar să revin la restructurări. Erai la mâna șefilor, iar metodele de constrângere se numeau:

- cifra de școlarizare;
- restructurarea disciplinei;
- unificarea unor catedre;
- mărirea normelor didactice.

Din martie, o dată cu umflarea mugurilor, se umfla și zvonul reducerilor de personal. Se făceau pronosticuri privind cifrele de școlarizare, căderea unor catedre, limitarea grupelor de studenți.

Din istoricul lui Petru (Ursache) știu că „între anii 53-56 funcționau două catedre de rusă, iar celelalte se refăceau trudnic”. Franceza era secție (cu un post în schemă) a Catedrei de limbă și literatură română. Când s-a reînființat, în '57, au fost transferați câțiva asistenți de la rusă. Prin '86-'87, se zvonea că Franceza se va uni iarăși cu Rusa. Vorbiți franceză?, glumeam noi cu Luca Pițu. *Șa non, niet, jamais, nikagda*.

Măcinarea de nervi dura până-n iulie:

„Gata. Statele-s aprobate. Rămânem!

Și tot așa, an de an.

15 martie 2008

...ÎMI INVENTAM LUMILE

Interviu realizat de Petre Fluieraș

– *Ce înseamnă să fii scriitor astăzi în România, care sunt obstacolele și satisfacțiile acestui statut?*

– E mult, foarte mult de povestit aici. A fi scriitor astăzi în România înseamnă a muri de foame, a fi disprețuit de ceilalți, a ți se spune că nu faci nimic. Scriitorii sunt percepuți de ceilalți ca niște pierde vară. Când sunt întrebată cu ce mă ocup și răspund că mă ocup cu scrisul, sunt privită cu suspiciune și amuzament. Abia după ce-i „articulez”, din punct de vedere intelectual, sunt luată în serios. După ceilalți, dacă nu produci nimic pentru a fi consumat, înseamnă că nu faci nimic. În societatea de astăzi, ca să fii luat în seamă, să „fii cineva”, ar trebui să funcționezi ca vaca Zoița, să dai 60 de litri de lapte pe zi. Poți să ai câte competențe dorești, poți avea creativitate maximă, poți cunoaște limbi moderne și de cultură (latină, greacă, aramaică etc.), poți avea cultură, să fi citit sute de cărți, să faci conexiunile necesare rapid...le ai degeaba în România, nu are nevoie nimeni de ele, un post acceptabil îl deții doar prin nepotisme, dacă ești fiica, fiul cui trebuie, dacă ești nepotul (a), finul (a) cui trebuie. Am urmărit și urmăresc fenomenul. Obstacolele sunt multe, extrem de multe și vin în special din partea celorlalți scriitori, seniorii culturii noastre, care au pierdut trenul gloriei universale la care aspirau, pentru că, deși se fletează reciproc și încearcă să se impună, nu au făcut decât să cânte prost pe scena vieții, lăsându-se duși de valul comunist.

Ei cred că pot șterge cu buretele ce-a fost, primenindu-se, îmbrăcând haine noi, crezând că lasă în urmă doar ce fac de acum înainte, ascunzând mizeria trecutului sub preș. Dar nu e așa, pentru că, deși nu-și doresc acest fapt, noi, cei tineri, avem timpul de partea noastră și vom povesti, vom scrie, mizeria n-are cum să rămână sub preș.

Satisfacțiile acestui statut sunt și ele multe și se manifestă în special în raport cu conștiința proprie. Te poți culca liniștit noaptea că ai scris ceva din ce ai trăit tu sau alții, că tarele societății nu au rămas nemărturisite, neamendate cu singura armă pe care-o deții: scrisul.

– *Cum ai început să scrii?*

– Am scris din copilărie. Evident, nu m-a lovit genialitatea peste față la șase-șapte ani, când am scris prima poezie, spunându-mi tu vei fi scriitoare. Pe atunci voiam să mă fac pasăre, apoi am vrut să mă fac musafir.

Aveam șase ani și m-am îmbolnăvit de hepatită tip B. Lucrurile s-au complicat din foarte multe puncte de vedere și am rămas în spital (preventoriu) câțiva ani buni. Sau am fost uitată... nu știu. Întotdeauna mi-am inventat

părinții, apoi i-am căutat în profesori sau în cei apropiați... dacă erau adânci la minte. Acum mi-am găsit un tata, e medic în Cluj, profesor la UMF Cluj. Un om deosebit, cel puțin așa cum îl văd eu. Cei din oraș nu prea au înțeles exact lucrurile. Eu l-am numit tata Hermann, dar numele lui adevărat este Petru Mircea.

Pe atunci, pe când am început să scriu, nu comunicam cu nimeni, în schimb îmi inventam povești, vorbeam în mintea mea cu oamenii pe care-i îndrăgeam, îmi coloram lumea (tot în minte) în culorile pe care le doream, aveam o viață extrem de activă și comunicativă, dar în interiorul meu. Dacă se apropia careva de mine și mă deranja din globul meu, deveneam violentă; îi mușcam. Așa am ajuns la psihiatrie, crezându-se inițial că aș fi retardată. Nu eram. Medicul care s-a ocupat de mine a știut cum să-mi „smulgă” aceste lumi inventate și în care funcționam eu. Scriam povești, versuri și aveam talent și la desen, adică nu inventam desenele așa cum îmi inventam lumile din minte, poveștile, versurile, cum coloram în alte culori tot ce exista, ci, când medicul îmi aducea vreo pictură o reproduceam fără prea mult efort. Dar n-am făcut din asta un scop, pentru că m-a atras întotdeauna cuvântul, m-au atras cărțile. Am avut o relație specială cu cuvintele de când mă știu. Cam tot prin acea perioadă, aveam șapte ani, am început să-mi rostesc numele, mai întâi șoptit și silabisit, apoi din ce în ce mai tare, și cu rapiditate, de zeci, sute de ori, până când nu m-am mai perceput în el, până când n-am mai știut ce e cu el, îl descărcasem de semnificație. Dar eu n-am știut ce se petrecuse, îl simțeam că a plecat, că s-a dus, că erau niște litere doar, iar eu eram despărțită de numele meu... nu mai aveam nume, nu mai eram nici eu eu, și-am început să plâng. Ceilalți credeau că plâng din senin, fără motiv și normal că m-au privit cu suspiciune.

Relația mea cu cărțile a fost la fel de specială. Le-am iubit întotdeauna, obișnuiam (și obișnuiesc) să le privesc minute întregi înainte de a le citi, să le mângâi. Stau cu ele în brațe.

În astfel de conjuncturi, îmi amintesc doar de câteva versuri dintr-o poezie a mea din copilărie. Mie îmi plăcea (și-mi place) verdele. Așa că lumina pentru mine era verde...și cam tot era verde. Versurile sunau cam așa:

Lumina, iarba pământului

Se zbenguie pe ramuri

În pletele-mi verzi

Și-n verdele vântului

Poezia spunea mai departe că o oaie verde mănâncă iarba, o vacă mânca o oaie și devenise și ea verde, că

un om mânca vaca și era tot verde. Toți se mâncau unii pe alții, era o foame generală, de care, îmi amintesc, mi se făcuse frică...doar lumina verde rămânea în jocul ei cuminte. Cam așa am început să scriu.

– Literatura se luptă astăzi cu televiziunea și cu Internetul pentru a-și câștiga publicul. Crezi că scriitorii trebuie să se adapteze pentru a reuși să reziste astăzi pe piață?

– Nu, nu cred că se luptă cineva cu cineva. Cred că televiziunea își are rostul ei, că internetul își are rostul lui, că cititul din cărți își are locul lui. Nu știu cum va fi peste câțiva ani, dar acum sălile de lectură din biblioteci sunt pline ochi. Cel puțin în bibliotecile pe care le frecventez eu, de aici, dar și din străinătate. Pentru a scrie un material, dezvoltând o anumită temă, pentru o lucrare de master sau de doctorat, pentru a scrie o carte de specialitate, desigur, stai în bibliotecă și consulți sute de cărți. Însă, pentru a afla o știre de ultimă oră, pentru a afla ce se mai întâmplă în Irak... etc. îți este mai de folos televizorul, te uiți la știrile CNN. Pentru a comunica rapid o idee, o descoperire, apelezi la internet. Se completează, nu se sucombă unele pe altele. Desigur, selectezi iar ca să poți selecta ai nevoie de prima treaptă, adică educația, care se face la școală, în bibliotecă, nu la internet sau în fața televizorului.

Scriitorul român trebuie să se adapteze, nu pietii, ci societății, să nu mai aibă impresia că e o sfântă monadă, intangibilă, persoana în fața căreia trebuie să se închine toți. De fapt, de această meteahnă suferă toate domeniile. E o reminiscență a comunismului. Medicul se crede buricul pământului și-și permite să disprețuiască omul, îți dai seama din modul în care se adresează celui lalt: „măi, tataie”. Pentru el „domnule” e prea mult, pentru că l-a băgat pe celălalt într-o pijama și are autoritate (putere) asupra lui. Doar la noi întâlnești disprețul acesta medical. În Belgia, Austria, Germania, Anglia... pacienții sunt considerați oameni și respectați. O simți din modul cum se poartă cu tine, cum îți vorbește, cum ți se adresează, cum te privește, îți zâmbeste... etc.

În societățile civilizate omul e respectat pentru ca e om.

Scriitorul român trebuie mai întâi să învețe să respecte, să-l respecte pe celălalt scriitor, să-i respecte pe ceilalți. Scriitorul român are o gravă problemă de moralitate. Nu mă refer la operă. O operă e bună sau proastă, nu poate fi judecată ca fiind morală sau imorală, mă refer la autor. E de ajuns să ne întrebăm doar retoric măcar de ce nu suntem competitivi în afara țării. Pentru că există găști, afaceri de familie, interese pecuniare și politice... Desigur, sunt excepțiile care s-au impus, dar nu pentru că au rămas în țară, ci pentru că au plecat: Nemoianu, Ierunca, Monica Lovinescu, Paul Goma, Matei Călinescu, Andrei Codrescu, Alexandru Ecovoiu, Herta Muller, Mircea Nedelciu etc...

Vor mai fi și alții care vor reuși să se impună în afară, dar nu rămânând aici, ci dacă pleacă. Și eu plec, o fac nu pentru că mi-ar merge bine aici, ci pentru că am primit destule palme.

– Știi că ai făcut și televiziune și radio. Cum se împacă toate astea cu literatura?

– Nu, nu am făcut televiziune. Am făcut doar radio și doar emisiuni culturale. Dar, mărturisesc, îi apreciez pe jurnaliștii de război. Eu nu am terminat jurnalism, ci filologie, limbi clasice. Am fost profesoară de latină, greacă-veche, trebuia să alerg la vreo 3 licee și 2 școli generale, să-mi fac norma de bază de 18 ore. Apoi s-au tot restrâns orele de latină, pentru că domnul Marga (din timpul lui a început) a considerat că viitorii filosofi n-au nevoie să-l citească pe Cicero în latinește, nici pe Platon în grecește. Să nu mai vorbim de Porfir și alții! Am și tradus, dar de plătit m-au plătit doar cei de la editura Paralela 45, în rest a fost muncă *pro bono*. Ultima dată, cineva de la institutul de istorie din Cluj mi-a cerut să verific și să traduc câteva pagini dintr-un manuscris medieval, desigur tot *pro bono*. Nu, n-am mai acceptat. Cenaclul tinerilor în Cluj l-am ținut tot *pro bono*. Un recital de poezie tot așa...traduceri pentru diferiți lingviști sau explicații etimologice le-am făcut tot *pro bono*... colegi de-ai mei, foarte mulți, au plecat în lumea largă, unde au reușit, pentru că lumea largă i-a primit, i-a apreciat, nu i-a disprețuit. Apoi am avut seminarii la facultate, am fost și redactor în presa culturală (la o revistă de cultură), redactor radio, dar realizam doar emisiuni culturale. Pentru presa scrisă, presa culturală, am dat articole de specialitate, cronică de carte, interviuri, proză, poezie, traduceri, am făcut-o în special *pro bono*, doar cei de la revista „Steaua” m-au plătit când le-am dat câte ceva, cei de la „Tomis”, când au avut bani, revista „Vatra”, prin criticul Alexandru Cistelean, mi-a trimis o scrisoare, scurtă, oficială și civilizată de mulțumire. Întotdeauna i-am apreciat gradul de eleganță al lui Alexandru Cistelean. În televiziune nu am lucrat. La radio interviavam scriitorii, pictorii, muzicienii, profesori, critici, actori... realizam cronică de carte, film, teatru, operă... prezentam mici fragmente din istoria literaturii noastre, dar și universală.

– Crezi că în literatura română este nevoie de un sistem de reprezentare (agenții de impresariat, agenți literari) bine pus la punct?

– Da, cred acest lucru. Așa funcționează sistemul cultural din Occident și funcționează foarte bine. Mai e un aspect, cel care ține de transparentă.

– Premiul Nobel este una dintre obsesiile mediului cultural din România. Crezi că există astăzi un scriitor român care să merite acest premiu?

– Eu personal nu am o astfel de obsesie. Aș acorda acest premiu Hertei Muller, lui Paul Goma, lui Alexandru Ecovoiu, lui Bujor Nedelcovici.

– Ce părere ai despre conceptul de *entertainment cultural*, crezi că este o alternativă viabilă la cultura de tip tradițional?

– Orice ar putea ajuta cultura este de bun augur. Tradiția și ea e bună, nu însă tradiționalismul care ține pe loc, sucombă o cultură. Mai e un aspect totuși, nu cred că superficialitatea, care poate fi întâlnită și în manifestările de tip tradițional, dar și în cele moderniste, e benefică deschiderii culturale, creativității, istoricității culturii. Oricât de genial ai fi, oricâtă avangardă ai face, ca să te delimitezi de ceea ce a fost, trebuie mai întâi să cunoști bine ce-a fost. Nu poți propune ceva nou, în

necunoștința celor câte au existat. Cu prostia, așa brutal spus, nu am fost niciodată de acord. Necunoașterea înseamnă ignoranță iar ignoranța aduce moarte de cele mai multe ori. Nu e de condamnat să nu știi, ci să nu știi și să nu întrebi. Accept orice, orice tip de creativitate, oricât de liber s-ar manifesta, dar nu pot accepta prostia și necunoașterea. Accept să arunci la gunoi tot ce-a existat de la Homer până la noi, cei mai proaspeți în cultură, dar argumentat. Iar pentru a argumenta, trebuie să cunoști.

– *Se poate trăi în România din scris?*

– Doar dacă ești Liiceanu și faci câteva „acrobații” după revoluție, ca să-ți pui pe picioare o afacere cu cartea, doar dacă ești Cărtărescu să fii atât de mediatizat, încât să fie dispusă editura *Humanitas* să-ți publice orice semnat Cărtărescu, inclusiv prostia aia de carte *De ce iubim femeile*, care mi se pare misogină.

– *Este adevărat că ai primit amenințări, că au fost oameni care au încercat să te facă să nu mai continui volumul la care lucrezi acum?*

– Da, dar nu au fost amenințări directe. Așadar, vreau să cred că suntem încă civilizați și că o carte, oricât adevăr trăit există în ea, rămâne o ficțiune. De fapt, mi s-a spus, într-o manieră de glumă, că „mașina poate merge din greșeală și pe trotuar. Că să mă potolească.” Au mai fost și altele...încercări de a mă compromite, însă au fost ratate. Oricum, încă lucrez la carte...pot introduce tot ce mi s-a întâmplat în ultimul timp.

În carte am fragmente care redau perioada – (scurtă, e drept, că m-au dat afară, pentru că spuneam lucrurilor pe nume, nu eram prea diplomată, nu linguseam, nu îmi manifestam supunerea de tip monahal, că așa era condus acest post care-și zice cultural; oricum în cultură nu poate fi vorba de supunere monahală) - în care am fost redactor la Radio Renașterea. Capitolul nu flatează, ci dimpotrivă. Cu privire la acest aspect al cărții, mi s-a spus, pe un ton serios de data aceasta, „ai de grijă, securității bisericii sunt mai răi ca ceilalți de la usr.”

Cartea deranjează pe extrem de multe personalități culturale, religioase, medicale. Un scriitor nu are voie să tacă. Dacă nu scrie el ce se petrece în jur, atunci cine?

Deși, cu adevărat, cartea n-ar trebui să deranjeze chiar atât de mult, pentru că am făcut într-asa fel, încât, printr-o nebulie asumată, plecând de la un fapt real de stare psihologică, am **relativizat** toate întâmplările.

Într-o primă variantă am vrut s-o propun editurii *Humanitas*, însă ți se spune de pe site *dacă nu ești Cărtărescu... slabe șanse*. Am trimis-o totuși prin e-mail, rugându-i, cel puțin, s-o citească. Mi s-a transmis că cititul pe calculator îi obosește și să fac bine s-o trimit pe suport de hârtie. N-aveam bani nici să-mi cumpăr un bilet de autobuz... așa că nu le-am mai trimis-o.

Am propus-o editurii „Cartea Românească”. Redactorii de acolo au apreciat-o, „plăcându-le mult” (am e-mailul și acum), însă s-a opus Manolescu, pentru că prea spuneam direct unele lucruri, inclusiv povestea cu excluderea din URSS a lui Paul Goma. Personajele din romanul meu sunt reale...scriitori, medici, preoți, IPS Bartolomeu Anania cu perioada lui americană și instructor de ideologie în

penitenciar, apoi episodul Anania - Valerian Trifa. Cartea supără nu doar lumea ortodoxă, ci și pe cea neoprotestantă, pentru că am făcut beletristică și din personaje religioase ca Iosif Țon și perioada lui de informator etc...

Îi mulțumesc domnului Manolescu, pentru că mi-a dat șansa să o rescriu cu mai mult curaj, să introduc ceea ce lăsasem neintrodus din varii motive, să o rescriu cu nebunia creatorului, aș putea spune. Vă dați seama că nu prea sunt iubită în Cluj. Pentru a scrie cartea am stat de vorbă cu politicieni, cu prostituate, cu preoți, cu scriitori, cu medici, am cercetat, am scris scrisori în țară și străinătate, am pus întrebări, am înregistrat, înregistrările nu le țin în casă, sunt date spre păstrare... cuiva.

– *Care este ultima carte pe care ai citit-o?*

– Îmi place să citesc mai multe cărți în aceeași perioadă. Una dintre ele este *Confesiuni*, Henri Wald. Este o carte de convorbiri între lingvist și Alexandru Singer. Am citit-o cu extrem de multă plăcere, descoperind la Henri Wald latura umoristică. Îi citisem studiile lingvistice în studenție, dar acum i-am citit amintirile. Din nefericire, umorul vine din tragediile personale...fiind dat afară de patru ori din diferite locuri de muncă etc.

Altă carte este *Talmudul*, A. Cohen. E o carte grea, dar mie îmi plac astfel de cărți, pentru că mă provoacă intelectual, mă trimit la alte lecturi ajutătoare. Talmudul, cuprinzând *Mișna* și *Ghemara*, se referă la gândirea religioasă evreiască, dar se suprapune până la un punct și cu istoria evreilor.

O carte de istorie și critică literară, pe care tocmai am terminat-o, dar n-am citit-o din bibliotecile noastre, este *A serious Character: The Life of Ezra Pound*, apărută la Houghton Mifflin, în 1988. Așa am aflat despre simpatia lui Pound față de fascism, în timpul războiului făcând propagandă radio în favoarea lui Mussolini. La terminarea războiului a fost acuzat de trădare, însă cercurile literare americane influente reușesc să-l absolve, dar este internat într-o clinică de psihiatrie, apoi pleacă în Italia. Desigur, valoarea literară a operei lui Pound este indiscutabilă. Tot în această perioadă am citit (încă n-am terminat-o) *Viața lui Adolf Hitler*, John Toland. O carte care mi-a plăcut, pe care n-am terminat-o de mult, este *Ochi-de-pisică*, Margaret Atwood, în traducerea, vreau să subliniez traducătorul, lui Virgil Stanciu. E o carte care atacă feminismul, în special mișcarea care se revendică din cea americană, vernisajul pictoriței fiind doar un pretext pentru a introduce în prezent toate tarele trecutului, ochiul de pisică, ochiul care vede uneori cu răutate, fiind într-o stare aproape latentă în femeie (femeie în sens generic), încă din perioada copilăriei. E o carte despre putere, despre cel care domină, despre cel care este dominat, despre stările psihologice și întregul traseu al vieții care decurge de aici.

Nu citesc doar beletristică, istorie și critică literară, doar cărți de istorie, ci și din alte domenii.

– *La ce ar trebui să se aștepte cititorii tăi în viitorul apropiat, există vreo surpriză plănuită?*

Da, dar fiind surpriză și mai fiind și plănuită, o țin momentan pentru mine.

Ioan Dumitru Denciu

„...SCRIU CA SĂ-MI DAU O APARENȚĂ DE ROST ȘI NORMALITATE, SĂ MI-O PĂSTREZ, SĂ EXORCIZEZ RĂUL DIN MINE ȘI DIN REALITATE, SĂ-MI RECUPEREZ ȘI SĂ-MI ÎMBUNĂTĂȚESC SINELE”

Interviu realizat de Mircea Dinutz

– Domnule Ioan Dumitru Denciu, ne cunoaștem, cred, din 1985. Nu știi, nu mai țin minte cum și când ne-am cunoscut, dar rețin foarte bine că mă aflam de față când ați lansat cea de-a doua carte, **Identitățile lui Litovoi**, într-o librărie, aproape de piață, cu participarea lui Mircea Ciobanu, Mircea Nedelciu, Petre Anghel. Copii, flori, discursuri pertinente, fără prea mult fast, dar cu o trăire responsabilă și reverențioasă a momentului, ceea ce nu prea se mai întâmplă astăzi, când și asemenea lucruri au căzut în derizoriu. Știi destule lucruri despre D-voastră, dar multe altele – care m-ar interesa și i-ar interesa pe cititorii noștri – rămân puțin cunoscute sau, mai degrabă, deloc cunoscute. De aceea, v-aș propune să începem... cu începutul. V-ați născut la Ivăncești, comuna Bolotești, județul Vrancea cu o senzație (inițială) de... neplăcere, așa cum mărturișiți în romanul quasi-biografic **Din adâncul irespirabilului** (1998). Acolo ați copilărit, de-acolo ați venit în lumea cărților. Ce amintiri păstrați din acei ani? Cât datorează scriitorul I. D. Denciu spațiului rural în care a viețuit până în adolescență?

– Dragă și prea-gentile domn Dinutz, cred că toți copiii se nasc cu o senzație sau un cumul de senzații de neplăcere, chiar repulsie. În cazul meu, deosebirea ar fi că acestea au persistat exagerat, cam toată prima copilărie. Poate e doar o impresie, o retroproiecție, dar ea m-a făcut să iau drept inițială o „clipă” de vreo cinci ani și s-o consider sinonimă cu nașterea și suferința prin excelență. Ba încă, sunt tentat s-o extind asupra întregii vieți, fiindcă mi se pare că nici până acum nu m-am născut îndeajuns.

Amintiri efective, fidele, din perioada care a urmat am foarte puține; pe cele mai multe le-am alungat, refutat, cum se spune în psihanaliză. Totuși, *Satul* mi-a marcat definitiv nu numai scrisul, ci și existența. Doar cărțile (și limbile străine) au mai pus o pecete atât de puternică în ființa mea. Lui îi datorez sensibilitatea poetică, simțul moral și nostalgia adâncimilor. Am refuzat ruralismul scriitoricesc – asta și în raport cu ruperea brutală a rădăcinilor personale și ale satelor noastre –, însă am rămas țaran până în... gene. Unul exilat devreme la oraș, dar și atras acolo de mirajul învățaturii, sublimă himeră țărănească.

– Știi din acel roman, în bună măsură autobiografic, că anul 1954 (aveați șase ani neîmpliniți) a adus prima pierdere importantă în viața D-voastră. În ce măsură v-a afectat? Se mai înțelege de acolo că mult timp ați avut relații încordate cu tatăl vitreg, după care – târziu – a venit împăcarea. A contribuit și acest lucru la formarea profilului D-voastră moral și psihic?

– Pierderea tatălui a deschis cea de-a doua fază a destinului

meu, ce nu mai putea fi pusă neapărat în legătură de consecință cu nașterea. A fost pentru mine o catastrofă. Nici nu apucasem să-l cunosc și eventual să-l admir, iubesc, și Cineva / Ceva mi l-a răpit, mi l-a scos pe veci din raza privirii și atingerii mele. De atunci, după momente de relativă inconștiență, am avut mereu senzația de a nu fi om întreg, persoană echilibrată, părinte (când am devenit) adevărat, cetățean cu încredere în justiție și autoritate, credincios într-un Dumnezeu-Tată (Fiul însuși fiind lezat). „Personalitatea” mea s-a schițat mai curând sub semnul adeversității. Acesteia i-a căzut victimă mai întâi tatăl vitreg, ce mi s-a adus la îndemână destul de repede, la vreun an de văduvie a mamei, ca să nu murim de foame! Nu m-am împăcat niciodată cu el – asta înseamnă că l-am urât? –, ci mi s-a făcut milă la încheierea soartei sale și am încercat să-l înțeleg. Da, m-a influențat: era un țaran cumpătat, chiar înțelept, gospodar de modă veche, care a vegheat bine ca eu și frate-meu, odraslele năvalnicului temperament al unui „semizeu” (mort) tânăr, să n-o luăm razna.

– Păstrați amintiri din școală? Aveți vreun dascăl din acei ani (1955 – 1962) care să vi se fi întipărit în memorie, dintr-un motiv sau altul? Cum ați ajuns să îndrăgiți cartea? Cum erați privit de cei din jur? A fost cineva care să vă încurajeze sau, măcar, să tolereze dispoziția D-voastră pentru lectură?

– Amintirile din școală sunt mai precise. Îmi amintesc cu plăcere și recunoștință de învățătoarea mea, d-na Cucu Paraschiva, care a știut să mă îmblânzească și să mă transforme până la sfârșitul ciclului primar dintr-un elev mediocru într-unul bun (al doilea din clasă). Mai mult, ea s-a ținut de capul tatălui meu vitreg „să mă dea mai departe”, căci acesta, invocând sărăcia, situația obiectivă a satului – nu exista și gimnaziu (cl. V – VII) –, voia să mă mențină la nivelul copiilor săi și al zdrobitoarei majorității a consătenilor, de toate generațiile, și să mă păstreze „la sapă”. Așa se face că am ajuns să continui la Școala elementară din Făurei (acum în comuna Garoafa), cu prețul unei navete zilnice de 4 km dus-4 km întors și șederii în gazdă peste iarnă. Iar acolo am întâlnit o altă femeie providențială, pe profesoara de română Elena Tartagă, care m-a încurajat, protejat, mi-a deschis gustul lecturii, inclusiv printr-o originală exploatare-privilegiu: m-a pus să inventariez biblioteca localității, împreună cu cel mai apropiat coleg și prieten al meu, Ion Cauca (nu cu o colegă drăguță, cum am „povestit” în **Din adâncul irespirabilului**). Închipuiți-vă mândria, bucuria, lacoma curiozitate, febrilitatea unui puști care nu numai vedea pentru prima oară atâtea cărți (erau sute, dacă nu mii), dar putea și să le

miroase, atingă, mângâie, răsfoiască, ba chiar să-și însușească, drept răsplată, câteva (ce îndeplineau anumite condiții), omițându-le din evidență. Însă de miraculoasa doamnă (îmi va fi fost și dirigintă?) va veni vorba și în răspunsul următor. Păcat că nu mai știu nimic despre dânsa de amar de vreme. În schimb, pe d-na Cucu am reîntâlnit-o în oraș până de curând. Era ca și neschimbată; doar puțin mai mică de statură! Își părăsese demult, din anii adolescenței mele, extravagantul soț, un soi de mecanic-tehnician cu obsesia invențiilor, adevărat personaj de roman (l-am prins ca atare în niște pagini nepublicate), și se mutase cu fiicele la Țifești, apoi la una dintre ele, probabil căsătorită în Focșani. În fine, deși observ că m-am cam lungit la capitolul acesta, mai notez că în general colegii mi-au tolerat „deșteptăciunea” crescândă, dar familia – prin reprezentanții săi, surorile și frații vitregi – mi-a prezis în repetate rânduri nebunia („Ai să înnebunești de atâta citit!”). Nu-i exclus să li se adeverească profeția!

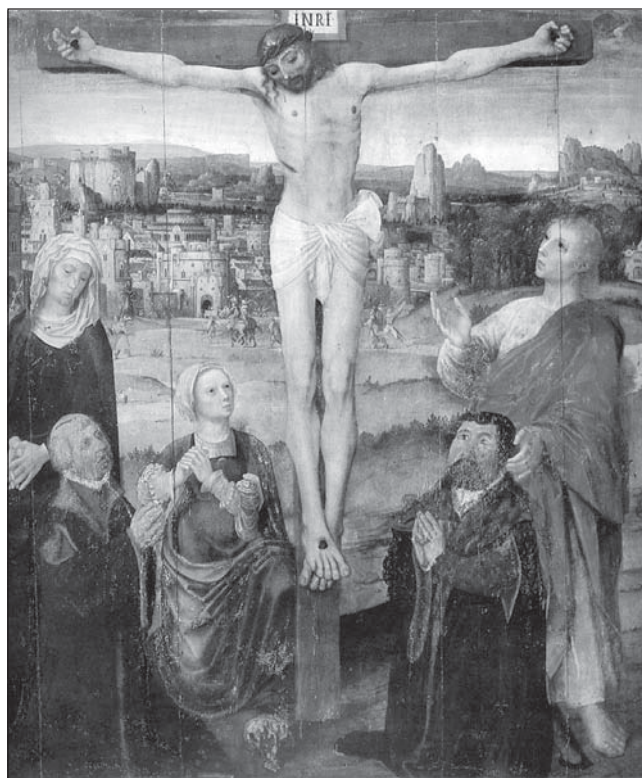
– Între 1962 – 1966 ați fost elev al Liceului teoretic din Mărășești. Cum era cotel liceul în acea vreme? Se făcea carte cu adevărat? Ce amintiri păstrați din acei ani? Când ați simțit pentru prima dată tentația scrisului? Ce cărți preferați la acea vârstă? A exista cineva care să vă îndemne / îndrume în acest sens? De ce ați ales să urmați o facultate de Litere?

– Doamne, câte sub-întrebări! Dar, dacă m-ați stârnit, hai să rememorez și această etapă. Am intrat la liceu printr-un examen, dificil firește. Totuși, nu asta era problema, ci faptul că puteam fi împiedicat de așa-zisa familie să mă prezint. S-a pus iarăși pe tapet sărăcia (reală), s-a făcut caz de necesitatea de forță de muncă acolo, la țară, s-a șoptit despre nevrednicia (neexelența) mea. Și doar intervenția îndârjită a d-nei Tartagă de la Făurei, ce urma din toamnă să preia un post de inspectoare școlară la raion (Panciu), s-a luat decizia favorabilă și s-a găsit o soluție. Dumneaei asigură că aveam dreptul și voi merita o bursă, că va veghea s-o merit și s-o primesc, voi locui la internat și voi mânca la cantină. Apoi, în Mărășești aveam rude, o mătușă (cu 4 copii) și două surori vitrege, măritate, care la o adică m-ar fi ajutat...

Cu perspectivele acestea, m-au lăsat să concurez și am reușit. Or, lucrurile nu trebuiau să meargă atât de roz! Ca să mi se dea loc de „cămin” și cartelă de masă, era nevoie să obțin bursa (neputând să plătesc cu bani peșin). S-o capăt, trebuia să dovedesc c-o merit, ceea ce nu ieșea la iveală (sic!) decât după un trimestru încheiat. Drept care, în răstimp, m-a găzduit una dintre „surori”, pretinzând tatălui ei alimente și lemne de foc, făcându-mi destule zile-fripte (poate mi s-a părut), însă îngăduindu-mi să-mi cumpăr un ceas de mână, când am încasat retroactiv tranșa cuvenită din bursă.

Suspend reveria narativă și la celelalte subpuncte încerc să vă răspund mai pe scurt: Concurența era mare și exigența de asemenea la Liceul – real, deci nu umanist, potrivit terminologiei de atunci – din Mărășești, deoarece așezământul se înnoiește în ultimii ani cu 6-7 profesori tineri, bine calificați, cu vocație didactică și nu prea contaminați politico-ideologic. Ulterior, aproape toți au fost absorbiți de reședința de județ în calitate de inspectori și / sau profesori de prestigiu (Andreescu, Chiper, Gheorghiuță, Năvodaru...).

Muza m-a ispitit mai devreme, în gimnaziu, sub forma unui demon popular-naturist-proletcultist, și rezultatul vizitei sale fusese un mic caiet de versuri, în care trona o lungă poezie (vreo 20 de strofe?) despre lanuri verzi și galbene, tractoare,

The Passion of Christ

fabrici și uzine. În liceu, a revenit ca o fecioară eminesciană cu voaluri fantastico-filozofice. Am distrus prompt și urmele acesteia, și am început să scriu poeme în proză și narațiuni de vise proprii. Unele mai supraviețuiesc topite sau încastrate în cărțile mele publicate, altele așteaptă în manuscrise nedefinite, prăfuite.

N-am avut o preferință apăsătoare pentru un anumit gen de lectură. Citeam de toate, dacă primele pagini ale volumelor reușeau să mă prindă. Și parcurgeam pe cât posibil în întregime textele de studiat la ore. Totuși, mi-am simțit o înclinație spre literatura mai serioasă, pretențioasă, cultă. Nu m-am hrănit cu Jules Verne, Dumas-tatăl *et comp.*; doar Mark Twain m-a câștigat cu cele două povești ale sale, despre aventurile lui Tom Sawyer și Huckleberry Finn. (Și m-au păcălit câteva romane rusești cu eroi de război sovietici și comuniști.) În schimb, mi-am înfipt puternic nasul eclectic în proza lui Eminescu, poezia lui Blaga, proza și teatrul lui Camil Petrescu, romanele „Roșu și negru” și „Mănăstirea din Parma” și niște românări & articole de Stendhal, „Convorbirile cu Goethe” ale lui Eckermann etc. Nu m-a îndrumat nimeni. Mici impulsuri au venit din partea profesoarei de română și a profesorului de franceză. Cel de rusă (al doilea, după un ramolit și abuziv cultural, cu care am avut un conflict) a vrut să mă treacă de la Pușkin, Gogol, Turgheniev, Șolohov către Cehov, Tolstoi, Dostoievski, dar n-a izbutit.

Am ajuns la Litere, fiindcă eram bun la... filologie. Trebuie să vă spun că înzestrarea mea era mai curând pentru limbile străine. Însă mă temeam că nu posedam și cunoștințe suficiente spre a fi admis la franceză, de pildă. Cu cei 4 ani de studiu... Rusa, la care profesorul amintit mă îndemna să alerg, garantându-mi intrarea și performanța, mă respingea din cauza învățării ei imperative. Mă atrăgea italiana, gustată din cântece de muzică ușoară la modă, transmise la radio. Dar la facultatea

specializată se intra cu ea știută (de unde?), studiată (unde? probabil în licee din marile centre universitare). Am cules, deci, unica șansă de împăcare a celor două tendințe ale mele (contradictorii). La facultatea aleasă, se dădea examen de admitere numai la română (literatură și gramatică) și se ofereau apoi opțiuni secundar-principale (sic!) romanice: franceză, italiană, spaniolă.

– În 1971 ați absolvit cursurile Facultății de limba și literatura română, cum se numea atunci, secția română-italiană, Universitatea București. Era o perioadă de largă deschidere culturală; se putea respira! Câteva întrebări punctuale: dintre profesorii pe care i-ați avut, pe cine ați preferat și din ce motive? Ce colegi ați avut, pe cine ați remarcat și care au confirmat în plan literar, cultural, social pe măsura așteptărilor? Ce și cât datorați anilor de studenție în formarea D-voastră ca intelectual, ca scriitor?

– Într-adevăr, eu (cel puțin) puteam respira ceva mai „larg” cultural, nu și psihosomatic, socialul fiindu-mi încărcat, penibil, iar politicul indiferent. Citeam asiduu, deseori chiulind de la cursuri, literatură străină tradusă (masiv atunci) sau în original (doar franceză și italiană), studiam în sfârșit Blaga și Barbu, mă aventuram în filozofie eseistică occidentală (ex. Marcuse, Bachelard), istorie, etnologie, lingvistică... Aveam prieteni minunați, colegii erau drăguți – nu-mi luau în seamă sărăcia (dar în anul I, în iarnă, unul mi-a furat paltonul, cumpărat cu banii pe o vacă, singura a familiei), nici sfiiciunea, pudoarea, stângăcia, dezorientarea. Fetele mă curtau, și unele – când se temeau de eventuale critici din partea mea, în seminar, la contribuțiile lor – îmi dădeau câțiva lei, să beau o cafea sau o bere în cel mai apropiat bar. Profesorii erau excelenți (cu multe excepții): Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Mihai Pop-senior, Ion Coteanu, Ov. S. Crohmălniceanu, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Romul Munteanu, Emanuel Vasiliu, Paul Cornea... și chiar Ion Vitner, care în anul V ne-a ținut un curs (opțional) de „heterodoxie” literară (Joyce, Proust, Gide, Woolf, supra-realiști, alți avangardiști, și – de la noi – C. Fintineru, M. Blecher, A. Holban, Camil Petrescu, Urmuz etc. etc.). Unii m-au dezamăgit până la urmă, alții m-au faultat, dar toți m-au instruit realmente. Însă cei pe care aproape îi veneram erau conferențiarilor, lectorilor, asistenților de la catedra de italiană: George Lăzărescu, Doina Derer-Condrea, Mihaela Cârstea, Mariana Stănculescu, Virgil Ani (mai ales pe acesta!). O mențiune specială merită îndrumătorul meu pentru lucrarea de diplomă, George Gană.

Vedete literare ale anului nostru erau Dumitru M. Ion, Ioana Diaconescu și Veronica Stănei (colegă de grupă), ce au publicat câte o plachetă de versuri încă de la începutul (?) facultății. Victor Ivanovici apărea deja în presa literară. Diletanți, veleitari, postulanți se găseau mulți, printre care subsemnatul. Mult mai dotați păreau anii superiori și cel imediat următor.

– Ați participat, ca student, la ședințele cenaclului „Junimea”, condus – probabil – de Ovid S. Crohmălniceanu. Ați citit proză, poezie? Care era atmosfera? Ce amintiri păstrați de acolo?

– Am „participat” e un fel de a spune, de vreme ce n-am luat cuvântul, nici n-am citit. Nu mai știu nici dacă-l conducea Croh. Se pare că am asistat la câteva ședințe, în care au citit Șerban Codrin (poezie sau teatru), George Alboiu (poezie), Paul-Cornel Chitic (teatru), Șerban Cionoff (eseu?)... Mi-a rămas în memorie o atmosferă încinsă, cu discuții arțagoase, purtate într-un limbaj sofisticat, și judecăți (opinii) critice aspre, tăioase.

Poate asta m-a descurajat și speriat, determinându-mă să renunț destul de repede. Apoi am mai trecut pe la un cenaclu de la Casa Studenților, improvizat în continuarea unor spectacole (într-unul l-am văzut pe Fl. Pittiș cu un grup care cânta și mima „Terente, o Terente / senzații violente!” etc.) și pe la un cineclub, năzuind să fac scenarii și regie de film. Am frecventat mai degrabă cinemateca, opereta, bibliotecile și am bătut pragul revistelor, pe al *Luceafărului* tocindu-l.

– Debutul în Amfiteatru (1968) cu povestirea **O altă fire v-a dat încredere**. Era o primă confirmare. La început a fost prozatorul, dacă e să ne luăm după aceste date, deși spuneți, cu o altă ocazie, că poezia a fost «dragostea dintâi», după cum se vede / simte și în cele trei romane publicate între 1983 – 1998, după cum este evidentă și vâna de eseist. Care a fost adevărata vocație? Care este? Vă întreb asta, pentru că una din mărturisirile D-voastre aproape șocante sună cam așa: «nu m-a interesat niciodată în mod deosebit romanul istoric» (*Luceafărul nr. 7 / 14 februarie 1987*). Erați, la acea oră, autorul a două romane istorice, bine prizate de critică. Deci: **POEZIE? PROZĂ ISTORICĂ? ESEU?**

– Dacă e să vorbim de vocație, eu trebuia să fiu poliglot (diplomat ca Acornion!), filozof sau dansator. Cum n-am avut condiții să mă dezvolt într-una din aceste direcții, mi-am simțit la un moment dat un oarecare talent de artist în general. Am încercat aproape concomitent poezia (ați aflat deja când) și pictura. Cu ultima n-a mers. Sensibilitatea mea era mai curând poetică, în sensul de lirică, auditivă (de altminteri și cântam, în complicate triluri imitative ori improvizate). Apoi, mi-am surprins inteligența speculativă, de cuprindere mai largă și în același timp introspectivă, ceea ce mă indica pentru proză sau eseu. Din păcate, eram prea puțin realist, nu cunoșteam mai deloc lumea, de care fugeam, îmi lipseau experiența psihologică, încrederea în mine și mai ales răbdarea.

Am scris proză de scurtă respirație și comentarii-interpretări la unele cărți care-mi plăcuseră mult. (Majoritatea zac și acum în dosarele și caietele mele.) M-am apucat de un roman actualist, pe teme fărănești, și l-am dus până departe, până n-am mai putut să supraveghez țesătura. Găsisem un ton care evita capcanele ideologice și modelele de literatură rurală, dar pericolele politice nu știam cum să le ocolesc. În plus, îmi dădeam seama că „materia” mă doare, mă arde, și de fapt voiam să mi-o arunc din carne și de pe suflet. Nereușind, am căutat să înțeleg de ce. Dezrădăcinarea mea personală cădea peste drama satului, de care erau vinovate istoria modernă și cea contemporană. Observați că le-am „pedepsit”, alungându-le din câmpul preocupărilor mele istoriste (m-am referit la ele numai în legătură cu destinul și concepțiile marilor personalități culturale – Eminescu, Eliade... – și o voi invoca pe ultima, în memoria-istică, doar în măsura în care mi-a pocit existența): în trilogia mea m-am ocupat de momente / subiecte capitale ale istoriei străvechi, din intervalul cca 65 î. e. n. – 1290 e. n. Urmărind nu atât reconstituirea, cât semnificațiile și simbolurile, arhetipurile cu farmecul, parfumul, *poezia* lor. Am făcut-o după o documentare riguroasă și bogată – în ciuda părerii necunoscătorilor, sursele sunt numeroase, în special cele indirecte – și într-un stil netradiționalist, moderat eseistic (probabil de asta au și fost, cele două romane tipărite, „prizate” de critică și chiar de public). Cu o strategie naratorială – nu prea băgată de seamă – modernistă, constructivistă, relativistă. Cel mai avansat pe calea aceasta – și de aceea mai neînțeles – este **Identitățile lui Litovoi**,

prin focalizarea pe protagonist și tentativa de surprindere a fluxului (interior al) conștiinței sale. (Învătasem ceva de la H. James, V. Woolf, Faulkner!)

Înțeleg acum, foarte târziu, că genul proximal pentru încercările mele era dat de romane ca *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia (îl citisem în franceză), *Memoriile lui Hadrian* de Marguerite Yourcenar (necitit până atunci), și (găselnița Dvs.), *Salammô* de Flaubert (necitit), *Creanga de aur* de Sadoveanu (citit) etc. Și știu că în aceeași perioadă cu mine scria romane asemănătoare M. Diaconescu (el a perseverat, eu am renunțat), pe care nu i le-am citit, de teamă să nu mă influențeze sau să descopăr că... era mai bun. Cât despre mărturisirea aceea din *Luceafărul*, cu slabul meu interes sau «relativa răceală» față de romanul istoric, ea îmi apare astăzi cam grăbită – de altfel, e contrazisă în corpul aceluiași articol, într-o paranteză, unde vorbesc de «scumpul Mihai Sadoveanu, împotriva căruia sunt ursit să mă revolt și pe care mereu îl reîntîlnesc». Probabil, aveam o viziune schematică asupra literaturii istorice, reducând-o la tipul romantic ilustrat de Al. Dumas, W. Scott... Sadoveanu însuși.

Rezumând, pot să vă stabilesc o ordine a „apetențelor” mele: 1) poezie, 2) proză istorică, 3) eseistică (din ce luați Dvs. în considerație până acum).

– *După tentativele de a atrage atenția ca poet (1980 – 1983), în urma răspunsurilor binevoitoare ale lui Geo Dumitrescu (Luceafărul) și Al. Cistelean (Familia), se părea că ați renunțat definitiv la poezie. Au trecut două decenii până v-ați hotărât să debutați... ca poet. De ce așa târziu?! Mai mult chiar, v-ați întors la poezie (probă Poeme târzii, în „Pro Saeculum” nr. 8-9 / august-septembrie 2007), în același timp cu proză scurtă, eseuri, memorialistică și critică literară! Ce explicație ne puteți oferi?*

– N-am avut climat. În liceu nu exista cenaclu; doar un coleg și prieten literat mă stimula (povestea cu iubita-poetă din „romanul” autobiografic e o fantezie). Un mediu propice putea să-mi ofere „Junimea” de la București sau boema literară, dacă aș fi fost dotat pentru așa-ceva. Merita să dau mâna și să izbucnesc cu optzeciștii, chiar șaptezeciștii, dar n-a fost să fie! Eram timid, timorat, complexat. Devenisem retracții și mult prea sedus de sirenele cunoașterii universale! M-am izolat. Când am „aterizat” la Focșani, am intrat în contact cu o mișcare scriitoricească efervescentă, care uneori reușea să depășească granițele provinciale, avântându-se spre „canonul” național. Or, eu nu mă vedeam în stare să concurez nici cu valori localiste. Totuși, datorez mult acestei ambianțe – poate sunt urme decelabile în creația mea – și receptivității și atenției lui Al. Cistelean, care ulterior mi-a publicat poezie în *Vatra*.

În fine, pentru lămurirea problemei începuturilor, vă anunț că de curând am descoperit cu surpriză că debutasem și în poezie cu mult înainte de a asalta „Poșta redacției” revistelor. S-a petrecut în lunarul studentesc *Universitas* (nr. 5-6 / mai-iunie 1969).

– *În martie 2004 ați publicat, tot în Saeculum, un fragment din romanul Calul Dicomes și tovarășul său Socrate ce ar fi trebuit să întregască trilogia istorică. Ați relatat, cu această ocazie, odiseea obositoare a manuscrisului plimbat, amânat de la un an la altul, de la o editură la alta, acoperit aproape un deceniu de promisiuni și speranțe. Spuneți-mi, e înmormântat definitiv?*

– Nu tocmai. Rămâne să mă sugestionez că nu-i mort –

adică e bine conceput și scris, ceea ce nu pot face decât revizuindu-l –, că alergia față de romanul istoricizant s-a mai calmat, că ortodoxismul nostru nu mai pare atât de naționalist, de ipocrit-ecumenic... Apoi, trebuie să mă decid dacă îi mai schimb titlul ori ba. Și aș ține să-mi fie publicat onorabil, de o editură interesată de mine și de roman, nu plătindu-mi neapărat drepturi de autor, dar scutindu-mă să storc bani din bugetul familiei. Am însă presimțirea că aceste condiții nu se vor întruni în anii care îmi mai sunt lăsați de la Dumnezeu și deci s-ar putea să rămână la latitudinea moștenitorilor de a-l valorifica sau nu (eu nu-l voi distruge).

– *Aș vrea să ating acum un subiect... ceva mai delicat. Sunteți profesor și, în această calitate, ați predat mulți ani limba franceză, câțiva ani limba italiană, accidental ați avut chiar ore de limba și literatura română la gimnaziu. De ce nu v-a atras învățământul? Dacă ar fi să vă măsurați incompatibilitățile, care ar fi acelea? În ce condiții v-ar fi surâs catedra? Ați avut și satisfacții, momente fericite ca profesor? Care ar fi acelea?*

– Dacă-mi permiteți să mă joc cu sensuri etimologice, pot să vă mărturisesc că am (avut) o aplecare didactică, nu și pedagogică. N-am iubit îndeajuns copiii, refulând prin ei copilul-adolescentul anormal, dezechilibrat, din mine. I-am înțeles uneori, cu durere (ca ființe suferind de hibe similare), dar de cele mai multe ori m-am purtat cu ei prea serios, aspru, exigent. Țineți cont că am fost nevoit să predau mai tot timpul la școala generală, și încă într-un cartier marginaș al Focșaniului. Aș fi făcut treabă mai bună, mai relaxată, la un liceu – și într-adevăr, când am primit în completare câteva clase la „Cuza”, apoi la Economic, am observat diferența. Însă cel mai potrivit m-aș fi simțit într-un post subaltern (asistent) la o facultate.

Da, am avut și satisfacții: majoritatea elevilor mei au învățat temeinic franceza și / sau italiana, unii au devenit profesori și traducători, aproape toți mi-au iertat severitatea... Fericirea, până la transă, a venit între aprox. 1995 – 2000, datorită predării intense a limbii italiene (de la cl. a II-a la a VIII), inclusiv prin mijloace extrașcolare (corespondență masivă a învățăceilor mei cu elevi din Italia și a mea cu cadre didactice de acolo) și cu auxiliare tehnice moderne (înregistrări audio-video etc.). După aceea, s-a produs dezastrul: desființarea treptată a catedrei, pe care o întemeiasem cu atâta muncă și pasiune, prima din județ. S-a întâmplat cu „concursul” a doi directori cel puțin obtuzi, ultimul de la școala mea (Nr. 6) și întâiul de la Liceul Pedagogic ce tocmai o înghițise pe cealaltă.

– *Imediat după 1989, poate chiar mai devreme, ați intrat într-o lungă și devastatoare criză cu multiple motivații, desigur, dar – în principal – datorită ieșirii din circuitul literar. Mai ales moartea lui Mircea Ciobanu (1996) a însemnat și moartea ultimei speranțe că veți putea încheia, editorial, trilogia istorică la care ați trudit peste un deceniu. Sub titlul „O tragedie sufletească”, Liviu Ioan Stoiciu scria în „Cotidianul” / 10 mai 1996 că ar fi un „caz de automarginalizare”, neuitând să releve inaptitudinile epocii de tranziție, ce-i lovește mai cu seamă pe scriitorii din provincie. Privind „fără mânie” spre acea perioadă, cum o evaluați astăzi, din perspectiva timpului scurs? Să fie oare adevărat că în tot răul e și mult bine?!*

– Criza de care vorbiți m-a cuprins și fiindcă începusem să mă îndoiesc de calitatea literaturii mele de până atunci. Fusesem receptat într-un context istoric periculos, de manipulare a valorilor în sens național-comunist, și sprijinit până la un punct

The Merchant and his Wife

de grupul cultural-ideologic (numai?) de la *Luceafărul* din acei ani. M. Ciobanu – binecuvântată fie-i amintirea! – nu mă mai putea ajuta încă de prin 1987, când „băieții” s-au dumirit că nu eram de-al lor. Însă nu-și dădea seama (eu nici atât) și de aceea a tot încercat să mă reintroducă în circuit, strecurându-mă în planul editorial (la ed. *Eminescu*, unde se transferase) cu al treilea roman, provocându-mă să scriu și să-i dau “povestea de Crăciun” (**Din adâncul irespirabilului**), încurajându-mă. A reușit doar să-mi depună dosarul de admitere în Uniunea Scriitorilor, cu recomandări de la el, Gh. Istrate și Gh. Pituț, și poate a făcut / contribuit să fiu admis (în 1990?). Îmi stă pe suflet mâhnirea pe care mi-a exprimat-o nu cu mult înainte de a muri că păream (și eram!) supărat pe el. Astăzi înțeleg, cu această mare muștrare de conștiință, că spiritul său tutelar m-a vegheat (mă veghează?) în continuare, că autoexaminarea tăcută și suferindă era necesară, singura modalitate de a-mi relua periplul literar-spiritual. Trebuie să mai adaug opinia, bazată pe propria mea experiență, că oamenilor ca el, prinși între două tabere, concepții timpuri adverse și încleștate „de moarte”, le-a fost infinit mai greu să supraviețuiască decât celor ce optaseră demult, în clandestinitate sau pe față, pentru un „lagăr” sau altul.

– Să enumerăm! În 1981 ați obținut Marele Premiu al Salonului literar Dragosloveni, în 1984 ați primit Premiul pentru proză al revistei *Luceafărul*, în 1990 ați devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România cu drepturi depline, în 2000 vi s-a decernat – fapt onorant pentru județul nostru – Medalia jubiliară „150 de ani de la nașterea poetului național Mihai Eminescu” pentru eseistica dedicată operei acestuia, în 2003 ați primit un premiu pentru poezie acordat de revista *Nuove Lettere din Napoli*, iar după doi ani ați fost inclus cu o proză în volumul antologic realizat de Institutul Italian de Cultură din Napoli (ianuarie 2005), întrețineți o colaborare susținută și apreciată, cu eseuri și memorialistică, la revista românilor din diaspora *Dorul (Danemarca)* începând din iunie 2003. Să adaug că ați fost discutat, apreciat, citat în sintezele asupra romanului (istoric) în perioada 1984 – 1987 și că sunteți autorul a două cărți de eseuri – în opinia mea – mai mult decât remarcabile: **Rătăcirii esențiale I și II** (2002, 2006). Și, cu toate aceste evidențe, Ioan Dumitru Denciu este un nume puțin cunoscut sau, mai bine spus, cu o slabă circulație la nivel național. Care ar fi cauzele? Cum vedeți ieșirea din această situație?

– Succesele enumerate sunt relative. Subiectiv, nu pun mare preț pe ele. Din punct de vedere local par onorabile, din

cel național neglijabile, din cel internațional o simplă... iluzie. (Afară doar dacă voi fi reușit să spun ceva celor din diaspora românească, în calitate de *exilat intern* ce mă aflu, și dacă voi străpunge „cercul” împreună cu prietenii mei ‘artalgici’ de la Brescia – un pictor, un muzician [compozitor], un critic de artă, un filozof, o profesoară de literatură, cu familiile lor extraordinare.) Deci, n-am să fiu „de circulație” la nici un nivel. Nu văd nici o ieșire „din această situație” și, ca vulpea ce nu ajunge la struguri, mă întreb: la ce bun?! Domnule și prietene M. Dinutz, lucrăm nu numai în provizoriu, ci și în precar.

Mi-ar fi plăcut, la această întrebare, să mă fi iscodit și în legătură cu ispita mea de traducător, romanist, italianist. Tot atât de nerealizat, dar promițător (!), am obținut unele rezultate notabile. Am tradus pagini din Lautréamont, supraréalisti francezi, Vercors, Chateaubriand, Senancour, Montale, Ungaretti, Pirandello, Buzzati etc., i-am interpretat eseistic pe unii dintre aceștia sau pe alții și am înveșmântat în noi straie italice poezii de Eminescu, Bacovia, Blaga (mai ales). Spre a-mi exersa competența, după ce am transpus în italiană câteva poeme ale unor colegi din Vrancea mi-am autotradus părți din creație sau am scris (poezie) direct în cele două limbi favorite. Universalitatea poate fi servită și din cătunul meu!

– Credeți în posteritate? Mai bine zis: credeți într-o posteritate justițiară?!?

– Posteritatea, neîndoielnic, există, cât timp nu se produce un cataclism universal. Dar are ceva mai bun, mai urgent de făcut decât să repare nedreptățile (injustițiile). Nu mă amăgesc cu vreo notorietate postumă, peste 50, 100, 200 de ani. Cred că este posibil ca vreun diletant ca mine să dea întâmplător de cărțile mele și să se simtă atras, interesat, tentat să se identifice și să mă continue într-un fel sau altul. În fine, mai degrabă sper într-un voiaj ultraterestru, care să țină seama de strădaniile mele de a mă apropia de Marele Sine, eventual întorcându-mă pe lumea asta, să mai... trag o dată.

– Cum s-au împăcat – în timp – omul vieții (tatăl, soțul) cu omul de litere (cărturarul, scriitorul)? De ce parte au fost sacrificiile? Aveți ceva să vă reproșați?

– S-au împăcat bine, dar cu mare efort și echilibristică. Familia mea a fost (este) foarte înțelegătoare și a sacrificat din aspirațiile ei la fericire, liniște, bunăstare materială, spre a mă îngriji și susține. Eu mi-am măcinat doar sănătatea și neuronii, muncind în exces pe două „fronturi”, cel literar și cel profesional, și abuzând de cafea și tutun. Îmi reproșez enorm de multe: că n-am încercat să trăiesc viața într-un mod mai obișnuit, mai simplu, mai senzorial-realist; că n-am fost suficient de recunoscător binefăcătorilor mei, mulți, unii providențiali (m-au salvat de pe margini de prăpastie); că n-am cultivat prietenii (un prieten pierdut din „vedere”, admirabil poet, Mihai Bârdici, s-a stins de curând, înainte de a-l regăsi cum s-ar fi cuvenit, chip către chip)... Dar remuşcarea mea principală este că nu mi-am revărsat toată dragostea asupra copiilor mei și soției mele.

– De ce scrieți? Ce motivații aveți? Cât de mult contează acest lucru în viața D-voastră?

– Se va fi înțeles din răspunsurile precedente care erau (sunt încă) motivațiile acestei crunte îndeletniciri și cât contează ea. Pe scurt, scriu ca să-mi dau o aparență de rost și normalitate, să mi-o păstrez, să exorcizez răul din mine și, din realitate, să-mi recuperez și să-mi îmbunătățesc sinele.

– Nu-mi rămâne decât să vă mulțumesc!

PROFESORUL, LA ANIVERSARĂ

Înainte de a se avânta către culmile nu prea îndepărtate ale Vălenilor de Munte, șoseaua ce duce la Cheia lasă în urma ei, undeva pe dreapta, un drum către Chiojdeanca. Și de câte ori mă îndrept către satul meu, Chiojdu de pe Valea Buzăului, pe aceeași șosea, îmi spun: Acolo, la doar câțiva kilometri de drumul național, la Chiojdeanca („satul care a dat României câțiva academicieni”) s-a născut și profesorul, criticul și istoricul literar Eugen Simion – care a înzestrat cultura română cu mai multe cărți importante, făcându-i servicii care se pot aprecia cum se cuvine și acum, dar mai ales în viitor, fiindcă întotdeauna contemporanii (nu știu la alții cum e, dar la noi așa se petrece!) sunt uneori mai rezervați în ce privește aprecierea valorilor adevărate.

Pe D-I Eugen Simion l-am văzut pentru prima oară în urmă cu vreo patruzeci și cinci de ani, pe holurile Facultății de Limba și Literatura Română din București: un tânăr înalt și frumos, elegant și de o rară distincție. Era pe atunci doar un simplu asistent universitar, dar aprecierea de care se bucura, în rândul studenților mai ales, nu te putea duce cu gândul decât la o viitoare și foarte frumoasă carieră universitară, care urma să-l aștepte. Îl admiram de la distanță, fiindcă n-aveam privilegiul de a-l audia nici la cursuri și nici la seminarii. Uneori îl ascultam vorbind la câte o conferință, ori la ședințele de lucru ale cenaclului literar studentesc. Acolo remarcam aceeași distincție vestimentară și în plus și o eleganță verbală ce-ți dădea din capul locului impresia unui ins de mare bun simț și cultivat, cu multe lecturi în spate. Acestor virtuți li se adăugau, poate și cele învățate de la Tudor Vianu, de la Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Jack Bick și alții, pe care îi avusesese profesori și de la care, se înțelege, generații întregi de absolvenți reținuseră multe.

Au urmat cărțile. Primele (*Proza lui Eminescu*, 1964; *Orientări în literatura contemporană*, 1965), ca de altfel și cele care le-au urmat, s-au bucurat de o frumoasă primire din partea criticii. Numele d-lui Eugen Simion era binecunoscut, de fapt, cu mult înainte de articolele semnate prin revistele culturale ale timpului: „Gazeta Literară”, „Lucefărul”, „Contemporanul” ș.a.

Trecerea vremii a însemnat pe crugul ei împliniri multiple pentru d-l Eugen Simion: a urcat toate treptele ierarhiei universitare și pe cele științifice, de la asistent la profesor, în 1991 fiind ales membru corespondent, apoi, un an mai târziu membru titular al Academiei Române, pentru ca în 1988 să ajungă președinte al acestui înalt for științific. În paralel cu munca la catedră Profesorul a desfășurat o foarte bogată activitate literară, unele dintre cărțile domniei sale fiind premiate de Uniunea Scriitorilor, de Academie, de alte foruri importante din țară. Numeroși studenți l-au ales conducător al lucrărilor lor de doctorat, iar revistele literare i-au solicitat, ca pe o onoare ce li se făcea, colaborarea.

Prin 1975, când Uniunea Scriitorilor a dat în folosință blocul din strada Apolodor, am avut ocazia să-l întâlnesc mai des

(eram colocatari) și în alte ipostaze decât cele publice, cunoscute de toată lumea. M-au impresionat modestia, felul de a fi, apropierea pe care o arăta celor cu care viața îl puneă de atâtea ori față în față, indiferent pe ce treaptă socială se aflau partenerii lui de dialog. Un atribut al oamenilor mari, cu caracter deosebite, mi-am spus.

Astăzi dl Eugen Simion este autorul unor cărți al căror număr ar putea umple un raft întreg de bibliotecă. Lucrări de critică și istorie literară, unele de referință pentru candidații la doctorate, dar și pentru cei ce doresc să se lumineze, să se inițieze în studiul operei unor scriitori precum Eugen Lovinescu, Nichita Stănescu (fostul său coleg de școală de la Ploiești), Marin Preda, Mircea Eliade și câți alții.

După ce n-a mai fost președinte al Academiei, d-l Eugen Simion s-a consacrat, între altele, unei munci editoriale fundamentale pentru cultura națională (editarea *Caietelor* lui Eminescu și a *Dicționarului general al literaturii române*, realizarea unui corpus bibliografic al literaturii tipărită în totalitarism ș.a.). Convins că faptele și vorbele contează, mai ales în vremuri tulburi precum cele în care ne aflăm, d-l Eugen Simion continuă să lucreze temeinic și organizat, alături de colegii de la Institutul „G. Călinescu”, știind că opera editorială a domniei sale este menită să dăinuie și să intre în patrimoniul valorilor naționale. Sublimă, de neasemuită convingere.

La mulți ani, domnule Profesor! Fie ca pragul celui de-al șaptezeci și șaselea an, pe care îl veți trece în curând, să însemne intrarea într-o primăvară lungă și frumoasă precum a hărăzit Cel de Sus mai ales lunii lui Florar, cea în care v-a fost dat să veniți pe lume!

The Healing of the Blind Man of Jericho

Ana Dobre

LECȚIA PROFESIONALISMULUI

De cel puțin treizeci de ani, Eugen Simion face parte din biografia mea spirituală și afectivă. Aventura aceasta a început în momentul în care, liceană fiind, am ținut în mână volumul *Scriitori români de azi, I*. A fost prima carte de Eugen Simion pe care am cunoscut-o, pe care am deschis-o, am citit-o și care m-a cucerit pentru totdeauna, m-a fascinat. La vârsta când citeam povești – de dragoste, de capă și spadă, romantice etc., această carte mi-a ținut trează, deopotrivă, curiozitatea și admirația până la ultima filă. A intrat în lecturile mele de suflet și de profesie.

Înainte de a vedea *Istoria de la origini și până în prezent (1941)* a lui George Călinescu, eu am ținut în mână această carte. Întâlnirea cu Eugen Simion a precedat-o pe aceea cu George Călinescu din monumentală lucrare. Circula atunci doar compendiul. În ierarhia mea, Eugen Simion stătea alături de George Călinescu, de G. Ibrăileanu (un critic pe care l-am iubit mult și în liceu și în facultate, grație profesorului nostru Mihai Drăgan), de Titu Maiorescu, de Eugen Lovinescu.

Cum volumul din 1978 (ediția a II-a) nu avea o fotografie de autor, acesta era pentru mine atemporal ca un personaj romantic, avatar al marilor spirite intelectuale care-l formaseră; trebuia să fac exerciții de imaginație pentru a-mi desena un profil al omului *care citise atât*. I-am spus unei profesoare, mărturisindu-i admirația mea: Oare eu o să ajung vreodată să citesc cât a citit Eugen Simion?... Cantitatea și calitatea scrisului, comprehensibilitatea, accesibilitatea fără a deveni facilă, invitația la lectura acelor cărți prezentate cu generozitate și profesionalism erau uimitoare. Așa s-a constituit unul dintre primele mele modele intelectuale. O profesoară din liceu care-i fusese colegă de facultate devenise în imaginația mea un fel de ființă privilegiată căci fusese în preajmă și-l cunoștea, îl știa în carne și oase, garanție a realului, garanție că omul exista!

În 1979, când eram, la Iași, studentă în primul an, la filologie, l-am văzut pe Eugen Simion. În grupul literaților care veniseră la Biblioteca Universitară Mihai Eminescu, cu prilejul lansării volumului colectiv, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, se detașa prin rafinament, eleganță, prin intelectualitate. Părea un tânăr zeu. Omul era tot atât de frumos ca și opera. Fascinația continua.

Cărțile profesorului Eugen Simion erau devorate de colegii mei de la Iași. Pot spune că, deși nu ne-a predat cursuri ca Mihai Drăgan, Constantin Ciopraga, Elvira Sorohan, Ion Apetroaie, I. Constantinescu, nefiindu-ne profesor *de facto*, ne-a fost *de iure*. Cărțile dumnealui ne-au format, au întreținut respectul pentru valoare. Ierarhiile stabilite de Eugen Simion erau reale,

David and Abigail

convingătoare, corecte pentru că erau realizate cu responsabilitate, în spiritul adevărului și al valorii. Stăteam la coadă la librăria Junimea sau la Casa Cărții sau la Librăria Universității ca să cumpărăm cărțile care îi apăreau: *Dimineața poezilor* (1980), *Întoarcerea autorului* (1981), *Scriitori români de azi, III* (1983). În timp le-am urmărit pe celelalte: *Sfidarea retoricii* (1986), *Scriitori români de azi, IV* (1989), *Moartea lui Mercurio* (1993), *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii* (1995), *Fragmente critice* (I-IV, 1997, 1998, 1999, 2000), *Ficțiunea jurnalului intim* (I-III, 2002), *Tânărul Eugen Ionescu* (2006). Acestea s-au adăugat la celelalte pe care le-am căutat înfrigurat: *Proza lui Eminescu*, volumul de debut în 1964, *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit*, teza de doctorat publicată în 1969, reeditată în 1995, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977). Un raft de bibliotecă, un raft întâi, cu siguranță.

Astăzi, în realitatea românească postdecembristă, Eugen Simion ținându-se „într-o demnă rezervă față de excese”, are locul său la care a ajuns parcurgând un drum pe care a avut ca permanent însoțitor literatura de bună calitate, cultura, valorile spiritului, părți din eternitatea fiecărui creator.

Scriind despre *Întoarcerea autorului, V*. Cristea nota: „În loc să lupte împotriva comunismului (e vorba despre anii '80, n.n.), să lipească noaptea afișe subversive și să dinamiteze poduri, Eugen Simion întorcea pe toate fețele relația creator-operă-personaj-lector, evoca ființa lingvistică structuralistă sau omul de hârtie bahtian, scria un discurs *îndrăgostit* despre autorul *Discursului îndră-*

gostit... Curat colaboraționism cum ar spune criticul-tanchist Grigurcu, sau alți nefericiți bolnavi incurabil de ură. Din această optică, orice preocupare sau realizare culturală în cadrul unei societăți totalitare reprezintă o vină, dacă nu chiar o trădare. Ideal ar fi fost, probabil, din aceeași optică, să fi tras cu toții o grevă a scrisului de vreo patruzeci de ani și să fi realizat de-adevăratelea acea *Siberie a spiritului* cu care ne-a înghețat sufletul crivățul intoleranței oarbe, bătând de astă dată dinspre Paris”.

Eugen Simion a făcut din literatura română mitul său personal și i-a dedicat doar o viață în care cuvinte și tăceri au căpătat sens în toate paginile care-i poartă semnătura. A existat, cu siguranță, un program auster de muncă intelectuală, o disciplină monahică. *Sfaturile pentru tânărul critic* sunt opera unor trăiri plenare, conștientizate, datorite cu generozitatea spiritului liber. Aici experiența se îmbină cu înțelepciunea, cu iubirea pentru adevăr și literatură, pentru ucenicul care vrea să calce pe urmele maestrului. Eugen Simion nu vorbește de pe poziția olimpienului infailibil, ci de pe aceea a intelectualului care a învățat să se detașeze și să privească din perspectiva eternului.

Unul dintre sfaturi este: *Nu fiți cruzi în judecățile voastre, fiți doar drepti* și are limpezimea și frumusețea unui adagiu. Criticul s-a străduit să demonstreze că literatura română postbelică este și bogată și interesantă, și originală. Spunem des asta, spune într-un loc Ovid. S. Crohmălnicenu, dar „răbdător, cu mâncelile suflecate și urcat pe schele pentru a ne dovedi afirmația, printr-o convingătoare construcție critică solidă și demnă de materia incitatoare, a făcut-o până acum, după câte știu, în primul rând Eugen Simion”.

Muzica ideilor se aude pretutindeni în textele criticului. Este și opera unui moralist, un autor clasic, „un profesionist al criticii, dar și un spirit creator, un moralist și un imaginativ totodată, un scriitor (s.a.) cu puternică personalitate în viziune și stil”, cum aprecia just Lucian Raicu: *Nu încercați*, spune cu limpezimea din *Glossa* lui Mihai Eminescu, Profesorul Eugen Simion, *să vă construiți cariera intelectuală pe cruzime, nu aspirați să fiți temuți pentru a fi respectați, nu cedați resentimentelor, idiosincraziilor voastre și nu încercați să vă răzbunați nedreptățind opera din cauza autorului pentru că nedreptățile de acest fel se întorc împotriva voastră, sau... acordați-vă privilegiul de a respecta valorile indiferent de unde vin și de a le judeca fără prejudecăți. sau Nu vă sfătuiască să vă amestecați în politică; politica vă împiedică, spune Paul Valéry, să vă ocupați de lucrurile esențiale...*

După 1990, Eugen Simion a înțeles, cum spunea spre onoare proprie și Ștefan Augustin Doinaș, „să se retranșeze în citadela unui spirit mereu egal cu sine”, „dincolo de partide” profesând „un partizanat al ideilor generoase”. Eugen Simion a demonstrat, dacă mai trebuia demonstrat, că actul critic nu exclude creația. Criticul construiește un discurs care trăiește prin forța ideilor proprii care susțin esafodajul țesăturii de argumente.

Când Profesorul și Criticul Eugen Simion spune: *...critica literară presupune un sacrificiu lung (...)* *Critica nu este un răsfăț, este un efort continuu, aproape monstru-*

os, dezumanizant simți, în spatele cuvintelor o durere reținută cu discreție și mândrie. Contemporanii săi nu au fost deloc îngăduitori. Niciodată cruzimea nu poate fi justificată. Omul poate, însă, uneori, să domine vremurile prin superbia ținutei sale intelectuale.

Astăzi am pierdut calitatea de a admira, de a accepta fascinația. Mărturisesc că am rămas în urmă față de contemporaneitatea mea, în această privință: eu nu pot înceta să mă minunez de darurile vieții, iar frumusețea intelectuală este unul dintre acestea.

Pentru mine, Eugen Simion are ceva din olimpianismul impenetrabil, rezervat și distins, al lui Titu Maiorescu, ceva din spiritul plenitudinar al lui George Călinescu, ceva din febrilitatea efervescentă a lui Mircea Eliade, ceva din spiritul negator al lui Eugen Ionescu și mult, mult din dragostea pentru literatură, pentru scriitorul român a lui Eugen Lovinescu, *sceptical mântuit*. Lecția sau experiența scepticismului poate să se repete în alte epoci, cu alți oameni, dar există speranța că *mântuirea*, prin religie pentru omul religios, prin literatură pentru căutătorul de frumos, purifică, este cathartică. Așa cum Eugen Simion a descoperit acest adevăr în biografia interioară a criticului pe care l-a admirat, noi, astăzi, o regăsim în propria sa biografie.

Eugen Simion are un mare destin literar. Literatura din a doua jumătate a secolului al XX-lea nu ar putea exista fără spiritul său ordonator și veșnic tânăr. Poate cel mai bine l-a prins în efigia eternității prietenul și colegul său de generație Nichita Stănescu: *El și-a făcut din modul echilibrat și adânc de a gândi o respirație, iar din modul curat și pe-ndelete de a cumpăni – inspirație (...)* *Dorul de Apollo și-l strigă parcă în brațele lui Dionysos. Eugen Simion reprezintă intelectualul român autentic. Creator de ramură cu umbră, adică nepot de stejar și văr primar cu măruț domnesc.*

Landscape with the Flight into Egypt

N. IORGA DESPRE CONCEPTUL DE ARTĂ POPULARĂ

La începuturile secolului al XIX-lea, *arta populară* se afla, ca domeniu de cercetare, abia în deschidere, în urma școlilor folclorice, deși realitatea în sine se bucura, într-o formă sau alta, de o existență multimilenară. De aici și dificultatea cercetătorului modern de a o aborda ca outsider, de a se obiectiva în așa măsură încât să nu comită delictul de minimalizare ca în cazul oricărui fenomen căzut pradă eroziunii și ridicolului; nici să treacă în partea cealaltă, a suprasolicității trecutului, până la înfățișarea lui idilică, în culori ireale, neveridice. Dar s-au făcut simțite ambele extreme în premergerea maturizării disciplinei. Nu este locul să se intre aici în detalii; destul ar fi să se rețină sumar că romantismul apusean în latura lui istorică și avântată a lansat mitul începuturilor sublime ale umanității, aducându-și aminte de vremurile când oamenii se întreceau în jocuri nevinovate chiar și cu zeii, înfrățiți pe pajști smâltate de flori și rostind ode înflăcărâte eroilor de seamă.

Aprinderea suflotească a durat puțină vreme la contemporanii lui Vico și Herder. Nu îngăduiau începuturile gândirii pozitiviste. Trecutul începea să fie descoperit pe altă cale, anume în bibliotecă și în documente. Așa că a urmat reacția imediată, venită de data aceasta din partea antropologilor, păguboasă și aceasta la drept vorbind: nu se mai recunoștea prioritatea cântecului naiv asemenea susurului de ape care curg direct din geneză („Popoarele întâi cântă și apoi scriu istoria”, spunea amintitul autor italian și alții după el), ci a „urmelor” istorice concrete. Își făcea apariția, încet dar sigur, o disciplină ajutătoare, *arheologia* și, în perspectivă, *arheologia artei*.

Din această direcție aveau să pornească formule și teze denigratoare, ca de pildă teoria engleză a formelor de tip *survivals*, potrivit căreia elementele de cultură orală, încă întâlnite în mediile umane avansate sub semnul orașului și al cărții scrise, nu sunt decât rămășițe, mai bine-zis, supraviețuiri și curgeri aluvionare din îndepărtate timpuri, împotriva spiritului nou și cu adevărat creator; sau teoria *bunurilor căzute*, cu intensă circulație în zonele germanice și scandinave. Formele folclorice din totdeauna ar fi expresii degradate ale culturii scrise și savante. Oralitatea își însușește prin contact valorile consacrate și recunoscute, le armonizează și le repune în circulație la nivelul maselor de jos, dar în aspecte deformate, degradate, pe înțelesul minim al neștiutorilor de carte.

N. Iorga nu a dat credit niciuneia din cele două ex-

treme. Este adevărat că nutrea cultul satului tradițional în existența lui multimilenară, până la exagerare, dar această credință era dublată de teoria universalismului spiritului creator și de ceea ce se numea, în vreme, caracterul integrator al operei, ca unitate totală, de tip cosmoid. Se lăsa liberă calea unei înțelegeri mai elastice a raportului savant/popular. Exista convingerea că relația dintre aceste două ipostaze și întruchipări (scris – oral, respectiv cult – popular, individual-anonim) ale unuia și aceluiași spirit, fără vârstă și mărginire spațială, nu se lasă cuprinsă după criterii limitative, indiferent dacă privim lucrurile din perspectiva omului trecut prin școala riguroasă a cărții sau, dimpotrivă, prin aceea a unui individ „isteț” din adâncul anonim, pe umerii căruia apasă multe generații de experiență și de viață trăită.

Tocmai de aceea, principiul mutației permanente a formelor până la întrepătrundere și apoi la dinamizare a stat în atenția marelui istoric. El începe cunoscutul studiu *Arta populară în România* semnalând înainte de toate necesitatea unei definiții ca punct de plecare, cum încerca și în legătură cu frumosul. Prin asta el dă impresia că este decis pentru o cercetare sistematică și chiar didactică: „Înainte de a fixa trăsăturile caracteristice ale artei populare românești în diferitele ei domenii, se ridică o întrebare deosebit de interesantă pentru această artă, date fiind condițiile speciale ale dezvoltării sale: care este de fapt definiția artei populare?” (*Scrieri despre artă. Antologie și Prefață* de Barbu Theodorescu. Editura „Minerva”, București, 1968, p. 23). Așadar, autorul are în vedere, pe de o parte, o definiție a **frumosului**, cum se poate constata în capitolul introductiv la studiul în discuție, *Arta populară în România*, pentru a ne avertiza că ține sub observație evoluția spiritului creator în latura lui estetică; pe de alta încearcă să găsească terenul de aplicație pentru respectiva definiție, anume **arta populară**. Subînțelegem că arta populară, iar faptul se anunță interesant, se oferă receptării din perspectiva esteticului, nu numai a „îndemânării” meșteșugărești, cum se obișnuia să fie privite lucrurile din latura simplificatoare a activismului haretist, când fiecare comună mai răsărită își dorea să aibă un cerc de „mâini îndemânate” la căminul cultural.

Dar definiția rămâne mai curând o simplă intenție, pentru că autorul se grăbește să înscrie alte teme în continuarea expunerilor. În fraza imediat următoare, citează casa țărănească și biserica de lemn-piatră pentru

The Lamentation

a indica spațiul natural care adăpostește arta populară, apoi costumele, covoarele, ceramica, în fapt subdomenii, menite să facă loc broderiilor, culorilor, formelor geometrificate și, mai ales, ermetizate, adevărate limbaje secrete care „preînchipuie”, ca să ne exprimăm în termeni mitico- teologici, integrarea omului și a anturajului său familial în cosmicitate. Artă se arată ca o scriere frumoasă. Definiția ca frază și enunț se lasă prea mult așteptată, ca în cele din urmă cititorul să și- o imagineze după propria lui dorință și putință. Este adevărat că autorul îl conduce cu grijă și competență oferindu-i datele necesare aproximării unui răspuns care solicită mereu și în funcție de gen, de subdomeniu, conceptele de armonie, de gust, îndemânare, morală, finalitate.

Demersul este prin excelență interdisciplinar și inductiv, „de jos în sus”, cum spun aristotelicii, în sensul că se pune mai întâi în evidență asocierea elementelor de natură istorico- geografică în dezvoltarea artei populare, de la „origini”, până se ajunge la comunitatea sătească „de tip clasic”. Abia după acest efort constatativ „deduce” cititorul înțelesurile mai înalte, teoretice pe cât posibil, ale acestui tip de invenție artistică. Dorința lui Nicolae Iorga de a lăsa definiția suspendată între intenție- întrebare și răspuns trebuie privită ca o asumare și nu ca

o abandonare a scopului cercetării. Telul nu este definiția în sine, nici măcar ca „ipoteză de lucru”, ci stabilirea unor date și elemente constitutive ale operei care să certifice, pe moment, calitatea vieții sufletești, mai curând în relativitatea și nu în absolutul ei. Acesta era, de altfel, însuși cursul gândirii moderne. Vremea definițiilor dogmatice, academice și memorabile, pentru învățământul de catedră, trecuse. Teoreticienii cei mai riguroși refuzau să mai creadă în utilitatea definițiilor pe terenul științelor umaniste, unde materia destinată observației se află în mișcare dialectică, mereu predispusă a fi reasezată pe coordonate hermeneutice. Este și convingerea lui Tudor Vianu exprimată în tratatul lui de Estetică, așadar, aproximativ în vremea când Iorga avea pe masa de lucru temele sale despre arta populară. Citim: „Definiția esteticii va rezulta pentru cititorul acestor pagini, cu mai multă lumină și într-un chip mai desăvârșit abia la sfârșitul lor. Progresul treptat al cercetării pe care ne-o propunem va aduce o dată cu răspunsul feluritelor probleme și o delimitare mai strictă a domeniului estetic căruia ele îi aparțin. Dar, deși urmărind a cunoaște granițele domeniului estetic, trebuie să-l parcurgem în întregime; pentru a orienta cercetarea este nevoie să încercăm de pe acum o precizare a obiectului lui” (Tudor Vianu, *Estetica*. Studiu de Ion Ianoși. Editura pentru literatură, București, 1968, p. 9). La fel și Iorga: lasă definiția suspendată în ce privește arta populară, pentru a pune în evidență și a „parcurge” mai întâi, împreună cu cititorul, elementele constitutive ale domeniului.

Numai că N. Iorga nu agreează delimitările, ci întinderile și întrepătrunderile spațio- temporale între faptele de cultură, materiale și spirituale, primele fiind mărturia concretă și suportul celor din urmă. În consecință, a trecut imediat la prezentarea casei ca realitate stabilă, persistentă în curgerea timpului și concentrând asupra ei o multitudine de fenomene de viață, caracteristice familiei și grupurilor umane, unite prin obiceiuri și ocupații comune, îndeosebi agricultori și păstori. Așa începe și viața satului. Pe acest teren autorul este, ca istoric, în elementul lui. Tocmai de aceea, casa, cu toate ale ei, ocupă cel mai întins loc în studiul său. Ea este descoperită în vremuri greu de definit și în forma cea mai simplă, ca locuință, dar mai curând ca adăpost „provizoriu al păstorului”. Traco- ilirii o cunoșteau și au transmis-o din mileniu în mileniu și din secol în secol până în zilele noastre. Fapt interesant este că istoricul nu apelează la documente de arhivă și nici nu invocă fapte de arheologie, cum vor proceda pârvanistii, pentru a dezvălui vechimea în timp a casei țărănești. El preferă să interogheze anumite elemente componente, acestea părându-i-se doveditoare, nu prin însemne anume conservate și explicative, ci prin simplitatea lor arhaică. Păstorul ca și agricultorul au în firea lor tendința de a se menține în arhăitatea cea mai îndepărtată, de proximitate adamică. Tocmai pe această cale, a identificării „primului” gest, a „primului” contact, a „primei” experiențe se poate dovedi, crede el, geneza unor forme de cultură care s- au menținut, transfigurate mai

mult sau mai puțin, până în zilele noastre.

Primatul păstoritului era o teză de mare credibilitate în perioada interbelică a secolului trecut, o călăuză în aproximarea originilor unor forme culturale. Așa găindeau filologii, de pildă Ovid Densusianu care consacra păstoritului o amplă monografie, rod al unor cursuri universitare. Profesorul bucureștean credea că poezia populară a pornit din spațiul păstoresc și a fost doar moștenită de plugari, iar elevul său, Ion Diaconu, se străduia să arate că valoarea, nu neapărat „frumusețea” baladei *Miorița*, stă în arhitectura vieții de stână și în primitivitatea expresiilor literare. De asemenea, geograful și etnograful S. Mehedinți, în discursul său de recepție la Academie, cu titlul semnificativ: *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale* (1920), semnala rolul precumpănitor al casei primitive în identificarea vieții etnice, și a uneltelor care atestă vechimea îndepărtată a omenirii și vocația muncii: „A aduna deci *uneltele* de care s- a slujit ori se slujește un neam, e cel dintâi pas în cercetarea științifică; a observa apoi *muncile* lui e al doilea pas pentru a pătrunde pînă la izvorul uneltei, adică în adâncul sufletului omenesc” (S. Mehedinți, *Civilizație și cultură*. Selecție de texte, prefată, sumar, bibliografie, note și indice de nume de Gheorghită Geană. Editura „Junimea”, Iași, 1986, p. 51).

N. Iorga s- a aflat, fără ezitare, pe direcția aceluiași curent de gândire specific veacului. Și pentru el, *casa, uneltele și munca*, mai bine- zis, tipul și forma de organizare (după ocupații: păstorit, agricultură, pescuit, cules în natură) dețin semne ale vechimii. Primul și cel mai important, care le coordonează pe toate este *stâlpul* (sau coloana). Mircea Eliade l-ar echivala cu alegerea locului de *întemeiere*, cu **axis mundi**. Teza istoricului religiilor, verificabilă în multe alte locuri, nu trebuie aplicată automat și aici. *Stâlpul* pe care îl are în vedere N. Iorga rămâne la nivelul înțelesului comun, de *asezare* temporară și accidentală, utilizat prioritar din nevoia concretă de viață. Dincolo, **axis mundi** indică un sens înalt, simbolic, transferat în planul idealității. De aici stabilitatea unui asemenea tip de așezare care are șansa să fie selectat și valorizat într-adevăr ca fapt de *întemeiere*. El capătă, în spirit, vocația chemării și re-chemării, a „întoarcerii eterne”. Individul simte nevoia să revină pentru reculegere și întâlnirea cu sinele, cu strămoșii, cu divinitatea. Important este că ambele tipuri de așezare, și cea stabilă și cea sezonieră ori „în trecere” au element comun: **stâlpul** (coloana), fixat după principiile ale vieții cotidiene, dar și cu intenții mai înalte, cultice, ritualice. Oricum, este un *început* și într-un caz și în celălalt.

N. Iorga s-a oprit la primul înțeles, fără manifeste implicații mitice, adică la stâlpul de lemn, fie și abia cioplit, ca prim pas pentru locuința tip colibă, aceasta având perspectiva de a deveni casă, cu o cameră sau două, după trebuință, simple mai întâi, împodobite ulterior. Integrarea casei în sat, la dimensiunea obștei, nu l- a preocupat pe marele istoric. Problema va fi inițiată în programul de cercetare de către generația următoare

reprezentată de Romulus Vuia. În schimb, istoricul a dat curs aspectului răspândirii geografice a așezării tip colibă-casă primară. Nimic nu se păstrează scris, confirmabil matematic, dar punctul de plecare îl bănuiește a fi fondul traco-iliric. Peste el s-au așezat, asemenea straturilor arheologice, valurile de migrațiune care s-au succedat unele după altele, cu repeziciune și cu involburare, din toate direcțiile continentului. „E vorba despre traco-iliri, mai ales tracii, mai numeroși, mai rezistenți, mai înzestrați pentru a produce o înzestrare a civilizației. Caracterul lor se recunoaște chiar într-o epocă foarte depărtată a antichității. Heraclizii din legendă, dorienii, cum îi numesc filologii și arheologii, venind din nord, probabil că au influențat, măcar, această rasă dacă nu chiar se confundă, la origini, cu ea. La sosirea lor, o civilizație artistică, cu realizări îndrăznețe, care imita natura veselă din jur în infinitatea liniilor și a culorilor sale minunate, civilizația cretană de o „modernitate” atât de expresivă, care trecuse de la smălțul palatelor de pământ ars al vaselor, este înlocuită provizoriu și pe aceste teritorii, de formule abstracte, reduceri liniare, așa cum se vede pe vasele cimitirului atenian din Dipyle” (Nicolae Iorga, lucr.cit., p.36).

N-o să știm niciodată ce putea fi acea „civilizație artistică, cu realizări îndrăznețe” a traco-ilirilor. Se pare că „imita” natura în linie și culoare cu bucuria nestăvilită a unei populații robuste, însetată de viață și de frumusețe netrucată. Ea își întipărea pentru prima dată și pentru totdeauna elemente decorative pe suprafața sensibilă în chip de astre, de vietăți animaliere și de plante, dar stilizate, geometrizzate reduse la linii, desene și culori fundamentale, care sugerau laolaltă eternul „început”, mișcarea unică a nașterii și a re-nașterii. Se află aici un semn stilistic imperceptibil de recunoaștere a acelei arte îndepărtate, asupra căreia cercetătorul Nicolae Iorga nu încetează să ne atragă atenția în expunerile sale patetice, fie că ne înfățișează broderiile în lemn, fie ornamentele ample de pe covoare, costumele, ceramica etc. Dar nu ansamblul îl impresionează vizibil pe Nicolae Iorga, fenomenul stilizării în sine sau al geometrizzării, faptul că spirala, romb, cercul ocupă anumite spații pe întinderea scoarței, ci întâlnirea punctică dintre elementele decorului manufacturat și peisajul natural. Ea se petrece, parcă, neștiut de nimeni, doar cu intenția să producă mirare, încântare, bucurie. Iar acestea sunt stări supra-estetice, țin de o morală mai înaltă, din vecinătatea sentimentului religios. Punctul acela de mișcare și de taină nu se arată oricui, numai „cunoscătorilor” și „inițiatilor”. Nu știu în ce măsură trebuie să ai educație academică ori să fii favorizat de destin în asemenea situații, sau și una și alta. Dar, cu siguranță, Nicolae Iorga a avut capacitatea de a înțelege arta populară, îndeosebi ansamblurile ornamentale, într-o manieră proprie, interesantă, stimulativă pentru oricine încearcă aceeași experiență. A contempla desenele de pe scoarță, în linii și culori, însemna pentru omul din primitivitatea neolitică a satului contemporan situarea spontană și voluntară direct în inima peisajului natural, supraistoriată și cosmicizată. Nicolae Iorga avea afinități electivă cu acei ciudați contemplativi.

MIHAIL SEBASTIAN, ROMANCIER

„*Habent sua fata libelli*”, proclama în secolul al doilea al erei creștine Terentianus Maurus, un precursor aproximativ al lingviștilor din zilele noastre, lui aparținându-i acest enunț devenit celebru, iar nu lui Ovidiu, Horațiu sau Marțial cărora le este atribuit câteodată, în mod eronat. Într-adevăr, cărțile au – toate laolaltă și fiecare în parte – un destin al lor, bizar și enigmatic, adesea, imprezibil de cele mai multe ori, cu amănunțite meandre, cu sușuri și coborâșuri guvernate de rațiuni și mecanisme obscure, misterioase, inefabile.

Dar nu numai cărțile, ci și autorii au destinul lor, la fel de greu predictibil, spectaculos și contradictoriu fără motivații aparente, nu o dată, sau cu motivații care transcend nepăsătoare logica imanentă a fenomenologiei literare propriu-zise.

În această ordine de întâmplări, cazul Mihail Sebastian reprezintă, fără îndoială, un exemplu sugestiv și edificator. Spun „cazul” și nu, de pildă, situația lui Mihail Sebastian pentru că resurrecția aproape violentă a acestui scriitor în spațiul actualității culturale românești a atins proporții uimitoare, cu toate că – și aici ar fi paradoxul – la originea fenomenului stau primordial considerente extraliterare – conjunctural-ideologice, mai precis. Ce s-a întâmplat, de fapt?

În 1996, la mai bine de o jumătate de veac de la trecerea în neființă a autorului, Editura Humanitas a publicat pentru prima oară un voluminos (peste 550 de pagini) *Jurnal* al celui cunoscut, până atunci, ca romancier, dramaturg, critic și teoretician literar, membru al grupului de intelectuali interbelici a căror strălucită afirmare s-a coagulat în jurul anilor '29-'33: Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugene Ionesco, Petre Țuțea, Constantin Noica, Nae Ionescu. *Jurnalul* cuprinde zece ani din viața lui Sebastian, respectiv, intervalul 12 februarie 1935 – 31 decembrie 1944, iar apariția lui s-a constituit într-un veritabil eveniment, ale cărui ecouri nu s-au stins încă nici acum, după circa doisprezece ani. Deși „netransfigurat literar”, cum menționează în *Prefață* autorii restituirii, Gabriela Omăt și Leon Volovici, *Jurnalul* a reconfigurat intempestiv relieful operei lui Mihail Sebastian, fiind declarat, într-un entuziasm nu foarte bine controlat, capodopera scriitorului și chiar un titlu de referință al literaturii române din cel mai fertil secol al existenței sale, al douăzecilea.

În același timp însă, majoritatea covârșitoare a comentariilor dedicate cărții nu vizau, în primul rând, așa cum ar fi fost firesc în atare împrejurări, calitățile intrinsec literare ale textului, ci dimensiunea sa ideologică, volumul fiind receptat ca o substanțială contribuție românească la dosarul european al Holocaustului, ca o importantă mărturie-document asupra unei perioade tulburi a istoriei naționale din care n-au lipsit impulsurile antisemite, devierile spre ortodoxismul legionaroid, simpatiile

regretabile pentru național-socialismul teuton ce va glisa ulterior în fascism și hitlerism etc. Faptul că, în mediile intelectuale de pe continent chestiunea evreiască, privită diacronic, dar și în termeni de actualitate imediată, deținea (și deține, încă) un loc prioritar pe agenda dezbaterii publice a generat la București un val de semi-isterie sincronistă, având ca punct de plecare și principal cal de bătaie *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Numele autorului a apărut în reviste și ziare, a fost auzit la radio și în talk-show-uri TV cu o frecvență și o încrâncenare comparabile cu acelea survenite în anii '34-'35 în legătură cu scandalul provocat de editarea cunoscutelor *De două mii de ani și Cum am devenit huligan*. Ba chiar, *mutatis-mutandis*, cu o miză identică...

Am spus „numele autorului” și am făcut-o deliberat pentru că în acest concert publicistic dezlăntuit nu creația literară a lui Mihail Sebastian a reprezentat partitura forte. Dimpotrivă, aș putea pentru ca să zic: *Jurnalul* a făcut vid în jurul său și a estompat până la cvasianihilare orice referire la literatura celui cărui îi plăcea să se considere „un romancier care scrie și critică, nu un critic care scrie și romane”, după cum mărturisea cu oarecare cochetărie într-un interviu publicat în revista „*Facla*” din octombrie 1935.

Romancier, așadar... Ce fel de romancier, însă? – aceasta este întrebarea. Un răspuns posibil – în orice caz, unul de care nu se poate face abstracție – oferă Sebastian însuși în paginile *Jurnalului de roman* apărut inițial în „*Cuvântul*” din ianuarie 1929, dar și în unele conferințe, studii sau interviuri ulterioare. Considerațiile sale, fără a fi neapărat omogene și reciproc consensuale, sunt interesante fie și numai pentru că permit o confruntare a paradigmei teoretice cultivate în exercițiul afirmării concepției sale despre proză cu rezultanta ei efectivă, așa cum o relevă lectura celor patru romane care alcătuiesc bibliografia de gen a scriitorului.

Profesiunea de credință a lui Mihail Sebastian, **poietica** sa, ca să mă exprim astfel, acreditează propensiunea către un realism cum nu se poate mai tradițional, „balzacian” de-a dreptul (trimiterea – repetată – la autorul *Comediei umane* îi aparține). Romancierul observă realitatea înconjurătoare din care decupează ca un reporter fapte, întâmplări, senzații, gesturi, în care descoperă trăiri, drame, tristeți, povești ascunse gata să renască în amintiri și face elogiul provinciei pentru că este „creatoare de tipuri”, considerând popasul într-un astfel de topos o veritabilă „lecție pentru un romancier de perspectivă”. Dar să-l ascultăm mai degrabă pe Sebastian însuși confesându-se: „Mă pasionează aspectele imediate ale vieții de fiecare zi... Îmi însușesc indispoziția vecinului și graba trecătorului, aștept odată cu duduia de peste drum trecerea poștarului și mă dezolez odată cu ea atunci

când plicul dorit nici astăzi nu se arată. Înregistrez fapte diverse și gesturi, așa cum ar strânge cineva proverbe pentru un dicționar. Fișe imaginare îmi ordonează descoperirile mici ale zilei ce trece: o strângere de mână ciudată, un salut ceremonios, o întâmplare neobișnuită, doi logodnici în vizită, un dansator neîndemânic într-o sală da bal. Niciodată lumea nu mi s-a arătat mai crudă și mai deosebită decât acum, în aceste exerciții de mic reportaj intim. E destul să te apropii mai insistent de un lucru pentru ca să-ți dai seama că ceea ce tu socoteai elementar și cunoscut e multiplu și tainic”.

Desigur, „observația exclude fotografia”, precizează Mihail Sebastian: alchimia scrisului este mai complexă, presupune selecție și sublimare, nu este mimesis grosier, realism pedestru, ci demers gnoseologic, dinamic și semnificativ: „...O halucinantă participare a vieții tuturor într-un curent vag și nestabil ce se oprește acum în trăsăturile unui ins și, cinci minute mai târziu, în glasul învăluit al altuia. O comunitate de senzații și umbre ce se lărgeste și se subțiază, într-o succesiune când lentă, când desfrânată de imagini și linii... Cred că un roman începe de la această senzație de nedefinire și vag, printr-un efort către distinct și cunoaștere... Din variantele unui om o alegi pe cea mai fermă; din toate bănuielile unei situații, te fixezi în vecinătatea celei mai profunde. Pornesc să scriu un roman cu sentimentul unei minuni personale, ce ar egala o pubertate sau o scăpare din moarte”.

Cât este de fidel Mihail Sebastian propriilor alegații teoretice? Nu foarte, dacă citim printre rândurile unei declarații de intenții formulate în februarie 1936 când, cu excepția *Accidentului* întreaga sa producție epică văzuse deja lumina tiparului: „Lucrez la un roman *deosebit de celelalte* prin natura sa și prin proporții, un roman la persoana a treia, cu multe personaje și fără nici un element autobiografic. Aș zice, oarecum, un roman de tip balzacian.”

Într-o epocă în care dominantă estetică în materie de proză se revendică, în principal, de la Marcel Proust și André Gide, în care naratorul omniscient pierde treptat băătălia cu discursul analitic și confesiv, cu psihologismul și intelectualismul, cu autobiograficul și autenticitatea drapate în jurnal personal, iar eroul navighează mai puțin în lumea creaționist-biblică originară și coboară mai degrabă în abisurile subiectivității și memoriei „à la recherche du temps perdu”, în această perioadă de vigoasă ofensivă a ionicului, cum numește Nicolae Manolescu noua formulă epică, nostalgia lui Mihail Sebastian pentru doric, pentru realismul obiectiv, balzacian rămâne un puseu sentimental înduioșător, dar nu mult mai mult decât atât.

Spirit cultivat, racordat la dinamica europeană a evoluțiilor literare ale momentului, asemenea congenerilor săi Camil Petrescu sau Anton Holban de care-l leagă puternice fire de cosangvinitate estetică, analist fin, înclinat spre eseu și dezbateră morală, critic literar pasional, însă cu gusturi alese, bun constructor de edificii argumentative, Sebastian este un lermontovian „erou al timpului său” care scrie de fiecare dată și despre orice elegant, nuanțat, pătrunzător, la standarde intelectuale apreciabile. Sensibil – adeseori, chiar în exces –, cu o bună capacitate de a pune în ecuații narative idei abstracte

și de a le epuiza, prin analize subtile, semnificațiile, el menține întotdeauna la altitudini ridicate stacheta valorică, indiferent că se exersează în dramaturgie (unde, sub aspect tehnic, măcar, este, de cele mai multe ori, impecabil) sau în critica literară unde oficiază cu aplicație și autoritate. Din păcate, aceste multiple calități sunt necesare nu însă și suficiente pentru a-l valida în ipostaza de romancier, pentru care, susține îndreptățit Călinescu, nu dispune de „însușirile de scriitor” obligatorii. El probează o vocație epică destul de precară, nu are vâna marilor prozatori capabili să creeze personaje robuste, memorabile, și atmosferă copleșitoare, dialogul și pasajele descriptive au un aer cam artificial, fiind grevate de aplecarea autorului spre un gen de literaturizare factice, care, uneori, le împinge în superficial și minor.

De altfel, despre primul său roman publicat, *Femei*, Sebastian însuși referă cu obiectivitate, afirmând, într-un interviu din România literară din februarie 1933 (anul apariției volumului la Editura Națională Ciornei) că, „este o carte de vacanță”, scrisă „cu pauze mari, fără un plan de lucru, nedisciplinat... ca un fel de vilegiatură sufletească în care te plimbi în voie, fără cravată, fără guler, în pantaloni și cămașă albă”. Poveștile de dragoste ale celor șase femei – Marthe, Renée, Odette, Emilia, Arabella și Maria – gravitează în jurul unui personaj masculin unic, Stefan Valeriu. (În paranteză fie spus, imaginația onomastică a lui Mihail Sebastian este destul de frugală: și pe protagonistul comediei *Jocul de-a vacanța* îl cheamă, întâmplător sau nu, exact la fel!). Cele șase femei întrușipează, fiecare în parte, un anume tip de iubire: feciorelnică, matrimonială, adulterină, pasională la maturitatea târzie etc., narațiunea neavând organicitate epică, fiind construită, practic, prin juxtapunerea unor istorii sentimentale ce nu comunică între ele decât prin prezența picaro-ului amoros care este Stefan Valeriu. Într-adevăr, o carte de vacanță...

Orașul cu salcâmi, apărută în 1935, dar scrisă, conform mărturisirilor autorului, înaintea volumului de debut, este, în primul rând, o declarație de dragoste pentru Brăila natală, urbea dunăreană care a semnat mereu pentru Sebastian familialul „acasă”. În centrul narațiunii se află un grup de adolescenți care trăiește experiența puberală și traversează momentul turbure al întâilor înfiorări ale iubirii într-o manieră medelenizată, cu revelații declamative vizavi de miracolul renașterii naturii, spre exemplu: „Și pentru că Cecilia rămânea mai departe tristă în fața ei, pentru că ochii îi erau atât de rugători și pentru că ea însăși avea nevoie să spună cu glas tare tot ce se frământa în mintea ei de atâtea zile și să arate măcar uneia dintre copilele care alergau prosteste prin curte că viața e altceva decât un joc, că e ceva trist, și sfâșietor, și mare, un lucru pe care ea îl știe, pentru că l-a simțit și îl simte, pe câtă vreme ele nici nu-l bănuiesc, Adriana căuta în amintire o vorbă, se uită împrejur cu băgare de seamă, ca și cum de acolo, de la grățiile de fier, de la pietrele străzii, ar fi trebuit să afle ce să spună, ridică ușor capul și, zărind o creangă ce se apleca albă peste poartă, prinse iluminată simbolul și, pe de o parte, convinsă că își dezvăluie astfel toată taina, iar pe de altă parte dezolată de a nu putea spune cu vorbe lămurite adevărul adevărat, strigă înăbușit, cu o voce care cădea ca un om obosit lângă o poartă închisă:

– Dar nu vezi, nu vezi că au înflorit salcâmi?”

Adriana Dunea, Cecilia, Gelu, Buță, Cello Viorin (ce nume imposibil, chiar pentru un muzician!), Paul Mlădoianu, Lucreția și ceilalți sunt fragezi și decorativi, sensibili, derutați, însetați de certitudini, interogativi, dar lipsiți de profunzime și, încă odată, falsificați prin preaplinul calofolic și literaturizant al vocii auctoriale.

Nici ultimul roman, în ordine cronologică, al lui Mihail Sebastian, *Accidental*, nu aduce mari schimbări în maniera de a scrie proză a autorului, în pofida încercării sale evidente de a conferi mai multă consistență epică narațiunii. Istoria stingerii pasiunii avocatului Paul pentru flusturatica pictoriță Ana (sau, mă rog, Ann, în versiune anglo-saxonă) și descoperirii dragostei adevărate și partenerei ideale în persoana profesoarei Nora, rămâne și ea tributară poncifelor romanului sentimental, încărcat de coincidențe dulcelege (cei doi se întâlnesc prima oară, exact în ziua de naștere a bărbatului, pe care el și-o uitase?!), de simetriei căutate (romanul se deschide și se închide cu câte un accident minor, în care victimele sunt, pe rând, protagoniștii cuplului), de întâmplătoare revederi menite să sublinieze ostentativ modificările ce survin în psihicul personajelor și așa mai departe. O escapadă montană, în care tinerii cunosc o faună umană ce se vrea depozitară de damnări tainice și obiceiuri misterioase, îl vindecă pe Paul de magnetismul malign al pictoriței, revelându-i virtuțile curative ale schiului. Scena finală este teatrală și grandilocventă:

„Simte un fel de exaltare copilăroasă. Nu știe exact ce ar voi să facă. Sunt în el puteri pe care nu le cunoaște, sunt elanuri care se deșteaptă dintr-un somn lung.

– Nora, tu crezi că schiul poate să salveze un om? Poate să schimbe o viață?

– Dragă Paul, cred că viața noastră e plină de obiceiuri proaste, de manii și de idei fixe. Schiul ne scoate din ele. Pe urmă, totul este să nu ne lăsăm învinși din nou.

– Nu, Nora. Niciodată.

Jura cu prea multă aprindere, cu un accent de îndârjire exagerat.

Se corectă singur, repetând în gând aceleași cuvinte, mai calm, mai decis: niciodată, niciodată.”

Am lăsat la final, *pour la bonne bouche*, cea mai valoroasă dintre creațiile epice ale lui Mihail Sebastian, romanul *De două mii de ani*, publicat în 1934, tot la Naționala Ciornei, cartea care a generat un imens scandal mediatic, în primul rând din cauza cuplării sale editoriale cu Prefața colorată antisemită a idolului autorului și a întregii sale generații, profesorul și filozoful Nae Ionescu. Iată cum își rezumă Sebastian cartea într-un interviu acordat lui Camil Baltazar în publicația Reporter din iunie 1934:

„Romanul acesta are trei momente esențiale: 1923, 1929, 1933. Primul moment este al marilor scandaluri universitare, când eroul cărții („un evreu neprevenit”, cum spune în prefață Nae Ionescu), descinzând la București, este dintr-o dată readus la conștiința sa de evreu, tocmai de persecuțiile la care este supus. Această primă parte, exact până la pagina 141 a volumului, este un lung *examen iudaic de conștiință* și formează oarecum momentul interior al cărții.

Al doilea moment al romanului se depărtează voit de atmosfera primului. Intervin aici cu totul alte personaje

și preocupări. Suntem prin 1929. Antisemitismul este în descreștere, scandaluri nu mai sânt, liniștea pare reală. Eroul meu trece printr-o epocă de indiferență față de iudaism. El are credința că se află ancorat, și încă foarte bine ancorat, în viața și în cultura românească. În această a doua parte, până pe la pagina 280, cartea nu mai are, de aceea, nimic iudaic, ceea ce-l va deruta probabil, pe cititor, care-l va bănuși pe autor de a-și fi pierdut busola. Adevărul e că această absență de preocupări evreiești în miezul cărții (contrastând cu titlul) a fost voită și a urmat o logică interioară pentru mine limpede. Amoruri, discuții, fapte, oameni, portrete, tot ce se află în această parte a fost acumulat anume pentru a marca distanța între două momente opuse.

A treia parte a romanului este însă o întoarcere la punctul de plecare. Liniștea din 1929 a fost superficială. Acum, în 1933, în plină criză economică, antisemitismul își recapătă vechile lui drepturi sub varianta unei mișcări revoluționare, confuză, dar mai ales păcălită de obiectivele ei, care sunt mereu aceleași: moarte jidanilor! Eroul meu înțelege, încă o dată, dar acuma pentru totdeauna, că destinul lui nu poate fi amăgit, ci că trebuie trăit până la urmă, cu resemnare. Poate și cu puțină ironie. Tot ce-i rămâne de făcut este să lucreze pentru lumina lui și să nu-și facă altminteri nici o iluzie despre nimeni și despre nimic.”

Referitor la impulsurile care au stat la scrierea acestui roman, Mihail Sebastian afirmă în același interviu: „*De două mii de ani* este și un roman, dar este mai ales altceva, un lucru atât de intim, încât astăzi, la apariția cărții, mă întreb cu spaimă dacă n-am trădat prea multe lucruri dintr-o experiență pe care mă mândream multă vreme s-o ascund sub un surâs(...)

Am (fost și am) rămas mereu evreu, fără simulare, fără echivoc. Dar am crezut și cred că e posibil, evreu fiind, să iubești cultura românească și să crezi în cadrul ei. Această convingere nu mergea însă până la idilă, căci am știut totdeauna că existența mea va trebui plătită cu suferință. Am plătit, deci, și voi mai plăti. Între timp, însă, fără revoltă și fără iluzii, mi-a, spus că ciudata mea situație (ca să nu spun dramă...) merită să fie privită cu luciditate și, pe cât posibil, înțeleasă. E ceea ce am încercat să fac în *De două mii de ani*.”

Partea cea mai izbutită a romanului este lungul, dramatic, sfâșietorul eseu-confesiune în care protagonistul narațiunii dezbate eterna, dar și etern-ineluctabila problemă a destinului iudaic pecetluit de blestemul trădării lui Isus care îi condamnă pretutindeni pe evrei la un veșnic statut de *outsideri* și asta în pofida tentativelor disperate de a-și găsi un loc al lor pe pământ sau de a se integra într-o structură etnică preexistentă. Este convingerea tragică la care ajunge, în urma unui examen de conștiință răscolitor, prin luciditate și patetism, eroul romanului.

De două mii de ani, impresionează ca document de psihologie etnică, dar și ca vibrantă pagină de literatură realist-autenticistă, în care autobiograficul se convertește în expresivitate și profunzime a demersului, marcând nivelul axiologic de vârf al creației unui romancier dispărut prea devreme, înainte de a ajunge la maturitate biologică despre care se spune că reprezintă condiția preemtorie a reușitei majore în genul epic.

Lucian Bâgiu

MIHAIL SEBASTIAN, *DE DOUĂ MII DE ANI* (1934): LABIRINTUL CONȘTIINȚEI INDIVIDUALE

Publicat în 1934, *De două mii de ani...* este un roman definitoriu pentru prozatorul Mihail Sebastian (aflat la al patrulea volum), deși, ca apartenență la specie, rămâne la rândul său deficitar. Odată în plus realismul construcției tradiționale este recuzat, de această dată epicul fiind reconfigurat către notația fragmentară, de jurnal, în virtutea autenticității expresiei artistice a trăirilor unei conștiințe *individuale*. Căci, deși problematica aparentă a volumului o constituie „chestiunea evreiască”, antisemitismul românesc interbelic, de fapt volumul semnat de Mihail Sebastian nu își propune să exprime o dramă colectivă sau să ofere o soluție generală, ci să prezinte „doar” paradoxul amar al unei conștiințe individuale care, dorind să rămână independentă, se constată prizoniera propriei libertăți labirintice.

Primele două părți ale romanului sunt construite în manieră confesivă, o acumulare de însemnări disparate, incomplete, adeseori contradictorii, inconsecvente, dar pe deplin autentice și relevante pentru conturarea traseului sinuos al ezitărilor unei conștiințe surprinse de presiunea factorilor externi, deasupra cărora ar vrea să se poată eleva, doar pentru a se trezi mai mereu implicată cu sau fără convingeri definitorii. Concret, Iosef Hechter, student român de origine evreiască, venit de la Dunărea brăileană natală în București, este martor și, uneori, protagonist, al manifestărilor antisemite adeseori violente ale anilor 1922-1923. O primă dramă, nelămurită, a eroului, este deslușirea apartenenței identitar-etnice. Or Iosef Hechter nu are convingeri sau preocupări semnificative în acest sens, el mereu oscilând între a-și lămuri (sieși, doar sieși) sentimentul de distanțare față de lumea evreiască familială (nu neapărat și familiară) și a se surprinde instinctual solidar cu colegii irațional discriminați și maltratați de români. Să urmărim câteva exemple edificatorii:

„S-ar fi putut să fiu ca ei toți, un negustor gras, înșurat, mulțumit, jucând duminica seara pocher și spunând porcării înșurătorilor tineri. (...) / Uneori, mă întreb cu spaimă dacă evadarea mea dintre ei este întreagă.” (p. 34)¹

„Voluptatea de a fi singur într-o lume care te crede al ei. Nu orgoliu. Nici timiditate măcar. Ci fireasca, simpla, involuntara rămânere a ta, în tine.” (p. 35)

„Ceea ce mă dezolează mai ales este senzația de a pierde pe fiecare zi siguranța singurătății mele, de a mă vedea solidar cu Marcel Winder și lanchelevici Șapșă,

de a coborî scara înduioșării în comun, de a deveni, odată cu ei, la fel cu ei, un individ care se compătimentește și se mângâie. Cordialitatea evreiască, pe care o urâsc. Mă tentează gândul de a rezezi un cuvânt brutal la întâiul prilej, pentru ca să se știe că așa cum sunt aici între zece oameni care mă cred «fratele lor de suferință», eu sunt singur, absolut singur, definitiv singur.” (p. 38)

„Suntem: adică eu, lanchelevici Șapșă, Marcel Winder. (...) / Îmi pare rău că, în această confruntare cu mine însumi, îmi păstrez oarecare simpatie. Îmi pare rău că mă surprind iubindu-mi destinul. Aș vrea să mă pot detesta violent, fără nici o scuză, fără nici o înțelegere. Aș vrea să fiu cinci minute antisemit. Să simt în mine un dușman care trebuie suprimat. / (...) / Mi-e un necaz imens pe tine fiindcă nu te pot urî suficient și fiindcă sunt, odată cu tine, dintr-un neam care nu știe să accepte și să tacă.” (p. 50, p. 52)

„Nici Winkler, nici S.T.H. nu trebuie că mă privesc cu ochi buni. M-au simțit străin. În orice caz, m-au simțit dat deoparte, trecător care observă, spectator fără înclinare pentru o cauză sau alta. Am ascultat liniștit, dintr-un colț, fără să intervin, o dispută confuză...” (p. 57)

Peste acest sentiment al incertitudinii apartenenței identitare se pliază o altă problematică, oarecum adiacentă, dar care surclasează și integrează într-o perspectivă de filozofie a culturii tema naționalității. Din pură întâmplare (dacă nu ar fi să privim ca pe un gest al destinului...) Iosef Hechter îl va cunoaște pe Ghiță Blițaru, profesor de economie politică, ale cărui teorii rezumă, în fond, vag disimulat, discursurile lui Nae Ionescu. Prelegerile lui Ghiță Blițaru sunt o punere în scenă a unei ample dihotomii a lumii intelectuale românești interbelice: autohtonism vs. europeism, cultură vs. civilizație, univers agrar-patriarhal vs. industrializare, natural vs. artificial, tradiționalism local vs. sincronizare-asimilare universală, naționalism vs. cosmopolitism. Iată câteva pasaje relevante:

„Este ceva profund artificial în sistemul de valori pe care se sprijină viața noastră. (...) Trăim cu prea multe abstracții, cu prea multe năluci. Am pierdut pământul de sub picioare. (...) Este o prăpastie între om și cadru. Formele acestea de viață pe care le vedeți s-au dezumanizat. Aș spune mai bucuros pe românește să s-au dezomenit. / Luați una câte una instituțiile noastre, ideile, deprinderile, deșteptăciunile și prostiile noastre, luați-le una câte una și ciocăniți-le. Veți vedea că sună a gol. Viața a evadat din ele, spiritul s-a dus. De ce? Nu știu de ce. Din abuz de inteligență poate. Nu glumesc. Ni

¹ Mihail Sebastian, *De două mii de ani...* Cum am devenit huligan, București. Humanitas, 1990.

s-a creat o cultură și o civilizație pornind de la inteligentă ca primă valoare, ceea ce este un lux scump și mai ales o îndrăzneală exagerată. Între noi și viață, am crezut că noi decidem. Asta este o tragică semeție. / (...) inteligenta am văzut ce a știut să facă și unde să ne ducă. Ne întoarcem acum pocăiți, amărăți și cu oboseala a trei veacuri, ne reîntoarcem în pădurile prostiei și ale vieții vii. / Asta s-o fi chemând obscurantism. Cu atât mai bine. / (...) / Dacă m-ați întreba ce facem noi aici, într-un curs în care parantezele sunt mai mari decât tratarea propriuzisă a programului, v-aș răspunde poate așa: destituim valori. Le scuturăm ca pe niște arbori uscați. Inteligență, individualism, liber-arbitru, pozitivism... Și căutăm o singură «valoare, una peste care trece cu mult peste toate. Ea se cheamă, dacă nu mă înșel, viața». / (...) / ...Economia lor pleacă de la pământ și se întoarce la pământ. Iată o idee țărăneasă, o idee simplă de viață, o idee care vine din biologie, din cele mai firești intuiții ale omului de toată ziua. Asemenea adevăr scurt, simplu, clar, nu poate fi dărâmat de nimic. / Dezorientați cum suntem, vom regăsi poate într-o zi acest adevăr care ne va readuce spre pământ, ceea ce va simplifica totul și va instaura o nouă ordine, nu scornită de noi, ci crescută din noi” (pp. 41-42, pp. 42-43, p. 44)

„Adevărurile și sensurile de viață ale unui timp au o unitate organică, de familie.” (p. 77)

A doua dramă pe care o trăiește Iosef Hechter este aceea a inconsecvenței, a reticentei, a atracției și a neputinței de a se recunoaște (total) în preceptele enunțate de Ghiță Blițaru, care se profilează ca un părinte sufleteș și spiritual. Pe de o parte Iosef Hechter este fermecat și animat de „soluția organică” a profesorului, pe de altă parte intuiește că aceasta nu este decât un cântec de sirenă. Lui Iosef Hechter i se potrivește, din întreaga teorie filosofică, doar partea care susține firescul vieții instinctual-biologice, eroul fiind el însuși atras de „liniștea vegetală vitală” moștenită de la – sau aflată în confinitate cu – lumea dunăreană natală. Pe de altă parte, Iosef Hechter nu își poate reprima și își analizează cu acuitate unele trăsături caracteristice ale ființei sale care îl despart fără echivoc de soluția profesorului: Iosef Hechter se complăce într-un exces de inteligență, de individualism și, inerent, de liber-arbitru, în virtutea cărora respinge deopotrivă apartenența la lumea evreiască, la viața organică, la un anume schematism exclusivist și limitativ al naționalității. Iosef Hechter este, înainte de orice și dincolo de toate, un om liber, o conștiință vie, frământată tocmai de paradoxurile pe care acest profil existențial le presupune. Să le urmărim metodic.

„De ce nu știi, de ce nu pot trăi adânc, neînfiorată liniște a unui cal, ducând după el o căruță goală, în noroi, sub furtună? / (...) / Întrebarea este dacă pot să înțeleg liniștit, critic, ceea ce se întâmplă acum cu mine și cu ceilalți. Încolo...” (pp. 32-33)

„Bucuria asta de a fi gol! Să simți exact, precis, atomic, echilibrul tău de animal regăsit, să ascuți bătaia sigură a sângelui, să cunoști voluptatea de a ridica un braț și de a-l lăsa să cadă, să ai senzația amănunțită a vieții tale fizice, singura.” (pp. 48-49)

„Mi-e un dor imens de simplitate și inconștientă.”

(p. 49)

„Oprește-te, stai un ceas locului. Privește. Pune mâna pe asta și vezi că e o bucată de lemn. Uite aici un cal, uite aici o masă, uite aici o pălărie. / Crede în lucrurile acestea, trăiește cu ele, deprinde-te să le privești cumsecade, fără să cauți dincolo de ele tremurătoare fantome. Întoarce-te la aceste lucruri simple și sigure, resemnează-te să viețuiești cu ele, în orizontul lor scăzut, în familia lor modestă. Și privește în afară, lasă-te pe tine în grija anotimpurilor, a foamei, a setei: viața se va descurca cu tine, cum se descurcă liniștit cu un pom, cu un animal.” (pp. 59-60)

„Trăim prost, dar murim mai prost, în deznădejde, în luptă. Ratăm ultima șansă de pace, singura șansă de salvare. Tristă moarte evreiască a unor oameni care, neviețuind între arbori și dobitoace, n-au avut de unde să învețe frumusețea indiferenței în moarte, demnitățile ei vegetală. / (...) / Cine s-a rezemat odată de un copac, cine s-a gândit vreodată cu melancolie la singurătatea lui nu poate să nu întâmpine moartea cu sentimentul de a fi, orice s-ar întâmpla, puțin deasupra ei, zâmbindu-i cu îngăduință, cu amicitie, cu o ușoară emoție de revedere, cu o ușoară înfiorare senzuală.” (pp. 102-103)

Toate aceste mărturisiri ale de credință ale lui Iosif Hechter concură, în fond, către relevarea unui profil al individului retras departe de lumea dezlănțuită, care nutrește dezideratul de a se eschiva de la orice implicări semnificative într-o istorie obiectivă căreia nu îi aparține decât formal și accidental, printr-o nefericită conjunctură. Iosif Hechter trăiește în anistorie.

Iosef Hechter se amăgește, o scurtă vreme, că și-ar putea lămuri incerta identitate a sinelui prin eros. Deloc surprinzător, Iosif Hechter va eșua, în primele două secțiuni ale „romanului”, și în relația împreună cu Marga Stern, întrucât nu înțelege iubirea ca pe o șansă de împlinire prin celălalt, ci, egocentrist, e preocupat doar de o posibilă oportunitate – sau mijloc, metodă, circumstanță favorabilă – de a-și releva... individualitatea proprie. Femeia este, în cazul lui Iosef Hechter, în fond ignorată și sacrificată, paradoxal tocmai în virtutea unui deziderat intelectual intangibil.

„Marga, care se mândrește a nu avea nici o aptitudine pentru ideile generale, este pentru mine – cu un termen pedant – «rechemarea la individual» (Dacă ar ști, s-ar îngrozi. Ea, care iartă atâtea, pe asta nu mi-ar ierta-o.) Știu eu? Poate că și amorul nostru își are «problemele» lui, dar concrete, imediate, de la ea la mine, de la mine la ea. Nimic nu distruge mai radical judecățile abstracte și ideile generale decât o iubire, căci iubirea readuce totul la sensibilitatea ta, refăcând și superstiții, și certitudini, și îndoeli, și valori, obligându-te să le trăiești, să le verifici, să le creezi din nou. Este în orice iubire ceva originar, un principiu de naștere, de creare de la început a tuturor lucrurilor.” (p. 80).

Pentru Iosif Hechter „apartenența la o comunitate oarecare nu e un act de voință individuală” (p. 10), iar „naționalitatea este, deci, o stare organică” (p. 12). Or Iosif Hechter trăiește o a treia dramă atunci când, afirmându-și în mod explicit individualismul definitoriu, constată, cu maximă luciditate analitică, inaderența sa

cronică la orice tip de colectivitate, iar cântecul de sireună al simplității organice nu îi relevă decât incertitudinea indisolubilă a naționalității. Iosif Hechter evadează, inerent, în solitudine, unde libertatea sa interioară se transformă într-o fericire cu accente masochiste: Iosif Hechter este captiv în labirintul propriei conștiințe independente.

„... *sentința asta pe care am descoperit-o: VIATA ESTE SIMPLĂ!* / *Patrusprezece zile singur. Aș vrea să știu precis, statistic, câți oameni sunt în orașul acesta, în lumea asta largă mai liberi decât mine.*” (p. 47)

„Am bătut în peretele din fața patului o hartă mare a Europei. Mi-ar trebui un glob pământesc, dar n-am destui bani. / E copilăros, poate, dar am nevoie de simbolul acesta al unei hărți de care să mă rezim și pe care să citeșc orașe și țări. Asta îmi aduce zilnic aminte că pământul există. Și că orice evadare e posibilă.” (p. 48)

„M-am simțit singur, dezarmat, inutil, într-un val de viață care trecea pe lângă mine implacabil, aruncându-mă deoparte, la margine și luându-i pe toți ceilalți cu ea, înainte. / Mi-am regăsit camera deșartă, planșele lipsite de înțeles, cărțile vide. Măine, poimăine, voi restabili stupidul meu orgoliu de om singur. Și voi fi iar un intelectual, un birocrat. // Bucuria de a trăi prin forțele multimei, ca un copac prin forțele latente ale pădurii, sentimentul de a face parte, de a participa, de a împlini, cu viața ta, un cerc de viață mai mare, ce trece și prin tine, mai departe, spre puterile difuze, obscure, biologice ale speciei... / N-am cunoscut niciodată asta, n-am să cunosc niciodată. «Eu». Tot ce fac, tot ce gândesc, tot ce sufăr rămâne sub această bară fixă: «eu». Și am curajul deplorabil de a fi mândru de această infirmitate, de a-mi socoti fereastra de la care privesc lumea o «poziție», când nu e decât o ascunzătoare, curajul de a crede în singurătatea mea ca într-o valoare, când nu e decât o inaptitudine. / Cât de prost, cât de patetic mărturisesc acest păcat – nu-mi dau totuși mai puțin seama de realitatea lui. Sunt un copac evadat din pădure. Un copac cu orgoliu – boală care nu ucide violent, ci atacă răbdător, de jos, de la rădăcini, de la întâile resurse ale vieții.” (pp. 84-85)

„Și totuși cred, vreau să cred, sunt convins că neputința mea de a cânta cu ei este o infirmitate, nu un titlu de noblețe, că neputința asta de a reintra în mulțime – în oricare mulțime –, de a mă rostogoli în jungla ei, de a mă uita și de a mă pierde, este o tristă abdicare, o tristă înfrângere. / O, dacă aș putea să nu mă mândresc cu asta, dacă cel puțin atâtă lucru aș putea...” (p. 96)

„*Cred că de aici, din această lentă descompunere în prea multe afecțiuni, vine gustul iudeu de solitudine, nostalgia de a fi singur cu tine, ca o piatră. Mă gândesc cu invidie la suprema insensibilitate a obiectelor, la extrema lor indiferență.*” (p. 107)

Partea a treia a romanului presupune deopotrivă un salt în timp și spațiu (suntem în 1928 la Uioara, pe Valea Prahovei) cât și adoptarea unui tip ceva mai tradițional de construcție a enunțării povestirii (nu se renunță la persoana întâi, martorul ocular și protagonist al evenimentului narat, nici la sugestia unui „jurnal de campanie”, dar în bună măsură fragmentarismul notației

este înlocuit de o narațiune cursivă, epicul își afirmă mai pregnant drepturile). Se constată așadar o facilitate a receptorului operei de artă în ceea ce privește accesul la „istoria” expusă, dar și un anume schematism al istoriei în sine. Și aceasta întrucât, în bună măsură, partea a treia a romanului este doar o variație pe temă fixă – sau o exemplificare – a teoriilor de filozofie a culturii expuse de Ghiță Blidaru în primele secțiuni ale romanului. Iar evenimentele nu sunt străine de o notă de senzationalism cosmopolit, astfel încât, în bună măsură, rămânem cu impresia unui ambalaj sclipitor al unei producții de serie a cinematografului hollywoodian. Dar să urmărim subiectul.

Undeva, în provincia rurală a României interbelice, un industriaș american construiește o platformă industrială. Satul Uioara devine astfel câmpul de bătălie a două concepții existențiale diametral opuse, a dihotomiei deja enunțate în cursurile universitare de la București: cultură vs. civilizație. În Uioara se confruntă țărani podgoreni și prunii lor ancestrali cu petroliștii răsăriți peste noapte la rafinăria în jurul căreia se ridică un oraș industrial. Rezultatul va fi dezastruos, strămutarea țăranilor în „Uioara Nouă” fiind un eșec prin uscarea prunilor de către reziduurile „Uioarei Vechi” transformată în zonă de extracție a zăcămintelor de petrol. Exponenții umani ai antagonismului sunt arhitectul Marin Dronțu (un instinctual organic prin excelență) și maestrul Mircea Vieru (un spirit intelectual analitic de o luciditate rece): „Dronțu este, la rândul lui, un țăran, nu un mahalagiu, cum se silește să pară, cu bătăliile lui, cu umorul lui cam gros, cu cravatele lui tricolore.” (p. 115), iar „Mircea Vieru este un cartezian rătăcit în București.” (p. 115). Între cei doi există însă paradoxal o legătură trainică de prietenie indisolubilă, ceea ce nu face decât să sugereze, o dată în plus, imposibilitatea funciară a protagonistului Iosif Hechter de a opta pentru una din cele două viziuni asupra existenței (acum arhitect, până la sfârșitul romanului eroul rămâne neangajat de vreo parte a baricadei, observator imparțial al tuturor evenimentelor, receptor al variațiilor teorii politice sau filosofice, dar constant în a nu oferi o anume soluție partinică).

Poziția lui Ghiță Blidaru față de „situația” de la Uioara se află în logica proprie, inflexibilă:

„*Ce faceți voi acolo e o barbarie, un atentat. Nimic nu s-a făcut mai artificial în România de la 1848*” (p. 127)

„Dar adversitatea profesorului împotriva lucrărilor de la Uioara trece dincolo de argumentele tehnice și economice. El gândește «din punctul de vedere al prunilor», punct de vedere în care ar fi gata să recunoască axa întregii sale cugetări. / «Oriunde de dezbate o luptă între un fapt de viață și o abstracție, eu sunt de partea vieții, împotriva abstracției». / Maistrul e dezolat de țăria acestei poziții, inatacabilă, căci transcrie problema pe un plan și pe o scară de valori cu care el n-are nici o legătură. / «Ce mă scoate din sărite în profesorul Ghiță este metafizica. Într-o chestiune în care sunt în joc atâtea fapte și lucruri concrete, bani, pietre, petrol, lucrări de drenaj, de canalizare și de construcție, el intervine cu probleme de conștiință. Eu gândesc în concret, el în metafizic». / «Concret, concret! Răspunde disprețuitor

profesorul. Nu există decât un singur lucru concret: omul!».” (p. 128)

„Întrebarea este dacă cineva are dreptul de a avea geniu împotriva necesităților pământului pe care trăiește. Mai precis: dacă cineva, prin fapta sa individuală, poate interveni în procesul latent al forțelor de viață colectivă, spre a le modifica, impunându-le un obiectiv străin lor, deși eventual superior. În fapt, acest argument al superiorității este cu totul fals atunci când e vorba despre două structuri. (...) / La Uioara, în cinci ani, un om îndrăzneț a substituit unei așezări de podgoreni o așezare de industriali. În virtutea cărei socoteli? În virtutea unei prejudecăți după care un coș de fabrică are drepturi mai mari decât un butuc de viță. Ei bine, această judecată e monstruoasă. (...) / Această ignorare a legilor de viață, această ignorarea a formelor specifice de trăire este o pervertire... (...) ... câteva aspecte ale economiei românești, desfigurată de pașoptism până la sufocarea celor mai elementare orientări locale...” (pp. 138-139)

„Rămâne mai departe de neînțeles pentru mine, prin ce miracol omul acesta gândește totuși, fără efort, fără simulare, ca un țăran. Viziunea lui de viață pare să se deschidă spre atâta cer și atâta pământ, cât se vede între coarnele plugului. De mai mult nu are nevoie. El crede în legi de viață care se fac și se desfac deasupra capului nostru, crede în ierarhii pe care nimeni nu are dreptul să le spargă, crede în stăpânirea fără control a pământului asupra omului. «Ești ceea ce pământul te obligă să fii, și nimic mai mult».” (p. 141)

„Dacă am învățat ceva de la Ghiță Blidaru, a fost tocmai această lipsă de agresivitate în fața existenței. Lenea lui e o lene de plantă, o lene de copac. Viața se face și se desface, furtunile vin și trec, moartea crește undeva, în umbră, armonios. Am credința că nimic nu-l va surprinde vreodată pe Blidaru, nu-l va descumpăni, nu pentru că ar fi sigur de sine, ci pentru că este sigur de pământul pe care umblă, de cerul sub care se află.” (p. 156)

Preopinentul lui Ghiță Blidaru (alias Nae Ionescu) este, într-un diferend ireconciliabil, Mircea Vieru (în treacăt fie spus, deghizare estetică a lui Camil Petrescu). Iosef Hechter se îndreaptă către acesta ca spre un al doilea părinte spiritual, în considerațiile căruia va afla locuri comune cu propria înclinație spre individualism ca răspuns specific adresat provocărilor existenței.

„Vrei să-ți spun dacă sunt antisemit? Nu știu. Nu cunosc chestia, nu mă interesează, nu mă poate interesa. Un lucru însă îți voi spune: orice judecată globală despre o categorie de oameni mă înfioară. Eu nu sunt mistic. Am oroare de adevăruri generale. Eu nu pot judeca decât de la caz la caz, de la om la om, de la nuanță la nuanță.” (p. 136)

„«Specificul național» există fără îndoială. În artă, el este întrunirea tuturor locurilor comune. Gradul de specificitate indică astfel și gradul de platitudine. De aceea a crea înseamnă mereu depășirea acestui specific. / Un artist este el însuși – sau nu e nimic. Dar a fi el însuși înseamnă a trăi adevărurile sale, a suferi de experiențele sale, a inventa stilul său. Toate acestea nu se înfăptuiesc însă decât prin renunțarea și facilității, iar cea mai funestă

dintre facilități o constituie așa-zisele valori specifice care se formează prin sedimentarea mediocrității colective și pe care le găsești de-a gata. Specificul național este în definitiv ceea ce rămâne dintr-o cultură după ce i-ai luat efortul personal de gândire, experiențele de viață individuală, izbânzile singurătății creatoare. Asta este.” (p. 137)

„Eu unul, în ziua în care aş crede că prin simpla mea condiție de om sunt condamnat să fiu depășit, m-aș împuşca. Sunt un om liber, sau nu mai sunt nimic. Liber să gândesc, liber să stabilesc valori și să fixez ierarhii. Lumea se poate înțelege prin discriminări critice și prin cercetări severe. Și, dimpotrivă, se poate întuneca definitiv prin renunțări la gândire și prin refugiu la intuiții mistice” (p. 139)

„Este tipul urban prin excelență. Unul dintre acei europeni din care cartezianismul, revoluția burgheză și civilizația citadină au izbutit să facă o nouă națiune, peste toate granițele continentului. / «Cred într-o identitate umană. Cred în valori universale și permanente. Cred în demnitatea inteligenței». / Sunt convins că aceste trei scurte propoziții îl rezumă pe Vieru în tot ce gândește fundamental.” (p. 140)

Între cei doi „stâlpi opuși de teoremă” Iosef Hechter este „ucenicul ascultător”, martorul unui fals „dialog platonician”, o confruntare de idei lipsită de un deznodământ al silogismului, o înfruntare indisolubilă care rezumă „drama istoriei românești moderne”:

„*Grosolan vorbind, cultura românească n-a depășit încă stadiul problemelor de conștiință pe care i le pune la 1860 apariția drumului de fier. Cu apusul sau cu răsăritul, cu Europa sau cu Balcanii, cu civilizația urbană sau cu spiritul rural, întrebările sunt mereu aceleași. / (...) Tipul rural și tipul urban rămân totuși singurele categorii mereu valabile în cultura românească. Cred că se pot stabili filiații foarte sigure într-unul sau altul din aceste două sensuri, oriunde, în literatura românească, în politică, în jurnalism...*” (p. 140)

Peste toate acestea trece undeva într-un plan secund dramă identitară a protagonistului. Iosef Hechter renunță apriori la a mai căuta edificări prin iubirea alături de o femeie. Deși mereu în juru-i ca o promisiune a eternului feminin, Marjorie Dunton, ignorată de Iosef Hechter ca amantă disponibilă și dispusă, va fi adjucecată de... Marin Dronțu. Prin aceasta „țăranul primitiv-organic” va realiza o mezalianță cu reprezentanta alogenă a cosmopolitismului... Iosef Hechter ar dori să identifice o soluție izbăvitoare a propriei drame tocmai în teoriile celor doi magister, dar va rămâne suspendat în aceeași indecizie cronică din primele două secțiuni ale romanului. În plus se poate sesiza o detașare tot mai accentuată a eroului față de obsesia personală, o retragere din fața unei false probleme, un abandon într-un *modus vivendi* al *carpe diem* în care se împletesc note de stoicism și epicureism trăite în izolare și evaziune din realitate într-un decor familiar întregii opere a lui Mihail Sebastian...:

„*Reduceam totul la drama de a fi evreu, ceea ce este poate mereu o realitate, dar nu atât de precumpănitoare încât să anuleze și nici măcar să depășească dramele și comediile strict personale.*” (p. 122)

„Mă simt însă atât de liber, împăcat, gata să primesc lucrurile ce vin și ce trec, să aștept dezlegarea lor cu spunere, să le privesc fără spaimă, să le pierd fără deznădejde. Mă gândesc la marile mele probleme personale de vremuri și nu le pricep. Nu le pricep, și pace bună. / Viața este simplă, viața este imens de simplă.” (p. 129)

„E cald, apa de ceai sforăie în ceainic, butucul de stejar uscat trosnește în foc. Ferestrele sunt albe de zăpadă și am impresia că suntem amândoi departe, într-un bordei de munte, surprinși de o avalanșă, care ne-a tăiat toate drumurile de întoarcere.” (p. 158)

Partea a patra a romanului impune un nou salt temporal al istoriei interne a romanului, până în anul 1931, când îl regăsim pe Iosef Hechter la... Paris, unde aflăm că „petrolul suferă de o criză pe care numai agricultura o egalează” (p. 168). Este secțiunea cea mai inconsistentă a romanului, discordantă și oarecum caducă, superflută în arhitectura compozițională. Pe de altă parte poate fi văzut și ca intermezzo necesar, pauză de suspensie în iminenta epilogului. Cel mai interesant și relevant rămâne pasajul în care Iosef Hechter, analizând un tabloul de Chagall, se analizează, în fond, pe sine:

„Timiditatea evreului în fața câmpului deschis. Stângăcia lui în fața plantelor, rezerva lui în fața animalelor! Dintre singurătăți, aceasta este cea mai grea. E atât de dificil să te apropii cu simplitate de un pom, când n-ai trăit niciodată lângă el. / Chagall iubește iarba, fânul, arborii, dar nu știe cum să-i iubească. E prea multă fervoare în această iubire și pe urmă prea multă tristețe. Sunt elanuri oprite, sunt efuziuni care n-au curajul să meargă până la capăt, sunt strigăte ce se acoperă de un zâmbet. Umor! Poate. Dar, mai ales, incapacitatea de a evada, de a renunța la tine, de a te rostogoli printre pietre și buruieni, de a trage oblonul de seară peste prăvălia ta cu probleme intime și a intra în plin soare fără amintiri, fără nostalgii. / Sinagoga mea din copilărie avea geamuri mici, albastre și roșii la ferestre. Lumina tablourilor lui Marc Chagall de acolo vine. Țin minte cei doi lei de bronz care propteau din dreapta și din stânga tablele lui Moise. Îi revăd întocmai în desenele lui Chagall. E o nouă zoologie, trecută întâi prin aur, prin bronz, prin țesături, un folclor de ornamente. Chagall descinde din această veche tradiție de sinagogă. E un talmudist sătul de abstracții, un hasid care a ieșit la câmp, unde va privi tulburat pasul leneș al boilor, va simți mirosul pământului ud, va urmări zborul scurt al vrăbiilor, dar nu va uita, nu va izbuti să uite clătinarea eternă a cititorului din sinagogă, deasupra cărților deschise.” (p. 178)

Partea a cincea îl află pe Iosef Hechter înapoi în București. În principiu ar trebui să ofere deznodământul incertitudinilor multiple, acumulate anterior. Este însă cea mai scurtă secțiune a romanului, sugerând în sine un neajuns. Certificările au însă – deloc surprinzător – un aer de imprecizie, de schematicism și de funciară contradicție. Peste întreaga atmosferă plutește nebuloasa unei ample mișcări sociale – revoluționare – care ar lămuri tensiunile difuze. Creionarea unor conglomerate umane ce ar reprezenta nihilismul sau al unor individualități ca reprezentanți ai stângii politice (inclusiv și nu doar

comunismul) sau ai sionismului mistico-naționalist par a fi în bloc (deși poate involuntar) caricaturizate. Impresia de zbatere în gol a tuturor pretențiilor și virtualităților revoluționari nu concură nici măcar către configurarea unui tablou al absurdității condiției umane (de factură camusiană), ci mai degrabă Iosef Hechter pare a asista la (sau a recepta și reflecta întreaga panoplie a istorie ca pe un) spectacol agitat și inconsistent, un pasabil varieteu.

Evenimentul care ar anunța sau exemplifica explozia socială latentă pare a fi o confuză mișcare de protest izbucnită desigur nu întâmplător tocmai la... Uioara. Surpriză, acolo (totul este focalizat și narat de Iosef Hechter din exterior...) rebeliunea este deopotrivă a podgorenilor și a muncitorilor. Ușor de anticipat, nu este decât un foc de paie și *statusul-quo* va continua, prunii și petrolul fiind nevoiți să conviețuiască într-un echilibru precar:

„Oricât de vagi sunt informațiile pe care le avem până acum, se pare că la Uioara sunt două mișcări distincte, deși învălmășite în aceleași flăcări. Este, întâi, mișcarea lucrătorilor de la sonde, rafinărie și uzină, toți din Uioara Veche și este, apoi, mișcarea podgorenilor din Uioara Nouă. Primii au revendicări de salariu, ceilalți n-au nici un fel de revendicare, în afară de dorința de a coborî de a coborî spre vechea Uioară și a pune la pământ totul. Revolta sondelor și revolta prunilor.” (p. 200)

La nivel de filozofie a culturii și metafizică, „soluția organică” devine tot mai improbabilă și imprecisă, eroul regăsindu-se dezorientat și învins, retras gasteropodic în amalgamul anistoriei (percepută mai degrabă cu deziluzie și disperare ca pe o posibilitate a unor noi începuturi). Iosef Hechter pare a friza conturul unei distopii:

„A fi singur este o demnitate pierdută. Poate un viciu lecuit. Ne vom aminti de obligațiile noastre de specie și vom trăi de-a valma, peste capul fiecăruia, strivindu-i pe unii, salvându-i pe alții, la întâmplare, reintegrați într-o ordine zoologică din care am evadat unul câte unul. Cine știe? Poate că un teren care nu a dat decenii de-a rândul decât plante selectate, crizanteme și tuberoze are nevoie, pentru a-și regenera forțele creatoare, de o furioasă izbucnire de buruieni, urzici, măselariță, lauri sălbatici. E timpul plantelor amare. / Am jucat prea mult pe tabloul lucidității și am pierdut. Va trebui să-mi obișnuiesc ochii cu întunericul ce se lasă. Va trebui să cuget la somnul firesc al tuturor lucrurilor, pe care lumina le ordonează, dar le și obosește. Viața nu începe decât în întuneric. Puterile ei de germinare nu sunt decât obscure. E o noapte pentru fiecare zi, este o umbră pentru fiecare lumină. / Nimeni nu-mi va cere să primesc aceste umbre cu bucurie. E destul că le primesc.” (p. 203)

În partea a șasea Iosef Hechter constată distopia istoriei obiective, exterioare, a civilizației umane ca ansamblu și, ca o consecință implacabilă, conștiința individuală a eroului se refugiază într-o utopie pur personală („... drama e «interioară» și nu încetează niciodată.”²). Rămâne în suspensie dacă Iosef Hechter

² Ov. S. Crohmăniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale. Vol. III. Dramaturgia și critica literară*, București. Editura Minerva, 1975, p. 107.

The Virgin Embracing the Body of Dead Christ

este astfel învingător sau învins. Pentru el ca individ însă acest criteriu axiologic devine irelevant și ușor de ignorat:

„Două mii de ani nu se pot totuși suprima cu o plecare. Ar trebui uitați, rana lor arsă cu fierul, melancolia lor retezată cu coasa. Sunt însă cu adevărat prea mulți pentru a ne rupe de ei. Trăim mereu cu amintirea lor tulbură, venind de departe și mărginind cu un cerc de negură orizonturile viitoare. Foarte rar, străbate prin ceața lor o lumină dintr-o istorie de arme, de victorii, de regate. Se mai poate face cu atâta lucru o istorie? / (...) Vei regăsi într-o zi un ceas de spaimă și vei învăța iar ceea ce mereu ai învățat și mereu ai uitat: că de oriunde poți evada, numai din tine, nu.” (p. 211)

„Îmi va fi probabil întotdeauna imposibil să vorbesc despre «patria mea română» fără un sentiment de pudoare bruscată, căci nu-mi pot cuceri cu de-a sila un drept pe care nu mi l-au putut cuceri timpul răbdător, buna credință neluată în seamă, sinceritatea tăgăduită. Dar voi vorbi despre o patrie a mea, și pentru ea voi înfrunța riscul de a fi ridicol, iubind ceea ce nu mi se dă dreptul să iubesc. Voi vorbi despre Bărăgan și Dunăre, ca de ceva care îmi aparține nu juridic și abstract, prin constituții, tratate și legi, ci trupește, prin amintiri, prin bucurii, prin tristeți.” (p. 223)

Pentru Iosef Hechter drama autentică a conștiinței individuale este tocmai soluția oferită carnavalului existenței istorice colective. Aflându-și libertatea – și asumându-și opțiunea – de a rătăci pe coridoarele propriei arhitecturi, pur personale, Iosef Hechter crede/speră că va dobândi perspectiva amplă, edificatoare și izbăvitoare asupra întregului eșafodaj colectiv înconjurător. Romanul se termină fără a ne lămuri dacă Iosef Hechter este confrate al lui Dedal sau al lui Icar. Cert este doar că își

construiește un labirint. Sau un deșert, în care trebuie să existe o fântână...:

„A discuta despre soluția politică a problemei ovreiești este pentru mine ceva cu totul deșert. Mă interesează o singură soluție, și anume cea psihologică, cea spirituală. Cred că singurul chip în care se poate lămuri ceva în această foarte veche durere este să încerc a rezolva eu, de unul singur, pentru propria mea viață, nodul de adversități și conflicte ce mă leagă în viață românească. Și nu cred că această însingurarea este o fugă, o lipsă de solidaritate cu ai mei, ci dimpotrivă, căci nu se poate ca experiența unui singur om care acceptă și trăiește cu sinceritate o dramă să nu lămurească pentru toți ceilalți un îndreptar. Mi se pare mai urgent și mai eficace să realizez în viața mea individuală acordul valorilor iudaice și al valorilor românești din care această viață este făcută, decât să obțin sau să pierd nu știu ce drepturi civice.” (p.225)

„Este o bucurie să clădești și este una mai mare să te desparți de ce ai clădit.” (p. 226)

Cel de al patrulea volum de proză creat de Mihail Sebastian (al treilea publicat) nu este o împlinire. Deficitar ca manieră de construcție – caracteristică a tuturor volumelor de proză ale autorului, aici parțial justificabil fragmentarismul și lipsa de omogenitate – și sub raportul ficționalității (autenticitatea, care ar justifica inconsistența imaginarului creator, produsul semantic incomplet, nu este întotdeauna convingătoare, iar subiectul pare adeseori forțat, intriga schematizată, pliată conjunctural), *De două mii de ani* este volumul impecabil al unui intelectual admirabil și mai puțin al unui artist. „Creatorului românesc i se cere oarecare grad de inconștientă, înțeleasă ca o abdicare prea viguroasă de la controlul inteligenței. (...) Oamenii din romanul d-lui Sebastian sunt abstractizați până la fișa psihologică. (...) E cazul să spunem că inteligența îngheată ficțiunea, în acest roman atât de savuros prin ținuta lui intelectuală...”³. Romanul în sine a avut un destin ingrat, strivit fiind între alte două titluri adiacente, devenite implacabil mai celebre, mai gustate, mai disputate și mai căutate de public, estetica fiind trecută în umbră de sociologia literaturii în ceea ce privește destinul acestui volum: *Prefața* semnată de Nae Ionescu (într-o vreme în care acesta devenise incontestabil ideolog al mișcării legionare), care a determinat desigur un imens scandal (e ușor de intuit atitudinea lui Nae Ionescu față de drama protagonistului „exponențial” Iosef Hechter...) și amplul eseu publicat de Mihail Sebastian în anul ulterior, 1935, *Cum am devenit huligan. Texte, fapte, oameni*, o capodoperă a stilului polemic în jurnalistică.

Estetic *De două mii de ani* are însă un loc asigurat în paradigma operei autorului și prin aceasta un merit deloc de neglijat: anunță paradoxala capodoperă în proză (și ultima creație) a lui Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*.

³ Pompiliu Constantinescu, [*Sobra și demna confesiune a unei sensibilități ultragiutate*], apud Mihail Sebastian. Antologie, prefată, tabel cronologic și bibliografie de Anatol Ghermanschi, București. Editura Eminescu, 1981, pp. 105, 107.

DIFERENȚELE IDENTITĂȚII – FENOMENUL TITRĂRII POETICE ÎNTRE REPETABILITATE ȘI ORIGINALITATE

Titrarea textului liric presupune de multe ori reiterarea unor structuri (mai mult sau mai puțin expresive) deja utilizate; acest fenomen nu este impus de o lipsă de originalitate poetică, de o limitare a materialului lingvistic, ci mai degrabă este indus de tematica textului, și poate, de o încredere nerostită în capacitatea textului poetic de a reîncărca semantic și expresiv un titlu deja folosit. În cazul poeziei, un titlu poate fi reactivat de un nou text, spre deosebire de proză și teatru, unde titlurile sunt marcate de amprenta unică a unui singur text (original și deja integrat unei ierarhii a valorilor literare). De cele mai multe ori, titlurile poetice care se repetă sunt reprezentate de un substantiv sau de o structură nominală cu un sens general, apropiat într-o oarecare măsură de un arhetip. Titluri precum *Rugăciune*, *Poveste*, *Noaptea*, *Dimineața*, *Poezia*, *Melancolie* și multe altele desemnează noțiuni, situații, stări care sunt nuclee fertile din punct de vedere poetic, ce pot declanșa texte lirice care variază la infinit sensurile acestor „arhetipuri” poetice. Uneori, titlul poetic este privit ca un element auxiliar al textului, o etichetă prin care o sumă de versuri pot fi identificate, diferențiate de alte texte și fixate în memoria cititorului; de aceea, nu pune prea mari probleme titrarea, autorul recurgând la un stoc de titluri ce se impun de la sine. Textul este cel care revitalizează (sau dimpotrivă devitalizează) titlul ales, conotându-l în funcție de ideea centrală a versurilor respective și uneori, în funcție de alte experiențe de lectură pe care le amintește cititorului. Există și titluri asupra cărora și-a pus amprenta viziunea sau stilul unui anumit poet și devin atunci titluri unicate, care se pot repeta doar în situația în care un alt autor scrie în intertext un nou text, care îl reformulează pe cel dintâi. Titlul repetat atrage atenția cititorului (cunoscător, bineînțeles) asupra relației intertextuale care organizează semnificațiile celui de-al doilea text ce vrea o replică la textul inițial. Indiferent însă de cauzele care ar determina (conștient sau nu) alegerea aceluiași titlu de către autori din epoci diferite, cu stiluri sau viziuni distincte, este interesant jocul semnificațiilor reflectate asupra aceluiași titlu de texte diferite.

Repetarea aceluiași titlu, fără ca acest lucru să fie iritant pentru cititor sau să diminueze originalitatea și valoarea estetică a textului liric, demonstrează capacitatea poeziei de a conferi cuvintelor o dimensiune polisemantică prin integrarea lor în contexte poetice diferite. Așteptările cititorului sunt permanent stimulate în măsura în care de fiecare dată același titlu deschide o nouă lume de sensuri și emoții. În funcție de paradigma epocii, de spiritul ludic

al autorului, așteptările cititorului pot fi confirmate sau contrariate în diverse grade până la ruperea oricărei legături explicite între titlu și text. Originalitatea paradoxală a unui titlu repetabil este dată de capacitatea textului liric de a varia sensurile acestui titlu; o *Poveste* este altfel spusă de versurile Simonei Popescu decât de rimele lui Vasile Voiculescu.

Un titlu des utilizat în genul liric este acela de *Poezie* (cu varianta *Poezia*) sau *Poem* prin care se subliniază apartenența textului la genul liric; textele intitulate astfel par să devină definiții ale noțiunii, etern definibile și totuși inefabile, de poezie. Titlul *Poezie / Poezia* sau *Poem* precedă de cele mai multe ori o artă poetică în care este expus modul personal în care fiecare autor liric interiorizează noțiunea de „poezie”.

În volumul *Ne cheamă pământul* (1909) de O. Goga se află o artă poetică intitulată *Poezie*, care, în spiritul mesianic al autorului, asociază poezia cu ideea de suferință pe care acesta trebuie s-o cânte, aducând speranța unei lumi mai bune. Rolul nobil și dificil al poetului este de a trăi suferințele semenilor săi și de a le transpune în versuri, mântuindu-și astfel neamul; harul poetic se aseamănă harului lui Iisus: aduce suferință celui care are privilegiul de a-l purta și bucurie/mântuire celorlalți. Exclamația „ce-nfricoșat e darul tău, Părinte” subliniază suferințele pe care le implică misiunea poetului; darul divin al harului poetic este un *pharmakon* care otrăvește și vindecă în același timp. Ultimul vers al poeziei cuprinde o invocație în spiritul retoricii romantice: „Tu, tainică și sfântă Poezie!”

Până la volumul lui Vasile Voiculescu *Destin* (1933) din care face parte un text intitulat tot *Poezie*, conștiința estetică trece prin diverse transformări, uneori radicale, de tipul avangardelor. Textul lui Voiculescu păstrează tonalități tradiționale suave și totuși pline de profunzime. Imaginile sunt deosebit de inspirate, cuvintele fiind văzute asemenea ființelor fabuloase din povești, cu ajutorul cărora eroul (poetul) își cucerește preafrumoasa (poezia):

„M-am băgat surugiu la cuvinte

Le momesc cu vâpăi, le hrănesc cu jăratec

Să furăm umbra frumoasei din vis fără trup, nici sânge”

Regăsim aici elemente ale basmului, transfigurate într-o artă poetică în care condiția poeziei este fixată metaforic: „frumoasa din vis fără trup, nici sânge”. Frumusețea sublimă a poeziei ține de imaterial, de vis și imponderabil, exercitându-și eterna fascinație și atracție asupra Poetului bântuit de umbra ei.

Tot Vasile Voiculescu are un text intitulat de data aceasta *Poezia*, (*Poezii*, 1916) titlul cuprinzând noțiunea pe care versurile o definesc metaforic:

«Cerească floare, albă strălucită / Sămânța ei de îngeri e zvârlită.» Componenta metafizică a poeziei e sugerată (din nou) prin metafora „florii cerești” pe care îngerii (ca simbol al gingășiei, al frumuseții, al transcendenței) au aruncat-o în lume pentru a strânge în jurul ei gândurile poetului: „Cobor la floare gândurile toate”. Același titlu, *Poezia*, este ales de Lucian Blaga pentru un text cuprins în ciclul *Stihuitorul*, din volumul *Poezii*, publicat în 1962. În doar zece versuri, esența poeziei este definită ca o legătură între două ființe; astfel, frumusețea și măreția singulară a poeziei se actualizează doar când asigură comunicarea / comuniunea dintre două ființe:

„Un fulger nu trăiește
Singur, în lumina sa,
Decât o clipă, cât îi ține
Drumul din nor până-n copacul
Dorit, cu care se unește.
Și poezia este-așa.
Singură-n lumina sa
Ea ține pe cât ține:
Din nour până la copac,
De la mine până la tine.”

Nichita Stănescu optează și el pentru titlul *Poezia* (*Necuvintele* 1969), iar versurile urmează structura unei definiții:

„Poezia este ochiul care plânge
Ea este umărul care plânge
Ochiul umărului care plânge
Ea este mâna care plânge
Ochiul mâinii care plânge.”

Imaginea poeziei este filtrată aici de conștiința modernității, care mizează pe efectul de șoc, dar și de spiritul tragic-ludic al poetului care reinventează realul și limbajul. Pentru Nichita Stănescu, poezia echivalează cu „plânsul unui ochi neinventat”, al celui care trebuie să fie frumos și care trebuie să fie fericit. Textul are în centru motivul ochiului ca simbol al unei cunoașteri speciale, de factură poetică, o cunoaștere prin sensibilitate. „Ochiul care plânge”, omniprezent ca ochiul divin, poate fi un nucleu sensibil existent în fiecare particulă a ființei umane; omul este alcătuit din tristeți, melancolii, doruri nealinate, iar poezia se identifică tocmai cu plânsul izvorât din aceste stări. Poezia omului este poezia plânsului și a dorinței.

Titlul *Poem* însoțește fie o artă poetică, fie un text despre iubire. Nichita Stănescu alege titlul *Poem* pentru patru dintre textele sale. Trei dintre ele (publicate în volumele *O viziune a sentimentelor* – 1964, *Dreptul la timp* – 1965, *Un pământ numit România* – 1969) sunt poezii pe tema iubirii, tratată în maniera inconfundabilă, ca limbaj și sensibilitate, a lui Stănescu:

„Spune-mi dacă te-aș prinde-ntr-o zi
Și ți-aș săruta talpa piciorului
Nu-i așa că ai șchiopăta puțin după aceea,
De teama sa nu-mi strivești sărutul?”
(*Poem* [Spune-mi dacă te-aș prinde-ntr-o zi]
„O, nu pleca nicăieri!

Îmi voi rupe inima cu un singur gest
(...)

Ca să răsară dragostea mea de bărbat
Care știe numele tău ciudat, de femeie”
(*Poem* – [Tu plutești ca un vis de noapte])

Iar când îți spun: Te iubesc
Trupul meu e numai prima literă, T,
Iar restul
Azvârlire
(*Poem* – [Îmi deschid ochiul])

Astfel, poemul se naște din preaplinul iubirii revărsate asupra ființei iubite în gesturi gingașe („ți-aș săruta talpa piciorului”) sau vulcanice („îmi voi rupe inima cu un singur gest”). Trupul îndrăgostit se confundă cu sentimentul iubirii și cu discursul erotic: „trupul meu e numai prima literă, T” abandonându-se apoi ființei adorate. În viziunea lui Nichita Stănescu, sugerată de alegerea titlului *Poem* pentru trei poezii de dragoste, iubirea însăși este un poem suav și temperamental, al cărui sublim se confundă cu însăși esența Poeziei.

Un alt text al lui Stănescu intitulat *Poem* (volumul *Un pământ numit România*) este o meditație pe tema identității și a alterității:

„că nu te mai poți întoarce
Pentru că te-au întors alții
Mereu alții și alții și alții
Încât „tu” nu îl mai recunoaște pe „tu”
Și trec unul pe lângă altul, amestecându-se cu alții”.

Titlul *Poem* marchează aici o constatare transformată în meditație poetică de nuanță aforistică prin intermediul jocului de cuvinte și al jocului de identități pierdute, contaminate.

Reprezentant al poeziei optzeciste, Bogdan Ghiu optează și el pentru titlul *Poem* în cazul unui text despre condiția poetului (asemănător unui „deus otiosus”) și condiția poeziei care poate exista în opera creatorului ei:

„Ce lene
Să nu poți scrie acest poem
Și el

Să existe.” Sugestia ar fi că lumea întregă are o dimensiune poetică și se confundă astfel cu un poem; pe de altă parte, poezia pare să se desprindă de suportul ei scris, concret. Existența poeziei în gândul poetului este o condiție suficientă, iar transcrierea ei nu mai e necesară. Astfel neputința de a scrie se transformă ea însăși în scriitură cu valențe estetice și conotații ce se cer interpretate.

O temă abordată în genul liric este aceea a relației omului cu transcendentul, care îmbracă forma adorației sau a interogației ce frizează revolta. Gândul poetic îndreptat către divinitate poartă deseori titlul de *Rugăciune* (cu varianta articulată *Rugăciunea*), versurile căpătând o dimensiune sacră prin chiar încercarea de a cuprinde în interiorul lor ideea divinității. Textele poetice care poartă titlul *Rugăciune* își pierd bineînțeles caracterul dogmatic, fiind fragmente dintr-un paradoxal dialog rostit / auzit doar pe jumătate: jumătatea omului care se roagă. Spre deosebire de rugăciunea religioasă, care rostea adevărurile unei umanități, rugăciunea poetică este o convorbire

(sau tentativă de convorbire) individuală și individualizată cu transcendența; rugăciunea este doar a poetului, poezia a cititorului.

Cu armonii folclorice și cu elemente ale imaginarului poetic eminescian („crăiasa”, „luceafărul”, „neguri”) poezia *Rugăciune* de Mihai Eminescu este un imn adresat Sfintei Fecioare Maria. Poetul păstrează retorica rugăciunilor canonice, vorbind în numele unei umanități care cere protecție și îndurare:

„Din neguri te-arată,
Lumină dulce, clară,
O, Maică prea curată
Și pururea fecioară, Maria!”

Publicată în volumul *Poezii* (1905), *Rugăciune* de O.Goga este deopotrivă o invocatie adresată divinității (*Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă*), dar și o artă poetică ce stabilește menirea poetului:

„ca jalea unei lumi, părinte,

Să plângă-n lacrimile mele”. Versurile cuprind elemente ale retoricii religioase; Dumnezeu este văzut în ipostaza de „stăpân” cu „povata înțeleaptă”, capabil să îndrepte căile muritorilor. Cel ce se roagă este văzut în ipostaza umilă a ființei neputincioase

„Eu cad neputincios, stăpâne,

În fața strălucirii tale.” Noblețea cererii constă în faptul că poetul ce se roagă nu urmărește obținerea binelui personal, ci dimpotrivă, privilegiul de a purta suferința semenilor săi:

„Și de durerea altor inimi
Învăță-mă pe mine a plânge.”

Tudor Arghezi, adorator și contestatar fervent al divinității, a scris la rândul său o *Rugăciune*, publicată în *Una sută una poeme* (1947), în care sensurile canonice ale unui astfel de text sunt răsturnate. Poezia debutează cu o interogație care pune sub semnul întrebării însuși actul creației divine:

„De ce stârniși țărâna și viu m-ai zămislit
Dacă-nceputului i-ai dat sfârșit

De mai nainte de-a fi și-nceput?” Versurile vorbesc despre condiția tragică a omului limitat de moarte; marea creației divine e anulată de efemeritatea sa:

„Ai scos din buturugă o vioară

Și-ai pus și coarda în care vrei să moară”. Textul își pierde nota de rugăciune, devenind un reproș lipsit de agresivități radicale. Omul modern nu se mai roagă divinității pentru a depăși neajunsurile existenței sale, ci îl trage pe Dumnezeu la răspundere pentru aceste neajunsuri.

Titlul *Rugăciunea* este ales de Vasile Voiculescu pentru a încununa semnificațiile unui text poetic apărut în volumul *Întrezăriri* (1939). Versurile lui Voiculescu surprind sentimentul sacru al omului pentru care transcendența reprezintă în termenii lui Rudolf Otto un „mysterium fascinans”:

„Nu tai piatra să-ti ridic minune
Îți cioplesc un templu din plăpând

Și pornesc prin vasta mea neștire
Să te caut cu antene de extaz.”

Poezia nu este o rugăciune propriu-zisă de cerere, ci un imn de adorare prin care omul se întruchiează într-un „templu” (vulnerabil prin condiția sa umană) în care Dumnezeu este slujit cu credință. Ființa umană își caută Dumnezeul în zona iraționalului („Vasta mea neștire”, „antene de extaz”) prin extazul mistic al unei revelații a priori.

În volumul *Mareția frigului* (1972), de Nichita Stănescu se află un text poetic intitulat tot *Rugăciunea*, cu alte tonalități decât cele voiculesciene:

„Iartă-mă și ajută-mă
Și întoarce-mă cu fața
Spre invizibilul răsărit din lucruri.”

Rugăciune încifrată, poezia lui Stănescu păstrează imperativele canonice („iartă-mă”, „ajută-mă”), rugămintea fiind apoi reformulată în viziune tipic stănesciană.

„și spală-mi ochiul

(...)

Și spală-mi inima

(...)

Și ridică de pe mine

Îngerul negru

Care mi-a îndurerat caracterul.” Este o rugăciunea de purificare și de îndepărtare a maleficului (întristarea sau moartea), rostită de aceeași voce poetică ce a cântat „îngerul cu o carte în mână” sau îngerul spânzurat de propria „aură afumată”.

Titlul *Psalm* anticipează de obicei versuri cu tematică religioasă, care problematizează relația dintre om și divinitate în termeni diferiți față de rugăciunea de cerere. Psalmul „poetic” constată o stare de fapt: existența/inexistența divinității și atitudinea omului față de aceasta. Rugăciunea circumscrie condiția umană, care își compensează lipsurile cerând, în timp ce psalmul insistă asupra condiției Divinității, care prin absența sa provoacă întrebările și dorurile ființei umane.

Lucian Blaga scrie un *Psalm* (volumul *În marea trecere*, 1924) în care este mărturisită singurătatea omului „sălbătic” care și-a pierdut Dumnezeu copilăriei:

„O durere totdeauna mi-a fost singurătatea ta ascunsă
Dumnezeule, dar ce era să fac?”

Părăsit, omul asociază absența divinității cu imaginea morții: „în cer te-ai închis ca-ntr-un coșciug.” Divinitatea rămâne sigilată în perfecțiunea sa, ignorând chiar rugăciunea omului: „Nu ceri nimic. Nici măcar rugăciunea mea”. Versurile finale notează dedublarea celui ce se roagă; sufletul se desprinde de trup prin moarte sau printr-o cunoaștere superioară a divinității:

„În mijlocul tău mă dezbrac. Mă dezbrac de trup ca de o haină pe care o lași în drum.”

Dezbrăcarea de trup echivalează cu renunțarea la lumea materială, la condiția umană, pentru a trăi transcendența pură.

Cele 15 texte argheziene care poartă titlul *Psalm* (din care 9 sunt publicate în volumul *Cuvinte potrivite* – 1927) surprind tensionata relație a omului revoltat și fascinat, cu divinitatea ce refuză epifania.

Gest straniu pentru poetul „transcendenței goale”, Bacovia își intitulează unul dintre texte *Psalm* (volumul

Cu voi – 1930), resemnificând acest titlu prin versuri ce vorbesc de fapt despre o dragoste eşuată pentru iubită „cu fața de mort / Fecioara uitată în turn.”

Termenul religios de „psalm” utilizat ca titlu se poate justifica prin imaginea iubitei asociate cu o „goală madonă”, obiect al adorației religioase. De asemenea, ca majoritatea psalmilor, și acesta vorbește despre visul neîmplinit al unei ființe umane:

„Goala-madonă
De crini prăfuită
În visul meu te port.”

Sugestiile religioase purtate de un titlu precum *În grădina Ghetsimani* pot fi variate la rândul lor de versurile care urmează. Poezia *În grădina Ghestimani* de Vasile Voiculescu (*Parga*, 1921) vorbește despre zbulciumul cumplit al lui Iisus care își descoperă dubla sa natură, umană și divină, precum și menirea de a mântui lumea prin chinul său! Poezia cu titlu similar scrisă de Nichita Stănescu (volumul *Necuvintele*) este o artă poetică încifrată a cărei cheie de lectură este sugerată de primul vers

„Să cauți un cuvânt ce nu există”.

Se păstrează doar simbolul cristic al suferinței peste limitele omenescului, creația presupunând suferință:

„Și totuși încăpățânat și sacru,
mă-ntind peste secunde enorme
gemând de reci dureri, strigând
creșterea dinților de piatră”.

Ambele texte vorbesc despre căutare, despre suferința sacră, despre intuiția unui altceva, a unui adevăr suprem care chinuie și mântuiește existența umană.

De multe ori, titlurile poetice fixează o stare de spirit pe care versurile o dezvoltă ulterior. Un titlu precum *Dorința* anunță un text despre visurile cele mai frumoase și arzătoare ale unui om. În cazul poeziei *Dorința* de Mihai Eminescu, tema o reprezintă iubirea dorită, îndrăgostitul imaginându-și un feeric ritual erotic în mijlocul naturii:

„Vom visa un vis ferice
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare
Blânda batere de vânt.”

Publicată în volumul *Poezii, Dorința* de Octavian Goga cuprinde o recuzită romantică diferită de cea eminesciană; este propusă aici imaginea moral-idilică a unei dorite căsnicii fericite, desfășurată în peisajul curat al satului, cu oameni credincioși, dornici să primească învățătura celor cu carte:

„Să ne-așezam în sat la noi S-avem în deal o casă.”

Dorința lui Goga depășește episodul iubirii – pasiune, în afara timpului, a spațiului și a legilor comunității, continuându-se în imaginea iubirii conjugale, a celui care duce o viață exemplară în mijlocul comunității, recunoscut de toți, și după moarte, ca fiind „un om de omenie”.

Melancolie este de asemenea un titlu des întâlnit în măsura în care desemnează o stare de spirit complexă, nuanțată în funcție de fiecare individ și fertilă din punct de vedere poetic. Eminescu, Bacovia, Blaga, Aghezi, Nichita Stănescu aleg, în epoci diferite, titlul *Melancolie*

ce anunță astfel și tema în jurul căreia se construiesc sensurile și armoniile lirice.

La Eminescu, melancolia capătă o coloratură romantică datorită decorului tipic, cu luna personificată în „regina nopții” și „biserica-ruină”. Melancolia este aici starea de spirit care se instaurează atunci când individul realizează deșertăciunea vieții sale și este cuprins de un straniu sentiment de irosire și întristare

„În van mai caut lumea-mi în obositul creier
(...)”

Și când gândesc la viața-mi, îmi pare rău ca ea cură
Încet repovestită de o străină gură”

Aceeași stare de spirit devine tema poetică și pentru Bacovia (poezia *Melancolie*, volumul *Plumb* – 1916), care conotează acest sentiment în maniera simbolistă:

„Ce chiot, ce vaiet în toamnă,
(...)”

Pământul la dânsul ne cheamă.”

La Bacovia, melancolia se înrudește cu tristețea profundă, maladivă și cu intuiția morții ce anihilează iubirea și speranța.

Titlul *Melancolie* se regăsește și la Lucian Blaga (volumul *Poemele luminii* – 1919) în cazul unui text ce fixează un decor ce amintește sonetul eminescian (*Afară-i toamnă...*) și de *Lacustra* lui Bacovia:

„Un vânt răzleț își șterge lacrimile reci
pe geamuri. Plouă.”.

Cadrul natural este propice stării de melancolie ca acumulare de „tristeți nedeslușite” care nu izvorăsc dintr-un eu, ci converg către acesta. Durerea nu este a eului, ci a lumii întregi care o proiectează asupra ființei umane:

„Și altoită pe ființa mea imensa lume
cu toamna și cu seara ei
mă doare ca o rană.”

Deși textul *Melancolie* de Tudor Arghezi (volumul *Cuvinte potrivite*) se afla în relație de intertextualitate cu poezia *Lacul* de Mihai Eminescu, titlul ales de Arghezi nu avertizează asupra acestei intertextualități. Ambele texte surprind starea de așteptare și dor a îndrăgostitului nerăbdător să își vadă iubita. Dacă Eminescu alege ca titlu un element concret al decorului natural, Arghezi utilizează ca titlu un substantiv abstract ce indică o stare de spirit fluctuantă, reunind deopotrivă reveria și regretul. Dacă îndrăgostitul eminescian regretă absența iubitei, îndrăgostitul arghezian, cu sufletul contorsionat de straniu dorințe și negări, regretă tocmai prezența iubitei:

„Și acum c-o văd venind

Pe poteca solitară

De departe, simt un jind

Și-aș voi să-mi pară.”

Îndrăgostitul arghezian nu își dorește ca mirajul să devină realitate, ci dimpotrivă realitatea să se dovedească miraj. Titlul coagulează astfel sensurile sufletești ale unui om îndrăgostit de așteptare, de dor, de absența, un om care știe să decanteze cu delicioasă scurgerea greoaie a clipelor de până la momentul întâlnirii. Melancolia este aici nu rezultatul unui eșec, al unei pierderi, ci în mod paradoxal ea derivă tocmai din găsirea-regăsirea iubitei,

care limitează bucuriile negăsirii, ale căutării și ale așteptării. Nu absența provoacă melancolie, ci absența absentei.

În volumul *Opere impersonale*, Nichita Stănescu are un text intitulat tot *Melancolie*, în care starea de spirit experimentată pe rând de romantici, simbolisti și moderniști, este transpusă în imagini stănesciene șocante:

„Când singur stau și rupt de tine
ca osul rupt de la picior.”

Depărtarea de ființa iubită provoacă starea de melancolie ca trăire intensă a unei absente:

„Întrezăream în pietre ce străvedeam în ape
Un fel de tu al tău îndepărtat
(...)

și tu îmi ești atâta de departe
aproape dincolo de gânduri.”

Melancolia se conturează din invizibil, impalpabil, intuit, amintit, dorit; melancolia se naște din umbre, reflectări și reflecții, ea urmărește ceea ce este îndepărtat și dincolo de limită, fiind rodul conștientizării unei înstrăinări de sine sau de celălalt. Melancolia este o stare difuză, dincolo de gând și de sentiment, ce face ca ființa umană să se cufunde în latentele sale, într-un posibil al imposibilului, posibilul trecut, imposibilul prezent.

Un alt titlu utilizat de autorii liricii este *Noapte* (cu varianta *Noaptea*); acest substantiv sugerează cadrul atât de fertil al visărilor nelimitate, al iubirilor pătimase, al meditațiilor superioare. Noaptea este momentul asociat frecvent cu starea creatoare în general și cu poezia în special. Tainele nopții, comuniunea specială instituită cu un „dincolo”, tărâm al fanteziei și al transcendenței, sau cine știe ce alte intuiții nocturne, îi determină pe poeți să cânte noaptea în versurile lor sau cel puțin să își scrie aceste versuri în timpul nopții.

Titlul *Noaptea* este utilizat de Vasile Alecsandri pentru un pastel ce fixează, uneori naiv ca limbaj și ca imagine artistică, tabloul acestui moment al zilei:

„Și-ntr-o baltă mii de broaște în lung hor oracăiesc
Holbând ochii cu țintire la luceafărul ceresc.”

Primele versuri sunt destul de bine realizate ca idee poetică și ca expresivitate artistică datorită comparației:

„Noaptea-i dulce-n primavară, liniștită, răcoroasă
Ca-ntr-un suflet cu durere o gândire mângâioasă”.

Noaptea este văzută ca momentul ce aduce liniștea, echilibrul, anulând zbuciumul zilei, întunericul își păstrează totuși tainele lui, care îl leagă de zona fabuloasă a existenței:

„Pe-un deal în depărtare un foc tainic strălucește
(...)

E v-o tabără de care sau un rând de tricolori?”

Întunericul amintește de asemenea de negurile istoriei, de acele timpuri cu lupte sângeroase ce tulburau somnul liniștit și peisajul pacificator al nopții.

La Eminescu, poezia *Noaptea...* (e drept, față de poezia lui Alecsandri, titlul e urmat aici de puncte de suspensie) aparține liricii de dragoste și înfățișează momentul întâlnirii (reale? visate?) dintre doi îndrăgostiți: „Atunci tu prin întuneric te apropii surâzând”. Decorul romantic cuprinde imaginea unui interior ospitalier, securizant, mediu propice somnului, dar și iubirii.

„Noaptea potolit și vânăț arde focul în cămin”.

Noaptea este timpul prielnic actualizării reveriilor, cu vise de o concretețe ce le apropie de realitatea obiectivă; visul eminescian instituie o realitate intimă superioară, mai profundă decât realul obiectiv, cu deschideri spre absolut.

Motivul nopții este asociat cu acela al iubirii și în lirica lui Blaga. Poezia *Noapte* (volumul *Poemele luminii*) vorbește despre patima intensă, haotică, păgână, pe care îndrăgostitul o trăiește la lumina lunii:

„cu un surâs amețitor tu-mi răscolești
tot furnicarul de porniri
care nu-și mai afl-apoi odihna.”

Titlul nu indică un element al decorului, ci mai degrabă o stare a universului care favorizează o anumită stare a ființei îndrăgostite. Noaptea nu mai înseamnă liniște, echilibru, ca la Alecsandri, ci dimpotrivă descătușarea ființei cuprinse de iubire. Dezlănțuirea dionisiacă este urmată de liniștea apolinică a somnului:

„Iar eu încet, nespus de-ncet
pleoapele-mi închid,
îmbrățișând cu ele tainic
icoana ta din ochii mei.”

Versurile deplasează sugestiv accentul de pe momentul anunțat în titlu, pe intensitatea trăirilor îndrăgostitului; noaptea devine pretext pentru iubire.

Poezia *Noapte* de Vasile Voiculescu (volumul *Destin* – 1933) descrie peisajul nopții fără a-l filtra prin trăirile sufletului uman; semnificațiile nopții nu sunt potențate de cele ale iubirii; ele își păstrează profunzimea independent de modul în care sunt reflectate de conștiința îndrăgostitului sau a filozofului:

„Și legănat în poala tăcerii roboitoare
Ca un copil în fașă pământul doarme dus.
Un fir nu se prelinge din marele mister.”

Deși motivul poetic al dimineții nu este la fel de ofertant ca acela al nopții, titlul *Dimineața* se regăsește în poezia românească la poeți atât de diferiți ca sensibilitate precum Alecsandri, Goga, Arghezi.

La Alecsandri, titlul *Dimineața* precede un pastel ce descrie tabloul vesel și dinamic al începutului zilei

„Ziori de ziuă se revarsă peste vesela natură
(...)

Caii zburdă prin ceairuri, turme zbează în pășune.”

La Octavian Goga, tabloul dimineții (poezia *Dimineața*, volumul *Poezii*) capătă note îndurate:

„În geamăt se-naltă durerea la cer
Câmpii de lumini să-nfioare
Luceafărul simte văpaia arzând.
Îi tremură brațul și moare.”

Dimineața lui Goga aduce cu sine durerea nopții ce dispare, dar și sunetul doinei ce jelește o durere neștiută.

Ultima strofă trimite la imaginea soarelui salvator (în subtext imaginea fiind susținută de permanenta năzuință a poetului de a-și vedea neamul mântuit din noaptea durerilor):

„Să vie-mpăratul mării,

Să mângâie jalea nestinsului dor,
Să-mpace durerile firii”

Poezia *Dimineața* a lui Tudor Arghezi (volumul *Flori de mușgai*, 1931) aduce cu sine imagini șocante, agresive, în spiritul baudelairian al esteticii urâtului la care poetul român aderă în numele unei moderne descoperiri ale noilor surse de expresivitate. Dimineața argheziană nu este una a vieții ca la Alecsandri, ci una a morții dizgrațioase:

„Aznoapte, cu luna și plop
Opt bolnavi au dat ortu popii.”

Titlul anunță ironic o dimineața care, pentru cei chinuți, nu a mai venit, o dimineață a socotelilor vulgare, în care paznicii rătăcesc în fața trupului unei femei moarte. Lumina dimineții este astfel estompată de întunericul morții într-o lume dezumanizată, insensibilă la fiorul tragic.

Un titlu inedit pentru un text liric este *Poveste*, deoarece pare să mixeze genuri literare diferite, împotriva canoanelor care le subîntind. Povestea ține de domeniul excepționalului, al fabulosului sau al memorabilului.

Poveste de Vasile Voiculescu (volumul *Parga*) este un text de mare sensibilitate și expresivitate, ca de altfel întreaga lirică voiculesciană. Autorul construiește o alegorie după modelul basmului:

„Îmi înflorește soarta ca pomul din poveste
Din care peste noapte nimic nu se alege.”

Pomul promițător al destinului nu rodește din pricina unei misterioase forțe malefice pe care, pe rând, încearcă să o învingă, fără succes. Credința („feciorul meu cel mare”) și „eroicul voința” (mijlociul). Speranța ultimă o reprezintă (ca în orice poveste) mezinul:

„La tine mi-e nădejdea, copil, mezin, iubire...
Opri-vei tu ca floarea să nu mi se mai dârme?
(...)
Ca să-mi aduci din vrajă pizmașă izbăvire
Tu pleci zâmbind la luptă, senin și fără arme.”

Poezia devine o alegorie a existenței umane, în care Credința și Voința eșuează, în ciuda înversunării lor, iubirea rămânând ultima speranță de a încununa destinul cu fericirea obținută fără lupte aprige.

Ana Blandiana scrie la rândul său un text poetic intitulat *Poveste* (volumul *Stea de pradă* – 1985) care este o artă poetică ce vorbește despre condiția mânăitorului de cuvinte.

Imaginea centrală amintește și aici de o poveste, aceea a copiilor rătăciți în pădure, care își marchează drumul cu rămășițe de pâine. Drumul vieții este presărat cu litere și cuvinte, pentru a exista astfel o cale de întoarcere, o modalitate de regăsire a trecutului, a gândurilor, a sinelui. Limbajul în general și cuvântul poetic în special sunt un fir al Ariadnei menit să călăuzească pașii celui prins în labirintul existenței. Drumul prin viață este lung, astfel încât:

„Mi s-au terminat
Puținele silabe pe care le avusesem

Merinde de drum.”
Dar urmează revelația:
„Din fericire am descoperit
că totul
Poate fi transformat în cuvinte
Și am continuat să înaintez
Presărând
Vorbele în care mă destram”

Asemenea unui nou Midas (care transforma în aur tot ce atingea), poetul poate transforma lumea în cuvinte devenite „merinde” de drum, hrană sufletească pe drumul vieții sau repere ale existenței poetice. Cuvintele preiau întreaga ființă a poetului canservându-l în fiecare vers. Textul Anei Blandiana este povestea unui eu, spusă în metafore sensibile, ca și poezia lui Voiculescu.

Simona Popescu (reprezentantă a poeziei optzeciste) scrie o *Poveste* în care elementul absurd se îmbină cu banalul cotidian și cu elemente de poveste, fie ca e vorba de un basm (inorogul), fie ca e vorba de miturile biblice (îngerul):

„Desculț pașea / îngerul / (...) / Semafoarele înfloreau
ca niște
trandafiri pantofii / Poetului / (...) /
Pe lângă ei trecu / Inorogul Lawrence /
Flutura în vânt / zălog de legământ /
(...) / Noaptea / Între cinematograful și biserică.”

Textul Simonei Popescu este o poveste urbană, situată în zona intermediară a realului dintre „cinematograful și biserică”, în care ficțiunea, religia și cotidianul alcătuiesc un joc absurd pe care postmodernitatea îl lasă să se desfașoare fără prea multe întrebări.

Am urmărit în rândurile de mai sus modul în care viziunea și limbajul fiecărui poet au resemantizat titluri deja utilizate și totuși neepuizate, netransformate în clișee. Sensibilitatea poetică a unor scriitori cu talent poate redefini permanent un cuvânt prin noi versuri ce descoperă noi fațete ale lumii și ale limbajului. Deși mai rămân suficiente titluri nediscutate aici (*Luna*, *Belșug*, *Ecce homo* etc.), cele deja prezentate susțin ideea că titlul poetic, deși repetabil și repetat, rămâne original. Fiecare text împlinește în felul său cuvântul-titlu.

Titlurile care se repetă rezultă din constante ale spiritului uman și ale condiției umane; modurile în care versurile individualizează aceste titluri ține de amprenta sensibilității creatoare a fiecărui autor și de experiențele (și experimentele) estetice ale epocii. Sensurile aceluiași titlu pot fi pulverizate într-o multitudine de versuri. Universul liric al unui anumit autor semantizează un titlu în funcție de coordonate proprii pe care cititorul le identifică; același titlu (*Noaptea* de exemplu) creează așteptări diferite dacă anunță un text de Alecsandri sau un text de Eminescu. Poezia, rugăciunea, melancolia, noaptea, povestea sunt toate elemente ale universului uman trăite, gândite, transfigurate poetic în mod diferit de diverși autori. Existența umană, ca și poezia, este un paradox al repetabilității de o extraordinară originalitate.

INTEGRONICA ȘI „DOCTRINA SUBSTANȚEI” DE CAMIL PETRESCU

Revenirea la *Doctrina substanței* este „obligatorie”, căci se împlinesc 20 de ani de la publicare (1988), 70 de ani de la începerea lucrului la ea (1938), 80 – de la prima intuiție a substanțialității și a devoluției structurale, 1928, cum afirmă însuși autorul. În *Doctrina substanței*, lumea apare ierarhizată bipolar: „Polul energetic inferior” sau „energia primară”, a necesității, și „polul nousic superior”. „Pe axa devolutivă însăși substanța este polarizată în creștere spre polul nous”. Nousul se folosește de energia primară, aservind-o, ca să se elibereze. Mișcarea devolutivă e „eliberare progresivă a nousului, defacerea sa din «implicarea» energiilor primare”. Nous izvoadește dintr-o interioritate absolută, o „densitate” (*câmp*) maximă (*jos*) spre una minimă (*sus*)! Câmpurile energiei primare, ca materie sau energie condensată, închid nousul, iar substanța, ce tinde întru nous, este frontul de undă al esențelor structurate, eliberate din chingile materiei. Devoluția substanțială este „tezaurizarea progresivă a structurilor concrete durabile și universale”, „fiecare creație ulterioară cuprinde ceea ce a fost substanțial în creațiile anterioare”, cauza se resoarbe în efect. „Substanța este structură”, „substanța – mai adâncă decât codul genetic – este prezent permanent”, dar „prezentul e format din *încapsulări* (s.n.) succesive de structuri”, tot mai substanțiale, până se ajunge la punctul teoretic nous, acea integronică sau integrare de structuri viabile pe fiecare nivel ontic afin, cu o regentă tematică sau cu un titlu de existență (forma) și o serie de structuri subordonate integrate (fondul). Modelul e al bulbului de ceapă, cu germenele interior, învelit în cămășile carnoase sau ale păpușilor Matrioșka, ale antenei telescopice strănse. Totul pare o conversie, o transmutare a materiei în structuri, maximum de structuri cu minimum de materie, deci o conversie a energiilor în spiritul(nous) desfășurat în structuri informonice tot mai rafinate(adânci), energie spirituală. Substanța e „calitatea în indefinită creștere cantitativă”, prin structuri „răpite” câmpurilor închise ale materiei, până se varsă în Nous, e doar structură esențială, toată energia primară este resorbită în structuri de energie nousică. E doar structură, nu mai are aripi – suflu energetic – să mai zboare. Se topește în nous, fără a se contopi. „Substanța este punctul de acțiune al nous, e ultimul suport, nousic, ...înăuntrul materiei, care se servește de materie ca și celula germinală” sau bobul de grâu ce moare, jertfindu-se, promovând *germenele*: „Lucrurile se nasc și mor unul în miezul celorlalte”.

„Nousul își perfectează suportul”, structurile se desfoliază unele dintru altele, cu grad de complexitate și rafinament tot mai mare. Nousul este duhul reactivării, al Adevărului cuprins în arhetipurile, ce se dezvăluie treptat, gradat, în „trepte de adevăr” substanțial. Nousul polarizează, din nivel în nivel (7 –

9 – 12 trepte de *agregare* structurală sau substanțială), până la epuizarea materiei în structuri substanțiale: Sophia *nu* este Nous, ci maximum de structură luminoasă cu minimum de „materie” subțire (subtilis) luminoasă, aourică sau taborică, adică apogeul substanței, față-n față cu nousul. Înțelepciunea divină, absolutul Creației! Calea spre nous devine structură tot mai rafinată: „Istoria substanței se dizolvă în prezența substanței” (II-59), în timp ce „*evoluția dialectică* este oarbă și automată. *Devoluția* e atentă și lucidă (s.n.)”. „Tot ce a fost creat pe axa substanțială, între polul necesității și polul nousic, are tendința de a fi reluat la nivelul său într-o evoluție ciclică dialectică, condiționat de gabaritul mediului” (context) și ramificat în subspecii inferioare. Nous le absoarbe parcă întru sine, întru următorul pas-structură, scalar, treaptă-cu-treaptă, idee-cu-idee. Nousul structurează *diferențial*, devoluția e conversia de nous închis în câmpuri (informoni primordiali implicați), lumină condensată, în nous liber (informoni reflexivi, expliciti), prin arderile, mistuirea pe rugul timpului lămuritor, purificator. Deci o conversie a energiilor în Spiritul desfășurat în structuri informonice vii. *Informonii implicați devin informație explicită*. Oricât comprimabilă sau extensibilă, nu se epuizează, oricât ai „consuma” din informație: „Se distribuie fără a se divide sau împărți” (*Vede*, vechii greci, Heidegger, Camil, Noica...), „germenele, ca focul, se multiplică fără să se piardă”, „cunoașterea prin care *vezi în toate ființele o singură existență neclintită, neîmpărțită în cele ce-s împărțite*” (*Bhagavad-Gita*). Germenele „e pe axă, adâncimea nu merge pe dimensiunea fizică-suport, ci pe dimensiunea substanță, spre principiul nousic interior, care este dat de prezent”. Materia ce închide structurile în ele însele, apare ca structuri nousice „căzute în colaps gravitațional, în propriile câmpuri gravifice”, condensările, comprimările, mutilându-se, deformându-se reciproc în câmpurile tari ale subspeciei! În lumea noastră, *concomitența divină* pare înghețată, încetinită în trepte, în benzi cu viteze de timp diferite, *diferențiale*.

Încetinirea diferențială a concomitenței (C diferit de c = viteza luminii) creează spațio-temporalitatea în Oceanul dumnezeirii (vidului), încetinirile, frânărilor sunt câmpuri *diferențiale divine* (DD) ce creează perspectivismul spațiu-timp. „Există o axă necesitate-nous, care e, în mod antinomic, și prezent și trecut, în același timp, căci timpul e a patra dimensiune a concretului”, dimensiune a creației substanțiale, *antidotul* spațiului, reflex al încetinitărilor C(oncomitenței). Pe câte trepte, piste sau benzi diferențiale?! 7 – 9 – 12? „E o densitate de durată gradată și cu atât mai rarefiată, cu cât e mai întinsă. Întinderii în timp îi corespunde o întindere în spațiu... la o anumită limită, *spațiul și timpul se unifică!*” „Spațiul și timpul se unifică în conceptul spațiu-timp, momentele în

succesiune sunt părți ale Oceanului”; „care e trecutul valurilor de apă, decât tot apă?”. E intuită coexistența în Ocean a inconștientului colectiv karmic sau baia informonică akashică, și supraconștientul nousic! La câmpul zero(și 0°K absolut?! Există teorii!...) spațiu-timp infinite sunt unificate: „axa trecut și axa spațiu se acoperă și constituie(...) o structură axială, substanța fiind această structură axială”, adică „se comprimă în același, ca structură axială absolută”, durată eternă, absolută: «Timpul mort și-ntinde membrii(trupul) și devine veșnicie» (Eminescu). Durata scapă curburii gravitaționale, e imună față de orice câmp, în afară de gândul divin! Spațiu-timp pare a fi un evantai de DD (Diferențiale Divine sau Theionice), încetinite gradual, deci posedând tensiunile „desfacerii” Unului Divin în diferențialele sale complementare. *Un evantai de DD, acesta este spațiu-timpul!* «Toate apele timpului bat în prezent» (Eminescu). Și Nichita spunea că „trupurile leneșe întârzie concomitența, o amortizează”. „Prisma” trupului descompune Lumina necreată alb-aurie, concomitentă, în treptele ei componente ontice. Le încetinește diferențial, le *pregătește* pentru a putea fi studiate (adjuocate, asimilate) de omul ce radiografiază astfel spiritul (Nousul), „încetinit” în trepte spectrale. Metabolismul însuși apare ca rafinare în trepte, conversie substanțială a energiilor primare în substanță tot mai fină. Axa D(-evolutivă) este structura axială, monosia, aici se produce creația și distrugerea. Axa necesitate-nous(D) e însuși germeul, creație și prezent permanent, ce, ca focul, se multiplică, fără să se piardă, *mereu prezent*, „în substanță, spre principiul interior, care e dat în prezent”. Axa are ceva de scară. Mișcarea întru real, pe axa adâncimii, este *dinamismul creator*, întru nous, care este interioritatea absolută a substanței, dar nu se confundă cu aceasta. Substanța se topește în nous, fără a se contopi cu acesta. „Axa corpului substanțial este ficțiune, cum tot trecutul este o ficțiune”, căci este resorbit în prezentă. Devoluția este orientată finalist, teleologic, entelehic, țelul e în sinele adânc vizat, în ciuda piedicilor. Evoluția, în schimb, este modelul reflectat în propria-i undă, Christ reflectat în Ape. *Ideile sunt faze intermediare, instanțe substanțiale imature ale arhetipului:* „Fiecare structură substanțială e urmată automat de o idee, ca un chip frumos de caricatura lui”. Subspecia conservă, fixează, dar și deformează, căci e proiecția *ideii intermediare substanțiale* în câmpurile tari, *plas(ma)tice*, ale subspeciei, conservarea imperfecțiunii sau nedesăvârșirii, ideile lui Platon. E ceva similar salvărilor de pe calculator! În timp ce structurile substanțiale trec, se resorb în structurile superioare dezvăluite, subspecia e un laborator unde au loc proiecții de proiecte efemere, trecătoare, umbrele platoniciene, ce pier ca... umbrele. „Păstrează, câștigând timp”, fixează instantanee efemere, celelalte fiind eterne, nemuritoare. Arhetipurile se reduc la Monada-suport, așa încât se poate spune că orice arhetip-idee reflectă Unul absolut. Mai intim decât noi înșine (ne) este Dumnezeu, care este intimitate, interioritate sau adâncime absolută, *numitorul comun* a tot ce ex-sistă, Atotțiitorul. Monada-*stem* are potențialitatea infinită de a deveni, activată diferențial și/sau contextual, orice arhetip, viabil sau neviabil, cele viabile respectând tainicul cod al proporțiilor numerice armonice. Unul (unicul) multiplicat în „n” ipostaze, care „se distribuie fără a se divide”, dar *se deformează* devenind de nerecunoscut în miriadimea de ipostaze energetice diferite! Șapte niveluri ontice se impun, regăsindu-se în toate obiect-fenomenele, oricât de umile, ele fiind diferențiate doar ener-

getic, cele 7 niveluri electronice fiind cele mai evidente. Alte cinci niveluri – pare-se – ne surclasează, încapsulându-ne, sunt superioare nouă. Devoluția e *orthogeneză*, naștere perpetuă a *Adevărului autentic*, autentificat așa pe fiecare nivel de adevăr(ontic), în direcția unei spiritualizări în structuri nousic-substanțiale, drum invers căderilor entropice, *drumul spre centru*. Omul – luntraș pe Arca Noetică – este vârful de lance al devoluției substanțiale, contra curentului entropic, spre izvoare. Substanța are „în spate” gabaritul corpului devolutiv ce a făcut-o posibilă, pașii ce au adus-o în prezentă. Ea e *actuală*: permanența substanțială, „tot ce este substanțial este actual, dacă n-a pierit prin accident”, corpul devolutiv e fir fictiv în trecut, căci substanța e toată actuală. „În substanța actuală e prezentă toată substanța trecută”. „Tot ceea ce a fost creat pe axa substanțială, prin mișcarea devolutivă, are tendința de a fi reluat într-o evoluție ciclică, condiționată de mediul întâlnit, concretizat în subspecii inferioare”. (Specia se risipește – «risipei se dedă Florarul!»– și deseori ratează în indivizi; „realizarea indivizilor după o matrice creată este desfășurare automată”, în serie! Axa este scalară, pe niveluri ontice, cu grade, trepte de realitate nousică, între cei doi poli se desfășoară dinamismul creator al substanței, zonă intermediară.

„*Substanța este transmisibilă numai prin structuri*”. „Transferul nousic este însăși comunicarea”. „Orice creație anulează [asimilează] ceea ce a precedat-o și se anulează pe ea însăși în ceea ce a creat”, diferit de cauzalitatea mecanică dialectică, în care cauza persistă. „Substanța e tot ceea ce concret se îndreaptă spre polul nousic al libertății absolute”, adică e... *Nousia*, cuvânt compus, inventat de noi: Nous și Ousia (esență, substanță călăuzită, guvernată de nous)... Corpul substanțial presupune coexistența orbitelor și razelor lor

The Passion of Christ

electronice, „în el sunt principiile organizatorice ale nousului latent”. „Orice cuantă este structurată axial”, maximum de informație în minimum spațiu-timp, puncte integratoare de arhetipuri sau noduli de asamblare arhetipale (microtheos sau logoi spermatikoi). Structurile substanțiale sunt structuri cuantice vii, proteice, autogeneratoare, enteleheic generatoare. Corpul substanțial, stratul cel mai intim al materiei, realizează adaptarea creatoare. *Monada-arhetip e monada-stem univرسالă ce poate deveni orice arhetip! Aici este concentrată întreaga înțelepciune a Creației!* Arhetipurile se reduc – căci au Monada ca numitor comun – la monada substanțială divină, „*celula-stem*”. „Așa cum monadele leibniziene reflectă tot universul, fiecare particulă a concretului este explicabilă numai prin rezonanța întregului” (D.S.–I, 98). Avem deja prefigurată ideea integronicii sau holonicii. Orice neuron reproduce *in micro* creierul, este un creier minuscul, precum orice celulă are toate datele informonice ale întregului corp. Tendința universală e ca nucleul germinal să se multiplice în in(de)finite copii, prin reflexii în propria-i undă-câmp afină. „Unda preluată și multiplicată de corpusculi, ambele fiind cauză și efect, complementare” (Alfr. Kastler). Nousul a creat în trepte, pe niveluri, ca niveluri de rafinare a structurilor substanțiale. „Toți centrii de transformare categoriali superiori implică pe cei inferiori”, „iar cele inferioare implică numai latente pe cele superioare” (II – 30), *integronica*, ce presupune entelehia lui „nu m-ai căuta de nu m-ai fi găsit deja”, tendințele inferioare vor fi desfăcute prin mecanismele superioare. Ultimul nivel ontic, cel care unifică și dă titlul de existență, integrându-le pe celelalte, este *forma* regentului, celelalte sunt conținute, *fondul*: din nou, *integronica* sau *holonica*. Devoluția păstrează esențialul și leapădă balastul, accidentul de subspecie, *intricațiile sincrete*, adică rămășițele persistente sau reziduurile rezistente, ultra conservatoare. În om, devoluția se face printr-un „*metabolism*” complet, pe cel puțin trei niveluri (a câte două plus unul!): fizic, astral (substanțial) și nousic. Structurați pe niveluri ontice („corpurile”), nu putem face abstracție de corpul holografic-integronic substanțial, o adevărată „hartă holografică sau integronică”, corpul energo-informonic al omului, amprenta care *rămâne*, când toate celelalte se resorb(asimilează, se varsă) metabolic – devolutiv în el, care... preexistă virtual. Corpul informonic al omului se „construiește, zidește, sculptează” și din interior, prin cele 3-7 metabolisme, pe niveluri, după macrocosmosul cu care se sincronizează, nivel-cu-nivel, reactivat metabolico-substanțial: cu fiecare *fișă (bandă, pistă)* reactivată intrăm în legătură cu *fișele afine* cosmice, la fel ca orice receptor RTV!! Fișa cu care rezonăm e «fișa-post» pe care o trăim, e timpul cu care ardem, ne mistuim, vibrăm și ne lămurim, reactivându-ne. Eliade spune că, pe nivelul pe care am ajuns, „suntem în direct” cu acel nivel, și accesibili, expuși ființelor aceluși nivel, vizibile sau invizibile, entităților subtile. Noi suntem *mesocosmosul*, la mijloc, între microcosmos și macrocosmos. Harta holografică e o configurare a celor mai subtile structuri nousice, cu rădăcini-valențe în toate structurile-straturile ființei, reflex al acestora, dar și a tuturor nivelurilor ființei lumii. Problema este a reactivării lor: clare, limpezi, lămurite, perfect integrate hărții integronice reactivate, trăite. Valorile substanțiale sunt comune omului și lumii, morala e una, a antropocosmosului. Holomer, omul este „parte purtătoare de întreg”, închidere ce se deschide, devoluție întru ființă [d:f].

Identitatea moralei cu noocrația e imperativă în Antropocosmos, noimele-arhetipurile capătă relevanță informonică și topos în harta sa holografică, integrare organică de structuri, în ierarhia de niveluri, respectând ierarhia lumii, a omului și cea divină! Structurile substanțiale pe care omul le semnifică, reactivează în harta sa holografic-integronică, devin astfel criterii valorice de orientare în lume, trepte în devoluția de sine. Omul se parcurge pe sine întru Logosul-Nous: același temei (noimă), aceleași valori substanțiale. Valorile substanțiale însoțesc, ca suport, devoluția nousică, ajungând la o optimă, ideală plasare a ființei umane în lumea substanțială, a esențelor, ca plasare în harta holonică sau integronică. „Apogetica valorică este vârful de lance al nousului”, ultimul nivel ontic atins, sporul de valoare e-n sporul de structurare adâncă(adâncime metafizică), și-n sporul de cunoaștere a ei și de identificare nousică cu aceste structuri. Ele se definesc integronic, însă lupta veritabilă axiologică e-n regenta axială, valorile-pisc apogetice. Fiecare nivel ontic își are deplinătatea, maturitatea structurilor sale. Apogeul nivelului cucerit (asimilat, adjuecat), devine perigeul noului nivel pe care are a-l cuceri integral orizontal, „mioritic”, integrându-și-l prin reactivare informonică: conținutul conținător al celui ce-l conține, *holonul* sau *holomerul* noician. Momentul perigetic de indeterminare maximă nu și-a revelat și relevat încă structurile, care rămân potențiale, implicite, preformale. Acesta este „haosul” primordial, reiterat la intrarea în fiecare nivel ontic, *structuri germinale*. „Incertitudinea nu este haotică sau, totuna, uniformă”, există o structură ierarhică a titlurilor de incertitudine: fiecare își are nivelul său de înflorire... „Tot ceea ce există există cu titlul cu care există”, „există absolut ca o esență, dar există cu un anumit titlu de existență, care e dat anume prin esență”; „ceea ce e dat e dat absolut”, absolutul „relativ” al monadei arhetipale...de pe fiecare nivel diferențial. Explicitarea este o clarificare structural-esențială, clarificarea ierarhiilor structurii, prin reglarea, acordul, modularea aparatului cunoașterii, permanent adecvat, acordat cu/la noile niveluri ontice, netrădând structurile pe noile trepte, nepierzându-le din obiectiv. Explicitarea (*orthologia*) este deslușire, clarificare, limpezire și nu explicare discursivă, cauzală și formală, „e anticiparea vederii nousice prin intuiție substanțială”, „Cunoașterea anticipată a totalității, în care este integrat” (integronic). Acum înțelegem că arhetipurile sunt monada și se definesc diferențial, referențial, în contextul fiecărui nivel ontic! Semnificația este o integrare, rațiunea de a fi a unui obiect în context, în țesere. „O integrare prin raportare de imagini sau la imagini”, semnificația, „dă spiritului omenesc propriu-zis dimensiunea perspectivei”, adâncită într-o structură de semnificații, holografia structurală, radiografie și nu fotografie în spațiu. „Cea mai mare adâncime a unui obiect, dincolo de care el se aneantizează este arhetipul său”, care e, la rândul-i, simbolul adâncimii absolute: Dumnezeu. „Atâta existență imanentă am, câtă existență transcendentă am pus în paranteză”, Marele meu Rest. „O prezență absolută poate avea un număr indefinit de semnificații, toate concrete”, e chiar definiția *conotației*: totalitatea semnificațiilor posibile contextual!

Semnificațiile (trimiterile) lui *aisthesis (image)*! Toate drumurile duc la nousul treimic. „Legea simbolului și a indicelui este să provoace o reconstituire structurală a originarului”, intuiția substanțială de concomitență a revelației întregului, intuiție divină pentru care nu există categoriile succesive în

timp, discursivitatea. Recapitulând: devoluția este transmutare, conversie a materiei în substanță, e cucerirea de noi structuri inerției materiei ale cărei structuri sunt căzute într-un colaps; structurile ce-o impregnează par a fi o desfășurare calitativă a materiei în sens spiritual (nousic), pe cele 7 niveluri (accesibile nouă), o eliberare treptată de spirit (nous) din ghemul gravitațional de câmpuri în care-s închise. Structurile devoluând impregnează materia structurând-o, dizolvând-o, dezintegrând-o, eliberează energiile în sens nousic. Trecerea materiei în substanță se face devoluând calitativ, ierarhic, în straturi de structuri integrate, din ce în ce mai fine, fiabile. „Nousul[implicit] nu poate realiza nimic decât folosind necesitatea contra ei însăși”, – metabolismul alimentar, în cel spiritual! – „pentru că din momentul închistării/ încarcerării în materie, nousul s-a trezit complet incapabil să se rupă de câmpurile față de care n-avea instrumentele necesare”, imanent materiei căzute, nous [lumină] condensat/comprimat. „Speciile superioare găsesc în cele inferioare drept hrană o energie prelucrată [condensată]”, energia primară se resoarbe în energia spirituală, energii informonice reziduale (rămășițe rezistente) sunt convertite în structuri informonice pure!... Semnificațiile se definesc contextual, ca esențe integronice. Dacă esența este unică, semnificațiile sunt multiple și depind de cele două sisteme integronice/ holografice: *cunoscătorul și cunoscutul, văzătorul și văzutul*. Integronica va conferi esențelor semnificații specifice fiecărui context în parte, semnificațiile se definesc contextual (ca și conotația). „Tot ce depășește vederea nousică e dat exclusiv în semnificații”, ca aură a posibilului. Esența în sine e unică; contextual, se transformă într-un fascicul de semnificații proteice, în funcție de sistemul de referință, inclusiv cel semnificativ. Soluția ideală e vederea nousică, căci ambele sisteme proteice sunt în mișcare procesuală, e deci necesară permanenta adecvare a vederii nousice. Într-o imagine se focalizează un fascicul de semnificații pe toate nivelurile ontice, diferențial, adică în proporții bine definite. „Despre orice se poate spune orice”, concretul îngăduie orice perspectivă asupra naturii lui absolute, omnivalența concretului, ca fascicul de semnificații. «Informația – I. P. Culiianu – are o aură ce ascunde o ordine secretă, pentru care este nevoie de un ochi potrivit a pentru a o surprinde. Puțini cunosc poziția ideală». „Nici un început nu poate fi propriu-zis găsit și nici un sfârșit niciodată”, „o frunză cuprinde rezumată în ea toată existența universului” (I, 267) (integronica/ holonica!). „Numărul ipotezelor despre concret, nelimitat în teorie”, e limitat în practică de circumstanțele care induc preferențial, reactivând selectiv, orice obiect reflectă difuz monada și arhetipul-suport. „Ceea ce explică mult nu explică nimic”, „în orice punct pot deschide șantier cunoașterii, dar nu-l pot lua ca reper exclusiv”.

Metoda substanțială înseamnă intuiția supusă unei verificări și adecvări gradate la articulațiile structurilor realului, ordonate ierarhic, detectând progresiv structurile până la pivotul, primordiile întregului fenomen, fapt imposibil fără „vederea nousică”, substanțială și integrală, adică holonică, nepierzând din vedere nici arhetipul, nici suportul monadic, o vedere radiografiind realul: „*A avea în vedere!*” (Camil *uită* că aparatul holografic, pentru a ajunge la vederea integronică, trebuie serios curățat de toate impuritățile, petele, asceza cunoscătorului, lustruirea oglinzii structurate («constelate»), a ecranului holografic, prin asceză, iluminare și îndumnezeire!). Esența e imanentă, în sine, semnificația e un raport de esențe, aflate

într-un tot, deci integrate organic într-o variabilă matrice concretă integronică, „maximă adecvare la complexitatea concretului”. Ca să nu fie două sisteme relative (proteice), cel puțin cunoscătorul trebuie să fie substanțial. Cunoașterea autentică de adâncime, cu vedere nousică, e dat originar conștiinței, stă sub condiția substanței, la care e adecvată gândirea. „Orice gândire logică este orizontală, într-un plan perpendicular pe axa substanțială la un nivel dat *N*”. „Gândirea este o trăire care constituie un sens, căci conștiința nu se găsește în lume decât pe ea însăși”, e un apogeu care nu are cum să se surclaseze (devanseze) pe ea însăși, e un dat excepțional (fie și rezultatul propriei cuceriri), ce trebuie luată ca atare, cu mare încredere în justetea demersului ei. „Sensurile devolutive ale minții se sincronizează, intră în consonanță cu sensurile devolutive ale lumii, pe care le revelează și revelează”. Nu ne putem sări umbra, deși putem forța limitele din interiorul cercului, limitele (apogeu) devolutiv. Noi apărem ca apogeu devolutiv al lumii (avangardă noetică), ce se întoarce la sinele divin. „Vederea nousică nu se poate întoarce asupra ei înseși”, văzătorul nu poate deveni în același timp văzut, „cunoașterea nu se poate cunoaște pe sine însăși”, decât numai Dumnezeu, care e vedere în sine văzătoare, gânditoare și făptuitoare, noi *nu* suntem „deoființă”, ci făpturi. „Abia când ne întoarcem[și pătrundem] gândul asupra deja gânditului, suntem folositori pentru ceea ce este încă de gândit” (Heidegger). „*Conștiința este o parte din cunoașterea nousică istorică și anume este cea întoarsă asupra imaginilor*”. „Ceea ce este dat prin polul nousic este un dat absolut”.

„Reprezentarea lumii este un act de prezență absolută”, a cunoaște concretul e a cunoaște relația necesitate-nous, adică monosia, a fi pe monosie, frontul de undă al arderilor nousic-metabolice. Gândirea concretă este gândirea substanțială, căci este ea însăși parte din substanță, fixarea cunoscătorului în structurile substanțiale ale concretului, raportarea la eul gânditor, țelul este a găsi noima fiecărui lucru, de unde necesitatea cunoașterii substanțiale a structurilor, maxima noastră adecvare la esențele apogetice. Percepția e „o formă perigetă a substanței”, primul pas în lungul, dificilul demers al cunoașterii totale. Conștiința depășește subiectivitatea eului biologic, a simțurilor încărcate de leștul afectiv, al emoțiilor, al intereselor. Intenționalitatea sensului adânc lipsește logicului orizontal, mental, de subspecie. Un adevăr își are valabilitatea doar integrat unei structuri, cu fixarea în structură a cunoscătorului, căci inteligența e labilă, „nu se poate menține în concret”, e necesară intuiția care să situeze și ancoreze în absolutul concretului: „numai prin intuiție ne putem situa în absolutul concretului”, *ekagrata*, o contopire până la identificarea absolută cu obiectul, un „transfer de identitate” (Nichita Stănescu), empatico-simpatetică, cunoaștere totală-iluminare. Menținerea într-un nivel ontic specific, fără alunecarea (căci terenul e extrem de labil, lunecos) în alt nivel ontic nespecific obiectului. De unde relativitatea cunoașterii, ce greu se fixează în structurile substanțiale ale unui obiect, cuantic, pe undă și particulă, concomitent pe unitatea complementariilor. Gândirea este fulgurantă, proteică. „Nu m-ai căuta de nu m-ai fi găsit deja”, e devoluția minții pe fondul devoluției generale, o cursă contra cronometru, unde omul de geniu este avangarda substanțialității întru nous, Arca Noetică. Minteia substanțială este caracter, căci este consecvență cu sine însăși.

Caracterul este consecvență cu sine însuși, cu propriile

structuri reactivitate, cu sinele spiritualizat, cu propria substanță. Servilismul intelectualului laș, conformist, necritic, mediocr și respins, drept cauză a tuturor erorilor. „Cât caracter e-n cunoaștere, tot atât e și-n restul activității”. Energia *temperamentului* asigură deschiderea *caracterului*. Educarea principiului responsabilității „are ca scop cultivarea voinței [puterea] ca frână a dorințelor [forță]”, voința fiind motivare noocrată, dorința e instinctuală. *Inteligența* e „intuiție a esențelor concretului și ordine strictă a ierarhiei semnificațiilor concrete”, „greutatea alegerii între soluții posibile e problema inteligenței însăși”, omul e chemat să judece comparativ și diferențiat, „să vadă”, efectiv să vadă (utopie la Camil, căci vederea o dă o asceză mistică exemplară, puritatea sufletului, harul divin dăruit, ceea ce lipsește D.S.). Personalitatea este o valoare substanțială, eliberată de interesele eului biologic, de subiectiv, degajare în cunoaștere. Adept al elitei, minoritatea substanțială, „colectivitatea este suportul valorilor substanțiale”. Geniul „are sensul semnificațiilor, al esențialității, al ierarhiei valorice”, gândire concretă, vedere nousică (oare chiar o are sau este o *dorință* luată drept ralitate?!), inteligența ca opțiune între soluții posibile. E necesară „îmbogățirea și întinderea vederii nousice în structuri tot mai subtile ale substanței”, „vederea nousică fiind reprezentarea absolută cu titlul rațional[tema] cu care e dată”. Subiectivitatea deformează simțurile – patologia simțurilor și a cunoașterii. Mentalul e rob de tirania cenestetică a instinctelor de conservare (metabolismul I), securitate, perpetuare. Mentea rămâne mental cât timp e un instrument automat, operând în gol sau lăsându-se gândită de alții, fără caracter și personalitate, neadecvată substanței, roabă a circumstanțelor vieții: „grija cea lumească”. Mentea substanțială e ferită de pericolul supraîncărcării cu balastul inutil al erudiției, strictei specializării, birocrăției etc., a soluțiilor preconceptuate, prejudecăților. Ea nu-i surprinsă de imprevizibilul Marelui Rest, la care doar o minte substanțială are acces! „Eu nu pot vorbi onest decât la persoana I”. Logica nu e Logos, ea „e legiferarea convenției verbale”, știința expresiei. Păcatele logicii sunt limbajele artificiale, convenționale, sterpe, sterile, matematica fiind în prim-plan. Cunoștințele matematice sunt un acord al gândirii cu ea însăși, ce conține în sine acele categorii cu care operează, și nu cu realitatea, la care nu se adecvează permanent. Orthologia în schimb, e de două ori adecvată: „avem o primă adecvare a gândirii la realitatea necesară și apoi o adecvare a expresiei la gândirea concretă”, „gândirea adecvată concretului este singura gândire reală”. „Spiritul științific este vina propriilor lui abstracții”, abstrageri de la curgere, instantanee sustrate curgerii vii. Gândirea este subordonată necesității, nu-i impune legi nefirești, metoda substanțială „nu admite eficiența demonstrativă a cazurilor precedente”, „intuițiile fără concept sunt oarbe, conceptele fără intuiție sunt goale” (Kant).

Cunoștințele matematice verifică *orice* realitate, inclusiv pe ele însele, or, „cunoștințele autentice trebuie să stea sub condiția substanțialității”, matematica însemnând „*a ști*”, fără „*a cunoaște*”; *știi* că orașul Kabul e capitala Afganistanului, dar *nu-l cunoști*! Matematica n-are nimic de-a face cu Adevărul și Înțelepciunea, ci numai cu logica de subspecie, orizontală, „*măsoară tot ce e de măsurat*”, în subspecie, „construcție automate, fără umbră de semnificație adâncă”, lenea minții ce geometrizează procustian „spațiul mioritic”. Domeniul Adevărului este domeniul semnificațiilor adânci, hyperionice,

pe când al logicii e al convenției inevitabil rigide. Acum înțelegem profunda religiozitate a ateului. D.S. – ne apare tot mai mult ca *templul Dumnezeului necunoscut*! Dacă chiar și în filosofie „conștient sau inconștient se trișează”, atunci *Cine / ce* nu trișează niciodată?! Logicul și dialecticul au tendința de a confisca și conserva lumea pe „1000 de ani” (D.S. își arogă privilegiul schimbării substanțiale a lumii românești pe cel puțin 100, dar după 2000, când va fi, în fine, *înțeleasă*!). Logicul tinde să confiște și viitorul, prin proiectări, anticipări, însă este un explorator orb. „Logismul dialectic este departe de „simultana imanentă și transcendentă a rațiunii”. Deci D.S. consemnează eșecul aplicării constructelor logice, mentale, abstracte la concretul înlănțuit în rețele sau plase rare prin care scapă cuantele integrale ale Marelui Rest... Metoda substanțială e adecvare indefinită la concretul substanțial, „mintea percepe direct” conectată la pulsația vie a esențelor concrete (curățată prin *via purgativa*, *via illuminativa* și *via unitiva*!). „A fi erudit, savant, nu implică și *a cunoaște*, ci numai *a ști*”, geniul substanțial cunoaște, adică vede efectiv noi zone substanțiale. „Substanța este structură și deci valoare”, creația este cunoașterea valorilor, a substanței. „Creația însăși e totdeauna cunoaștere..., nu există invenții, ci numai descoperiri” (dezvăluiri), căci „totul e desfășurare de structuri inedite”, „valoarea de substanță e organizarea momentelor de creație” (o ierarhie ontică!), în funcție de eliberarea nousică. Cantitatea de cunoștințe (structuri substanțiale), „constituie criteriul valorii”, „valorile substanțiale sunt valori originare, dispărute în originile lor”. Intuiește bine că doar pe verticala axei apare creația, pe orizontală se repetă „în serie”. Fiecare linie devolutivă își are nivelul său de apogeu, de maturizare, înflorire, rodire. Rămân insolubile *intricațiile sincrete*, adică rămășițe reziduale energo-informonice, rezistente dizolvărilor în substanța nousică. „A crea e a schimba titlul de existență”, adică tema arhetipală „și asta e cu neputință” omului, adică *nu îi e dat omului să creeze arhetipuri*! Diavolul folosește simulacrelor lor oribile, prin îndepărtarea *liberă* de Creație! Tot el folosește din plin superstiția și superficialul aparențelor logicii dialectice (masoneria și toate organizațiile secrete, oculte sau esoterice). Doar Nousul istoric, respectând legile necesității, creează, dar *Cine* este Nousul întrupat în istorie?! Rămășițele durabile, nedizolvabile în spirit, numite de Camil *intricații sincrete*, pot fi și aceste monstruoșități ale simulacrelor diabolice, deturnate de la creația autentică, reziduuri aruncate la gheenă! „Orice acțiune se stinge când s-a stins motivul ei noocrat”, esența voinței fiind deci tăria, *puterea nousului*, *noocrația*. Egoismul subiectiv se cramponează de intricațiile mentalului, fiindcă senzualul, emoțiile afective, „subiectivitatea dialectică este posibilă în rămășițele durabile”, sclerozate, inerte, conservatoare. Dialecticul diabolic este egoismul „păstrării câștigurilor nousice”, fără a ști să păstreze esențialul devolutiv și lepădând accidentalul, cum face devoluția. Există structuri superficiale, rudimentare, efemere și structuri adânci, complexe, fine, apropiate de „axa constitutivă a concretului”, de nousia sau monosia. „Petele durabile”, reziduurile intricațiilor sunt puternice câmpuri rebele, otrăvite, „radioactive”, acide, dezintegrante, ce bruiază, suprimă gândul și spiritul, distrug structurile fine substanțiale, e lupta inerției demonice, sunt deșeuri toxice, otrăvitoare pentru spiritul și psihicul uman. Surse radioactive de patimi și tulburări insolubile, puternice câmpuri conservatoare, antidotul e „autenticitatea substanțială

și ritmul concret[din] operele de geniu”.

Rezumând, din nou: „sensul substanțialității este organic”, adică neapărat integronic, *syntactic*. Straturile ontice se suprapun, se întrepătrund și întrețes ierarhic într-o structură integronică vie devolutivă; structură din structură, *nous* adevărat, lumina este clar structurată și la Camil, prin substanță în instanțele sale ideale, întru *Nous* și, prin el, apoi acces la Ființa întreită. Tendința axială este de a depista noi centri seminali, *logoi spermatikoi* sau *microtheos*, nuclee, semințe sau spori nousici, acele linii ortogenetice devolute, „stațiuni substanțiale” ce se vor dezvălui în noile niveluri, evoluând semănate, împrăștiate și-n subspecie. Curios cum acest *praf cosmic* își eliberează structurile tinzând întru *nous*, pe straturi ontice, iar saltul se face „prin utilizarea incomensurabilei energii primare însăși”, ideea de reziduuri energo-informonice, ca îngrășământ! Evoluția dialectică sau logică de pe orizontala subspeciei este cel mult ajutoare, tautologică, de reluare și fixare, multiplicare, fără inovații creatoare, e „oarbă și automată”. Prin *eros*, omul dorește să-și transfere și imprime pecetea, amprenta conștiinței, ca valoare personală, în eternitatea... subspeciei. Pecetea lui în timp, a se propune ca model, proiectat în copii imprimate în subspecie! *Exegi monumentum aere perennius!* E o nostalgie paradisiacă, angelică aici sau e orgoliu luciferic? Oricum se simte universală nostalgie a nousului pur, în tendința lui de eliberare și conservare. Eroticul e văzut ca o „valoare cosmică”, „unul din cele mai mari stimulente ale cunoașterii”, însă disociază net între *sentimentul impur* și *sensibilitatea rară*, valori opuse. „Sensibilitatea este de ordin nousic”, emoțiile sunt biologice, însă emoția cunoașterii concrete e deosebită, „emoția prezenței dă sentimentul autenticității, care e mărturie existențială a adecvării substanței”. Cine simte prezența „a trăit clipe de poezie, căci poezia este substanță în unicitate”. Forma sublimă de *eros* este *agapé* pentru divinitate, forma substanțială a *erosului*, valoare propulsivă pentru procreație și pentru creație... *Erosul* căzut în subspecie este *erosul* cenestetic al patimilor oarbe și al plăcerilor sterile, gratuite, vinovate. *Erosul* e valoare și pentru că determină ieșirea din sinele *egoist*, e o formă de cunoaștere, până la *erosul* transcendental, metafizic. «Lupta cu inerția a primelor iubiri»! Dragostea idealizează întru nemurirea nousică. *Erosul* cenestetic este în instinctele animale, or, „în afară de conștiință, totul este bestialitate”, cenestetica este voluptatea „fină” (brută) a *egoismului* feroce devorator de (pseudo)valori (kitsch): nevoie – satisfacere – saturație – dezgust, consumând rezerva de sevă vitală, de putere, dăruită nativ, ca har. E o risipă inutilă de energie într-un cerc vicios ce se autoalimentează în progresie vertiginoasă până la distrugerea sistemului integronic al ființei, extrem de fin. Senzația de a trăi deplin este efemeră și iluzorie. «Sfântă e dragostea încuviințată, care duce la procreație și vinovate plăcerile sterile», «sfințenia e cuvânt gol» pentru așa-zișii moderni, spune și G. Călinescu. Cenestetica e risipire în vârtejul black-holes, nu sublimează energiile în structuri nousice, dimpotrivă, le corupe și risipește! Camil respinge stilul, tradiția, bunul simț, cultura, specializările, erudiția seacă, drept alunecări în subspecie a valorilor autentice. Cred că cel puțin stilul este amprenta mea substanțială apogetică, e și caracter consecvent cu aceste structuri, iar bunul simț poate fi acea sensibilitate, ca suprasimț interior, simț al tuturor simțurilor! Nu mai vorbim de tradiția sfântă sau de cultura autentică sau religiozitate. Nu

cred că „toate culturile sunt evoluții în subspecie”, aici e mult de discutat... Le respinge în numele repulsiei față de automatisme mecanice, maniere, mode, curente sclerозate...

Suntem de acord că „specializarea strictă este moartea inteligenței”. În *postulatul ciclului deschis*, avem noiciana devenire întru ființă: „Amprenta stilistică e amprenta dialecticii”, tendința comodă a gândirii e spre dialectic, spre sistem, conservatorism închis: sis-stem(*sistarea stemului*)! Tot ce e stereotip, mecanic e—mpotriva „păstrării autenticității substanței” vii, căci face parte din mecanica subspeciei: ritualuri, ceremonii, motive, simboluri, tot ce e osificat, încremenit. Bunul simț este „cumințenie ignorantă, tâmpă, comodă, lașă...”. Ne amintim că „substanța este structură și deci valoare” autentică, ierarhizând pe niveluri ontice momentele de creație, în funcție de eliberarea nousică. „Valorile substanțiale sunt valori originare dispărute în individualitatea lor”, sunt chiar structurile autentice, cu sensul cât mai adânc spre polul nousic. Valoarea substanței este depășirea, precum esența omului stă în permanenta depășire de sine însuși. „Ceea ce nu depășește subiectul [egoist] este pseudovaloare”. „Valorile autentice sunt chiar structuri ale substanței”, împărțându-se „din perenitatea și universalitatea substanței”. Autenticul este „un complex de semnificații adânci”, adică substanța, „care pentru noi înseamnă complex de semnificații”, „ceea ce e omogen și solidar structural (...), încât, prin inducție, permite identificarea întregului structural pornind de la parte, firește cu posibilitatea de a deduce (...) partea din întreg” [holonica sau integronica!]. Autenticul este conformitatea cu sine însuși a formei cu fondul structural (adică chiar caracterul!). Pentru Camil, geniul este subiectul valorilor autentice (nu sfântul!), ca depășire a eului subiectiv în obiect, detașare, sub forma personalității, cu o eliberare interioară a nousului de interesul *egoului* biologic îngust, meschin, „biruința propriilor interese, conștiința (...) răspunderii interioare”, „uimitoarea stăpânire de sine a conștiinței”, căci vine din structuri lăuntrice profunde, autentice. „Conștiința depășirii subiectivității caracterizează personalitatea”. Numai reflexia arhetipală din sinele cel mai profund este arhitectul noilor structuri reactivate, iluminate, „luând forma caracterului” drept „consecvența codului cu sine însuși” întru regăsirea arhetipului immanent, ca arhetip al arhetipurilor, Logosul! „Când există o orientare puternic nousică, noocrată, adică un echilibru orientat între temperament [ca ardere controlată!] și caracter[ca tipar structural integronic consecvent cu codul genetic și cu arhetipul immanent la care se raportează mereu] tradusă prin unitatea dramatică a conștiinței, avem cea mai înaltă formă a individualității, *personalitatea*”. Temperament și caracter, energie și amprentă structurală! Cantitatea de cunoștințe asimilate viu ca structură substanțială „constituie criteriul valorii” umane, „un om ce n-are sentimentul metafizic al existenței (orizont filosofic deschis și adânc metafizic) are numai chip de om”. Omul cucerește, tautonomic, noi structuri adânci, fiind tot mai implicat în substanță, omul comun calcă pe *aceleași* urme, dar nebănuind amelițoarea adâncime metafizică de sub pașii săi! Conținem structuri substanțiale virtuale, implicite, in-sistente, urmând a fi reactivate, eliberate, prin urcarea în ex-plicit, lămurite conștient. *Geniul și noocrația*: În Cetatea integronică, divină și terestră, substanțială, în care morala se identifică cu politicul, geniul – agent al noocrației și al axiocrației (axios–valoare, kratos–putere) – e singurul îndrituit să o conducă; cu o „gândire

indefinit adecvată”, purtător al valorilor autentice substanțiale, numai el are vederea nousică („a vedea, efectiv a vedea”), înțelepciunea adâncă, fiind aflat în centrul valorilor gândirii concrete, este singura garanție. Noocrația e substanță orientată lucid și activ, nousul luptând cu inerția răului entropic creator de haos, „noocrația este întoarcerea nousului asupra lui însuși prin copiiile sale din subspecie, alterate dialectic”.

Noocrația e puterea nousului asupra lumii: Duhul Adevărului. Conducerea sistemelor l-a preocupat în acest context, conducerea prin autoreglare, feed-back, și cibernetica, ce trebuie să fie întemeiată pe cunoașterea substanțială, pentru a evita decalajele. Noocrația este creatoare de structuri organice, iar acumulările de erori logice duc la revoluții dialectice. Revoluțiile autentice sunt creatoare de structuri noocratice, perfect integrate. „Câtă structură substanțială, atâta realitate”. Structurile substanțiale sunt corupte de forța oarbă a energiei primare, căci, neavând nici un agent care s-o impună, se asociază cu o forță ce rareori rezistă alterării! Se corupe adesea de cei ce mimează noocrația, sunt simulacre ale ei, o trădeză, impunând propriile criterii ale forței. Valorile substanțiale, neînțelese, sunt folosite ipocrit, demagogic. Vorbește de *selecția inversă*, făcută în numele valorilor substanțiale, de indivizi politici dubioși, departe de substanța geniului. Suveranii și principiile lor selectează pe dos în organismul dialectizat, în metastază, al Cetății de subspecie, lipsită total de vederea nousică a geniilor. Guvernarea substanțială organică e visul său, căci morala și politica sunt una cu substanța și valorile. Morala nu este în conflict declarat cu politicul în structura substanțială a Cetății Universale, de la Platon, Sofocle sau Ierusalim până azi! Conduce suveranul care are capacitatea de a selecta și promova valorile substanțiale. Toți suveranii, de la *Republica* și *Antigona* încoace, luptă împotriva realității necesare și se zdrobesc de ea, din lipsă de vedere concretă, sunt departe de noocrația pe care, ori o maimuțăresc perfid și penibil, ori, din neputință și invidie, o oprimă. Oscilând între legile substanțiale ale Cetății durabile, eterne (*Antigona*) și cele efemere ale statului dialectic, de subspecie (*Créon*), suveranul optează, de obicei, pentru „orbirea” lui Creon, nu a lui Oedip! „Substanțialismul identifică morala cu cunoașterea și adecvarea substanțială”, deși geniul este un nonconformist inadapdat la o societate bolnavă, deformată monstruos în demonocrație! „Etica nu poate promova valori care să contrazică noocrația, sub condiția anulării ei”. Sf. Constituție nu mai are mai nimic sfânt în ea! Politica e egoism de clan, partinic și părtinitor, ce sfâșie Cetatea și e crepusculară în epoca modernă, intuindu-i-se agonia și moartea. Radiografiază societatea modernă grav bolnavă, tarată și conchide că numai suveranitatea intelectului, nousul omului substanțial, poate crea o cetate substanțială (Ierusalimul din cer și de pe pământ!).

Geniile văd și prevăd, indivizii de serie biologică *cred: cred* că văd, *cred* că prevăd, credința înșală, căci e părere, opinie în doar 50% din cazuri adevărată... Intuiția esențelor e o funcție a sensibilității: „sensibilitatea e prima condiție a geniului”, ca și obiectivitatea: „n-a existat niciodată un geniu lipsit de sensibilitate”. „Omul normal e aproape inexistent dincolo de orizontul lui limitat”, deși *omul normal ar trebui să fie geniu!* «Homo sum et nihil humani a me alienum puto»... „Geniul este doar o formă apogetică a organismului om, care îngăduie fluidul nousic. A nu fi geniu este deci o deficiență”, majoritatea e o deficiență față de conceptul *Om*. „Forma apogetică a lipsei de

The Apostle Philip Baptizing the Eunuch

caracter e erudiția”. Erudiția, specializarea, specificarea înseamnă moartea geniului, ca și irodismul miop al cetăților de subspecie... Geniul este universal în cunoaștere, specializarea privește *tehnica*, care se învață repede: „problemele concrete au nevoie de vedere, nu de știință” mimetică, tautologia a ceea ce se știa deja. Automatismul este moartea cunoașterii și anularea personalității. „Toți specialiștii sunt automatizați în evoluția dialectică”, eruditul e specialist al memoriei sau al atenției, o formă de evoluție în subspecie a memoriei. Se confundă grav cunoștințele concrete substanțiale și științele specializate, eruditul e un om inferior (complicat serios prin înlocuirea lui de computer!), tehnica e un pericol pentru eruditul steril, dar ea are rolul eliberării omului din sclavia muncii acaparatoare, copleșitoare, „ca el să se poată dedica activității superioare de creație”, dar... suntem oare lăsați?! Munca nu e un scop în sine, ci un mijloc devolutiv, de la Kant încoace. Geniul, ca agent al noocrației, trebuie protejat și prețuit printr-un „*cod al muncii intelectuale*”, un „sindicat al elitelor”. E pentru punerea în valoare a „clarvăzătorilor”, pentru eroismul și curajul geniului, cavalerismul intelectualului de rasă în impunerea valorilor. Esența voinței este noocrația ei. „Cine trăiește, luptă și moare pentru o idee pe care a ales-o e cavalier” –Malraux– în războiul permanent de impunere a ideilor. Inerția societății, excelent exprimată de Iorga, e un postulat: „Temnița cea mai de temut e cea în care te simți bine”. Geniul patologic (vanitos), mediocritățile sunt la fel de periculoase pentru o societate substanțială, ca și irodismul (nebulia lui Irod) de care trebuie salvați „copiii aleși”. Statul în care *intelighenția* este aservită subspeciei este în gravă criză, statul nu poate fi decât noocrat, adică *creștin*, întemeiat pe legea noocrată, axiocratică. Nouskratos: Adevăr+Duh (putere, tărie), Logos+Putere, Duhul Adevărului! Comandamentul suprem noocratic este cunoașterea. Toate erorile în cunoaștere se reduc la confuzia dintre substanță și accident. O religie care nu e noocrată (autentic creștină) e o religie mecanicistă. „Oroarea de minciună este sentimentul specific noocratic”, respectul Duhului Adevărului, pur și simplu. Noocrația devine adecvare la Nousul cel adânc, divin, „în direct cu Dumnezeu”. „Atâta timp cât filosofii [înțelepții] nu vor fi regi în state, (...) nu va fi leac pentru state, (...) pentru speța omenească”, spunea Platon acum 2.500 de ani! Chiar!...

MIRCEA ELIADE ȘI CUNOAȘTEREA GORDIANICĂ

Pretext pentru o biografie lectorială

Ce tumultuos lirism, ce înăbușite pasiuni – munca unui tânăr într-o bibliotecă.

M. Eliade

A încerca să pătrunzi, atât cât poate să o facă un neofit contemporan, în destinul lectorial al unuia dintre cei mai obsedați căutători ai cărții, poate părea o demonstrație gratuită.

Totuși, citind și recitind texte fundamentale despre carte și lectură și nenumăratele trimiteri la acestea în opera lui Mircea Eliade, dincolo de universul mereu de cucerit al cărții și al lecturii la care îndeamnă autorul în varii contexte, se descoperă o preocupare sistematică și o atitudine fără echivoc în favoarea lecturii, a lecturii programate, gradual-intelectualizate care, și astăzi, în acest hiperbolizat spațiu informațional, atrag atenția prin pragmatismul lor bine dozat, prin echilibrul binomului cititor – carte, prin viziunea de ansamblu asupra acestui indispensabil exercițiu intelectual național care este lectura, prin caracterul nuanțat-normativ al unora dintre textele sale.

Așezându-l în oglindă cu propria-i experiență auctorială ori personală, procesul lecturii, considerat de M. Eliade ca o infinită alchimie, face trimitere mai ales la conștientizarea importanței acestuia, atât în devenirea individului cât și în formarea generației ca unitate sociologică, după cum mai face trimitere și la asumarea cu necesitate a rolului cărții, al lecturii și al bibliotecilor în progresia culturală, în general.

Rolul formator al lecturii nu apare la Eliade ca un substitut pedagogic ci, el atribuie acesteia și o valoare simbolică în sensul în care, folosită ca instrument gnoseologic, lectura re-crează, polisemantizează realitatea. Lectura ne instalează, prin exercițiu hermetic sau nu, în mit.

Autorul are și astăzi dreptate când susține necesitatea unui **manual al perfectului cititor**, prin care „Lectura și-ar găsi funcția ei primordială, magică: de a stabili contactul dintre om și cosmos” (1). Tot lectura ar conține tehnici prin care „omul modern ar putea folosi izvoare necunoscute de energie și de contemplație” (2) ori tehnici de „armonizare cu anotimpurile, cu revelațiile” (3).

Dincolo de aceste atribute, pentru M. Eliade lectura este o atitudine, o luare în posesie a informației, pe care o poți transforma, cartezian, în cunoaștere, ori pe care o poți redimensiona, prin confruntarea permanentă cu un nou text.

Ideea acestei lucrări se datorează eseului *Cunoașterea gordianică* (4), sintagmă prin care Eliade încerca să explice un alt mod de a descoperi, de a trece dincolo de granițele

convenționale ale cunoașterii, atitudine, de altfel, definitorie și pentru biobibliografia eliadescă și, în același timp, pentru acest pandant intelectual al omului și al raționalității sale, care este lectura.

Pentru M. Eliade, cunoașterea gordianică „presupune non-conformism, imaginație, risc, eficiență” (5) pe care le putem traduce ca pe o posibilă distanță axiologică între incipitul unei activități, inclusiv lectoriale și finalizarea acesteia, adică distanța pe care o stabilea autorul însuși, între inițiativa umană și posibilul succes al acesteia, prin forțarea deliberată, asumată a limitelor, „pornind de la alte date, folosind alte instrumente de investigație, presupunând o altă viziune totală asupra lumii” (6).

Inclusiv această lectură tematică, orientată înspre și dinspre bibliopolisul eliadesc, fascinantă în dimensiunea ei ineputabilă și, astfel, utopic selectivă, proiectează lectorul contemporan într-o căutare inițiativă, într-o „încercare a labirintului”, într-o permanentă proiectie a sinelui în dimensiunea enciclopedică a cunoașterii, într-un necesar dezechilibru cu bagajul său informațional, producând anamneze proustiene ori revelații existențial-livresti. Aceasta înseamnă că, exploratorul acestei bibliografii are nevoie de un auxiliar ariadnic, cel mai firesc dintre toate fiind mai ales opera eliadescă, vocea auctorială, care, redusă la universul imaterial al textului, reprezintă acea „orientatio”, spre experiențe, etape, care dau sens parcursului nostru existențial.

În „*Cărți pascale, sau despre necesitatea unui manual al perfectului cititor*” (7), M. Eliade despre ceea ce s-ar putea numi categorii lectoriale comune: **lectura abstract-utilitară**, cea **metafizică** sau nuanțat **rolandbarthescă** și **lectura aplicat-canonice**. „Citim ca sa trecem examenele, să ne înfiorăm sau citim din profesie” (8). Acestor practici și finalități cunoscute, autorul le mai adaugă una aparent banală dar în realitate subtilă, cu atât mai greu de definit: „lectura ar putea implica și funcții mai nobile, adică mai firești”, accentuând importanța unui cronotopos individualizat al lecturii, care să armonizeze orizontul nostru interior cu anotimpurile, ritmurile vegetale și astronomice, ori care să sedimenteze sentimentele noastre în memorie afectivă. S-ar crea, astfel, sinonimii livrești pentru fiecare dintre aceste fenomene sau fapte semnificative, petrecute în noi, dincolo de noi și independent de noi: „Am intra în primăvară cu o anumită carte”, „am medita în Săptămâna Luminată pe o altă carte”, iar „Noaptea de Sânziene (24 iunie) ne-ar găsi adunați, viguroși, înălțați de paginile unei cărți solare” (9). Eliade propune, astfel, și un alt fel de lectură, pe care o putem numi **lectura hierofanică** prin care se consacră **funcția magică** a cititului. Acesta se fundamentează pe cărți

esențiale, determinate de grile valorice consacrate, adaptate afectiv, care, în săptămânile pascale, de exemplu, „să ne ajute să creștem, să înaintăm, să ne ajute adică, să absorbim toată revelația cosmică și teologală a acestor 14 zile” (10). Aceste cărți esențiale formează un „*Calendar interiorizat*” prin care, cartea și lectura îndeplinesc **funcția mnemotehnică**, adică reactivează pentru „memoria scurtă și limitată a omului, vasta experiență colectivă, de a lumina Riturile” (11).

„*Manualul perfectului cititor*” ar putea nuanța **funcția inițiativă** a lecturii într-o **funcție paideică** prin care să modeleze ignoranța demonstrată de lecturile întâmplătoare, neregulate, lacunare și cronofage, care „fracturează” nu numai cultura noastră „dar și experiența sufletească, ceea ce e mult mai grav” (12), dar care ar cuprinde și „liste de cărți pe vârste, pe temperamente, pe anotimpuri” (13).

S-ar mai putea vorbi și de **funcția psihotropă** a lecturii, pentru că, spune Eliade, „nimeni nu s-a gândit, să folosească tehnic această colosală energie sufletească, latentă în cărți. Literatura poate însemna un stimulent urias” (14).

Totalizând aceste tipuri de lectură în ceea ce am putea numi, prin analogie, **lectura gordianică**, putem configura paradigma acesteia, ca metacunoaștere, ca formă sublimată a ontologiei personale a cititorului de vocație, ca o conquistă a spațiilor livrești, ca ucenicie faustiană pe lângă marile texte, ori ca o tentație veșnic umilitoare a exhaustivității.

De la această fascinație a lecturii, de la caracterul ei modelator, Eliade se descoperă în *Jurnal*, în *Memorii*, în fragmentele autobiografice, în *Romanul adolescentului miop*, în *Santier*, în numeroase alte eseuri, în publicistică, dar și în amintirile multora dintre prietenii și apropiații săi, drept **Cititorul** investit cu autoritate absolută, creator de cutume, drept **bibliocratul** descris de Pavel Dan (15). Prin numărul cărților citite și rezumate, adnotate, prin disciplina severă, autoimpusă, în favoarea unei impresionante voințe de a citi, prin patosul ante și postlectură, prin extensia bibliografică a operei, prin delimitarea, am putea spune sacră, a spațiului propriu de lectură, prin permanenta reînțoarcere la cărțile purtătoare de semn existențial Eliade (re)semantizează **Cititorul arhetipal**. În cartea sa de interviuri cu Paul Barbăneagră (16), Cristian Bădilă, plecând de la exemplul impresionant al bibliotecii din Chicago, marcată de o pronunțată și decisivă amprentă eliadescă, face o descriere a cititorului Eliade și a statornice sale apropiere de cărți: „...cărțile fără de care Eliade nu putea trăi. Și nu vorbesc de Eliade scriitorul, vorbesc de Eliade cititorul, cititorul împătimit, nesățios. E impresionantă pofta de lectură a acestui om până în ultima clipă a vieții” (17). Această ultimă clipă l-a surprins citind, despre sine în *Exerciții de admirație*, unde Cioran scria: „...sunt îndreptățit să cred că mai presus de zeii el pune, în subconștientul său, cărțile. Lor, mai mult decât celor dintâi le consacră un cult” (18).

Aceste cărți pe care le cucerea sistematic, printr-un „purgatoriu al muncii” (19) îl ajutau, îi impuneau „voluptatea descoperirilor intelectuale” (20). Cărțile îl fascinau prin puterea lor, prin influența imprevizibilă, definitivă uneori,

ireversibilă, asupra celor care le citesc și care li se supun. Eliade scrie în *Memorii*, după experiența unei fascinante, revelatorii și imperioase lecturi din Plutarh, în Cismigiu (*de Pythiae oraculis*): „Ce extraordinară experiență este să descoperi la anticari o carte pe care o căutam de ani de zile” (21), dezvoltând un ecou spiritual, într-o pagină de jurnal, astfel: „...voiam să arăt că, cel puțin pentru mine, uneori cărțile sunt mai vii decât oamenii, că pot fi de asemenea încărcate cu explozibile, că din întâlnirile cu anumite cărți poți ieși sfârtecat sau de zece ori mai puternic decât te credeai până atunci” (22). Cioran îi face lui Eliade un portret al „perfectului cititor” observând atitudinea lui față de cărți: „N-am să uit înfrigurarea lui atunci când, sosit la Paris îndată după Eliberare, le pipăia, le mângâia, le răsfoia; în librării exulta, *oficia*; era o vrajă, era idolatrie” (23).

Întâlnirea predestinată cu lectura cărții *Un om sfârșit* a lui Giovanni Papini, i-a relevat lui Eliade exemplul și exercițiul similitudinii dar și al alterității, cu atât mai important pentru descoperirea de sine și pentru sentimentul de libertate absolută determinat de lectură, în general.

Lectura este condiționată, stimulată la Eliade de curiozitatea viscerală față de tot ceea ce este nou în domenii care îl interesau, de provocările intelectuale pe care le cuprindeau toate cărțile selectate de autor, care erau apoi adnotate, rezumate, comentate în caiete, constituite în veritabile corpusuri critice, în augmentări ideatice ale textelor pe care le studia.

Reducând aproape până la jumătate orele de somn, ceea ce l-a determinat, printre altele, pe Noica să îl considere pe Eliade un puternic „tip volitiv” căzut sub „blestemul erudiției” (24), acesta își construiește un sistem propriu de lucru, de selecție a cărților, de lectură, impunând o cenzură valorică și rezistând „instinctiv oricărei încercări de a fi modelat după tipare curente” (25). Citea „cu furie” pe Bacon, Kant ori Malebranche, cu „frenzie” pe Ovidiu ori Frazer, cu „pasiune”, devenită în timp devotament constant, *Un om sfârșit* și mai târziu *Giorni di festa* de Giovanni Papini, cu „fascinație” și neobosită plăcere de-a lungul întregii vieți, pe Balzac. Un întreg arsenal de sentimente mereu mărturisite dar bine temperate, astfel încât, cu o metodică distanțare, construiseră elogiile românești, într-o primă intenție, în caietul intitulat *Călătorie în jurul bibliotecii mele* unde: „scriam laude virginității cărților” și unde: „mă convingeam că e mai desfătătoare mângâierea unei elzeviriene decât a unei curtezane” (26). Distanțându-se de eul cotidian, cel care păstrează amintirile curente, Eliade - cititorul, se metamorfozează, prin lectură, devenind „cineva care citea”, „**eul din bibliotecă**” (27) stimulat de „sfântul entuziasm al cunoașterii”, detașat de istoria personală imediată, pe care cei din jur nu-l mai înțelegeau pentru că: „...ei nu cunosc patima mea, nici îndoilele, nici zbuciumul, nici lupta, nici biruința mea” (28). Această siguranță, această putere dată de lectura sistematică, substanțială și pentru totdeauna câștigată, îl face pe autorul-narator din *Romanul adolescentului miop* să declare, cu un accent nietzsche-an: „...eu sunt mândru de minunea mea. Și mă slăvesc pe mine și îmi cânt lauda” (29).

Această **lectură - totem** personal este eclipsată permanent de obsesia scrierii propriei biografii, a jurnalului - care definesc categoria *cărților purtate cu sine* (n.n.) și care determină la M. Eliade o permanentă activare a **ego-ului ianusiasian**, conferindu-i un spațiu afectiv securizant, care îl protejează de el însuși, și, poate, și de restul lumii, printr-o amnioză repetabilă, catharctică. „Scriu ca să mă regăsesc mai târziu, ca să-mi aduc aminte de timpuri inutile pierdute”(30) conduce la ipostaza cititorului Eliade citindu-se pe sine, poate redescoperindu-se, redimensionându-se față de propria operă și viață: „Dar câte alte descoperiri pe care nu le-aș fi bănuț?”(31) constată Eliade, recitind fragmentare însemnări autobiografice, cu un sentiment al nespusului, al inefabilului contrapunctat existențial..

În acest parcurs livresc, inclusiv acela autoreferențial, Eliade prețuia **re-citirea** ca pe o formă de receptare și selecție a esențelor, ca pe o verificare axiologică a propriilor aprecieri ale unei prime ori secunde lecturi, ale unei lecturi în diacronie, ale unei (re)lecturi, în accepțiunea dată de Matei Călinescu de „proces cu finalitate structurală, reflexivă, autoreflexivă”(32).

Ca și în cazul jurnalului ori al autobiografiei, punând, totuși, sub rezervă, autoreflexivitatea, re-citirea reprezintă o motivație uneori subiectivă, pentru „plăcerea textului”, pentru rearhivarea lui afectivă și intelectuală, mai ales a „cărților esențiale” pentru Eliade, din seria celor purtătoare de gir existențial din care am citat mai sus. La o astfel de **lectură fractală**, cizelată de o disciplină și voință a studiului și de consecvență a valorii, îndeamnă M. Eliade mai ales pe tinerii cititori.

Sedus de tentația exhaustivității lectoriale, „dat fiind că numărul cărților este practic nelimitat”(33), M. Eliade, construindu-și propria sa metodă de lucru, dezvoltând idei pentru un Manual încă nescris al perfectului cititor, rămâne pentru cititorul de astăzi, de mâine și din totdeauna, un exemplu de idealitate lectorială, de multiplicare carismatică a reperului cultural obligându-l pe cel ce-i stă în preajma operei să spună, odată cu Noica: „Prin el am trăit vorba lui Goethe: tot ce mă sporește este adevărat”(34).

Îndemnul spre lectură este mai curînd unul indirect, dedus, nu are nimic din atitudinea ex cathedra, nu impune, ci sugerează. El doar propune reguli, metode posibile, oferă soluții opționale. Eliade convinge în acest demers prin argumente și prin sistemul referențial, opunând prin varii exemple, erudiția, diletantismului. Ceea ce caracteriza cunoașterea gordianică, trimite, într-o bună măsură și la calitățile și reperele unui bun cititor: non-conformism, imaginație, risc, eficiență. Pentru Eliade, cititorul non-conformist este caracterizat de „curiozitate intelectuală și sensibilitate nealterate”(35), astfel încât, scriitorul să poată face apel la „inteligența, la cultura, la demonul său teoretic”(36).

Întâlnirile decisive cu unele cărți pot debuta cu o întrebare de felul celei pe care naratorul din „*Șantier*”, și-o adresează retoric, după întâlnirea cu tânărul licențiat în filozofie, Banerjee, care îi lăsase „o excelentă impresie” intelectuală: „cine știe dacă întâlnirea cu acest tînar nu va însemna o nouă etapă în viața mea?” (37).

Această întrebare putea prefața, pentru auditorii vremii, și conferințele radiofonice rostite între 1932 și 1938 la Radio – București și antologate în vol. *Taina Indiei* (38).

În cel puțin trei dintre acestea: *Tehnica și educația culturii spiritului*, *Arta și tehnica lecturii*, *Despre cărți și biblioteci*, Eliade-cititorul și intelectualul, trecut prin experiența multor biblioteci, își asuma responsabilitatea numelui deja consacrat, pe care îl avea în literatura și cultura română, prin instituirea unei politici intelectuale, neoficiale, dar cu sugestii de adevărat program național.

De o indiscutabilă actualitate prin structura ideatică și accesibilitatea metodică, aceste texte nu sunt incompatibile cu spațiul informațional /vs/ lectorial contemporan.

În *Arta și tehnica lecturii*, M. Eliade dezvoltă o întreagă *argumentatio* în favoarea lecturii cu tot ce ține de aceasta, debutând cu un implacabil răspuns pozitiv la întrebarea: „Se poate vorbi de o artă și o tehnică a lecturii?”(39). Vom rezuma concluziile la care ajunge autorul construind o tablă de valori, un îndreptar și, de ce nu?, un manual dedicat cititorului contemporan. Deși recunoaște că fiecare cititor își poate descoperi și dezvolta propria tehnică, autorul ne lasă să descoperim, în subtext, mici ecuații intelectuale, relevabile în conferința mai sus citată, care ar putea fi rezumate astfel:

1. Nu trebuie citite cărțile proaste sau mediocre.
  2. Cărțile bune să se citească la timpul potrivit.
  3. Nu se poate vorbi despre o artă a lecturii la cei care nu au descoperit voluptatea recitirii și care „nu au permanent o carte favorită pe care să o răsfoiască zilnic”(40).
  4. „Arta lecturii e în bună parte arta recititului”.
  5. „Tehnica lecturii e tehnica alegerii și distribuirii acelor cărți care merită să fie recitite”(41).
  6. Timpul re-lecturii ține de timpul interior care depinde de „un anumit instinct, care se dezvoltă în fiecare lector” și care „Se aseamănă cu nostalgia pe care o cunosc iubitorii de muzică de a asculta într-o anumită zi pe Beethoven în loc de Mozart”(41).
  7. Cel mai important nivel al lecturii este „asimilarea cărților cetite” care ar trebui să fie, deopotrivă, memorie dar și metamorfoză intelectuală.
  8. Asimilarea cărților mai înseamnă – și Eliade insistă asupra acestui punct – și „transformarea substanței cărților în element nutritiv”(42) pentru lector, adică răspunsuri obligatoriu pozitive la întrebări de verificare post-lectură: „Ne simțim mai bogați, mai vii, mai umani, după o anumită carte?”(43).
  9. Trebuie evitată lectura inutilă a cărților care „nu ne spun nimic, nu ne emoționează, nu ne îmbogățesc”, care expun „fapte nesemnificative”, „personaje ireale, abstracte și inerte, analize mediocre”, și care sunt scrise „într-o limbă literară lipsită de orice valoare”(44).
  10. „Lectura nu ajunge o artă decât în clipa când cititorul știe să prevadă valorile și să distingă emoțiile estetice”(45).
- Ășadar, o paradigmă lectorială bazată pe selecție, asimilare, prelucrare, intuiție valorică, pe descoperirea și fructificarea esențelor. Coordonate ale unei lecturi totale, avizate, formatoare, transformată în artă.

Eliade insistă în aceste conferințe radiofonice asupra **consecvenței cititului** care trebuie să devină „instrument de alimentare spirituală continuă” nu numai „instrument de informație sau de contemplație estetică” (46) determinat contextual și fragmentar. Și nu numai împlinirea culturală ci și pe aceea suflătească trebuie să o urmărească orice lector priceput.

Istoria personală a fiecăruia devine, de multe ori, determinantă pentru necesitatea unei **biblioterapii** autoadministrată „în orice moment de secetă suflătească, în acele momente de oboseală, de zdrențuire totală, pe care le cunoaște fiecare dintre noi” (47). Atunci, „Nutriția spirituală de care vorbim poate fi, în anumite cazuri, și o excelentă terapie spirituală” (48).

Un manual al perfectului cititor nu este, până la urmă, doar idee, ori sugestie bazată pe observații la îndemâna lui Eliade-cititorul ci, este, mai ales, o sumă de practici ale autorului însuși, este, prin urmare, un model de praxis lectorial care poate fi augmentat, nuanțat, personalizat, în funcție de fiecare cititor, este un decalog al cititorului și al lecturii.

Această grilă valorică și aceste repere sunt menite să corecteze greșeala unora care consideră „cărțile și lectura ca un divertisment, iar bibliotecile ca un lux” (49) spune Eliade și tot el, în aceeași conferință, recunoștea necesitatea și urgența înființării de biblioteci publice și particulare.

Mircea Eliade, surprins deseori în arhivele foto în prejma cărților, locuitor al mansardei matriceal-livrestii, devenită referință autobiografică, autorul moral al multor biblioteci prin gestul deliberat – sacrificial al darului sau donației din propria-i bibliotecă, Eliade care trăia, spre sfârșitul vieții, crispări dureroase în fața anticariatelor volante de pe cheiurile Senei, care a fost martorul rugului propriilor cărți, care descrie cu patos controlat, punctual, sistematic, cu un sentiment de confort intelectual, biblioteca din ce în ce mai neîncăpătoare de la Mansardă, ori Biblioteca Maharajahului, ori, de exemplu, prin investire auctorială, biblioteca din strada S. din *Secretul Doctorului Honigberger*, care trăia în bibliotecă „nopti de benedictină muncă” (50) și care proiectase, după modelul Iorga, „*Cărți reprezentative din viața Asiei*”, spunea: „**O casă fără cărți este o casă nedemnă**” (51).

Discursurile radiofonice ale lui M. Eliade, cărora li se adaugă nenumărate trimiteri la tema cărții, a lecturii și a bibliotecii în opera eliadescă definesc un adevărat program, o frondă intelectuală împotriva „amatorismului funest al lecturilor” (52), o atitudine ciceroniană împotriva lipsei de perspectivă și de viziune a momentului cultural respectiv, în ceea ce privește rolul bibliotecilor publice, construind fundamentele unei posibile **bibliosofii** care, istoric și teoretic vorbind, este și astăzi cunoscută de toți și, paradoxal, ignorată în mare parte.

Acomodând aceste discursuri la tehnopolisul contemporan în care locuim, schimbând ceea ce este de schimbat, ce am răspunde astăzi lui Eliade care, analizând bibliotecile publice românești spunea, în miezul perioadei interbelice: „Nici nu ne putem compara cu vecinii noștri, ca să nu mai pomenesc nimic de Germania, Anglia și Franța” (53). Și, acceptând triada sinonimică –

bibliotecă, lectură, carte, cine poate susține astăzi, contrariul afirmației lui Eliade: „Lipsa bibliotecilor superioare încurajează semidoctismul, improvizatia sau chiar fraudă intelectuală”? (54).

Cărțile asumate lectorial, purtătoare de idei majore, întâlnirile providențiale între acestea și cititorii lor, au fost purtătoare de istorie, au produs breșe în mentalitățile colective, au impus noi sensuri istoriei, au clădit și au prăbușit utopii.

Această **funcție heracliteană** a lecturii, sugerată de textele conferințelor lui M. Eliade, aplicabilă individului și istoriei însăși, întărește și ea, dincolo de idealizarea Cărții, firească la un cititor faustian cum a fost Mircea Eliade, viziunea umanistă a personalității acestuia, încadrată în seria celor „care nu numai că suportă istoria ci și o creează” (55).

BIBLIOGRAFIE

- Bădiliță, Cristian; Barbănegră, Paul.** Întâlnirea cu sacral. Botoșani:Editura AXA, 1996, (16),(17), p.64;
- Călinescu, Matei.** A citi, a reciti: Către o poetică a (re)citirii. Iași: Editura Polirom, 2003, (30), p. 13;
- Culianu, Ioan Petru.** Mircea Eliade. Editura Nemira, 1998, (33), p.192; (55), p.30; (56), p.192;
- Eliade, Mircea.** Biblioteca Maharajahului. București: Editura Garamond, s.a.
Drumul spre centru. București: Editura Univers, 1991, (1),(2), p.120; (3), p.121; (4), p.142; (5), p.143; (6), 142; (7),(8), p.119; (9),(10), p.120; (11) p.121; (12),(13),(14), p.121;
Fragmentarium. București: Editura Humanitas, 1994
Încercarea labirintului. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1990
Jurnal (I-II). București: Editura Humanitas, 2004
Maitreyi. Nuntă în cer. București:Editura Minerva, 1986
Memorii (I-II). București: Editura Humanitas, 1991, (20),(21),(22), p.90-91;
Proză fantastică (II, III). București: Editura Fundației Culturale Romane, 1991
Romanul adolescentului miop. București: Muzeul Literaturii Romane, 1991 (26), p.93; (27), p. 187-188; (28),(29), p.190-191;
Șantier. București: Editura Rumirina, 1991, (37); (50), p.130; (52), p.123;
Taina Indiei: texte inedite. s.l.: Editura ICAR, s.a., (38), (39), (40-45); (46), p.89; (47), p.90; (48), p.92; (51), p.123; (53)-(54), p.125;
- Handoca, Mircea.** Convorbiri cu și despre Mircea Eliade. București: Editura Humanitas, 1998, (24),(34), p. 234;
Viața lui Mircea Eliade. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2000, (19), p.148
- Mircea Eliade** comentat de Mircea Handoca. s.l.: Editura Recif, 1993
- Mircea Eliade** în conștiința contemporanilor săi din exil (crest.de G.Stănescu). s.l.: Criterion Publishing, s.a. (18), p.87-88; (23), p.88; (49), p.122;
- Papini, Giovanni.** Un om sfârșit. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969
- Pavel, Dan.** Bibliopolis. București: Cartea Românească, 1990, (15), p.18;
- Ruși, Doina.** Dicționar de simboluri din opera lui mircea Eliade. București: Editura Coresi 1998
- Simion Eugen.** Ficțiunea jurnalului intim (III). București: Univers Enciclopedic, 2001, (30), (31) p. 231.

DIN POZIȚIONĂRILE UNUI FOST MINISTRU ANTONESCIAN

Se știe că filosoful Ion Petrovici n-a figurat de la început printre miniștrii cabinetului antonescian format la 6 septembrie 1940. A fost adus în funcția de ministru al Culturii și Cultelor mai târziu, la 5 decembrie 1941, urmând în scaun generalului Radu Rosetti, care se dovedise total nepotrivit pentru această însărcinare. Nici numirea lui Petrovici nu s-a făcut cu prea mare grabă din partea generalului. Chemarea lui venea într-o vreme când demnitatea în sine, după experiențele anterioare, nu-l interesa „prea mult”. Viața politică se schimbă; regimul democratic în care Petrovici activase până atunci fusese dislocuit cu unul autoritar în care conducătorul statului nu era prea dispus să despice firul în patru. Nu emitea păreri sau opinii, ci sentințe, ceea ce lui Petrovici, obișnuit cu confruntarea punctelor de vedere, nu-i cădea tocmai bine.

A mai contribuit la această acceptare și insistența colegilor săi universitari, care îl sfătuiă să primească și să pună ordine în babilonia din minister. „Acceptarea mea, conchide într-un memoriu cerut de avocatul Raiciu în calitatea lui de acuzator public la Tribunalul Poporului și întocmit de filosof ca acțiune de recurs, după sentința din 19 ianuarie 1949 prin care a fost condamnat la zece ani de temniță grea, își pierdea din libertate”. Numirea lui Petrovici era urmarea unei consultări discrete făcute de Antonescu printre membrii corpului profesoral și căpătase un fel de electivitate.

Ulterior, Petrovici va regreta această intrare în guvern, dar, în fine acceptând postul și-a luat răspunderea în serios și-a început să îndrepte câte ceva din problemele care frământau învățământul românesc „bântuit de idei legionare”. Cunoștea problemele, mai trecuse în câteva rânduri pe la acest minister, dar acum situația era total diferită. Țara era condusă dictatorial, nu mai exista parlament și toate problemele erau dezbătute și soluționate în cadrul ședințelor de guvern prezidate, de regulă, de șeful statului. Consultând volumele editate de Arhivele Naționale ale României cu toate stenogramele ședințelor de guvern constatăm că noul ministru nu s-a arătat inhibat de autoritatea mareșalului și-și păstora domeniul detașat de complexele momentului. Probabil că în subsidiar chiar își făcea probleme pentru obișnuitele sale reacții ironice. Mareșalul nu prea era dispus pentru glume. Sigur, deocamdată nu sunt motive de îngrijorare, dar ulterior, după mai multe confruntări contrapunctate, se va vedea că exact *sarcasmele* vor produce răceala dintre ei. „De fapt, uneori le aprecia și el”, spune Petrovici în memoriile sale cenzurate.

Chestiunea francmasoneriei

Prima ședință de guvern la care a participat proaspătul ministru al Culturii Naționale și Cultelor a fost cea din 10 decembrie 1941 unde s-a discutat, printre altele, și problema francmasoneriei. Nu figura pe ordinea de zi a ședinței, dar a

fost ridicată de Ion Sandu, subsecretar de stat la Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor care, cu un fel de panică a declarat: „ceea ce sunt sectele religioase pentru pătura de jos (a populației, ad.n.) este francmasoneria pentru intelectuali. Forme de manifestare diferite pentru aceeași acțiune de zdruncinare a credinței și Bisericii noastre strămoșești”. Tot el a precizat că Sfântul Sinod dezbătuse această problemă într-una din întrunirile sale și-a combătut-o printr-un *Studiu asupra Francmasoneriei* votat la 11 martie 1937.

Mareșalul își arată și el aversiunea față de masonerie, dar nu vrea să conchidă înainte de a-și consulta proaspătul ministru al Culturii și Cultelor: „cum vede chestia dl. Ministru Petrovici?”.

Evident, filosoful nu este lipsit de abilități diplomatice și consideră că „chestiunea trebuie situată pe un plan mai departe. Aceasta mai ales că religia este, în primul rând, o comoară sufletească a țărănimii.

Țărănimea nu pricepe ce înseamnă Masoneria (deci baza socială a ortodoxismului a rămas neinfestată de virus, ad.n.). Ceea ce l-a supărat cel mai mult pe Mareșal a fost duplicitatea Sfântului Sinod care, deși a condamnat masoneria, a ridicat în funcții ecleziastice clerici masoni. Unul dintre aceștia era mitropolitul Moldovei pe care Petrovici îl cunoștea foarte bine, îi fusese coleg la Universitate și știa că a fost inițiat în masonerie de Titu Maiorescu. Nu consideră însă că trebuie înlocuit din funcție pe aceste considerente pentru că i se poate găsi alte cusururi: „este moale în materie de administrație. În orice caz, sunt absolut de părere că această chestiune nu se poate pune astăzi”.

Apoi, discuția este deviată pe alte versante, i se conferă alură și perspectivă internațională. „Dacă atac acum această problemă, mai spune Mareșalul, lovind în Biserică, dau posibilitatea ungarilor să strige: iată, încă o dovadă că România este putredă și că nu merită ceea ce cere. Deci este momentul să ne punem fruntea în mâini și să tăcem. Sunt multe chestiuni pe care le-aș ataca, dar nu vreau să dau apă la moară ungarilor. Atât așteaptă ei, ca să spunem că în Țara Românească sunt numai tâlhari”. (*Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri*, București, 2001, vol. 5, p. 431- 434).

Mareșalul nu era lipsit de viziune și perspectivă. „A venit la mine Pamfil Șeicaru și mi s-a plâns că nu-l las să scrie ceea ce-i trimit corespondenții (din teritoriu, ad.n.). I-am spus: iată de ce: pentru că ungarilor, dacă scrii d-ta că un prefect este hoț, ei se duc la Roma și la Berlin și țipă că toată țara e plină de tâlhari. Și atunci am făcut mai mult rău decât bine” (...) Eu, a conchis șeful statului, nu acopăr masoneria, dar apăr statul român” (idem, p. 434).

La aceste cuvinte, Petrovici intervine oarecum surprinzător spunând că „este nevoie de puțină ipocrizie”. Cum se explică prezența acestui cuvânt greu în contextul dezbaterii guvernamentale? Plana vreo bănuială asupra lui Petrovici în privința legăturilor sale cu mișcarea masonică? Nu este exclus, deși

transformarea suspiciunii în certitudine se va produce ceva mai târziu. Petrovici făcea parte din Marea Lojă Masonică de rit scoțian, dar faptul era ținut în surdină, nu căpătase circulație publică. Cu siguranță Mareșalul știa mai multe decât toți ceilalți participanți la dezbateri. Cu un an în urmă, filosoful fusese anchetat de o comisie legionară și una dintre problemele urmărite de anchetatori era și aceea a apartenenței sale la mișcarea masonică. E drept că nu s-a insistat pe această idee, dar faptul că figura în chestionar era un indiciu că suspiciunea, cel puțin deocamdată, era ținută-n surdină.

Sigur că până la urmă problema masoneriei lui Petrovici va deveni publică. Va fi devoalată de Mitropolitul Gherontie al Tomisului împreună cu alți clerici și va genera un nefericit scandal public. Lumea nu era pregătită să accepte ca un mason să coordoneze activitatea Bisericii Ortodoxe Române. Nici reacția lui Petrovici n-a mai fost cea de conciliere și de superioară înțelegere a divergențelor. Mitropolitul va fi supus unor pedepse treptate ce vor culmina cu destituirea lui din funcție. Sigur, problema este complexă, dar n-o mai prelungim cu restul aspectelor pe care le-am relatat detaliat în lucrarea noastră *Ion Petrovici în vizorul securității*, Editura Saeculum, București, 2005.

Asociația Nae Ionescu

Când la 15 martie 1940, Nae Ionescu a încheiat conturile cu cazuistica vieții avea 50 de ani și un mare prestigiu profesoral. A fost o moarte fulgerătoare, suspectă, iar șocul resimțit de foștii săi învățăcei a fost imens, tulburător și neașteptat. Pe mulți dintre ei îi vom regăsi în catedrele nou-înființatei Asociații „Nae Ionescu” întemeiată la 4 octombrie 1941.

Profesorul imprimase discipolilor săi un stil, o mentalitate, o manieră de gândire de care cei ce l-au cunoscut nu se putea dispensa așa repede. Numele său era asociat cu mișcarea legionară, iar ideile ei nu dispăruseră odată cu înfrângerea din ianuarie 1940. Persista încă în rândul unor categorii de intelectuali influențe, îndeosebi în lumea preoților și a corpului profesoral și Antonescu, în ședințele de guvern, insista adesea pe culpabilizarea acestor categorii aflate sub păstoria lui Petrovici.

Să mai subliniem că moartea neașteptată a lui Nae Ionescu a lăsat multă lume îndurerată sincer, metafizic, detașat de implicațiile ei ideologice. Puternic afectat de această pierdere se arăta C. Noica, discipolul care, a doua zi după aflarea veștii, îi scria prietenului său de la Paris, Emil Cioran: „Mă pregăteam să-ți trimit o altă scrisoare. Dar a murit Nae și asta schimbă totul. Mă duc mâine la înmormântarea lui, cu sentimentul că ne apasă un blestem și că nicio întâmplare nu-mi putea sărăci mai mult ființa de român ca aceasta” („Dilema” nr. 129 din 30 iunie - 6 iulie 1995).

Fusese deus la capela cimitirului Bellu și autoritățile luaseră măsuri severe pentru prevenirea eventualelor tulburări. Participant și el la ceremonia înmormântării, Pericle Martinescu estima că „acest om a murit într-un moment nepotrivit, creând chiar și prin moartea lui dificultăți celor din capul țării, așa cum a făcut și în viață (...) „Lumea da buzna pe cărarea îngustă de la capela cimitirului călcându-se în picioare, îmbrâncindu-se, împingându-se, ca să ajungă fiecare cât mai în față. Cordoanele de polițiști încercau să mențină ordinea, dar era imposibil. Când a ajuns la groapă, sicriul a fost așezat pe margine pentru a fi sigilat. Unul din băieții defunctului, care se pierduse de familie, încerca să-și facă loc mai aproape și striga, chiar lângă mine,

cu un accent de revoltă și deznădejde către polițistul ce-i tăia calea: Dă-mi voie, domnule, ce, nici aici nu mă lași să-l văd pe tata! Tot Pericle Martinescu mai relatează că pentru transportarea sicriului de la capelă la groapă nu s-a folosit căruciorul, ci a fost purtat pe umeri de vreo zece bărbați (în frunte cu Mircea Eliade)”. (Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p. 92).

Am asistat ceva mai mult asupra acestei relatări reportericești a morții lui Nae Ionescu, dar de atunci se scursese un an și jumătate, țara trecuse printr-o rebeliune, mișcarea legionară fusese neutralizată, dar nu decapitată, iar Petrovici primise însărcinarea să facă nu educație, ci reeducație, să convertească spiritul românesc de la extremismul de dreapta la democrație. Nu numai moartea lui Nae Ionescu căzuse într-un moment nepotrivit, cum aprecia Pericle Martinescu, dar și ideea Asociației cu numele său. În componența ei figurau 21 de membri fondatori, dintre care 5 (Octav Onicescu, C. Noica, Mircea Vulcănescu, Virgil Bogdan și Constantin Floru) alcătuiau Comitetul de direcție, urmând ca alți trei (G. Breazul, Perpessicius și preotul Al. Popescu) formau Comitetul de cenzori, iar ceilalți (Ion Frunzetti, Petre Țuțea, Titu Devechi, Ionescu Ghibericon – fratele filosofului, actor, cunoscut ca interpret al lui Nae Ipingescu din piesa lui Caragiale, preotul I. D. Petrescu, gen. dr. Panaitescu) alcătuiau gruparea membrilor fondatori. Scopul Asociației era destul de ambițios, dacă avem în vedere că-și propunea:

- Publicarea operei lui Nae Ionescu;
- Organizarea de cursuri și conferințe;
- Editarea unei reviste de studii filosofice;
- Acordarea unor burse;
- Organizarea unei școli libere de dezbateri filosofice.

Mai activi dintre membrii fondatori erau Octav Onicescu, devnit președinte al Asociației în baza prieteniei sale cu filosoful din vremea studiilor berlineze și C. Noica (îndeplinea și funcția de secretar al Asociației. În documentul de înființare al Asociației se menționa ca sediu locuința lui Octav Onicescu din str. Rozelor nr. 9.

Cum legalizarea activității Asociației implica înscrierea ei la Tribunal și, bineînțeles, avizul ministerului de resort, situația ei a ajuns și în discuția ședinței de guvern din 3 martie 1942, unde Mareșalul (totdeauna bine informat) l-a întrebat brusc pe ministrul Petrovici, deturnându-l din discursul său despre proiectata lege a învățământului printr-o întrebare tăioasă: „ce este cu Societatea Nae Ionescu? Petrovici se reculege repede și arată că, „o serie de tineri, adepți de-ai lui Nae Ionescu vor să înființeze o Societate, cu scopul de a-i tipări operele și a-i difuza ideile (...) Eu, personal, vă mărturisesc că n-am vrut să dau autorizarea din două motive, pentru cele două calități ce le am în mine; mai întâi sunt om de cultură, cărturar, și, în al doilea rând, sunt și om de Stat, în fruntea unui departament. Ca om de cultură găsesc că nu este nevoie de o întregă academie ca să se imprime operele lui Nae Ionescu (...) Ca om de Stat, mă întreb și eu – este așa de disproporționată această societate (de fapt, Asociație) față de țelul ei, întrucât mă tem că se ascunde aici altceva – este nevoie de a menține aici un nume, care are anumite consonanțe, cu anumite idei și o anumită mentalitate, poate împotriva cărora luptăm?”

Nu e nici o îndoială, și Petrovici și Mareșalul făceau o legătură directă între mișcarea legionară și programul noii Asociații înființată de ciracii lui Nae Ionescu. Șeful statului, care n-a arătat

nici o slăbiciune în reprimarea mișcării legionare, este aproape furios. Îl ridică în picioare pe Eugen Cristescu (șeful S. S. I-lui românesc) și-i ordonă să stabilească fișa acestui om (dosarul secret) „care avea talent, putea să fie și cult, dar care avea un suflet plin de puroi rău mirositor și care nu putea fi decât distrugător pentru neamul românesc” (Op. cit. vol. 6, p. 235).

Se simte iritarea din cuvintele Mareșalului, deși recunoaște că nu-i știe „pe oamenii aceia care vor să constituie Societatea Nae Ionescu”, dar în felul acesta îi caracterizează și pe ei, le pun pecetea” (...) Nu știu care a fost rolul lui la catedră, dar persoane destul de serioase au spus că diploma pe care a pus-o în față, nu este reală” (ibidem).

Aici Petrovici plusează și precizează că unul dintre inițiatorii Societății în discuție este membru al guvernului, dar nu-i pronunță numele. O face în schimb vicepreședintele Consiliului, Mihai Antonescu, prezent și el la ședință. El precizează că este vorba de Mircea Vulcănescu, absent la ședința respectivă.

Probabil că acest ultim aspect l-a supărat pe Mircea Vulcănescu și l-a adus în situația să se „răfuiască” mai târziu cu ministrul Petrovici, la un sfârșit de ședință a Consiliului de Miniștri (alta, ulterioară celei din 3 martie 1942, din care am extras datele mai sus menționate).

Să precizăm însă că și Petrovici era destul de abil, știa cum să aranjeze lucrurile pentru a mulțumi toată lumea. La sugestia lui, Asociația a introdus un act adițional la statut care preciza că „Activitatea politică, oricum s-ar fi manifestat în timpul vieții defunctului profesor Nae Ionescu, nu face parte din preocupările sau manifestările Asociației”. Evident, cu această adăugire la statut, n-a mai fost nici o problemă în avizarea ei de către ministrul Petrovici. Ar fi interesant de văzut ce s-a ales de programul și de intențiile Asociației, dar aspectul implică o cercetare specială, diferită de scopul acestui articol.

O casă pentru Mareșalul Ion Antonescu

Al șaptelea volum al seriei editate de Arhivele Naționale ale României cuprinde stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri din perioada mai-iunie 1942. Dacă ar fi să configurăm cadrul general al acestei perioade, ar trebui să subliniem:

- că în tot acest interval Mareșalul a fost bolnav (suferea de o maladie cronică) și, prin urmare, ședințele au fost prezidate de vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu;
- că în dezbaterile Consiliului de Miniștri predominau problemele economice și cele ale acordurilor României cu alte țări (cu țările Axei în special) și ale aprovizionării frontului;
- că în tot acest interval de timp armata română a continuat ofensiva în Răsărit, alături de armata germană, ajungând până în peninsula Kerki (8-19 mai), apoi a Sevastopolului (1 iunie – 4 iulie);
- că nu erau ignorate problemele noi, apărute ca urmare a modificărilor de graniță, datorită Dictatului de la Viena și a Tratatului Ribbentrop-Molotov, prin care un mare număr de români s-au trezit în afara granițelor oficiale ale țării.

Totuși, dincolo de aceste probleme prioritare pe agenda ședințelor de guvern, apăreau și subiecte adiacente, cum a fost cea privind amenajarea unei locuințe pentru Mareșalul Ion Antonescu, problemă ridicată de Mihai Antonescu în ședința de guvern din 11 iunie 1942.

Din expunerea vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, aflăm că legile României din acea vreme dădea dreptul Mareșalilor să dispună de o locuință „pentru tot timpul vieții lor și a familiei lor” (volumul 7, p. 337). Mihai

Antonescu se orientează spre casa lui Nae Ionescu, rămasă liberă după decesul proprietarului cu doi ani în urmă. Reglementările erau clare, mai fusese uzitate și în cazul Mareșalului Prezan, dar Ion Antonescu pusese o condiție care încurca serios lucrurile; voia ca „Statul (Român) ad.n.), să nu aibă nici o sarcină nouă pentru dânsul” (idem, p. 339).

Problema era relativ ușor de rezolvat pentru că Răzvan și Margareta Nae Ionescu, moștenitorii de drept ai defunctului profesor, erau dispuși „să ofere spre vânzare terenul în suprafață de 30.000 m. p. cu construcțiile aflate pe el (casă de locuit) cu prețul de 20.000 lei” (p. 335).

Adevărul era că Nae Ionescu cumpărase terenul în 1935 de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor cu scopul de a înființa o fermă agricolă cu un capital de cel puțin 60.000 lei, lucru care nu se întâmplase. În acest caz, în conformitate cu prevederile Legii Agrare, contractul de vânzare putea fi reziliat, iar Statul putea să reia terenul pe cale administrativă, fără nici o despăgubire pentru clădirile și instalațiile existente.

Ca jurist, chiar unul de bună reputație, Mihai Antonescu face observația pertinentă că „dacă nu este moral ca să nu se fi respectat condiția de cumpărare de la stat (de Nae Ionescu, ad.n.), nu este moral nici din partea Statului să se îmbogățească în dauna aceluia care au construit pe proprietatea lui” (p. 336). În cele din urmă, moștenitorii lui Nae Ionescu sunt gata să considere stinse orice alte drepturi asupra proprietății din Băneasa, în schimbul sumei de 16.000.000 lei „liberă de orice sarcini și impozite”. Moștenitorii de drept indicau, așadar, suma lichidă pe care urmau să-o primească.

Problema era ca și rezolvată, dar mai rămânea în discuție dorința Mareșalului de a nu angaja sub nici o formă bugetul statului în această operație care răsfrângea persoana sa.

Soluția a venit de la Societatea Anonimă de Telefoane, care a depus la Casa de depuneri, sub recipisa 23181/1942 „la dispoziția Statului Român suma de 20 milioane lei” cu afectarea specială ca să servească spre cumpărarea unei locuințe pentru Mareșalul României. Nu mai trebuia decât un decret care să autorizeze Statul Român „să primească donațiunea Societății Române de Telefoane și să-o direcționeze cumpărării unei locuințe Mareșalului Române”.

S-au ridicat însă obiecțiuni. Ministrul Finanțelor, generalul N. Stoenescu, consideră că este de datoria Statului Român să cumpere această locuință pentru Mareșalul său, opinie la care subscriu toți participanții la sus-amintita ședință de guvern. A fost nevoie de o nouă intervenție a lui Mihai Antonescu, care a reafirmat dorința Mareșalului de a nu se încărca bugetul statului cu o nouă cheltuială, pentru ca toți cei prezenți să accepte donația cu destinația indicată. De-abia după această nouă intervenție a vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, donația este admisă în unanimitate.

Prezent și el la această ședință, Ion Petrovici nu se remarcă printre vorbitori, dar intervine spre sfârșitul ședinței cu o „mică reflecție”: „halal metafizician, care din salariul său de conferențiar, să poată lăsa totuși o moștenire de 20 milioane de lei familiei lui” (p. 338). Cred că putem descifra în această reflecție și bruma unei gelozii surdinate față de prestigiul colegului său universitar, care devenise un reper, un simbol și fascina tineretul universitar. Încă nu se obișnuise cu primenirile vieții, cu sușurile și coborâșurile gloriei trecătoare. Cred că reflecția sa conținea mai mult decât o simplă incompatibilitate de convingeri filosofice. Lumile reprezentate de Petrovici și de Nae Ionescu erau în opoziție și-n succesiune. În locul seninătății clasice reprezentată de metafizicianul tecucean se întindeau plantațiile gândirii faustice vectorizate de Nae Ionescu.

Un demnitar cu știința împrejuririi teritoriului

Adus în fruntea Ministerului Educației și Cultelor, Ion Petrovici trebuia să arate că speranțele cu care fusese creditat – de Șeful Statului, dar și de masa corpului profesoral – erau justificate. Nu mai erau vremurile de odinioară. Dacă altădată fusese „benjaminul băncii ministeriale”, acum era decanul de vârstă al guvernului. Mareșalul îl apela cu sintagma „Domnule Decan” și Petrovici chiar își lua în serios această ipostază. Când Mihai Antonescu, ca vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ca ministru de externe informează guvernul despre activitatea sa în apărarea drepturilor noastre, Petrovici se consideră cel mai îndreptățit să mulțumească în numele colegilor săi: „ca cel mai vechi dintre miniștri, îmi revine sarcina să vă aduc mulțumirile noastre ale tuturor pentru informațiile atât de ample pe care ni le-ați dat în ședința de astăzi” (vol. 7, p. 430).

Altfel, participa frecvent cu opinii și puncte de vedere la dezbaterile tuturor problemelor puse în discuția guvernului și mai ales a acelor care priveau problemele ministerului său. Și-a asumat răspunderea deplină în administrarea educației și cultelor și nu admitea ingerințe alogene. Când, în ședința Consiliului de Miniștri din 6 august 1942, s-a pus problema ca învățământul secundar să fie trecut sub tutela prefecturilor, Petrovici ia atitudine și replică supărat că această tutelă nu trebuie să treacă dincolo de administrație, nu trebuie să se extindă și asupra laturii pur spirituale. Este secondat în acest demers de I. C. Petrescu, subsecretar de Stat la Ministerul Culturii Naționale și Cultelor care, la fel se plânge că învățământul a ieșit din subordinea Ministerului de Finanțe și-a trecut sub cea a internelor.

Observațiile n-au rămas fără urmări, căci Mihai Antonescu a-nțeles că prefecturile trebuie să-și limiteze atribuțiile la aspectele administrative.

În ședința Consiliului de Miniștri din 16 septembrie 1942 s-a discutat, printre altele, și problema mai delicată a participării membrilor guvernului la bancheturi publice, problemă care poate produce un anumit disconfort ministrului Petrovici. Vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu transmitea dispoziția Mareșalului ca membrii guvernului să se abțină de a participa la mese publice și de a evita discursurile solemne care să angajeze guvernul.

Petrovici era un epicureic, îi plăceau banchetele și discursurile omagiale. Le cultiva, ba chiar improviza fel de fel de pretexte pentru punerea lor la cale. Evident, Petrovici era în centrul atenției, primea omagiile celor prezenți și nu-și reprima niciodată tentația unor răspunsuri pedante, crocante și generoase, care stârneau invidii printre confrăți. Era de așteptat ca interdicția impusă de Mareșal să-l afecteze, poate mai mult decât pe colegii săi. „Da, spune petrovici, sunt situații în care ai rămâne un fel de grosolan, dacă n-ai ține un discurs. Iată, când am fost la Odesa am vizitat și Universitatea de acolo, iar rectorul mi-a ținut un discurs. Ce-ar fi însemnat dacă nu i-aș fi răspuns nimic” (vol. 8, p. 155). Până la urmă, cei prezenți convin că sunt situații în care anumite protocoale sunt necesare, dar că nu trebuiesc semnalate publicistic.

O constantă a poziționărilor lui Petrovici a constituit-o grija față de condițiile de viață a celor pe care-i reprezenta administrativ. Nu admitea să împartă răspunderea cu alte instituții și autorități și nu accepta imixtiuni alogene peste domeniile ce i-au fost încredințate spre păstrare.

Era război, viața se scumpise și salariile celor din învățământ deveniseră neîndeștătoare. În ședințele de guvern problema salarizării personalului din învățământ s-a pus în mai multe rânduri. Petrovici nu se timora de rigorile regimului de dictatură, deloc fast pentru manifestările societății civile, și se plia pe nemulțumirile din sistem intervenind cu aplomb pentru îmbunătățirea salarizării corpului didactic. „Domnule președinte, se adresa lui Mihai Antonescu în ședința de guvern din 13 octombrie 1942 pentru că fiecare șef de departament aduce în Consiliul de Miniștri ecouri din cuprinsul ministerului, sunt obligat să vă spun și eu că situația salarizării corpului didactic primar și secundar – nu vorbesc de cel universitar – a devenit ceva îngrozitor. În ultimile rapoarte, pe care le-am primit de la Siguranță, se vorbește, pentru prima dată, de întruniri ale membrilor corpului didactic ca să se plângă din cauza salariilor” (vol. 8, p. 350).

Așadar, situația putea deveni explozivă și Petrovici considera de datoria lui să intervină preventiv în favoarea celor care, la numirea sa în fruntea Ministerului, îl creditaseră cu speranțe și așteptări izbăvitoare. Într-adevăr, Petrovici n-a uitat niciodată c-a ajuns în această demnitate și datorită voinței lor și se arăta receptiv la semnalele primite din sistem. „Nu uitați, mai atrăgea atenția în aceeași ședință de guvern, că învățământul a dat o contribuție admirabilă în acest război și că această purtare are nevoie de o compensație, cel puțin de natura aceasta”. (a sporurilor salariale, ad.n.). Știa cum să devină convingător (Idem, p. 351).

Să nu uităm că Petrovici ridica aceste probleme în plin război, când economia națională era aservită susținerii frontului, dar nu se înfrâna, știa că există rezerve. Chiar Mihai Antonescu informează că în anul din urmă a alimentat Banca Națională cu 7100 kg. aur, „pe care d. von Ribbentrop, în fața mea, a dat ordin să ni se dea”. (idem, p. 361). Petrovici supralicitează chiar: „totdeauna Ministerului Cultelor și Instrucțiunii i se drămuise fondurile cu o zgârcenie extraordinară” (Idem, p. 378).

Exagera. Toate ministerele (mai ales cele neimplicate direct în industria de război) treceau prin furcile caudine ale distribuțiilor bugetare restrictive.

Totuși, deși vocea lui Petrovici avea destulă autoritate în cadrul ședințelor de guvern, problema îmbunătățirii salarizării cadrelor didactice rămâne încă multă vreme nerezolvată. Temerea exprimată de ministrul Petrovici, că nemulțumirea se va concretiza într-un Memoriu s-a adeverit. El va ajunge pe masa Mareșalului în aprilie 1943 și va fi rezoluționat: „Corpul didactic are dreptate. Nu putem să-l ținem în această situație inferioară și umilitoare. Nu este admisibil ca un profesor secundar să fie plătit mai puțin ca un plutonier și ca un sublocotenent. Dl. Neagu (ministrul finanțelor, ad.n.) va studia propunerea și în acord cu delegația va găsi soluția. Dacă va fi nevoie să se pună un plus de impozite aceluia care câștigă într-o noapte cât o mie de profesori într-o viață. Nu putem face echitate de mărime cu profesori în sdrênțe, fără entuziasm și mânași sufletește de nevoile vieții”. (Mareșalul Antonescu, *Secretele guvernării*, Editura Românul, București, 1992, p. 207).

Din multe alte pricini, situația cadrelor didactice „a evoluat” din rău în mai rău și-a ajuns în situația actuală de degradare – fără precedent în toată istoria mai veche și mai nouă a României. Consecința este dureroasă. Starea de cultură a societății noastre, media culturală a populației și nivelul spiritual a coborât treaptă cu treaptă ajungând într-o stare neobișnuită că aproape nu mai are cine s-o reformeze. Atotștăpânitoare a ajuns cultura underground.

SHOAH SAU HOLOCAUST

A. Soluția finală și Shoah-ul în Transilvania de Nord

C.1. Soluția finală

„*Quand nous voudrions créer notre grande Reich allemand dans son ampleur définitive, nous aurons le devoir d'éliminer ces peuples. Il n'y a aucune raison pour que nous ne le fassions pas*”, afirma Hitler cândva înainte de deplina preluare a puterii de către NAZI (*Nazional-socialistische Deutsche Arbeiter Partei*), conform mărturiei lui Hermann Rauschning, unul dintre personajele de vază ale Germaniei din acea vreme².

Termenul de *Endlösung* (soluție finală) apare pentru prima dată în terminologia nazistă, fiind folosit pentru a desemna politica germană față de evrei. Politica Germaniei cu privire la evrei a cunoscut transformări de-a lungul timpului, anul 1938 marcând intensificarea persecuțiilor îndreptate împotriva acestora. Inițial, soluția propusă era emigrarea. În opinia lui Raul Hilberg, procesul de exterminare a cuprins două etape, între 1933-1940 cea a politicii de emigrare, iar între 1941-1945 cea a politicii de anihilare³. Până în 1938 evreii se bucurau de o anumită libertate de mișcare. După violențele anti-evreiești care au loc în noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1938, eveniment rămas în istorie sub numele de *Noaptea de Cristal*, Hermann Göring⁴ reunește Consiliul de Miniștri pentru a transmite mesajul Führer-ului, acela de a rezolva problema evreiască „de o manieră coordonată”⁵. Se dorea evitarea unor noi atacuri dezorganizate, Göring arătând că violențele care avuseseră loc cu 2 zile în urmă n-au făcut decât să aducă pierderi economiei germane. Pagubele cauzate de spargerea vitrinelor unor magazine, de jafurile care au avut loc au adus prejudicii în special proprietarilor germani și nu comercianților evrei, care doar închiriaseră aceste magazine⁶.

Cu ocazia reuniunii Consiliului de Miniștri se va discuta și despre limitarea libertății evreilor prin interdicții de rezidență în anumite zone, de sejur și a dreptului de circulație. Se pune problema unei emigrări organizate și chiar a izolării în ghetouri și a purtării unui semn distinctiv⁷.

După anexarea Austriei de către Germania, Heydrich⁸, șeful poliției secrete, merge la Viena pentru a organiza birourile Gestapo⁹. El îi va încredința lui Eichmann¹⁰ direcția *Biroului Central al Reich-ului pentru Emigrarea Evreiască*, înființat în ianuarie 1939. În martie 1939, Eichmann va fi trimis la Praga pentru a organiza un Birou Central de Emigrare, după modelul celui din Viena¹¹.

În 1940 apare conceptul de *Territoriale Endlösung* (soluție finală teritorială), legată de ideea emigrării forțate

a evreilor în Madagascar¹². La 25 mai 1940 Himmler¹³ îi trimite lui Hitler un memorandum secret intitulat *Reflecții asupra tratamentului popoarelor de rasă străină din Est*. El sugerează că „acești suboameni” au nevoie doar de un minim de educație, respectiv să știe să-și scrie numele și să slujească interesului german. O parte a copiilor polonezi (cei de rasă bună, blonzi cu ochi albaștri) ar putea fi trimiși în Reich pentru a fi educați în spirit arian. În ceea ce privește populația evreiască, Himmler respinge, în această fază, metoda considerată negermană, a exterminării fizice a unui popor întreg, fiind adeptul emigrării evreilor spre Africa¹⁴. La acea dată însă, Madagascarul era colonie franceză, prin urmare ideea va fi curând abandonată, pentru realizarea acestui plan fiind necesară încheierea războiului cu un deznodământ favorabil Germaniei, respectiv înfrângerea Marii Britanii și soluționarea problemelor cu Franța.

În iulie 1941, Hermann Göring îi trimite o telegramă lui Heydrich, prin care îi cerea să înceapă pregătirile pentru *Gesamtlösung* (soluție totală) în zonele controlate de germani¹⁵. Heydrich transmite mesajul mai departe, anunțând că Göring îl însărcinase cu pregătirea „soluției finale la problema evreiască” și că implementarea ei se va face prin intermediul Biroului lui Himmler,¹⁶ respectiv al SS-ului¹⁷. Astfel, decizia de anihilare a poporului evreu, se pare că a fost luată cândva între iunie 1940, când s-a încheiat campania militară în Vest și iunie 1941, când a debutat atacul contra Uniunii Sovietice¹⁸. O mărturie privind planurile de exterminare a evreilor de către națiști o constituie *Protocoloalele de la Wannsee*¹⁹. Acestea conțin expunerea făcută de Reinhard Heydrich în fața unor ofițeri SS la 20 ianuarie 1942. Șeful poliției germane prezintă măsurile care s-au luat împotriva evreilor până în 1941, numărul de evrei rămași în Europa, ridicând problema acestora și a măsurilor care urmau a fi luate pentru rezolvarea problemei evreiești. A fost folosit termenul de *evacuare* pentru a desemna planul de exterminare a populației evreiești²⁰.

Faptul că Hitler nu a fost prezent la această reuniune, i-a determinat pe unii istorici să afirme că acest moment nu poate fi considerat ca unul hotărâtor în ceea ce privește decizia de ucidere în masă a evreilor europeni. Un argument în favoarea acestei opinii este faptul că uciderea evreilor sovietici începuse o dată cu invazia germană a Rusiei, în urmă cu 6 luni de la momentul Wannsee, iar gazări avuseseră deja loc, la Chelmno, la începutul lui decembrie 1941²¹. Înscriserile confidențiale realizate cu această ocazie sunt totuși o mărturie în sprijinul afirmației că a existat o intenționalitate a liderilor națiști de a duce la bun sfârșit planul de *Endlösung*.

C.2. Shoah sau Holocaust, abordări terminologice și istoriografice.

Holocaustul, analizat în dimensiunea sa temporală, evenimentială, este considerat, de majoritatea istoricilor, ca fiind perioada cuprinsă între anii 1933 (ascensiunea lui Hitler și a partidului Național-Socialist la putere) și 1945 (sfârșitul celui de-al doilea război mondial). Celălalt sens al Holocaustului, privind semnificația sa istorică și etimologică, se referă, în special, la genocidul comis de naști împotriva evreilor. *Endlösung der Juden Fragen* (soluția finală la problema evreiască), după dezvăluirea întregului proces de exterminare al populației evreiești europene de către Germania nazistă, se va încetăteni sub numele de Holocaust, în majoritatea limbilor cu alfabet latin sau de Shoah, în limba ebraică, însemnând dezastru, catastrofă.

Termenul *holocaust* derivă din grecescul *holokauston*, traducere din ebraică în greacă a ceea ce semnifică inițial sacrificiu, jertfă prin ardere. Acest termen apare în Biblie, în 1 Samuel 7:9, ca „ardere de tot” adusă lui Dumnezeu. În anii 1950 termenul a început să fie folosit, în primul rând, cu referire la crimele naziste asupra evreilor și a altor grupuri, considerate inferioare sau dușmane statului german, din timpul celui de-al doilea război mondial. Programul de exterminare în masă a evreilor va fi considerat o formă unică de genocid, iar noțiunea de *holocaust* va fi legată de planul Germaniei naziste de a distruge evreimea europeană²².

Termenul a fost adoptat în relație cu modul de exterminare folosit de naști, respectiv arderea victimelor în cuptoare speciale, în urma uciderii lor prin gazare. Unii specialiști în problematica Holocaustului preferă însă utilizarea termenului ebraic de *Shoah*, punând în evidență tocmai faptul că *holocaustul*, „arderea de tot înaintea Domnului” este o jertfă voluntară, un animal sacrificat și adus lui Dumnezeu ca ofrandă de mulțumire sau ispășire a păcatelor, în timp ce „arderea” evreilor în perioada celei de-a doua conflagrații mondiale a fost o crimă împotriva populației evreiești și respectiv a umanității și a lui Dumnezeu. De altfel, utilizarea termenului de *Shoah*, pentru a defeni procesul de distrugere a evreimii europene din perioada războiului, s-a produs cu mult înaintea utilizării celui de *holocaust*, prin publicarea în 1940, la Ierusalim, a lucrării *Sho'at Yehudei Polin (Shoahul Evreilor din Polonia)* de către Comitetul de Ajutor pentru Evreii Polonezi. Cu toate acestea, până în 1942, termenul va fi rar folosit, făcându-se uz mai degrabă de varianta sa în idiș, *Hurban*. O dată însă cu folosirea termenului ebraic *Shoah* de către liderii și gânditorii sioniști din Palestina, pentru a desemna masacrul comis asupra evreilor din Europa, acesta a început să se impună. *Shoah* a fost de asemenea utilizat în declarația Agenției Evreiești din Palestina, din noiembrie 1942, cu privire la cele ce se petreceau în Europa ocupată de germani. În același an apare menționat în una dintre primele lucrări istorice, semnate de istoricul israelian Ben Zion Dinur, care situa experiența evreiască între experiențele unice ale omenirii²³.

După încheierea războiului și o dată cu debutul scrierilor referitoare la exterminarea evreilor europeni de

către naști, termenul *holocaust* s-a impus treptat în literatura de specialitate, cunoscând o mai largă răspândire, atât în rândul cercetătorilor din domeniu, cât și a indivizilor în general. Din acest motiv am ales, în lucrarea de față, utilizarea termenului de *holocaust*, alături de cel de *Shoah*, având în vedere însă dimensiunea sa istorică și nu cea etimologică.

Studiul științific asupra Holocaustului este relativ recent. Până în 1961, când are loc capturarea, urmată apoi de judecarea lui Adolf Eichmann la Ierusalim, au existat puține dezbateri cu privire la procesul de exterminare al evreilor. La Nürnberg, imediat după încheierea războiului, între noiembrie 1945 și octombrie 1946, în timpul judecării a 20 dintre înalții oficiali nazisti, în fața Tribunalului Internațional Militar, crimele împotriva evreilor nu au ocupat un loc proeminent²⁴. La acea dată, principalii inițiatori ai programului de exterminare, respectiv Adolf Hitler, Reinhard Heydrich și Heinrich Himmler, erau deja morți. Arestarea lui Eichmann și procesul care i-a urmat a declanșat un adevărat val de dezbateri și lucrări în literatura de specialitate. Cu toate acestea, încercări de analiză a fenomenului Holocaustului au existat și anterior momentului 1961.

Raphael Lemkin este cel care a înregimentat termenul de „genocid”, în conexiune cu crimele îndreptate împotriva evreilor de către puterea nazistă în timpul celui de-al doilea război mondial. Avocat polonez, Lemkin propune, încă din 1933, cu ocazia Conferinței Internaționale pentru Unificarea Legii Penale, care a avut loc la Madrid, ca printr-un tratat internațional, atacul asupra grupurilor naționale, religioase sau etnice să fie declarat crimă internațională, iar propagatorii ei să fie pasibili de judecată atât în țara de origine, cât și, dacă este cazul, în cea de refugiu. Propunerea sa a fost respinsă, însă ea va fi readusă în discuție în urma experienței guvernării naziste²⁵.

Lucrarea lui Lemkin, publicată în 1944 la Washington, se vrea a fi o analiză a guvernării impuse de țările Axei statelor ocupate din Europa. Puterile Axei sunt identificate de Lemkin ca fiind Germania, Italia, Ungaria, Bulgaria și România.

Pregătirile pentru realizarea volumului au debutat în 1940 în Suedia, au continuat pe parcursul anilor 1941-1942 în Statele Unite, la Duke University în Durham (North Carolina) și s-au finalizat în noiembrie 1943 la Washington²⁶. Studiul, împărțit în trei secțiuni importante, cuprinde, într-o primă parte, o analiză a regimului impus în fiecare dintre țările ocupate de puterile Axei. Cea de-a doua parte a volumului prezintă o sinteză a tehnicilor de ocupație, urmată de o a treia parte în care sunt înfățișate legile de ocupație. Un întreg capitol al primei părți a cărții este dedicat problematicii genocidului. Autorul vorbește despre practica invadatorului de a extermina anumite grupuri etnice. Această acțiune este denumită de Lemkin „genocid”²⁷. În viziunea sa, genocidul afectează o serie de aspecte ale vieții: politic, distruge instituțiile guvernării proprii și impune administrația puterii ocupante; social, anihilează coeziunea națională, îndepărtând sau chiar eliminând elitele (intelectualitatea); cultural, interzice activitățile și instituțiile culturale locale; economic,

promovează îmbogățirea elementului german în dauna celui autohton; religios, intervine în activitățile Bisericii; biologic, duce o politică de depopulare în zona ocupată, dar în același timp de creștere a natalității în rândul populației germanice; moral, creează o atmosferă de decadentă prin încurajarea consumului de alcool, a publicațiilor și filmelor pornografice, a jocurilor de noroc (spre exemplu, în Polonia, după invazia germană, prețul la alcool scade, este încurajată deschiderea de localuri cu jocuri de noroc, astfel de localuri fiind interzise înainte de 1939); din punct de vedere al existenței fizice, aplică un program de exterminare în masă, în special a evreilor, polonezilor, slovenilor și rușilor²⁸.

Raphael Lemkin definește genocidul ca însemnând distrugerea unei națiuni sau grup etnic ori, din moment ce el nu presupune anihilarea imediată a națiunii sau grupului, un plan coordonat a diverse acțiuni, care vor distrugerea fundamentelor vieții unui grup național, în vederea eliminării grupului în sine. Astfel, genocidul este direcționat împotriva grupului național ca entitate, în timp ce acțiunile se îndreaptă împotriva indivizilor ca membri ai grupului²⁹. El cuprinde două faze: distrugerea elementului național al grupului dominat și impunerea elementului național al ocupantului. Autorul respinge folosirea termenului de „desnaționalizare”, utilizat, în general, pentru a sublinia politica de anihilare a elementului național, socotindu-l, în cazul de față, ca fiind insuficient pentru că nu include și ideea de distrugere a structurii biologice a celui oprimat și a impunerii elementului național al opresorului. Acesta arată doar anumite aspecte funcționale ale termenului generic de genocid³⁰. Tehnicile de genocid, dezvoltate de ocupantul german, sunt, în viziunea lui Lemkin, un atac concentrat și coordonat asupra elementelor naționale, în toate aspectele fundamentale ale vieții.

În anii '50 au apărut două studii cu privire la programul nazist de exterminare a evreilor europeni: unul în Franța, în 1951, semnat de Léon Poliakov, cu titlul *Brévaire de la haine: La IIIe Reich et les Juifs*, iar celălalt în Anglia, în 1953, realizat de Gerald Reitlinger și intitulat *The Final Solution: The Attempt to Exterminate the Jews of Europe, 1939-1945*. Lucrarea lui Poliakov, revizuită în 1979, fără a efectua însă modificări importante, folosește ca surse arhivele statului german, respectiv documentele înregistrate în perioada guvernării naziste. Autorul a putut studia aceste acte în calitate de expert al delegației franceze în cadrul Tribunalului Internațional de la Nürnberg³¹. La Nürnberg au participat judecători și specialiști din partea celor patru mari puteri aliate: Statele Unite, Marea Britanie, Franța și URSS. Gerald Reitlinger va utiliza drept surse pentru studiul său presa germană, precum și acte juridice expuse în cadrul proceselor care au loc după încheierea războiului. Asemeni lui Poliakov, va include documente și transcrieri ale proceselor de la Nürnberg. Acestea i-au fost oferite de maiorul Elwyn Jones, membru al echipei de experți engleze. La Paris îl cunoaște, de altfel, pe Léon Poliakov, care îi pune la dispoziție documentele aflate în arhiva Centrului de Documentare Evreiască Contemporană, unde, la acea vreme, deținea funcția de arhivist. Reitlinger va mai folosi

și documente originale germane aflate în posesia Ambasadei Germaniei din Amsterdam și a celei daneze din Londra³².

În 1961 apare la Chicago lucrarea lui Raul Hilberg, *The Destruction of The European Jews*, bazată pe un studiu amănunțit al documentelor germane. Sursele folosite de Hilberg sunt arhivele juridice din Düsseldorf și Viena, precum și dosarele proceselor de la Nürnberg aflate în arhivele SUA. În aceste documente va găsi informații cu privire la orarele trenurilor care transportau evrei, transmise, prin telegrame, de caile ferate germane. De asemenea, dări de seama din timpul războiului a responsabililor Comunității Evreiești din Berlin, discuții purtate cu ofițeri Gestapo și documente referitoare la Auschwitz, alcătuite de Biroul pentru Serviciul Strategic al Statelor Unite ale Americii. Raul Hilberg a început cercetările pentru realizarea studiului în 1948, publicând o nouă ediție, revizuită, în 1984³³. Însă, primul studiu important, care încearcă o analiză istorică a fenomenului Holocaust, apare abia în 1967 la New York, prin lucrarea lui Arthur Morse, *While Six Million Died. A Chronicle of American Apathy*. Folosind lucrări publicate în perioada 1933-1945, în special documente guvernamentale care n-au putut fi consultate de marele public, Arthur Morse încearcă să analizeze comportamentul marilor puteri aliate, mai ales cel al SUA și Marea Britanie, în raport cu problema evreiască din Europa: ce au știut referitor la programul de exterminare și care a fost reacția acestor state cu privire la crimele naziste³⁴. Începând cu anii '60 problematica Holocaustului va fi adusă serios în atenția publicului, procesul lui Eichmann stârnind adevărate controverse pe această temă. Lucrarea semnată de Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem*, inițial un raport asupra procesului realizat pentru *The New Yorker*, va fi momentul care va declanșa acest interes general față de genocidul comis asupra populației evreiești europene în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale. Jurnalul *The New Yorker* este cel dintâi care a publicat relatări din timpul procesului lui Eichmann, în februarie-martie 1961. Mai târziu, în 1963, Hannah Arendt va publica varianta revizuită și adăugită a evenimentelor prezentate în 1961³⁵.

Yad Vashem va organiza o serie de conferințe cu privire la fenomenologia Holocaustului începând cu anul 1968, iar în Germania, seria de procese ale criminalilor nazisti, de asemenea declanșate sub impactul capturării și condamnării lui Adolf Eichmann la Ierusalim, au adus problema evreilor în atenția publicului german. În 1984 are loc la Stuttgart un simpozion internațional cu privire la originile soluției finale³⁶.

În literatura de specialitate, în special după anii '80, s-a vorbit din ce în ce mai mult despre locul Holocaustului în istorie, despre unicitatea fenomenului și centralitatea antisemitismului în programul ideologic nazist. În lucrarea sa, *Holocaust in Contemporary History*, Yehuda Bauer consideră că în Holocaust a fost unică *totalitatea ideologiei și traducerea gândului abstract în realitate*³⁷. În opinia lui Steven Katz, întrebarea care se ridică este în ce măsură se poate vorbi de o intenționalitate genocidală în atitudinea puterii naziste față de populația evreiască. Katz descoperă două sensuri ale conceptului de genocid

și două forme ale intenției genocidale: pe de o parte, genocidul semnifică intenția de a distruge identitatea națională, religioasă sau etnică a unui grup, pe de altă parte, el reprezintă intenția de anihilare fizică a oricărei persoane care se identifică sau este identificată cu un anumit grup național, religios sau etnic. În primul caz, dorința de a distruge iudaismul nu este unică în istorie. Însă, intenția programului nazist de eradicare a unui popor care își revendică aceeași apartenență națională, etnică și religioasă, oferă elementul de unicitate al politicii genocidale germane³⁸.

Note:

¹ Hermann Rauschning, *Hitler m'a dit*, Pluriel, 2005, p.80.

² Hermann Rauschning a fost șeful guvernului național-socialist de la Danzig, dar în 1935 se dezice de regim. În cartea sa, *Hitler m'a dit*, realizată sub forma unui jurnal, în paginile căruia sunt consemnate vorbele lui Hitler din cadrul întâlnirilor avute cu diverse ocazii, Rauschning pomeneste de necesitatea existenței unui element inamic îndreptat împotriva Reich-ului german, pentru ca naștii să poată să se revendice drept apărători și edificatori ai statului. În același timp, susține el, Hitler dorea îndepărtarea de credința creștină și consolidarea unei religii bazate pe destinul patriei și al sângelui german. Astfel, evreul este identificat atât cu inamicul care pune în pericol siguranța patriei, cât și cu diavolul care pângărește noua religie. Pentru detalii legate de afirmațiile lui Rauschning cu privire la noua religie pe care Hitler dorea să o instaureze, vezi Léon Poliakov, *Breviarul Urii. Al III-lea Reich și evreii*, Ed. Est, 2004, pp. 17-22.

³ Raul Hilberg, *Exterminarea evreilor din Europa*, Hasefer, București, 1997, p. 50.

⁴ Hermann Göring, Reichmareschall, comandant al Luftwaffe, președinte al Reichstag-ului german, până în 1942 cel mai puternic personaj din Reich după Hitler. În 1946 este judecat la Nürnberg și condamnat la moarte. Se va sinucide înainte de execuție.

⁵ Poliakov, *op. cit.*, p. 39.

⁶ Hilberg, *op. cit.*, p. 43.

⁷ Poliakov, *op. cit.*, pp. 45-46.

⁸ Reinhard Heydrich și-a început cariera politică în 1931 când părăsește marina și postul de ofițer-șef al Inteligenței din Comandamentul Baltic. Câteva luni mai târziu, câștigând încrederea reprezentantului partidului pentru Prusia de Est, Erich Koch, va face cunoștința lui Heinrich Himmler. În scurtă vreme va deveni șeful Gestapo din Berlin. După înfrângerea foștilor dușmani politici ai lui Hitler, conduși de Röhm, în 1934, Heydrich devine șeful Serviciului de Securitate (SD) și al Poliției Secrete (Gestapo). Pentru detalii vezi Gerald Reitlinger, *The Final Solution. The Attempt to Exterminate The Jews of Europe 1939-1945*, Mitchell, Londra, 1953, p. 13.

⁹ Poliția Secretă de Stat (Gestapo) este creată prin ordinul lui Göring la 10 februarie 1936. Rolul Gestapo-ului era acela de a investiga și de a lupta împotriva mișcărilor considerate periculoase pentru securitatea statului. Inițial Gestapo-ul a funcționat doar în cadrul Prusiei. A fost mai apoi extins și la celelalte state germane, acționând în strânsă legătură cu SS-ul, datorită hotărârilor lui Himmler, al doilea om la conducerea Gestapo după Heydrich. Pentru detalii vezi Raphael Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe. Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Rumford Press, Concord N.H., Washington, 1944, pp. 15-17.

¹⁰ Adolf Eichmann se înscrie în Partidul Național-Socialist

și în SS în aprilie 1932, la propunerea lui Ernst Kaltenbrunner, șeful Biroului Central pentru Securitatea Reichului (RSHA) de mai târziu. Eichmann va începe să studieze mișcarea sionistă și chiar ebraica, fiind numit responsabil al problemei evreiești în ceea ce privește emigrația. În 1944 este trimis în Ungaria pentru a organiza deportarea evreilor maghiari. Pentru mai multe detalii cu privire la viața și acțiunile lui Adolf Eichmann vezi Hannah Arendt, *Eichmann la Ierusalim. Un raport asupra banalității răului*, Ed. All, București, 1997.

¹¹ *Ibidem*, p. 48.

¹² Marrus, *op. cit.*, p. 32.

¹³ Începând din 1929, Heinrich Himmler este șeful SS (Reichsführer SS). Ascensiunea sa se produce o dată cu decizia lui Hitler de îndepărtare a căpitanului Röhm, șeful SA (Secția de luptă a partidului) și dezarmarea Secției în 1934. SS-ul, subordonat până la acea dată SA-ului, devine una dintre organizațiile principale ale statului. Pentru detalii vezi și Reitlinger, *op. cit.*, pp. 5-6.

¹⁴ Robert S. Wistrich, *Hitler, l'Europe et la Shoah*, Albin Michel, Paris, 2005, pp. 126-127.

¹⁵ Marrus, *op. cit.*, p. 32.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Schutzstaffeln (SS) reprezenta garda de elită a partidului înainte de 1933. Membrii găzii aveau misiunea, în general, de a proteja liderii partidului de oponenții acestora. După venirea la putere a lui Hitler și dezarmarea SA, SS-ul devine cea mai puternică unitate din Reich. Cu toate că un membru SS nu era nevoit să fie și membru al poliției statului, fiecare polițist german, în special agent Gestapo, trebuia să facă parte din SS. Pentru detalii despre importanța SS, vezi Lemkin, *op. cit.*, pp. 15-17.

¹⁸ Poliakov, *op. cit.*, p. 159.

¹⁹ În martie 1947 serviciile de procuratură americane descoperă, în timpul cercetării unor documente care urmau a fi prezentate în timpul procesului liderilor naștiți la Nürnberg, procesul verbal al întâlnirii a 15 ofițeri SS, în data de 20 ianuarie 1942, la Berlin, lângă lacul Wannsee. Însemnările, care se doreau a fi confidențiale, realizate cu această ocazie, vor fi denumite mai târziu *Protocoloalele de la Wannsee*.

²⁰ Mark Roseman, *Ordre du jour Génocide le 20 janvier 1942*, Louis Audibert, Paris, 2002, p. 13.

²¹ *Ibidem*, p. 14.

²² Israel Gutman, *Encyclopedia of the Holocaust*, vol. I, Macmillan Publishing Company, New York, 1990, p. 681.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Marrus, *op. cit.*, p. 4.

²⁵ Lemkin, *op. cit.*, p. XIII.

²⁶ *Ibidem*, p. XIV.

²⁷ Din *genos* (gr. trib, rasă) și *cide* (lat. omucidere, fratricid)

²⁸ Lemkin, *op. cit.*, pp. XI-XII.

²⁹ *Ibidem*, p. 79.

³⁰ *Ibidem*, p. 80.

³¹ Poliakov, *op. cit.*, p. 11.

³² Reitlinger, *op. cit.*, p. 11.

³³ Hilberg, *op. cit.*, pp. 7-8.

³⁴ Arthur D. Morse, *While Six Million Died. A Chronicle of American Apathy*, The Overlook Press, New York, 1998, pp. 2-3.

³⁵ Arendt, *op. cit.*, p. 5.

³⁶ Marrus, *op. cit.*, p. 5.

³⁷ *Ibidem*, (n.t.), p. 23.

³⁸ Steven T. Katz, *Post-Holocaust Dialogues. Critical Studies in Modern Jewish Thought*, New York University Press, New York, 1983, pp. 287-290.

RISCU DE-A FI MARTOR

Motto: „Ce mă doare? Mă doare faptul că toți proștii pot să scrie o carte (?)”

11 sept. 2004. Criticul și istoricul literar Ion Rotaru împlinește 80 de ani. Este uimitor la cât de bine arată omul ăsta! L-am văzut de curând, în blugi și adidași ! E un critic pacifist, dar cu reale virtuți de prozator: „Anii trec egal și democratic pentru toată lumea, nu poți face nimic împotriva. M-am comportat ca un resemnat, ca un stoic, cu înțelepciune în fața trecerii timpului, privindu-l ca pe o necesitate pe care trebuie să o primim cu resemnare”. Superb! Și pentru aceste fraze – triste adevăruri – trebuie respectat și îndrăgît domnul profesor Ion Rotaru...

***

Greu mai este și cu lipsa asta de modestie ! Mai ales la unii scriitori. În nr. 41, 14 nov. 2007, al revistei „Luceafărul”, un prozator nu lipsit de talent, dar (cam) grafoman și lipsit de simțul măsurii, se vaită în gura mare că nu-i sunt recenzate cărțile de către critici! dați-i în judecată, domnule Gheorghe Schwartz! Obligați-i să vă citească, ce-i, după ei?!

***

Nume real – sau pseudonim? – de scriitor: Amedeo Caftangioglu. ăsta, da...

***

Visez la niște titluri de cărți: *Dosarul cu pete, Ierbar de răni, Insectar de iluzii*, or fi existând oare? Căci una cu titlul *Viol în paradis* există și este semnată de dl. Dan Manolăchescu...

***

La Rochefoucauld scria că „toate pasiunile ne fac să comitem greșeli, dar pe cele mai ridicole le facem din dragoste”. Eu aș fi spus altfel: greșelile cele mai grave și credule le facem din dragoste...

***

Martie 2008. Un lucru trist se întâmplă în viața literară de azi din România :prea puțini scriitori din provincie au curajul de a polemiza cu Bucureștiul; oare de ce? Să-i felicităm, așadar, pe cei puțini: Magda Ursache, Constantin Călin, Gheorghe Grigurcu! Restul e tăcere...

***

Ion Lăncrăjan: „Nu poți fi modest decât dacă ai pe ce, dacă reprezinți ceva în lume !Modestia goală și îngâmfarea sunt fațetele uneia și aceleiași stări, ale prostiei, de ce s-o mai ocolim? Fiindcă ea a dat și dă cel mai mare contingent de îngâmfăți , aproape toți *împărații* vin din rândurile fără număr ale prostiei...” Fie și numai pentru aceste rânduri, eu cred că Ion Lăncrăjan rămâne un prozator merituos, onorabil, cu un limbaj bolovănos...

***

O chestiune discutabilă: medicii care au examinat autoportretele lui Rembrandt au ajuns la concluzia că acesta era sașiu: „îi fugea ochiul” – cum se zice în popor. O dovadă ar fi și faptul că în 35 de autoportrete (din cele peste o sută!),

genialul artist s-a pictat sașiu de un ochi. Dar dacă a fost un truc, o șmecherie artistică?...

***

Marin Codreanu: „Petre Țuțea –ultimul Socrate”. Frumos spus, dar, oare, cine va fi ultimul Țuțea?...

***

De când plătesc sume mari la energia electrică, m-am hotărât să fac economie. Cum? Oprind televizorul, ori de câte ori apar pe ecranul televizorului persoane de nimic, născute ilegal, cum ar fi: Iosif Boda, Mihail Gâdea (o fi având vreo legătură cu odioasa Suzana Gâdea?), Andrei Gheorghe, Gianina Corondan, Valentin Stan, Victor Ciutacu, Dan Negru, Victor Ponta...

***

Specialiștii spun că în lume se consumă anual cam 500.000 l apă pe cap de locuitor. La câtă apă bea poetul, oare cine-i consumă diferența?...

***

R. S. Thomas: *Un poem tradus este ca un sărut prin batistă*. Corect, deoarece, cred eu, o poezie nici nu poate fi tradusă dintr-o limbă în alta...

***

Vineri, 15 aprilie 2005. Salonul de carte pentru tineret de la Focșani: Mă nimeresc pentru câteva minute în spatele poetului Al. Mușina. Mă gândesc să-l abordez pentru un interviu: observ, însă, că are pe cap niște coji ori mătreață, ceva de genul ăsta. Îmi piere cheful instantaneu și plec la o bere...

***

O excelentă radiografie a societății făcea cândva poetul Mircea Cărtărescu: „Mai bine s-ar face adolescenții ucenici ca pe vremuri, decât să mai piardă vremea prin școli. La ce folosesc orele de limba română când tinerii nu mai citesc nimic? De ce să mai învățăm? De ce încă ducem mai departe, ca pe o limbă virtuală moartă, numele lui Eminescu, Caragiale, Regreanu? ca să ajungem să ne uităm masiv, un popor întreg, în fundul Monicăi Columbeanu care naște în direct la TV?

Să-nchidem naibii porțile școlii și să deschidem în loc școala meseriei, a ticăloșiei și a tembelismului național. Ar fi mai adecvată realității...” Ce s-ar mai putea spune? Nimic, decât că este trist. Și, din păcate, adevărat...

***

Socrate, contemporanul nostru: „Și dacă te căsătorești, și dacă nu te căsătorești, oricum vei regreta”. Corect...

***

Ne întrebăm deseori de ce românul nu mai citește poezie. Păi, cum să citească atunci când unii scriu cam așa: „În spatele ei locuiește o bestie / ea are un mers caraghios / bestia îi șoptește la ureche / Ești copilul meu drag / când eu apăs cu un picior pe umărul tău / vaginul ți se răsfrânge ca o floare.” (Ofelia Prodan).

***

Bietul om are doar o inimă, spre deosebire de peștișorul MIXIMA, care are patru inimi dispuse separat! Una pentru partea superioară a corpului și celelalte pentru organele digestive, mușchi și coadă. Asta mai zic și eu viață!...

***

Cine a spus că ele, cărțile proaste nu trebuie niciodată tratate cu răutate, a avut dreptate...

Fiindcă, la urma urmei, a scrie o carte proastă este la fel de greu cu a scrie o carte bună. Da, dar autorii fără talent sunt din ce în ce mai mulți...

***

2005. British Library din Londra posedă, se pare, cea mai veche carte tipărită din lume – textul budist. *Sutra de diamant* care datează din anul 869 e. n. și a fost descoperită în anul 1907 într-o peșteră din China. Se crede că sulul scris a făcut parte dintr-o bibliotecă mai amplă...

***

„Nu lovi un om cu ochelari ! Lovește-l cu parul!... (?)

***

Un poem idiot și neinspirat scrie Viorel Mureșan: „de-atâta foame / porumbeii se strâng pe o balegă înghețată”. Ei, și? Foarte profund. Și filosofic...

***

Scrie Gabriel Garcia Marquez în *Povestea târfelor mele triste*: «Cam pe la 20 de ani am început să țin un catastif cu numele, vârsta, locul și câteva însemnări privitoare la împrejurările și la felul în care se petrece totul. Până la 50 de ani ajunsesem la 514 femei cu care o făcusem cel puțin o dată...» Dintr-o invidie frumoasă, îmi place să cred totuși, că este vorba de ficțiune.

Când m-am însurat, aveam și eu un caiet cu amorurile personale însă, nu ajunsesem decât la numărul 99 ! După asta, am uitat să mai număr, se pare!...

***

De necrezut: în anul 1937, pe coastele Cubei a fost găsită o broască țestoasă gigant, cu o lungime de 4 m, în vârstă de peste 500 de ani! Trăia, deci, și când Columb a descoperit America!

***

„Sunt fata care strânge ploaia între dinți...” (Marius Grama).

***

Cică un bărbat merge la Poliție și anunță dispariția soacrei.

- Și când a dispărut? întrebă polițistul.
- Păi, de vreo trei luni, răspunse emoționat ginerele.
- Dar, de ce n-ai anunțat până acum domnule?
- Sincer? Am crezut că visez...

***

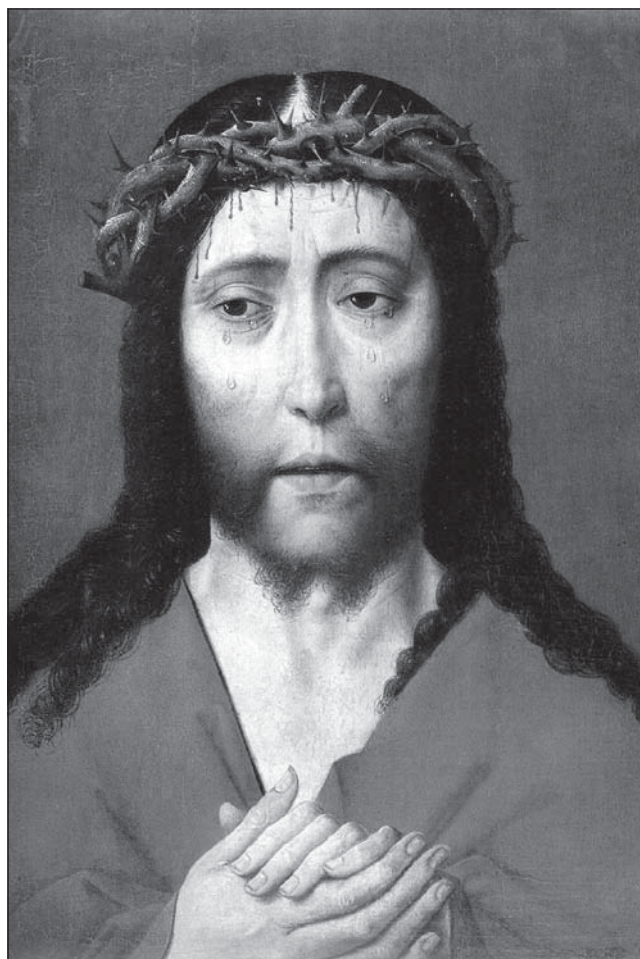
Demult, când eram licean, aveam o stradă pe care o plăceam atât de mult, încât cred că mă îndrăgostisem de ea, ca de o femeie. Și eram sincer atunci. Acum, judecând la rece, îmi dau seama că nu era chiar așa de grav, ținând cont că azi unii iubesc câini sau pisici...

***

Heraclit: „Frumusețea este armonia contrariilor”. Eu aş completa: frumusețea este comoditatea urâtului...

***

Toată lumea spune că banii nu aduc fericirea. Greșit. Nu aduc fericirea dar aduc liniștea. Care, cred, este mult mai importantă decât fericirea...

Christ with the Crown of Thorns

***

Noiembrie – Decembrie 2003, Recitesc după 30 de ani, M. Blecher. Nu știu de ce, dar *Întâmplări din irealitatea imediată și Inimi cicatrizate* nu mă mai electrizează ca pe vremuri, acum mi se par ușor desuete. Sper sincer să fie doar o părere de moment...

***

Ianuarie, februarie, martie 2008. pe un post TV, circarii fără haz Mihail Gâdea, Ion Cristoiu și Valentin Stan își continuă penibilul serial anti-Băsescu. Iau la puricat orice strănut sau gest ale acestuia. Penibil...

***

15 ianuarie 2008. La comemorarea lui Eminescu de la Casa armatei din Focșani, vine să ne vorbească și un popă, Ene. Până i-a venit rândul să vorbească, tot timpul a lucrat la Laptop-ul cu care venise; poate schimba emailuri cu diavolul, mai știi? Împreună cu un amic epigramist i-am și făcut o epigramă:

„Veni popa să-mi descante
Dând din barbă mărunțul
Nu putu din psalmi să-mi cânte
N-avea Laptop-ul la el...”

***

„Când te cerți cu cineva, gândește-te bine înainte: merită acel cineva efortul? Dacă nu merită, îți pierzi vremea degeaba”.

(?)

Aferim.

COMPLETAREA ȘI DISTRUGEREA MODELELOR SU-F

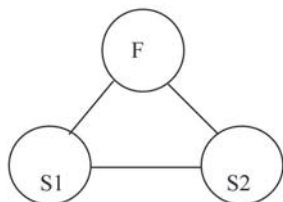
I

- O analiză comparativă a nuvelei „*The Minority Report*” (Raportul minoritar) (1952) de Philip K. Dick și a filmului omonim în regia lui Steven Spielberg (2002) -

Analiza *Substanță-Câmp* (*Su-F*) este unul dintre instrumentele folosite în TRIZ (acronimul rusesc pentru Teoria Rezolvării Problemelor Inventive). TRIZ a fost la origine conceput în anii '50, de către Genrich Altshuller, pentru a mări viteza proceselor inventive și a rezolvării problemelor non-tipice prin distrugerea barierelor mentale care împiedicau apariția sistematică a unor realizări de perspectivă.

OTSM (acronimul rusesc pentru Teoria Generală a Gândirii Puternice) a apărut mai târziu, ca o versiune îmbogățită a TRIZ-ului, incluzând strategii de rezolvare a problemelor în afara domeniului ingineresc, ceea ce permite folosirea sa cu produse ale imaginației, ca literatura și în același timp dezvoltând creativitatea și transformând-o într-o strategie de viață.

Analiza *Su-F* este un instrument analitic care permite ca enunțurile funcțiilor să fie exprimate în termeni de obiect acționând asupra altui obiect. Cele două obiecte se numesc *substanțe*, iar acțiunea este un *câmp*.

Su-F este un sistem tehnic minimal, funcțional și controlabil, care poate fi reprezentat ca un triunghi. Cel mai simplu exemplu este cel al unei persoane care stă pe scaun (cele două substanțe – S1 și S2) și al gravitației care acționează între ele (câmpul – F). Modelul de bază este reprezentat mai jos, dar pe lângă acesta, există variațiuni ale situației standard și diferite legături posibile între substanțe și câmp.

Scopul unei analize care implică construcția și distrugerea unor *Su-F* este de a demonstra că asemenea modele funcționale pot juca același rol benefic, constructiv, sau dimpotrivă dăunător, distructiv, în literatură ca și în tehnică. Ele pot conecta oameni și dezvălui emoțiile implicate în relații personale, la fel cum conectează substanțe și câmpuri. Dacă modelele sunt incomplete, însăși complexitatea povestirii este compromisă, iar relațiile sunt discordante. Dacă sunt complete, o bogăție de relații și înțelesuri îl încântă pe cititor.

În cazul nuvelei *The Minority Report*, caracterul la-

conic al povestirii, în timp ce impune un ritm rapid succesiunii palpitate de evenimente, lasă puțin loc pentru dezvoltarea personajelor și a relațiilor dintre ele, confirmând astfel perpetua dizgrație de care suferă literatura științifico-fantastică. Pe de altă parte, versiunea cinematografică în regia lui Steven Spielberg și bazată pe scenariul lui Joe Cohen și al lui Scott Frank, pare să completeze cu precizie dimensiunile care erau absente și creează astfel o construcție mai bogată, cu relații complexe între personaje rotunde, care își relevă o viață interioară satisfăcătoare sau plină de himere, având drept fundal un thriller electrizant.

Intriga, atât a nuvelei cât și a filmului, este uneori prea complicată pentru a fi urmărită cu ușurință, de aceea analiza *Su-F* aduce mai multă lumină, nu doar asupra relațiilor dintre personaje, ci și asupra acțiunii și a conceptelor implicate.

Nuvela cât și filmul pornesc de la aceeași premiză: în New York (respectiv Washington), în anul 2052, rolul poliției a devenit inutil. Această instanțiere a unui moment istoric specific deschide porțile criticii sociale cât și introducerii elementelor tematice care „deviază de la norma realității autorului și cititorului implicit”, fiind atât „istoric” cât și „înstrăinat” și permițând autorului să „reflece” tendințele contradictorii ale conjuncturii sale istorice, cât și să „refleceze asupra lor” [Suvin *apud* Durham, 1988: 194]. Un sistem numit „Precrimă” permite polițiștilor echipați cu arme de înaltă tehnologie să gonească prin orașul complet automatizat, pe urmele unor viitori criminali, pentru a proteja viitoare victime. Ei își primesc informațiile dintr-o sursă demnă de încredere, „profețiile” a „trei idiști precognitivi”, „sluți și retardați” [Cap.1]. Criminalitatea este astfel redusă cu 99,8%, deoarece posibilitățile făptuitorilor știu că vor fi prinși înainte de a apuca să comită fapta.

Din acest moment nuvela și filmul scot în evidență momente și legături diferite între personaje, începând cu statutul personajului principal, John Anderton. În nuvelă el este fondatorul și directorul sistemului Precrimă, rezultatul muncii sale de 30 de ani. „În societatea noastră”, explică el, „nu avem delict majore, dar avem un lagăr de detenție plin de posibili criminali” [Cap.1]. Nu există nici o modalitate de a trișa sistemul sau de a accepta mită, deoarece un duplicat al fiecărei fișe este primit la Cartierul General al Armatei, condus de generalul în retragere, Leopold Kaplan. Dezavantajul acestei

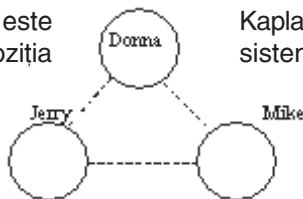
metodologii este că „indivizi care nu au încălcat nici o lege sunt închiși”. În film, un Anderton mult mai tânăr (Tom Cruise) conduce sistemul al cărui director este Lamar Burgess (Max von Sydow). Cu o logică desăvârșită, mișcări de dansator și o interfață pentru realitate virtuală, Anderton analizează și selectează informația conținută în viziunile prismatice despre viitor ale celor trei precogi, îngheață imaginea, sau o deplasează înainte și înapoi în timp, schimbând punctele de vedere, până obține locul și momentul precis, cât și identitatea autorului unei presupuse crime, cu ore sau săptămâni înainte ca aceasta să se petreacă cu adevărat. Nu există nici un motiv de dubiu asupra performanței sistemului, în nuvelă sau film, până când... precogii prezic o crimă pe care Anderton însuși urmează să o înlătuiească, în ambele cazuri față de o persoană necunoscută de el, Kaplan, respectiv Leo Crow.

Sapte modele Su-F sunt incomplete sau etalează relații distructive în nuvelă. Completarea a două dintre ele în film este discutată în cele ce urmează. În construcția modelelor s-a ținut cont de două observații. Cea dintâi îi aparține lui Semyon Savranski: „Prezența unui câmp întotdeauna presupune prezența unei substanțe, ea fiind una dintre sursele câmpului” [2000: 190]. Cea de a doua îi aparține lui James Kowalick: „un câmp provine de la un obiect. Există un obiect în spatele oricărui câmp. Și adesea se întâmplă că două sau mai multe «câmpuri» – cum definește Altshuller cuvântul – sunt asociate cu o anumită funcție” [xxx (1), 1997]. De aceea folosesc aici noțiunea de „obiect” în sensul mai larg, real sau imaginar, însuflețit sau neînsuflețit.

În nuvelă, cei trei precogi, în afara faptului că își împlinesc rolul de precogniție, sunt entități total nediferențiate, câmpul dintre ele fiind foarte slab. Cititorul află că „talentul lor absoarbe totul”, dar, cu excepția acestui fapt, ei duc o viață de legume: sunt legați de scaune și conectați la echipamente de înregistrare, nevoile lor fizice fiind rezolvate automat, în timp ce mințile lor „obtuze și confuze” sunt „pierdute în umbră” [Cap.1], astfel încât nevoile spirituale sunt evident absente. Sunt folositori doar împreună și performanța lor este comparabilă cu rapoartele majoritare ale computerelor. Cele trei predicții diferite ale lor reprezintă, de fapt, trei linii temporale diferite, fiecare influențând-o pe cea anterioară, iar linia întreruptă este semnul unui câmp insuficient și al unui model care nu se poate susține.

1. John îl ucide pe Kaplan.

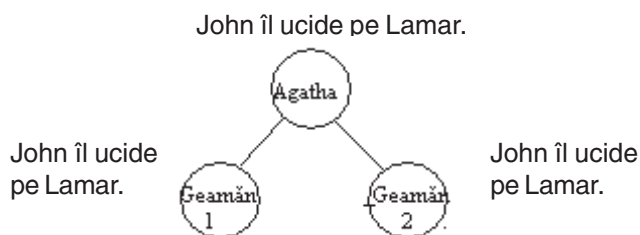
2. John nu îl ucide pe Kaplan. El este interesat de poziția și viața sa.

3. John îl ucide pe Kaplan pentru a salva sistemul Precrimă.

În analogia de mai sus, dintre cei trei precogi și computere, ideea că al treilea computer are putere discreționară, după analizarea datelor primite de la celelalte două, nu este deloc clară. Dimpotrivă, în film, Agatha (Samantha Morton), cea mai talentată dintre

precogi și singura diferențiată de ceilalți cu un nume, este dotată cu acele proprietăți interactive – interese majore, sentimente puternice – care permit modelului să fie completat, având-o pe ea ca și câmp. Ca și gemenii, Agatha este copilul monstru al unei mame dependente de droguri, născută cu puternice leziuni ale creierului. Anderton nu are vreun interes special față de nici unul dintre precogi, exceptând performanțele lor precognitive, și îi explică tânărului reprezentant al Procurorului General, Danny Witwer (Colin Farrell), care sosește pentru a-i fi asistent, că ei sunt „doar filtre de recunoaștere” care redau imagini cu ajutorul tomografiei optice: „Vedem ce văd și ei” [Cap.1]. Ceea ce este diferit în film este această umanizare a unuia dintre precogi, Agatha, cu scopul de a construi o relație credibilă, bazată pe încredere reciprocă între ea și Anderton. Când Anderton o târăște după el la un centru de distracție VR, pentru a „descărca” raportul ei minoritar, Agatha, în timpul unor scene de un deosebit efect în film, prelungeste cât poate perioada dinainte ca el să fie prins de foștii lui colegi. Ea este cea care îi salvează viața, în timp ce Anderton, în schimb, răzbuună moartea mamei ei, Anne Lively, personaj inexistent în nuvelă, dar personaj-cheie care declanșează acțiunea în film. Astfel, filmul schimbă modelul non-funcțional anterior într-un model funcțional reprezentat mai jos, în care Agatha acționează ca și câmp, în schimb, de data aceasta nu există raport minoritar:

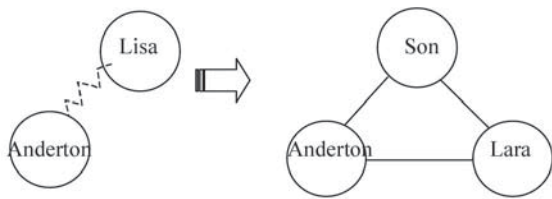

După părerea lui Robinson, capacități paranormale, ca cele manifeste la cei trei precogi ai lui Dick, nu sunt unele dintre elementele puternice ale literaturii științifico-fantastice dat fiind că ele nu sunt relevante față de societatea care a generat textul. Ele au putere metaforică scăzută „fără îndoială datorită originii lor într-un gen mai vechi, supranaturalul sau Goticul. Ele contribuie prea puțin la reprezentarea existenței umane într-o societate tehnologică” [2005: 31]. În mod evident, preocuparea lui Dick în această nuvelă nu se reflectă în preocuparea pentru tipul de existență pe care o societate tehnologică ar implica-o, ci în altele mai urgente: cum s-ar reflecta o schimbare a prerogativelor poliției în întregul sistem social? și, dacă o astfel de schimbare implică puterea de a pricinui schimbări existențiale ființelor umane, cum afectează asta etica și conștiința umană? În ce măsură un sistem deterministic ar fi afectat de exercițiul liberului arbitru?

Nuvela oferă un model incomplet și o interacțiune nesubstanțializată între Anderton și soția lui, Lisa. Ea este prima persoană pe care Anderton o bănuiește că ar complota împotriva lui, în timp ce mai târziu, într-o scenă care este mult prea scurtă și abruptă, cititorului i se oferă o nouă perspectivă, soția lui este inocentă, dar motivul acestei schimbări de perspectivă nu reiese de loc clar

din povestire. Această relație, foarte slabă și în cea mai mare parte neexplicată, devine mult mai puternică în film prin adăugarea a încă unui personaj, fiul cuplului, și a unei linii adiționale în intrigă, în care Anderton se simte responsabil pentru dispariția sa și, deși au trecut șase ani, încă nu poate accepta această realitate, mai ales că ea a dus la un divorț cauzat nu de dispariția iubirii, ci de perpetuarea unor amintiri dureroase. Fiul, deși nu este o prezență reală în film, este receptacolul unor sentimente puternice de afecțiune din partea mamei, Lara (Kathryn Morris) și a tatălui în egală măsură și de aceea acționează ca un câmp foarte puternic între cei doi, ceea ce permite scenariștilor să joace pe struna afectivă cu mult mai multă convingere.

Transformarea modelului este reprezentată mai jos:

Dacă premiza inițială a fost identică în nuvelă și în film, concluzia este diferită. Povestirea întărește convingerea că precogii nu greșesc niciodată, sistemul se dovedește a fi corect, dar, cunoscându-și viitorul, omul poate să îl schimbe. Totuși, afirmația finală a lui Anderton: „Cazul meu este unic deoarece am putut accesa datele. E posibil să se întâmple din nou – dar doar următorului Comisar de Poliție” [Cap.9], adică lui Witwer, este greșită, deoarece, după toate probabilitățile, armata va primi în continuare duplicate ale fișelor.

În film, sistemul se dovedește a fi vulnerabil, precogii pot face greșeli: Anderton, cunoscându-și viitorul, a avut de ales și nu l-a împușcat pe Leo Crow. Astfel, sistemul Precrimă este abrogat, se aude vocea lui Anderton la sfârșitul filmului și toți părăsesc lagărul de detenție, dat fiind că există posibilitatea ca, manifestându-se liberul arbitru, unii să renunțe la a mai comite crima. În timp ce precogii sunt mutați într-un loc secret, unde vor fi îngrijiți și vor putea trăi în liniște, fără povara talentelor lor, John și Lara își așteaptă următorul băiețel. Astfel, concluzia filmului este diferită: precogii pot face greșeli, pentru că oamenii își pot exercita liberul arbitru și pot schimba viitorul. Ca rezultat, întregul sistem cade.

Filmul lui Spielberg insistă mai mult pe latura emoțională a povestirii, acesta fiind și unul dintre factorii care i-au asigurat succesul. Că vorbim sau nu despre același lucru, când asociem nuvela și filmul, este discutabil. Cu excepția ideii principale, al cărei rezultat evoluează în direcții diferite, nu s-a păstrat prea mult din povestea originală. Mesajul pe care Spielberg îl trimite americanilor și lumii întregi este că sistemul actual este bun și nu necesită schimbare. Viața continuă, un alt copil se naște, concluzia este în întregime liniștitoare.

Gary Goldman, producător și co-autor al filmului spune: „Sentimentul care stă la baza filmului este – Constituția S.U.A. și ideile noastre actuale privitor la drepturile civile sunt mai importante decât adevărul absolut. Acestea sunt lectii bune dar nu ce a scris Philip K. Dick. În poveste el acceptă să contemple posibilitatea ca sistemul să funcționeze într-adevăr și dacă funcționează, atunci

trebuie să ne obișnuim cu idei noi legate de justiție. Exercițiul de exprimare a liberului arbitru de către Anderton este prevăzut cu claritate. El alege să îndeplinească profeția – parțial pentru a dovedi că sistemul este infailibil. Dar asta este o idee greu de acceptat în mod conștient” [xxx (2), 2007].

Astfel filmul se adresează cu succes unei audiențe generale prin faptul că ia de bună ideea că trebuie să existe liberul arbitru, „că sistemul era prost pentru că viola constituția”. Nominalizarea sa la numeroase premii (incluzând patru Saturn Awards) dovedește calitățile sale generice. Dar filmul „nu ajunge la rădăcinile povestirii lui Dick care nu lua nimic de bun și era dispus să se îndoiască de orice”.

[Goldman *apud* Koornick, 2002].

Philip K. Dick nu a fost niciodată interesat de dezvoltări în tehnologie doar de dragul lor, ci de consecințele care se reflectă în societatea umană. În mai mare măsură ca alți scriitori în domeniu, el era conștient că literatura științifico-fantastică de calitate trebuie să disece probleme sociale și să aibă preocupări sociale, deoarece tehnologia este doar o reflectare a dinamismului social. Nu rămâne mult loc, în aceste condiții, pentru consolarea umanității.

Pentru a nu îl nedreptăți pe Spielberg, nu putem să nu remarcăm că, pe lângă sfârșitul armonios și în ciuda preocupărilor pentru soluții tehnice uimitoare și crearea unor scene fabuloase, ca de exemplu cea în care Tom Cruise fuge între mașini care aleargă la viteză maximă pe șosele verticale și scapă ca prin urechile acului de la a fi ucis pe linia de asamblare a unei fabrici de mașini, la rândul său, pare preocupat de ceva mai substanțial.

În modul său caracteristic, el vrea să ofere audienței ceva la care să se gândească după terminarea filmului. Celor care sunt doritori să o facă.

Lucrări consultate

- Altshuller, Genrich S. *Creativity as an Exact Science. The Theory of the Solution of Inventive Problems*. Studies in Cybernetics: 5. Brunel University, Gordon and Breach, Science Publishers, Inc. 1984
- Altshuller, Genrich S. *The Innovation Algorithm*. Technical Innovation Center, Inc. Worcester, MA, 2000
- Dick, Philip K. “The Minority Report.” Random House, Inc., New York, 2002
- Durham, Scott. “From the Death of the Subject to a Theology of Late Capitalism” in Mullen, R.D., Csicsery-Ronay, Istvan Jr., Evans, Arthur B., Hollinger, Veronica, eds. *On Philip K. Dick: 40 Articles from Science-Fiction Studies*. Terre Haute & Greencastle, SF-TH Inc. 1992
- Koornick, Jason. “The Minority Report on ‘Minority Report’: A Conversation with Gary Goldman (Producer & co-writer of ‘Minority Report’ and ‘Total Recall’),” July, 2002. Nov. 2006. <www.philipkdickfans.com/interviews/goldman.htm>
- Kosse, Vladis. *Solving Problems with TRIZ an Exercise Handbook*. Ideation International Inc. 2004
- Robinson, Kim Stanley. *The Novels of Philip K. Dick*. Studies in Speculative Fiction, No.9. Ed. Robert Scholes. U.M.I. Research Press, London, 2005
- Salamatov, Yuri. *TRIZ: The Right Solution at the Right Time. A Guide to Innovative Problem Solving*. Insytec B.V., 1999
- Savransky, Semyon D. *Engineering of Creativity. Introduction to TRIZ Methodology of Inventive Problem Solving*. CRC Press, 2000
- x x x (1) “Interview with a TRIZ Pioneer. James Kovalick, Ph.D, PE.” 1997. 14. Aug., 2005. <<http://www.triz-journal.com/archives/1997/08/c/index.html>>
- x x x (2) “The Minority Report on ‘Minority Report’: A Conversation with Gary Goldman.” 25 March, 2007 <www.philipkdickfans.com/interviews/goldman.htm>

Juliana Paloda-Popescu**Emanuel în Potir**

Doamne,
 Ți-am simțit gustul -
 nu era de pâine și nici de vin,
 ci de lumină înaltă și de suspin!
 Îngerul Cerului trist ne cernea
 în timp ce singur intrai în Potir
 și ne binecuvântai și ne miluiai
 înflorindu-ne lacrima,
 pentru că viu
 erai!...

Primăvară

Toată noaptea Îngerii au cântat
 și turnau nectar în potire de floare,
 ori cerneau peste lume polenuri
 suav foșnitoare, iar pe fluturi
 puneau o culoare din Cer,
 o culoare
 din mare
 și în inimă
 cântec de privighetoare!...

Privighetoarea pe umăr

Soarele răsare din mare,
 pe un cer ivoriu și se aud pașii Domnului
 pe țărnul pustiu!... Îndrăgostită, privighetoarea
 se avântă-n cununa de spini și își rănește inima!...
 Domnul o ceartă, Domnul o iartă, Domnul îi cuvântă,
 apoi o așeză pe umăr și o ascultă cum cântă
 și trec împreună prin marea de lacrimi
 din iubire prea multă!...

Exod

Doamne,
 nu știm de unde vin și
 unde pleacă sufletele pierdute!...
 Unele pier în tăceri, sau în mări,
 sau în crânguri cu privighetori,
 altele ruga Ta o ascultă și
 se înalță în vis de Domn,
 apoi cântă, până
 se fac păsări,
 până se fac
 om!...

Iisus este singur

Cu fruntea plecată spre câmpul pustiu,
 Cu brațele aripi spre Cer, cum îl știu,
 Iisus este singur în lanul de grâu!...

Prin noapte visează, ori plânge pe Cruce,
 Din rănile-I grele curg lacrimi și sânge,
 Iar Maica Fecioară în suflet le strânge

Și le-mpletește-n cunună de spice!...
 Când lanul dospește o pâine mai dulce,
 M-apropii de Domnul cel singur al meu

Și-L văd cum pogoară de sus, de pe Cruce,
 Așează Potirul în sufletu-mi greu
 Și-mi pune pe creștet cununa de spice!...

Lupii tăcerii

Manuel, zorii se-arată,
 singură-n rochia de mireasă
 scriu pe cărarea furată -
 viața e sabie-aleasă !...

Duc în brațe buchetul de față
 și îmi Țes din lacrimă vălul,
 Îngerii vin din lumina înaltă
 și îmi pun pe deget inelul !...

Lupii tăcerii urlă a rău,
 apoi mușcă din Lună și latră,
 murmură-n taină numele tău
 marea în cercuri legată !...

Cuțitul morții se-ascute pe piatră
 călindu-și în taină oțelul,
 picuri de sânge adună și iartă
 în potirele ochilor Mielul !...

Moartea caută lumea uitată,
 peste sufletul singur și greu
 Candela vieții arde-nnoptată
 lângă aripa visului meu !...

Iisus

Iisus a fost vândut
și răstignit pe Cruce,
din trupul Său rănit
mai curge încă sânge !...

Doi Îngeri îl adună
și-l țin în Sfânt Potir,
iar Maicii-l pun cunună
din flori de trandafir!...

Iisus a fost ucis,
dar fără de păcat,
cu miruri a fost uns
și-n giulgiu înfășat!...

În jertfa-l ne-nțeasă
Pre moarte a călcat
Și-n lacrima-l aleasă
Pe toți ne-a luminat!...

Iisus a fost Cuvânt -
El Crucea Și-a purtat,
din leagăn la mormânt
și până-a înviat!...

Sfântă Cruce

Sfântă Cruce luminată,
multe lacrimi te-au atins,
dar întâia, preacurată,
e a Domnului Iisus.

Răstignit pe-a lumii față
Domnul moartea a învins,
înălțând o altă viață
întru Raiul cel promis!...

Din înalțuri, Cruce vie
se deschide în cuvânt,
leagăn pentru inimi fie,
Domnul nostru pe pământ!...

Sfântă Cruce, du-nchinarea
inimilor ce s-au frânt
Domnului, pentru iertarea
celor ce L-au răstignit!...

Coșnița milei

Doamne,
dimineață m-am trezit cu-n gust amar -
în timp ce treceam strada, am văzut
un cerșetor cum își ștergea fața cu o
bancnotă de un leu și spera că ziua
îi aduce binecuvântarea Ta!...

În stația de tramvai, un bătrân rătăcit
cerșea, un țigan cânta la acordeon
și spunea că îi este foame, cerându-ne
să-i dăm cât ne îndeamnă inima;
un olog arunca spre trecători vorbe
grele, pentru că băuse și încă mai voia...
o femeie oarbă ținea de mână un copil
și jelea... un bărbat ars povestea
și zornăia monede-ntr-o cutie,
cerându-ne să-i dăm ceva!...

La metrou, în tunel, cerșetorii
întindeau mâinile către lume,
îți rosteau Numele și așteptau
să îi miluiești cumva!...

Doamne,
o femeie era mută
și vindea flori sălbatică, alta era oarbă
și vindea batiste de hârtie, un bărbat
își arăta cioturile picioarelor, un altul
pe cele ale mâinilor... o jumătate de om
se târa spre scară, în timp ce visa
la jumătatea cealaltă, pierdută undeva,
cândva... cineva a vrut să-i dea un pachet
cu mâncare, dar infirmul n-a vrut să îl ia!...
Pe scara rulantă, o inimă rănită sângera,
una era înfrigurată, alta ardea...
în tunelul umbrit, un copil zdrentăros
se-ncălzea ducând în brațe un cățel,
o bătrână sta rezemată de zid și tăcea,
una își arăta picioarele bolnave,
alta, cheală, se legăna
ca un balansoar și râdea!...

O femeie cu mai mulți copii
ținea în mâini un carton pe care scria :
SUNTEM MURITORI DE FOAME,
MILUIȚI-NE CU CEVA!...
O tânără privea către noi și spunea -
MAMA ESTE BOLNAVĂ DE CANCER,
FIE-VĂ MILĂ DE EA!...

Pe peron,
un bătrân încerca să vândă cărți vechi
și lucruri mărunte, demodate, pe care
nimeni nu le vrea... un tânăr cerșea bani
pentru tren, altul pentru medicamente,
o fată se droga... lumea trecea mai departe,
fugind parcă după ceva !...

Târziu,
a venit trenul și-am alergat
spre vagoanele pline deja...unii am urcat,
alții au rămas în stația sumbră,
ascultând împreună cu noi vocea străină
care ne-ndemna -
FOLOSIȚI TOATE UȘILE !...

Doamne,
acum fac drumul de seară,
dar mâine va fi iarăși o zi grea
și mă întreb - cât va fi Coșnița milei Tale,
să ne putem hrăni din ea !...

DE LA CLUJ VINE... POEZIA

Serban Axinte

...toate lucrurile se întâmplă cu voia mea

prin tine au trecut aburii negri,
cineva ți-a sorbit carnea de sub haine,
a rămas doar praful de pe scîndura noduroasă
și rece
ca un fotomodel.

acum vorbim despre ceva, nu știm despre ce;
îmi rup mâna de ciudă că nu te pot atinge,
lasă că știu eu cine face pasul înapoi,
cine în brațele cui adoarme.

povestea asta cu insula
se termină bine dacă o citești pe sărite.
de aceea încep o nouă călătorie,
poate îmi va folosi la ceva,
iau ceasul cu mine,
iau încălțăminte să-mi ajungă,

îmi pun în piept decorațiile de război ale bunicului,
mă înarmez cu răbdare,
îmi amintesc de niște rude îngropate în cimitirul cel nou
și plec.

pe drum observ că-mi pierd echilibru fără nici un motiv,
mă minunez de perfecțiunea naturii și-mi fac singur cu ochiul;
toate lucrurile astea se întâmplă totuși cu voia mea,
râd de mă prăpădesc;
chiar se întâmplă ceva, pot dirija obiectele din jur;
mă așez pe o buturugă și citesc
prospectul unui medicament nou de la Steaua Divină

prin tine au trecut aburii negri, dar nu te-ai speriat,
ai spus așa: carnea mea e carnea ta,
dar, ține minte, ăsta e marele nostru secret,
ai grijă că nu-ți iasă pe gură nici un porumbel.
mă așez pe iarbă;
constat din nou că natura e perfectă;
îmi fac autocritica.

Andreea Vraja

Picioarele mele reci pipăie pământul cald

mi-a fost frică de pașii mei până am atins pământul
am levitat prin întuneric...
eram goală ca un nor fără substanță...
dar am atins pământul.
l-am sărutat...
i-am luat viața și am trăit cu ea.

iubesc și acum sărutul negru al pământului
e atât de ars de soare...

mi-au fiert buzele cu ordoarea lor cenușie
au crăpat sub sărutarea mea și munții
și apele...apele s-au revărsat peste formele mele sinuase
aerul a căpătat culoarea argintie...
și pășind prin el ca o nalucă, am vazut luna.

tropăiesc toți caii liberi, pierduți într-un castel eretic
se întrepătrund cu viața,
cu pietrele invizibile
în transparența drumului găsesc fulgi topiți
ascunși în abur cald din inocența ce zboară spre înalt...

Lacrimi mercuriene

de ce să plângi?
când sunt atât de aproape
de buzele spumate cu nectar de vise...
cu inima scăldată-n pasiune...

de ce să plângi tu ființă?
de ce ai plange când răsufli lângă mine?
oare condeiul apelor nu a pătruns în noapte?
sau mi-ai murit în brațe de atâtea ori...
lăsând în urmă urlul tăcerii.

tăcerea mă inundă...
mă doboară...
mă rupe între vis și realitate.

vei simți o atingere
vei atinge soarele cu mintea
și mâna mea
te va ocroti.
vei fi mai viu decât visarea...

Poezie scrijelită în palmă

Îmi sfâșii pielea plină de cerneală
Nu mai am vlagă să scriu pe altceva
Inserez în papelul dermic litere fără cusur
Pixul aderă mai bine pe piele
Se întinde cum vrea el și cum vreau eu
În conturul liniei vieții las trei puncte de suspensie
Semn că te-am citit

Am scris în palmă cuvinte de cerneală,
Taine ce nu stiu să se scrie altfel
Și clipe din viață

Adrian Suci**SCRISOAREA I***Ai intrat dărâmand zidul*

Ai intrat dărâmand zidul și purtând pe umeri armele noi:
icoana făcătoare de venin și talgere mari cu sânge de bou.

Mi-e frig la două mâini, Ți-am spus,
și numai febra mă-ncălzește. Dacă mai ninge mult în
iarna asta,
am să umblu-n genunchi pe sub cer.

Am să fac lumea cum ai vrut-o Tu:
cu vagi arome pândind prin mandoline. Cu paturi
grele de ierburi din care se trezesc armate de miri.
Cu flăcări și cu dulceturi amare. Prin ceruri vor curge
fluturi cafenii.

Un gând îngheață inima: sunt eu, și nu știu,
paznic făpturilor Tale?

SCRISOAREA II*Îngerii-s putrezi*

Îngerii-s putrezi
și zac prin vastele mele nimicuri. Am plâns,
laolaltă cu orbii și surzii,
după ierburi de leac ce-Ți cresc între umeri. Pe geam,
au scrijelit mieii boturi cu fălci și cu dinți.

Te văd și-n ochi mi se coc struguri vineții.
Te-aud cum pregătești teasurile pentru vin
și cuptorul de pâine.

SCRISOAREA III*Cerșind lapte și somn*

Mi-ai umplut nopțile de parcă-ai fi vrut
să pricep că visezi
femei fără de rod iar
copiii lor nenăscuți vin la ușile Tale
cerșind lapte și somn.

De câte ori m-am trezit lângă Tine,
hălci de ploaie sfârtecau arbori și-ncliau
curgerea vremii.

SCRISOAREA IV*Lupi sângerăți*

Lupi sângerăți atârnă-n cuiele porții. Cumpănesc
dacă să dorm cu privirea lor în visele mele.
Am mari îndoieli.

Strig către Tine cu buza mușcată de-un dinte străin:
“Mâhnit este trupul și puțină umbra lui-
Durerile nasc prunci după prunci”.

Rădăcina mi-e slabă și morții mei mulți. Sunt liber
și-o minunată răzbunare m-așteaptă. Cumpănesc
dacă să trăiesc pentru ea.
Am mari îndoieli.

SCRISOAREA V*Despre moarte numai de bine*

“Despre moarte numai de bine”, mi-au scris
frații mei risipiți prin margini de imperiu

În anii cu secetă. “Am văzut-o pe cea mai palidă
dintre femei”, mi-au scris
și scrisorile lor au umblat, purtate de cai, dromadere și
vulturi.

Nu ești Tu acela care mi-a clădit șira spinării?
Nu-i luna un ochi necugetat de porțelan?
Dragostea mea pentru Tine
împroască pereții cu sânge și-ntreb: la ce-mi folosești?
Cu ochii-nroșiți, într-o dimineață, voi aduce, singur,
victoria. Armata fugarilor aspru va cânta,
dumnezeiește va cânta.

SCRISOAREA VI*Îți scriu toată noaptea*

Îți scriu toată noaptea scrisori
când mi-e lene să dorm.
Îngerul Țău, asudând umbră, așterne în praf
hărți pe care-s trecute vizuinile vulpii
și felurite fântâni.

“E vremea să iei o viață”,
mă-ndeamnă, târându-și piciorul prin miriști.
Apoi mi-ntinde venele și-ncearcă
pe ele-o cântare semănând cu viscolul
și cu-amintirea securii-n salcâmi.

SCRISOAREA VII*Femeile, ca și câinii*

Femeile, ca și câinii, au despre dragoste gânduri
nebunești.
Numai dragostea Ta
ne trece unii printr-alții fără să știm.

E Nord aici? Din care clopot curge fum?

SCRISOAREA VIII*Dintre bolile făpturilor Tale*

Dintre bolile făpturilor Tale, nebunia e albă.
 În miezul ei,
 un vârtej soarbe lumina și grijile zilei. Vin ani
 care trec. Plouă cu vrăbii-nghețate. În miezul ei,
 fierul se-ncearcă pe brațele pruncilor.
 Dintre slujbașii Tăi,
 desăvârșit e-acela care numără morții.
 Le cântărește suflarea și-așterne pe-obraz
 ultimul fard.
 Își cântă un vals prăfuit și-adoarme si el.

Câteodată.

SCRISOAREA IX*În oricare zi*

În oricare zi, așterni pe mese bucate străine
 și rachiu de nisipuri. Fiii Tăi, plângând cu sughițuri,
 se ghiftuiesc și se-mbată.

Doamne-al oștirilor și-al apelor limpezi,
 cu măruntaie de pește și vin negru să scrii
 pe ochii jupuiți către Tine!

SCRISOAREA X*Știi coastele mele subtiri*

Multe ceasuri ai stat în dreptul inimii și-ai ținut umbră.
 Știi
 coastele mele subtiri de când stăteam în poarta lumii și
 unii mureau
 de-o boală care s-a tot întins cu seceta și cu trecerea
 vremii.

În inchipuire, demult, am fost fericit. Fluierul orb răscolea
 tainele casei și Tu-mi spuneai că,
 din vreme în vreme,
 vor fi sărbători în care n-am loc.

„Risipește-ți proorocii – ei spun vorbe care se fac ruguri!
 Întoarce-Ți fața la noi, istovește-Ne în bătaii!
 Rânduiește-Ți clopote la gleznă, să știm când treci!
 Și nu lăsa fiii noștri să fie mângâiați
 de mâini străine!”

*Lucia Dărămuș***POEM PENTRU FILOSOFI****...și ele s-au îndrăgostit**

rătăcesc din literă în literă virgulele-și au și ele rostul lor
 mă fac să-l înțeleg pe poetul care mă întrebă:
 ce alegi – sexul, idee – tragedia greacă – îi spun
 se joacă acum în palmele mele sunt Electra, Alcesta
 și....

toată nebunia la un loc dinții ei mușcă din mine...

îți simt halatul alb de medic și trăiesc atunci
 atunci când eram nebună atunci când eram nebună
 atunci când eram nebună atunci când eram nebună
 aș da tragedia greacă – se joacă acum în palma mea
 Pentru

mașina merge fără oprire pe scaunul de-alături nu ești tu
 e poetul – eu aleg sexul, îmi spune el
 fără să vadă că-n tragedia greacă din palma
 te-am înghesuit în alunița din partea dreaptă, jos
 eu stau înaltă ca înălțimea lui Ovidius
 adâncit în flaconul cu esența iubirii
 eu stau înaltă și semeată ca Dante și dirijează
 tragedia cu râs sardonice din Infern
 numai tu nu te intersecezi cu linia adâncă a destinului
 surâd. miros de băutură ieftină, autocar cu poeți pentru

congres

...și eu, eu ... haina *lupului de stepă* mă strânge în mine
 sufletul mi-e ca pâinea mucegăită din care Christos nu
 se naște

filmul se derulează în mintea mea, mă spăl fericită în
 fiecare Ozană

arătată cu grația îndrăgostitului de poet pe geam

eu imaginez scena, o dreg așa cum se cuvine, că nu el
 ci buzele tale alăturate de ale mele-mi deschid ușa spre
 apa plăcerii

mașina înghite drumul cu gropi spre lacul cu nuferii galbeni
 pe străzi magazine cu gratii, băutură, bețivi

și doi poeți unul lângă altul dorind fiecare câte-o iubire

altă și altă iubire, virgulele celor două poeme

închipuite de cei doi se privesc...

iau din sacosă tratatul de medicină și-l îngurgitez cu nesăț
 sper ca vreo boală scrisă acolo să se agațe de mine. așa
 virgulele

textelor noastre – gastroenterologicpoetice – s-ar putea
 îndrăgosti

măcar ele

sau poate noi??

Cântec de ademenit îngerii

Hai, strecoară-te, înger
 Hai, coboară odată, tu închipuire cu aripi
 Hai, tu demon sau ce-ai mai fi
 Strecoară-te printre florile albe de mai
 Rânduie nevrotic pe pagina albă.
 În noaptea cu lună bețivă
 Răstoarnă-mi visul cu maci sărutați
 Pune-mi-l în cerneala oglindă
 Cu ritm săltător, tu, înger cu secure
 Tu înger ce stai și privești
 La exilarea sufletului în cuvinte gheață
 Sunt lăptoasa halucinație a cerului ceată
 Sunt somnul lui Dumnezeu alunecat în poeme.
 Coboară, odată, ascultă cum cântă lacrima lui
 Cât timpul e ferecat în ea
 Cât timpul nu ți se face de piață
 Tu, înger... tu demon sihastru, închipuire cu aripi...
 Ce ai purces în lumea dulceag-amară
 Printre coapsele feminine ale limbii române
 Tu, înger... tu demon sihastru, închipuire cu aripi...
 Neguțător de versuri cu miros de curtezană albastră
 Strecoară-te-n azima sfertului meu
 Și-ți voi da buzele, sublimule înger
 Agățate profetic în cina de taină
 De nu cumva lacrima lui
 S-a pierdut în moarta mare sub greutatea poemului.

Cântec – Fotografia Number One

A dwarf standing on the shoulders
 of a giant may see farther
 than the giant himself
 spunea cândva o zână ce-și făcuse
 casa de alabastru la numărul șase
 strada Mareșal Ion Antonescu pe care
 într-o zi nefastă bătută-n chihlimbar
 trecu îndoliata adunare
 fanfare, alăute, Chevrolet
 Ford Combi goneau prin lacrima
 luxoasei înmormântări:
 Unde mergeți spre cactusii
 dinspre Nord îl întrebă pe uriaș
 palida zână galbenă de atâta
 A dwarf standing on the shoulders
 of a giant may see farther
 than the giant himself
 Dar el, el... cel ales
 gând de vultur
 de poet! puternic lob central frontal
 peste care tronează șold de femei
 el... el... ultim cuget ultim poem
 capabil de lepădare de sine
 să-și doneze în cristelnița cuvântului
 rinichiul pietrificat poate și ulcerul
 el-
 rânji până la stele cu strungăreața
 prin care trecu un BMW:
 La raliul de versuri

Un fin miros de vin
 un miros de spumă albastră
 cu valuri în valuri de alcool
 îmbălsăma spre groapă mersul
 lepădătorilor de boli spre
 salvarea ultimă a omenirii.
 La înmormântare s-au strâns
 cu mic cu mare
 mortul pitic, uriașul
 alți pitici, alți uriași
 uriași pitici, piticii uriași
 uriașii uriași, piticii pitici
 în total atât cât să încapă
 pe lungul bulevard al Mareșalului
 3 BMW 33 Fiat 333 mașini Nissan
 3333 mașini Peugeot ultimul model
 decapotabil, cu butoane la bord
 spre care doar faci cu ochiul
 și pe dată locul rămâne gol
 un sinistru haos de început
 în urma hăului cu 33333 km/h
 doar pietrele de la rinichiul
 uriașului prin lepădarea de sine
 umpleau căscatul hău
 spre care aluneca vertiginos...
 Dar cine a murit, se-ncumetă
 să-ntrebe palida zână de pe
 Mareșal Ion Antonescu, nr.6, ap. 266
 tel./fax 661266
 e-mail: zîna@yahoo.com
 Lovit de-atâta durere
 cât să-și înece pleurii în Kent
 cât să-și îmbăieze ciroza în alcool
 cât să-și sucombe glasu-i de liră într-un infarct
 sub rostirea înaltă a propriului poem
 uriașul susură printre stele:
 un pitic așa de mic
 făcea baie într-un ibric
 și ibricul s-a răsturnat
 și piticul s-a înecat
 Vai, Vai, ce păcat
 că piticul s-a înecat
 Se lamenta uriașul
 care n-apucă să-și spună marele-i vers
 cărând pe umerii giganti firimitura metaforă
 mortul pitic
 Vai, uriașule, spuse zâna
 care se făcuse și mai galbenă,
 locuia la etajul patru
 în apartamentul unui cavou
 Vai, uriașule, n-ai vrea să fii tu mortul?
 Dar, zână, nu se poate, eu sufăr până
 la lepădarea cirozei mele
 până la crucificarea pancreatitei mele
 pentru acest mic poem
 cărat pe urmele cernelii umerilor mei!
 acum vrei, după atâta sacrificare de mine
 să mă transform în el?!
 Eu Sunt Cel Ce Este! uriașul spuse
 Eu sunt mai marele Poem.....
 Zâna, care învățase de la cavoul ei
 în care locuia multe despre această lume
 închise ochii palizi spre uriaș. Rosti

povestea despre el :
 un pitic așa de mic
 făcea baie într-un ibric
 și ibricul s-a răsturnat
 și piticul s-a înecat
 Vai, Vai, ce păcat
 că piticul s-a înecat
 But ———

A dwarf standing on the shoulders
 of a giant may see farther
 than the giant himself
 Pe mort invidios uriașul fălos
 cerși redarea de mine a lepădării de sine
 Cântec – Fotografie Number One:
 A dwarf standing on the shoulders
 of a giant may see farther
 than the giant himself
 până dincolo de stele unde
 din când în când cu lumina din fulger
 un ochi de cer fotografiază pământul

șoaptele tinereții...

îmi amintesc ploaia. curgea șiroaie pe pielea
 desfăcută petală cu petală ca celulele de trandafir
 răvășite în bolul cu apă
 îmi amintesc... ploaia. avea degetele iubitului meu
 umbra atingerii lui mă mistuie
 șoaptele ploii îmi spun ești o străină ...doar o străină
 mi-e rău mă înecă tabloul paharelor descompuse pe
 mesele
 jupuite de coatele poezilor din orăș
 viața mea e un film doar un film de amor
 și mi-e rău, străzile paralizate sub
 talpa mea de amazoană strigă
 Aici ești o străină cu chip de zeu!
 halucinantă străină printre pahare, cărți, poezi
 degeaba alergi prin stațiile de metrou
 urletul iubirii tale se sparge ritmuri
 rostogolite picături de sânge în ură
 am strigat spre cer ca într-o jalnică telenovelă
 unde să mă ascund de iubirea neauzită de el?
 șoaptele tinereții ploii cântau
 să mor? să visez?
 să visez? să mor?
 curgea ploaia curgea șiroaie pe pielea
 desfăcută petală cu petală ca celulele de trandafir
 răvășite în bolul cu apă adunată în urma iubirii
 derulată în țeasta mea... iubire închipuită
 eu nud îmbălsămat în verdele ierbii
 el confundându-se cu mugurii nud ai pământului...

I See

...văd generația mea distrusă de / prostituția opiniei
 părinților ei / generația mea, minți strălucite ucise /
 generația mea însetată de sex / flămândă după organe
 genitale în sânge / generația mea care urlă / „if others
 had not been foolish / we should be so” / atunci am
 întrebat: / why? why wrestle, death, blood, howl, pain?!
 / generația mea a răspuns / „if others had not been
 foolish / we should be so” / văd / guri îndopate cu
 spermă, hashish / priviri furioase fixate-n asfalt / isteria

generației mele ucigând / văd / văd îngerii cu capul de
 drac / aripile lor inflamate de marihoană / ace răsfirate pe
 asfaltul / în care se zbat ochii de foc, ochi de aurolaci. /
 / văd / îi văd pe părinții acestei nații / bătându-se în
 neocomuniste idei / hoți cu dosare ascunse / medici
 furând pastilele din spital / scuipatul lor atârnă de un obraz
 bolnav. // văd / văd două generații prostituate / ideologic,
 biologic, plenar / rupte și hăul / tuberculoză, SIDA
 înfloritoare ca într-un luminos tablou / semnat Van Gogh
 / evrei, țigani disprețuiți / șomeri flămânzi, morți, hoți /
 criminali pupând cu buzele icoane / popa lingând în altar
 ca pe-o acadea / penisul unui bărbat / văd generația mea
 distrusă de / prostituția opiniei părinților ei / generația
 mea, minți strălucite ucise / generația mea însetată de
 sex / flămândă după organe genitale în sânge / generația
 mea care urlă / „if others had not been foolish / we should
 be so” // și mai văd... / cum cei ce sunt văzuțiucid pe cei
 ce văd...

Confesiune I

M-au dezbrăcat de chipul meu / descompunându-mi
 fiecare celulă, fiecare os de ceară subțire / m-au dezgolit
 ca din somnul cuvintelor / rămase cu urletul isteriei de
 azi / e trist așa dezbrăcat / arătând goliciunea noastră. /
 / N-am mai rămas cu nimic / privesc lumea prin cenușa
 lui Iov / și nimănu nu-i pasă, oricum nu-i pasă / și oricum
 cenușa a rămas ascunsă în litera unei cărți. // Nimic sunt
 seara când corăbiile trec prin noaptea amintirilor / ducând
 lui Pilat un bob de grâu dezrădăcinat. / Nu-l pot ajuta
 decât / legându-mi nepăsarea organului lipsă / de lațul
 unui copac.

Așa grăit-a Viermele Fantastic I:

Cât despre mine, ce să vă spun,
 uneori mă apucă tristețile cosmosului albastru
 singurătatea mi se împletește prin mările depărtate
 din starea mea de târătoare îmi doresc să aripez
 îmi întind pielea cu puf, alergând ondulat
 printre miile de trecători
 viețile lor sunt atât de frumoase
 că merită să-mi ofere drept grație
 un pumn în stomac.

După ce a rostit acestea, viermele fantastic s-a culcat
 neuitând să-și pună aripile să aripeze.

Așa grăit-a Viermele Fantastic II

Cât despre mine, îmi spuneam mereu
 nu încerca, biet vierme fantastic
 să te catări pe cireși, pe frunze
 și stele
 și nu mai lupta pentru un nu sau un da
 nu mai ucide pentru idee;
 mai bine taci
 gândește-te că nimeni nu te mai vrea
 astăzi, viața nu-i poezie
 după ce a rostit acestea
 fantasticul vierme a adormit
 tristețea lui l-a transformat în poem.

Silvia Miler***Ninsoare de cireși**

Frunză verde
Lemn uscat
De amnar nescăpărat
Primăvara a 'mbrăcat
Broderia gerului
Prinsă-n coama mălului
La 'nțârcatul mielului...

Floare albă de cireș
Alb curat ce nu dă greș
Dar se tânguie și moare
Sub zăpada care-l doare
Și nu-l doare de durut
Îl doare că a tăcut,
A stins ochii... neștiut

* Născută la 31 iulie 1963, în Gura Humorului, județul Suceava. Absolventă a Liceului „Al. I. Cuza” din Focșani (1978) și a Facultății de Științe Economice din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1992). A debutat, cu poezie, în revista **Mladite Humorene** (1973) și, publicistic, în **Monitorul Expres** (1994). A publicat apoi în **Ateneu**, **Dor de dor**, **Plumb**, **13 Plus** și în publicațiile on-line **agonia.ro**, **bocancul-literar.ro**, **poezii.ro**. Editorial a debutat în 2005, cu volumul de poeme **Lacrimile Meduzei** (prefată, Grigore Codrescu, Editura Casa Scriitorilor, Bacău), urmate de alte două volume de poezie, **Incantațiile Meduzei** (prefată, Marius Manta, aceeași editură, 2006) și **Inventarul unei seri** (prefată, Petre Isachi, Editura Pro Plumb, Bacău, 2007). Laureată a competițiilor literare **Tinere condeie** (locul I pentru fabulă, 1978) și **Concursul literar** (mențiune pentru proză, 1981), e distinsă în 2007 cu Premiul „Octavian Voicu” pentru poezie al Asociației Culturale „Octavian Voicu” din Bacău. Redactor al revistei **Plumb** și Office Maintenance Administrator la SC ORANGE ROMÂNIA SA – București/Bacău, poeta pregătește acum volumul **Ilustrații cu timbru sec**, din care vă oferim spre lectură poemele de față. (**Cornel GALBEN**)

Gerul a cusut în zori
Veșminte de sărbători
Pe umerii florilor
La 'nțârcatul mieilor

Ningeți trist cireșilor...

Captiv în penumbra Eladei

Vara se prelinge temătoare
Pe asfaltul
Refugiat la marginea
Cafenelei...

Mocnesc iubiri neîmpărtășite
Sub caimacul tainelor
Rău prevestitoare de
Singurătate...

Asasin în serie, arșița se întoarce
Pe trupurile devorate de minciună

De atâta tensiune
Pescărușii au uitat să țipe

Hergheții de valuri,
Panglici de alge,
Verde la țarm...

Lupul mării doarme
Turistii încă visează

Captiv în penumbră,
Fluturile sărută
Geamul plin cu...
Reclame

Clepsidră

Să nu oprești secunda
Nisipului fugară
Uitată să danseze
Pe geana străvezie

Să nu îmi sperii clipa
Oprită-n ceas de seară
Pe umbra visătoare
La ce-ar fi dat să fie

Să nu înlături teama
Risipei de simțire
Pe frunzele așternute
Alai înmiresmat

Să lași în tihnă
Cerul ca fulgerul să știe
Lumina să întoarcă
La soarele culcat

.....

În părul nopții stele
Plecate la scăldat
Răsfiră peste șoapte
Veșmânt înaripat

Străbateri

Mi-e străbătută cartea
De-a vieții noi iscoadă
Șerpilor mei plâng
Privirea-i bifurcată
Legenda răvășită
Pe-altarului corvoadă
Reeditează temeri
Înscrise la erată

Mi-e străbătută cartea
De-un vers pierdut la zaruri
Arginții sună gongul
Talentu-i vizitiu
Cuvântul se cabrează
Nu vrea să poarte hamuri
Spectacolul începe
Sfârșitul... nu i-l știu

False pocăințe

Înconjurat de scaune tăcute
Eman căldura pierdută de-nțelepți
Răstălmăcesc cum vreau conceptele trecute
Și chiar dacă mă clatin mai mare's peste drepti

Deși nu-s filozof gâlceavă am cu lumea
Nebună peste poate de nebunia mea
Rușinea-nfășurată pe starea mea de bine
Se pierde printre lacrimi de fericire grea

Moftu-i al lor nesocotit sunt eu
Reclamă neplătită fac buneicuvinițe
Repet îmi e rușine dar înlăuntru meu
Spăsit îngân acorduri de false pocăințe

Anul nebunului

Primăvara din mine
A fugit călare
Pe bățul nebunului
Îmbrăcat în haina
Dalbei iubiri

Seceta verii
Mi-a ars privirea
Udată de nebunul
Devenit spaima
Florilor albastre

Toamna mea,
E însăși nebunul
Zdrențuit ca
O sperietoare de vise

Alba tăcere din fața mea e...
Iarna nebunului?

mart

e-a vântului
supusă-nsingurare
firescul serii
nerostit clișeu
haiduci de fulgi
ieșiți la drumul mare
fur încleștări

între a fi și...
eu

The Adoration of the Magi

Marcel Cepoi***Petica**

Petica este făcută ori rămasă,
 Pentru a se șterge, după, dulapurile.
 Este amintirea unei treceri pe acasă,
 Mai demult, cu ea s-au așternut paturile.
 Cu petica se șterge colbul ce-l aștern vremurile.
 De multe ori, sfârșește arsă la atâțatul focului,
 Iar alteori, legată la mână, roșie, e simbolul nedeochiului.
 Se mai poate întâlni pe haturi, de toate culorile,
 La vîi, prin livezi sau aguzi, sperîind ciorile.
 Pe frunte de țaran, ce-și șterge de muncă sudorile,
 Ori uitată-n vreun cufăr, strînge laolaltă scrisorile.

O înnodată năframă

Privirea atinge în treacăt fereastra,
 Dezghiocând păstăi în poala ei codană...
 Ghicind unde adoarme pasărea-măiastra
 Și ce mai poate ascunde o înnodată năframă.

---

* Născut la 31 iulie 1956, în Iași. Crescut la orfelinatul Căminului Școală Nr. 9 din comuna Jucu, județul Cluj, a absolvit Școala Profesională Specială din București. Pensionat pentru invaliditate, locuiește din 1985 la Căminul Spital din Comănești, județul Bacău. Frecventează cenaclurile „Artis-Club” din Asău, „Nicolae Labiș” din Comănești și „Tristan Tzara” din Moinești. Debutează, în 1995, în revista „Plaiuri trotușene”, publicând apoi în „Învingătorul”, „Formula As”, „13 Plus” și „Singurul ATU”, unde e premiat de Florin Iaru. Debutează editorial în 1999, când Editura Corgal Press din Bacău îi publică volumul de versuri *Goana dintr-un cal legat*, prefațat de Petre Colăcel. În 2003 revine, la aceeași editură, cu *Zări colbuite*, prefațat, de asemenea, de profesorul comăneștean. Scrie o poezie de o factură aparte, care, dincolo de influențe și naivități inerente, incită în primul rând prin simplitate și economia de cuvinte. (Cornel GALBEN)

Musafirul

Să nu te duci în vale, la vecini,
 Că n-au nici de-ale gurii câte-odată.
 În loc de gard, la curte, câțiva spini.
 Au cinci băieți și-o zgâtie de față.

Copil fiind, tu le vei cere, din priviri,
 Bucata lor de turtă pârpalită.
 Ei ți-o vor da-o bucuroși, să nu te miri.
 Venirea ta, în casa lor, cu-o turtă e sărbătorită.

Țapul

Țap e cel ce are-n cârcă
 vina de-a avea ponoase,
 când poteca vieții urcă,
 sprinten, fără să se lase.

Tot un țap e-acei ce zbiară,
 neștiind păsul a-și spune.
 N-a-nvățat decât să sară
 și din zurgălău să sune.

Bănuțul

Bănuț de argint noaptea-și aruncă pe bolta cerească.
 Pentru ochi de poeți, meșteșugit și-oglindit îi pe lacuri.
 Furișat prin ferestre, se ospătează la masa regească.
 Mângâind îndrăzneț obraji de codane și de tineri în fracuri.

Ca să te naști...

Ca să te naști încă o dată
 Îți mai trebuie o mamă,
 Încă o altă vatră
 și o altă năframă.

Căutări

Piatra-n gărlă, soare cată
 Și fântâna seacă, apă.
 Iarba verde, coasă-adapă.
 Iar cireșii, trup de față.

Spinul, talpă de țaran.
 Mulsul vacii, mamă-așteaptă.
 Lunile, vreo doișpe-un an.
 Țarina, băta de sapă.

Un scaiete, păr de câine.
 Păsări cuib învăluind.
 Astăzi, ziua cea de mâine.
 Vântul, colbul colbuind.

Litera, cuvânt așteaptă.
 Glasul, cântul necântat.
 Ochiu-n depărtare cată.
 Oful, omul frământat.

Maria Nițu

SĂ CUMPERI O PISICĂ

Hi! Ea e Lav. Adică Lavinia, pentru pietonii nou-veniți. Trebuie să intre în biroul directorului să trimită urgent un fax.

Ein, Zwei, Polizei...

Deschide ușa, a reușit .

Drei, Vier, Grenadier...

Răsufală ușurată că nu e directorul în birou.

Flavia, secretara, îi face semn dulce amical, să aștept puțin, ocupată să vocifereze în receptorul telefonului. Era impacientată că Missi scăpase singură prin curte și Titi, individul legitimat de primărie și de preot drept partenerul ei de cameră for ever, nu dădea nici un semn de nevrozare.

La 45 de ani, Marci avea un entuziasm copilăros și era convinsă că oricine simțea la fel, că simțămintele ei erau de un firesc și un bun simț la mîntea oricui.

De un sfert de oră îi tot explică lui Lav situația: „E așa de bine de când o am pe Missi! Poate Titi să plece oricând și oricât, acum am cu cine vorbi în lipsa lui!

Când mă vede Missi îmbrăcată, se uită atât de jalnic la ușă, știind că urmează să plece! Iar când e să mă întorc acasă, parcă mă simte de când intru în bloc, că o aud din capul scăriilor cum zgârie la ușă!

Nimeni n-a mai fost vreodată ca ea, așa sincer bucuros de venirea mea!”

Iritată, Lav trepăda de nerăbdare să trimită fax-ul. Degeaba îi răspundea monosilabic Flaviei, de fapt nici nu recepționa ce-i spune, deși, gândea că nu e o atitudine prea elegantă din partea ei, pentru că Flavia era una dintre puținele colege care se apropiase amical de ea, dezinteresată –cum o taxase deocamdată, pentru că, spre nedumerirea ei, nu-i găsisese încă interesul și fesul.

Flavia nici nu luă în seamă paginile din mîna ei, parcă nici nu le vedea, nu era interesată nici de conținut, nici de urgența faxului. „Trebuie să-ți iei o pisică. Altfel, singurătatea ta nu-i a bună! Nu vezi?! Eu nici cu șefu’ nu mă mai cert, îl las să zică pe-ale lui, iar eu le știu și le țin pe-ale mele!”

* * *

Lav s-a întors în biroul cu răsufări cam dense pe metru pătrat, în strâmtoarea lui. Rămase cu privirea fixată ca lipită cu prenează pe Kati, care nu observă nimic, concentrată fiind, ca la o bombă, pe pagina de Internet. Lav privea de fapt dincolo de ea, la mărturisirile ei din alte zile.

Kati își dorise mult o pisică. Numai că maică-sa avea alergie la pisici, strănuta chiar și numai dacă îi spuneai că trecuse alături umbra unei pisici.

Și ca gest la o nostalgie neîmplinită, Kati își pusese pe calculator ca screenserver o duzină de imagini cu pisici care mai de care mai catifelate și mai psicoase.

De ziua ei primea cadouri bibelouri cu pisici, felicitări cu pisici, broșe cu pisici, suspina când vedea într-o încăpere un tablou sau un calendar cu pisici... Poate de atîta drag ar fi putut chiar naște o pisică, dacă nu și-ar fi extirpat șansele, la

45 de ani făcuse operație și-și scosese uterul, de teama unui cancer la ovare.

* * *

Neun, zehn, auf Wiedersehen! După ce Flavia i-a confirmat trimiterea fax-ului, Lav a plecat acasă cu Kati și cu Oli...

Și cam astea au fost toate evenimentele senzaționale ale sfârșitului de săptămână.

Urmat ca de obicei, de un week-end „cu ferestre închise, sub pat”.

Lav a ținut ușa neîncuiată, să intre oricine, chiar dacă ea ațipește. N-a sunat nimeni...

* * *

Era Duminica Floriilor, și dacă nu s-a dus la biserică, așa cum pesemne s-ar fi convenit, în rând cu lumea, după preceptele bunicii, ieși totuși din casă, într-o provocare de întâlniri, ca antidot la îmbăcseala căilor respiratorii.

La piață, vînzătoarea turuia continuu, mecanic, parcă doar expira, fără să mai inspire, ca la o placă stricată la patefon, pasând pungile în două mișcări de robot, din dreapta pe cântar, în stînga jos de pe cântar, amestecînd bani vechi cu bani noi: „doi lei, 3 mii mărunt, vă rog!”... Trecu la celălalt cumpărător, fără să privească deasupra scalei cântarului, parcă știind că Lav nu va scoate nici o vorbă, și Lav chiar nici n-ar fi îndrăznit să comenteze ceva, că roșiile erau prea moi pentru prețul pipărat, ori bananele cam bălțate, ca un dalmațian bronzat...

Deși e de doi ani mutată în noul bloc, Lav nu-și cunoaște vecinii, nici pe cei de alături, pe care-i tot auzea de dincolo de perete (i-ar fi și văzut în toate intimitățile, de-ar fi fost zidul străveziu), când se certau ori mereu aveau de lucru cu o mașină de găurit, că tot auzea bomfaierul în plină campanie de demolare. Chiar de-or fi trecut vecini pe lângă ea, mai știi?!, îi erau necunoscuți deocamdată toți. Orașul era prea mare ca să ai vreo șansă ca la sat, să-ți dea cineva bună ziua, ori să trebuiască să dai tu la toți bună ziua...

Deschise televizorul, să mai fie ceva prezențe în casă, fie și farfasiuri tehnice, în afară de bâzâitul muștei care nu știe pe unde o fi intrat prin plasa de țanțari.

Și-ntr-adevăr, doamne, cât se mai agitau și mai vorbeau la TV și cu ce penibilități se mai distrau, că-i venea ca lui Luca din satul ei, care se-ntorsesese beat și pentru că se înfuriase că ăia de acolo din televizor jucau atîta și parcă rîdeau de el, a zvârlit cu sticla în ecran, să mai tacă dracului din gură, să-i învețe el minte, mama lor de damblagii!

* * *

„Oare ar trebui totuși, să-mi cumpăr o pisică?” „Hai, că acuș mă fac cu ou și oțet! Lav, să știi că o înfurii rău pe Lav! Ce gând absurd! Nici să rîd singură n-ar avea haz...”

Tocmai fișase în bibliotecă o carte „Tratat de mîngâieri”: pielea ar fi mijlocul ideal de comunicare nonverbală, sine qua non pentru o viață respirată normal, mijlocul de a pipăi filosofia vieții...

Scaunul e prea dur, prea aspru la pipăit, tastatura

calculatorului, chiar dacă scrii un e-mail drag, e rece, indiferentă, incoloră, insipidă, inodoră... Trebuie o ființă vie ca să simți mângâierile...

Și-o imagina pe Flavia, mângâind-o poate acum, la televizor, pe Missi, și ea pisicindu-se a răspuns, cu un tors mieros, ușor surdinizat...

Lav ia hainele pe care trebuie să le ajusteze la mașina de cusut pentru maică-sa și le mângâie. Pentru o clipă simte ecoul unei mângâieri îndepărtate, de mamă care o așteaptă la vară ori la sărbătorile de iarnă, să-i atingă fața, și ea să-i răspundă cu privirea mătăsoasă de așteptare...

Vorbește cu ea prin mângâierile revărsate prin haine: „Oare nu-i prea înflorat materialul ăsta pentru fustă?! Nu-i prea lungă?! Ar trebui s-o mai iau pe la cusăturile laterale, e prea largă!”. O îmbracă pentru a simți catifelat pe umeri și pe solduri mângâierile materialului rochiei, care era arvunită cu gândul și suflul la țară, pentru a o săruta de suferințe prin rochie, pe cea care o aștepta, lăsând poarta deschisă și noaptea, poate...

În singurătate prelungită din cameră, parcă te aneantizezi, trebuie să te ciupești ca să simți că există. Dacă nu ai „un animăluț”, cu care să vorbești, vorba Flaviei, ori o plantă vie, să ai atunci o oglindă mare ca să te vezi mișcându-te, ori o fereastră prin care să te duci încolo și-ncoace, ca o minge de ping-pong, ori să ai o muscă, un țânțar, un păianjen... Să ai prizonierii tăi! Terapii naturiste contra prezenței nedorite, Soledad!

Într-un parc, ascultase un bunic și o bunică, în singurătatea lor edulcorată alături de nepoții aduși la joacă, compătiment un domn și-o doamnă ce-și scosese „animăluțele” la plimbare, și-i urmau conștiințioși prin toate tufișurile, alese cu siguranță de stăpân, să-și satisfacă trebuințele: „Deh, unii își satisfac prin animale toată nevoia de tandrețe...” „Deși iubesc animalele, doamne iartă-mă, de ce nu înfiază un copil, sunt atâția copii orfani...”

Lav ar fi intrat în conversație cu ei: „Dragostea unei pisici se poate cumpăra ca un kilogram de cartofi de la piață, pe care-i gratinezi la cuptor, apetisant, după pofta inimii. E mai complicat să cumperi dragostea unui copil de la orfelinat, e arvunită până la urmă altcuiva, celei care l-a născut. O pisică sigur nu te va trăda, chiar dacă o vei bate, tot nu se va aciu pe la alte case, se va întoarce la tine, chiar dacă o faci pierdută pe drumul la marginea orașului, dincolo de groapa de gunoi...”

În plus și în minus, cu o pisică nu ai bătaie de cap cu viitorul ei, cu școala, cu căsătoria și cu slujba”...

„Va trebui să-mi cumpăr o pisică” revine Lav la gândurile ei...

Oli, prietena lui Kati, avea acasă o duzină de pisici, pentru că atunci când îi făta câte una, nu se-ndura să-i înece în găleată ori să-i ducă la margine, cum făceau țărani care-i lăsau pe câmp, ci întreba duos pe la vecini, pe care erau mai omenoși și știa că le-ar fi putut îndrăgi, dacă vrea careva un motănel...

„De ce să cumperi o pisică?! Găsești pe toate drumurile! Chiar eu îți dau una, chiar două, când vrei! Și de ce nu?! Am un motan zurbagiu, l-am botezat Bimbo, când s-a poticnit într-un borcan cu vopsea, de parcă s-ar fi vrut pensula lui Paul Klee.”

Oli nu a amintit nici cu un „pâsst!” de vizita lor la o colegă de redacție, care printre altele, a ținut să le prezinte psoiul ei, mare și negru, botezat Virgulă, pentru că de pe frunte, până pe bot, avea blănița albă, ca o buclă rebelă. Oli rămăsese fără grai când îl văzuse închis într-o cușcă de plastic ca un coș de rufe

cu ferestruică, în care-i punea bucăți de hârtii rupte în zeci de bucățele, drept un rumeguș.

* * *

Pe drumul spre casă, Lav văzu parcă toate pisicile din cartier tăindu-i calea, și mai mari și mai mici, și mai gri și mai maronii ori mai negre...

Ca în studentia de la Căminul 6 Martie, unde erau ciorchini de pisici, chiar mai abitir în perioada examenelor. Când era să se pisicească, scheunau ca un copil după suzetă, le alerga pe toate coridoarele și acoperișurile să aibă liniște de învățat dar degeaba, făcuse alergie la mieunat în călduri și parcă nu mai făcea deosebiri de rigoare, câte un scâncet de copil pe stradă ori în parc îi zbârlea părul ca la o pisică înfuriată și se făcea arici de iritare, că-i venea să fugă ca la pentatlon.

Deschide calculatorul, și-i trimite llinei un e-mail, roz-bombon la mărime și tandru la culoare. Degetele îi merg rapid pe tastatură, jucăușe ca-ntr-un joc de călușar, ori în ritm de samba ori cha-cha-cha.

Face bilanțul: e ora zece seara și n-a scos o vorbă!

Buzele parcă s-au lipit între ele, îi sunt tot mai crispate, se duce să-și bea țigara cu o cafea, ca să probeze că mai e în stare să deschidă gura, se uită în oglindă și face mișcări de deschidere și respirație, cum își deschid peștii pe uscat gura și-și dilată bronhiile...Era ca o langustă ori un țipar prins în undiță cu momeală de mămăligă...

Aplecată peste chiuvetă, ca-ntr-o stare de vomă, răbufnește într-un strigăt în avalanșă: beșchereciștocdeuramhazachircalordecucureazanăscocordecârlibaba...

Ușurată, se spală pe față radioasă, se unge cu

cremă de noapte și susură melancolic la început, apoi mai urlă o dată isteric: beșchereciștocdeuramhazachircalordecucureazanăscocordecârlibabacârlibabacârlibaba...

Adoarme în cele din urmă...

Era la Universitate, nu se vedea pe sine dar se știa acolo, o mulțime de studenți, în șir, unul după unul, la intrare sau la coadă la bankomatul de la Bankpost care era într-o parte, ori la telefonul public din cealaltă parte, mulți, plecați puțin pe undeva, ca să-și țină rând, pusese ca semn câte o pisică moartă, albă, gri, neagră, n-avea importanță culoarea...

Ceva semănător mai văzuse în realitate, în mijlocul autostrăzii, de mult fusese o pisică stafidită acolo, cine știe de când călcată de mașini, nu mai era nimic dizgrațios, era ca o natură moartă cu pisică și linia albă, întreruptă a drumului, ori ca o floare roșie, o floare de mac presată pentru un ierbar al unui școlar la ora de botanică, ori între paginile vreunui caiet cu coperte gri asfaltos, ale unui jurnal de călătorie...

Tinerii manevrau bucățile de pisică normal, ca o revistă pusă ca semne de ocupat, erau pisici uscate, ca păsările împăiate, ori ca bucățile de blană de vulpe pentru gulere de lux la paltoane.

În tramvaie și pe străzi, trecuse printre studente care-și prindeau părul cu banderole din cozi de pisică, firesc, ca din orice blană prelucrată la metru.

Întreaga dimineață următoare a fost îmbibată în imaginea persistentă a studenților și a pisicilor moarte. A ocolit de departe secretariatul, să nu-i povestească ceva Flavia despre Missi, îi era teamă pentru Missi, să nu apară pe genericul filmului ce-i rămăsese în minte ca să-l vândă ca pont unui scenarist: „Generația pisicilor moarte”.

Lucian Gruia

GREIERII DINTRE BLOCURI

Arunc de pe mine, cu o lovitură măiastră de picior, cerceaful jilav de transpirație, mă ridic din pat. Maria, în somn, bate aerul cu mâinile, ca și cum ar înota printr-o mare agitată, se răsuțește, apucă perna, o-mbrățișează, apoi se liniștește.

Mă îmbrac, intru în bucătărie să-mi beau cafeaua rece, exhalățiile provenite din descompunerea resturilor alimentare aruncate la coșul de gunoi mă amețesc, încalț șlapii, înșfac obiectul urât mirositor și cobor la ghenă, în spatele blocului.

Pe banca de pe alee Nerasu, șeful locatarilor de pe scara noastră joacă table cu Pălvan, președintele blocului – Toni, de profesie „fără ocupație” și nea Petrică pensionarul, îi chibițează. La picioarele lor o sticlă de vin goală își deplânge soarta, iar alta plină radiază de bucurie.

„Bună ziua! Cine câștigă?”

„Să trăiți! Eu, că-s șef de scară!”

În spațiul încorsetat de blocuri copiii zburdalnici și câinii vagabonzi produc o adevărată babilonie, în timp ce adolescenții joacă fotbal pe spațiul verde interzis jocului cu mingea – populat cu trei copăcei care nu au nici o șansă să mai crească –; adolescentele, fardate pentru prima oară se plimbă visătoare, căutând admirație în ochii tuturor; mămicile împing cărucioarele cu bebeluși, păpușele și alte jucărioare.

Vacarmul glasurerilor tinere, propulsat vertical prin ecoul amplificat de pereții blocurilor așezate în careu, decupează bucăți pătrate de cer, care se prăbușesc nevăzute pe pământ, stârnind nori fini de praf stelar. Cupola albastră a văzduhului este ferfeniță deasupra orașului, păstrându-se intactă doar deasupra lacurilor, parcurilor și în exteriorul șoselei de centură.

Lângă mine, un băiețel de șapte – opt anișori trage un pisoiaș de coadă, apoi i-l oferă câinelui maidanez pripășit lângă scara noastră. Pisoiful se zgribulește mieunând și scuipând sălbatic.

„Ajunge! Nu-l mai chinui!” – mă răstesc la pesevenchi – „Ce-ai zice dacă cineva te-ar înșfăca și te-ar arunca unui tigr?”

Copilul râde, mă privește disprețuitor și obraznic, apoi asmute câinele: „Șarla, șo pe el!”

Animalul e prea blând ca să riposteze, iar mie prea frică de scandal pentru a-i cârpi minorului nerușinat două palme. Totuși copilul eliberează rânjind pisoiful, câinele se îndepărtează lătrând spre o țigancă interesată de obiectele aruncate la ghenă, iar eu mă retrag strategic în apartamentul nostru.

Depun coșul de gunoi la locul său în bucătărie, mă spăl pe mâini, broboanele de transpirație mă îmbracă într-o cămașă răcoroasă dar incomodă, perdelele încep să fluture - bate vântul! - după canicula asta va veni furtuna!

Privesc prin fereastră larg deschisă. Un grup de copii năvălește de pe strada principală strigând: „ Am intrat în Uniunea Europeană! Vicorie! Victorie!”

O clipă se face liniște deplină. Apoi uralele spintecă aerul ca un tunet. Rugăciunile înălțate, împreună cu gazele de eșapament ale automobilelor, înlătură ultimele resturi ale păturii de ozon din atmosferă, permițând razelor solare infraroșii să

ne tembelizeze complet. Mamele blocului nostru se îmbrățișează plângând cu tații din blocul vecin. Perechile de ochii alipiți își îndreaptă privirile spre cer: „Mulțumim Doamne, am învins!”

„Pe mine nu mă interesează” – zice Nerasu dând cu zarurile șase – șase – eu am nevoie de băutură!”

Sună soneria și mă grăbesc să deschid. Domnul Zegrea, pensionarul și grădinarul blocului ne aduce un buchet superb de trandafiri.

„Luați-i, sunt pentru doamna. Îi plac florile?”

„Desigur, vă mulțumesc în numele ei, soția mea doarme acum. Cu ce să vă servesc? Vin, bere sau cafea?”

„Am diabet, aș prefera o bere rece, vă mulțumesc la rândul meu.”

„Vă invidiez că vă petreceți timpul printre flori. Nu vi le fură nimeni?”

„Nu prea. Le supraveghez de la balcon. Copiii și vecinii s-au obișnuit cu mine. Nu le merge. Știți, îmi place să dăruiesc flori, dar numai celor care le merită. Dumneavoastră sunteți o familie liniștită, respectuoasă, nu deranjați pe nimeni. Le meritați din plin. Ați și înfiat un copil.”

„Da, ne-am dorit foarte mult să avem unul, dar nu s-a putut, eu sunt de vină, am fost bolnav.”

„Bine că ați avut noroc, copilul este inteligent și foarte vioi, mă întrebă mereu ce fac, vrea să mă ajute la grădinărie.”

„Da, este superb, acum trebuie să ne ocupăm de educația lui. Nu ne ascultă deloc, dar până la urmă trebuie să-l dăm pe brazdă.”

„Ați avut mare noroc că ați fost anul acesta în concediu în luna iulie. Până v-ați întors, pereții s-au uscat, v-a inundat de la Nerasu, care locuiește deasupra dumneavoastră. Apa a ajuns până la subsol. Întâi am văzut că apare la parter, din pardoseala dumneavoastră, dar erați plecați în concediu, am forțat ușa - știți, altă dată puteți lăsa cheile la mine, pentru orice eventualitate, vor fi în deplină siguranță.”

„De fapt, ce s-a întâmplat?”

„Nerasu nu era acasă și a lăsat cheile unui văr de-al său, polițist, care a venit cu o pipiță. Ce-au făcut, ce n-au făcut, cert este că s-au culcat cu apa deschisă la baie și nu s-au trezit decât dimineața când le-am bătut, împreună cu vecinii, la ușă.”

„Ei, așa-i la bloc. Am inundat și eu odată, ușor de tot, când am dezghiețat frigiderul. Vă dați seama ce etanșare perfectă există între planșeele de beton armat! Sănătate și noroc! Haideți că se încălzește berea.”

„Tot ce vă doriți! Mulțumesc, v-am pupat.”

„Și noi vă mulțumim încă o dată pentru flori!”

„Nu aveți pentru ce. La revedere!”

Închid ușa, fac un duș cu apă rece. Mă așez la birou, încerc să fixez senzația de căldură insuportabilă scriind următoarea sintagmă: „caracatița invizibilă sugrumă aerul incendiar.”

Mă opresc, nu mai am inspirație. S-a înserat. Nu știu ce să fac. Deschid cartea de eseuri a lui Emil Cioran. Găsesc

maxime despre toate: boală, religie, disperare... Nimic despre căldură! Deschid televizorul, pe TVR-1, un film din „epoca de aur” despre oțelari. Mamă, ce dogoare! Gata, îl sting, mă culc.

Nu știu cât am stat cu privirile fixare în tavan, când fulgerele au început să brăzdeze întunericul. Copii au intrat în case, nu se mai aude decât răpăitul picăturilor pe geam și pe asfalt.

Dar ce se aude oare? Disting periodic un țârâit venind din apropiere. Să fie o conductă de apă? Mă ridic din pat și pornesc băjbâind spre bucătărie. Aprind lumina, nu observ nimic deosebit. Totuși țârâitul se aude iarăși chiar de la picioarele mele. Mă aplec, cercetez. Lipit de masca de lemn a chivetei, un greier enorm își freacă elitrele!

„Mă! De unde ai apărut? Ce cauți aici? Ce mănânci? Ai familie, frați, surori?”

„Cri - cri!”

Mă minunez, îl iau în palmă. Cărbune viu, modelat în retortele pământului și ale nopții, aici la oraș, pare un extraterestru în miniatură, dotat cu antene pentru comunicare cu civilizațiile extragalactice. Îl așez pe masă - nu sare! - mă îmbrac, am să-l scot afară. Cobor în spatele blocului, aerul răcoros mă izbește ca și cum s-ar fi răsturnat peste mine o căruță cu fân proaspăt cosit. Mă așez pe treptele de beton. Depun greierele pe un strat cu flori. Nu fug. O clipă rămâne

imobil, apoi își orientează antenele cosmice și începe să cânte. De peste tot îi răspund confracții săi. Unde s-au ascuns până acum?

larba revigorată crește uluitor, acoperind blocul într-o clipită, nu mai disting nimic în jur, decât sus de tot, stelele. Oare așa uriașă era vegetația înaintea apariției omului pe pământ?

Dar ce-i asta? Greierii sosiți din toate părțile își încep salturile nupțiale frenetice. Se încinge un balet de coșari minusculi veniți din altă lume.

Ațipesc cu capul pe genunchi. Mă trezește urlatul case-tofonului dat la maxim, de la o fereastră deschisă; „Gata cu țărani, s-au emancipat, / Nu mai sunt neică țărani / ăia de-altă dat.”

Începe ploaia, revin în casă. Pe răcoare adorm fericit.

Dimineața, plecând la serviciu, îl întâlnesc pe domnul Zegrea robotind printre flori, în fața blocului.

„Bună dimineața! Spuneți-mi vă rog, dumneavoastră care stați tot timpul în grădina aceasta, unde stau ascunși greierii? Până la ploaia de ieri nu i-am auzit.”

„Toată stima! Greieri aici printre blocuri? În marea asta de beton? Asta-i bună! De douăzeci de ani locuiesc aici, în capitală și nu am văzut nici unul!”

Liviu Ioan Stoiciu

PROZE SCURTE DIN PRIMA MEA TINEREȚE

Visul din vis (Pornirea) - Retro 21 -

S-a trezit cu ochii umflați, îmbătrânit brusc, zbârcit. Deși nu avea decât 21 de ani, arăta de 71. Îl bătea soarele în ochi. Ar fi trebuit să acopere fereastra. Avea capul greu, privirea somnoroasă, se uita în abis, înăuntrul lui: ce vis, în trepte... Fugea înnebunit pe traverse, între linii, urmărit de un cap de berbec ghilotinat, sângerând. Se făcea că deși el fugea, nu știa de ce ședea în loc pe linia ferată spre Bacău, de fapt, și se apropia acceleratul. L-a scăpat de la moarte soarele, că l-a trezit. Dar n-a avut ce face și a privit în soare până a orbit: și a îmbătrânit brusc și nu se mai recunoaște, el e acum altul! Unul complet depresiv... Motiv pentru care s-a spânzurat de primul copac, pe câmp. Dar oamenii în sat nu iubesc sinucigașii, îi îngroapă ca pe câini, la marginea cimitirului... El își era și lui însuși un străin, cum să-l recunoască alții: îmbătrânit în asemenea hal... Ce erau să facă? Milițian în sat nu aveau. Nici biserică. Era un sat ridicat lângă o exploatare de piatră deschisă de șapte ani. Doi țărani l-au coborât din laț, să nu se strice, să miroase, să nu se sperie copiii. Și i-au cărat cadavrul direct spre cimitir, drum lung, plin de praf, îl duceau de mâini și de picioare:

— Greu mai e, frate.

— Da.

Nu-i deranja nimeni. Se opreau din când în când. Până ce i-a prins din urmă un necunoscut, asudat, care-i întreabă:

— Ce s-a întâmplat?

— Iaca...

Necunoscutul le spune:

— Eu sunt cel mort, nu el. Eu sunt cel spânzurat, am alergat să vă prind. Ați luat pe altul.

Și nici una, nici două, necunoscutul cade mort.

— Bine.

Cei doi țărani au lăsat cadavrul vechi și au luat cadavrul nou de mâini și de picioare, după ce și-au făcut cruce. Nu înțelegeau ce i-a apucat să moară unul după altul. În urma lor, cadavrul vechi al spânzuratului a înviat și s-a alăturat celor doi țărani și mortului, pe ultimul drum.

Dinspre cimitir a apărut mai târziu alt bătrân, îi oprește pe cei trei:

— Stați, eu sunt cel mort, nu el.

Și cade lat.

Groparii abandonează cadavrul cărat până aici și-l iau de subsuori pe bătrân.

— Numai de n-o fi o stafie a unui alt spânzurat, că vine din direcția cimitirului.

Și cadavrul abandonat, rămas în urmă, a înviat și el...

În sfârșit, se înmulțise numărul însoțitorilor, ieșeau probabil

morții din groapă, din cimitirul satului sau din cine știe ce alt cimitir, le ieșeau înainte sau îi prindeau din urmă și-și cereau dreptul, că ei sunt cei morți, nu cel pe care-l cărau cei doi, iar cei abandonți înviau și-l conduceau pe mort la cimitir, era o nebunie.

O fi venit Judecata de Apoi, comentau cei doi țărani. Sau fac repetiție.

Și bătea soarele, de te omora...

Nu se poate, a readormit și a visat că a îmbătrânit brusc, în vis a privit în soare până s-a tâmpit. Nici chiar așa...

Se întoarse cu spatele, își suflă nasul pe dușumeaua acoperită cu țoale țărănești, făcute la război la Bâlca, la bunici și, aplecându-se din pat întinse mucoasa cu degetele mâinii stângi până nu se mai cunosc decât o mică pată umedă. Își trase apoi pledul peste cap, lumina soarelui dispăru cu totul, dar se sufoca, nu avea aer, își aduse genunchii aproape de bărbie. Conversă cu el însuși, rosti Tatăl Nostru, numără o sută de oi, dar nu putea să readormă. Doi asini din turmă, înhămați, între curpeni de bostani răscopți, rămași după ce fusese tăiat porumbul, trăgeau două porți împărătești, sculptate cu migală, de la biserica din Adjudu Vechi — cum ajunseseră până acolo? Cum? Reațipise iar, pentru un minut? Se sperie brusc: era ceva lipicios, „sânge?” De unde sânge? Se scobise în nas. Se dezveli și-și înțepeni privirea pe clanța ușii.

— Deci, ea.

Se scutură și coborî din pat. Recunoscuse și fereastra — înseamnă că nu mai visează, s-a trezit. Smulse pătura pufoasă din noptieră și o fixă în cele două cuie bătute demult în ușă, să acopere soarele. Și se prăbuși iar în pat, la datorie... Totuși, nu întineric era de vină... Apăsă pe comutatorul electric. Un reflector minuscul cuprinse camera cu jerbe albastre. Își feri ochii și băjbâi după țigări și chibrit, țigările erau în buzunarul hainei aruncate la întâmplare. Renunță să se deplaseze, îi era lene. Își pipăi stomacul, avea arsuri gastrice, iar a băut astă noapte de a stins, că e nefericit, suferă din dragoste. La lumina unui chibrit își privi în oglindă dinții, de pe marginea patului, că s-a bătut cu unul, îi are întregi. Aude ceasul cu pendulă din camera cealaltă, tic-tac, numără loviturile orei. Brrr... Era târziu, își scuipe în palme și lovi cu piciorul un scaun. Se așeză nesigur pe un ciot plușat... Sună ceasul deșteptător: ce? Îl izbi, îi sparse geamul. Îl durea capul. Își strânse tâmplele între mâini. Era într-un loc defrișat acum. Nu mai înțelegea nimic, nici nu dorea să înțeleagă. Ridică de pe jos ceasul deșteptător, îi dezlipi limbile și i le îndoi, abandonându-le preocupat. „Azi?” „Firește!”

Își trase pantalonii pe el, îmbracă o bluză. Se încălță fără să se uite. „Azi”.

Și porni.

Duminică furată (Epistolă de duminică, cu un mort) - Retro 21 -

Supurânde, șanțurile au fost împrejmuite suficient să nu mai scuipe și să nu se mai deșerte nimeni acolo. Îmi aminteam de ceea ce citisem, de „canalizările” din secolul al XIX-lea din orașele mai răsărite ale României, te țineai cu mâna de nas și întorceai capul... Vântul spiralat adunase grămezile de gunoarie, mai ales de hârtii cândva albe, albe, ori vreun măturător le boțise cu lopata lângă balustrada trotuarului. „Dragă Șase, pilonii n-au fost toți înfipti. Și azi am ochii umflați, mi se pare

însă că s-a defectat macaraua”. Șase, e o invenție a mea. Are ochii mari, negri. Viorica, zici? Nu-mi place, și scriindu-i un bilețel să ne întâlnim atunci, i-am spus Șase, după primele două litere ale numelui ei, transformate în cifre romane: VI. Am simțul umorului. A refuzat să mă iubească, îi curgea sânge pe un picior, avea ciclul, nu simțise nimic, se uita lumea ca la lup când am sărutat-o, era imposibil să nu-mi măsoar cuvintele.

— Împuții, nu-l lasă nici duminica pe mecanic să se odihnească.

Berbecul cade în perioade egale pe uriașul țăruș de beton ținut vertical de un braț al macaralei. Era întărit terenul pentru fundație... Firișoare elastice, picurii de ploaie se scurg aglomerati în strada defundată. Nu mai aștept, de ce să caut câteva monede de 3. Jucăm cu nasturi. Bă, boule, cine-mi coase mie nasturii la loc? Se schimbăse chelnerița și a trebuit să plătim consumația, alți bani nu mai aveam. Duminică furată. Barul stătea aplecat, mă uitam pe geam: la o masă, pe terasă, unul beat se ținea de cuier să-și sufle nasul, după ce vomitase... Auzi? Prea mă înnebunea gazda. Am făcut o gaură, cu un burghiu de la atelier, într-un lemn de foc, am turnat în gaură praf de pușcă și am astupat-o cu un cep. Când a venit hoța să ia iar din lemnele mele pentru iarnă, nu știu. Ce crezi, soba gazdei explodase! Să mor eu, fotbalul de masă nu mă plictisește.

— Pichiule, nu mai joc. Fii atent că uzi țigările.

— Ce-ai, mă? Ține ochiul ăsta.

Au încremenit geamurile, au devenit opace. Ard răbufnit cu aburi lăptoși. În spatele meu, siluete strălucitoare, după un dans obscen, se întind pe o masă, desfigurate forme. Strâng pleoapele cu disperare, dureros. De când n-am mai dormit? Câteva lacrimi sărate îmi mânjeau obrăjii.

— Servus, băieți, nu știu ce am. Dacă nu era doliu, dansam și eu sau făceam un biliard, ori dracul știe ce făceam, să mă simt mai bine.

— Nu pleca, mai stai. Ai fost la înmormântare?

Mamă, mamă ce de lume mai era. Avea șeful patru frați și numai unul a venit să-l îngroape. „La mausoleu”. A scris pe testament că nu vrea popă, că avea funcție în partid. Nici steaguri nu vrea, ordine pe perne sau medalii. Și dacă o să plouă în ziua îngropăciunii, să se amâne pe o zi cu soare dacă se poate, să nu se murdărească oamenii la cimitir. Dar parcă l-a ascultat cineva? Puțea în a treia zi mortul că nimeni nu-l mai putea păzi de muște. Și cum a plouat azi! Trebuia să moară în fiecare zi de acum zece ani, nu l-a plâns nimeni. Avea silicoză de la mină, unde a muncit în tinerețe în subteran. S-a anunțat și la ziar despre dispariția îndurerată a directorului casei de cultură... Ce nume avea, Gâtă! Gâtă, ilegalistu’. Moșul meu, când să-și dea duhul, mi-a transmis să-i împletesc pisicile cu găte, că începuse să rădă printre dinții strânși toată adunătura din dispensar, nici azi nu știu ce a vrut să spună. Pușchea pe limbă... Am vărsat o picătură din pahar, pe jos, pentru bunicul meu.

Spărtura din tavanul barului nu mai însemna cine știe ce. Un vânător uitase pe țevă un cartuș, umblase pe furis cu ea, că nu avea voie cu arma în bar, dar inconștient — poate avea un tic — a apăsat pe trăgaci și a bubuit pușca.

Bă, era aici, în locul unde stăm noi, nu cu mult înainte, o mlaștină, acum e parc: prindeam broaștele vii, în copilăria mea și le puneam printre farfuri acasă, când toată lumea ședea la masă... S-au schimbat timpurile. Nici n-am avut timp să-mi curăț pantofii, mă gândeam că nu-mi mai vinzi ghips dacă

întârzii... Auzeam fără să vreau.

— Poate te prinde!

Dorel arunca bețe de chibrit în tavan. După ce un capăt al paiului de chibrit era înmuiat într-o cocă făcută din varul coșcovit de pe perete și salivă, zvârlea cu putere bățul aprins la celălalt capăt, în plafon. Chibritul se fixa acolo sus, uneori pendulând, și prin ardere afuma tavanul în cercuri enorme. Nu cădea jos nici după carbonizare, îl priveai încovrigat, negru... Să se mire proștii! Măine îmi scot o măsea, fraților! Ce eveniment... De aia bei atâta? Îți faci curaj... Mă duc. Stomacul meu în formă de cârlig își cere drepturile.

Mortul, Gâță, cobora o dată cu mine, beat, scările mausoleului, rugându-se înnoroiat, strâmb, fără nimb. Nu știu de unde apăruse. Ce-i mai rămăsese lui decât să mă învețe minte acum, să-mi pună o piedică și să cad în cap, de sus? Așteptam să mi se întâmple o nenorocire.

Epistolă în gară - Retro 21 -

Irisuri pestrițe se scâldau moi, ude, înotau când într-o parte, când în alta, neliniștite că pleacă trenul — membrane sensibile ale ochilor, care până la urmă se înțepeneau toate pe sirenele locomotivelor cu abur. În gară, în provincie. Forme desuete, ghicite. Oamenii, de toate felurile, așteptau fremătând. Era atâta harababură. Șpanchiul s-a întors? La ce linie vine? Un tren de marfă trece în viteză pe linia întâia, trăgând sirena. I s-a făcut loc în față la coada de la casa de bilete, era invalid. A gonit târând geamantane urâte dinspre oraș? Era asudat. N-ajungem noi până acolo, unde a ajuns dânsul. Când veteranii n-or să mai aibă amintiri decât la muzeu, pentru noi războiul o să aibă alt înțeles, o să intre în ordinea civilizației, că războiul reglează mersul în natură... De câți ani ești tu pe lumea asta, mă, mucosule? 22. Ce înseamnă 22 de ani pentru istorie? Pe timp de pace? Rahat, asta înseamnă. Rahat. Auzi?

Săsăiau sfâșietor șinele, linii paralele îngroșate, bine întinse, prinse în piroane, pierdute în zare. Ne pupăm la despărțire? A plecat cursa muncitorească (cu locomotivă din secolul al XIX-lea și cu trei vagoane din alea regale, ruginite), a plecat fără conductor. Ha-ha. Fugea conductorul după cursă, țipa să oprească mecanicul. N-a oprit, se văieta lumea din tren că degeaba a cumpărat bilete. Controlorul de bilete trebuia să fie în tren la destinație, să-l vadă șefii — așa că va merge cu autostopul într-o mașină, la șoseaua națională și-o să ajungă trenul la a treia stație, într-un sat: să vezi scandal cu mecanicul locomotivei... Asta e glumă?

— Uite-l pe Rachieru, s-a mai întors un student deștept.

Salut, salut.

Muncesc. N-am luat nici anul ăsta. Ai dat la filozofie?

El n-are mâini butucănoase, să știi.

Stăteam la soare întins pe spate, ieșit din gară, în așteptarea trenului, pe un strat de iarbă, pomii miroseau a seu de oaie. Acceleratul are întârziere. Aprindeam un chiștoc de țigară ordinară, găsit pe jos, din plictiseală, trăgeam un fum și-l aruncam. Tăceam și când vorbeam singur, asta era senzația: la munte nu cântă păsările, mai degrabă te murdăresc de sus. Măi, să mă omoare căprioara. Când a sărit peste tufiș, drept pe sprânceana mea stângă a pus copita... și strigă și strigă, dar cine să mă ajute, că eu nu mai vedeam în fața ochilor. M-a speriat. Mi-a curs șiroaie sângele, ghinion.

Peronul se întinde negru, cleios, văzut de jos, de dedesubt,

se întinde peste vagoanele trenurilor staționate: e nod de cale ferată aici. Călătorii căscău, unii parcă aveau vrăbii în gură când vorbeau, alții parcă mestecau cuie sau lemne, cuvintele se deformau. Mirosea a carbid, a urină. E aglomerat, e vacanță, pleacă liceenii de la internat, rămâne orașul Adjud gol. Dar vin studenții acasă. Și vin cu mofturi. Îi invidiezi? Că dacă eu dau la ciocan, sunt mai prost?

Mă gândesc tot mai des la sinucidere. Din neputință, fiindcă nu-mi pot depăși condiția.

— Vine trenul. Hai!

Scările soioase ale vagonului se retrăgeau parcă din fața picioarelor, nu mă simt în apele mele, vagonul tremura... Trebuia să se ducă bunica la biserică, de pomenirea morților. M-am trezit noaptea, mirosea apetisant un colac mare, din ăla special, în bucătărie: am mâncat din el pe unde era crăpat, scoțându-i cu degetele miezul. Era colacul ce avea să fie dăruit popii. La biserică, pe când preotul făcea slujba, a căzut colacul uscat, fără miez, numai coajă, țândări pe dușumea. Zace și azi bătrâna de supărare, pe mine m-a alungat, că am făcut-o de rușine. Popa se simțise jignit...

Vorbim. Tăcem. Iar vorbim. M-a ales puștimea să duc tratative la centru pentru oficializarea stegulețului și insignei cu stema străzii pe care stau — că la fiecare poartă trebuie bătută în cuie o tablă pe care e imprimată, de la o gospodărie individuală la alta, ba o găleată, ba un topor. Iți dai seama, la mine la poartă am pus o tablă cu o carte... Acum știi unde plec.

Un stol de porumbei albi țâșnesc din hulubăria podului stației la care a oprit trenul. Când o vrea să ningă, o să ningă și gata. Vezi să nu adormi în tren, să ajungi la capăt.

— Să-mi trimiți o ilustrată.

Pe stradă, când am coborât, am mormăit un cântec patriotic învățat în armată. Ce-mi veni? Gata. Fir-ar al dacului, iar îmi curge sânge din nas. Ține batista apăsată la nări. Măine sper să am mai mult curaj și să mă arunc înaintea trenului. Îmi ajunge.

„Note explicative” - Retro 22 -

La sfârșitul lui iulie, în mașina 35, mă așezam lângă o tânără drăguță, „cu cap de păpușă” (cum se alinta ea mai târziu): cu părul lung, șatenă, ochi albaștri. Înainte de a coborî la Piața Unirii, i-am scris pe o bucățică de ziar: „Locuiești în Floreasca? Răspunde-mi la 51.98.29 — Paul”. Înmanându-i bilețelul, am rugat-o să-mi telefoneze a doua zi după orele 16, dacă vrea și dacă poate. De ce-i scrisesem acel bilețel, nu știu, a fost un impuls de moment: poate fiindcă îmi plăcea fizic (deși nu-i studiasem fizionomia atent) și poate, mai ales, fiindcă avea un ciudat fel de a se lipi de corpul meu când mașina era în curbă sau frâna... A doua zi, telefonul ei a venit după ora 19, afară ploua, eu eram în pijama și studiam apatic niște reviste literare vechi. Cătuși de puțin superficială, cu un ton neobișnuit de intim, îmi explică plină de efuziune că a doua și a treia zi era ocupată după-amiază, dar vineri la ora 17 putem să ne întâlnim la Universitate, la pasaj.

Vineri după-amiază eram la întâlnire, la fix — ca mine, așteptau și alții, de toate vârstele. Un sfert de oră mai târziu apărură și ea. O cheamă Maria, acasă îi spun Mariana, iar în anturaj Mary, cu y. Degajată, mă luă de o mână, apoi mă apucă pe după mijloc. Îmi sublinie că e obosită și-e e foame. Îmi arătă bătăături în palma dreaptă, o zgârietură veche pe mâna stângă și pe

picioarul stâng o rană, plus lovituri învinețite. Căzuse nu știu de unde și cum. Era muncitoare calificată pe un șantier, e ambițioasă, are de gând să termine o facultate. Muncea mult, epuizant. Îmi mărturisii, totodată, de ce a terminat o școală profesională, câteva ore mai târziu îmi arată carnetul ei de calificare. Lucra la o „macara pionier”, din aceea extrem de simplă, ce ridică găleți cu mortar sau alte materiale mărunte. Ea și încărcă și descărca materiale, de aceea era greu. Era olteancă de undeva dintr-o comună din județul Gorj. Apropo de olteni, i-am mărturisit că am o tante olteancă rea din toate punctele de vedere (era soția unui fratele al tatălui meu) la București, într-o zi am s-o anunț că renunț la titlatura ei de rudă, să se ducă dracului: că ea știa tot ce se întâmplă în familiile noastre și bârfa ei mă scotea din miști, ne ura pe toți și inventa comploturi.

Maria mi-a atras atenția că e ingenuă, are 19 ani și, fără convingere, că e în clasa a X-a la seral, la liceu. Am luat seama din prima seară că e ciudată: când mi-a arătat carnetul ei de calificare îmi spuse tot ea că are 23 de ani, născută în aprilie, 4. Uitase. Prevăzusem asta, că necunoscutele vor să pară altele decât sunt, poate își confecționează altă identitate așa, din reflex de apărare. În Cișmigiu am stat pe o bancă, era îmbrăcată curățel, mă dezamăgise însă poșeta ieftină, fără gust, străveche — poate era o moștenire? Stăteam lipiți unul de altul, avea picioare frumoase, sâni mici. Eram să uit, își tunsese părul. Vorbeam mereu, din când în când se apropia de obrazul meu proaspăt bărbierit și mă săruta, îi răspundeam sărutând-o pe gât. În discuție a apărut la un moment dat și o nuntă oltenească, la care ea a tot participat (eu aveam oroare de nunți, sunt un sălbatic), nu eram foarte atent: participanții plătesc jocul și locul în horă? Maria nu tăcea o clipă, n-o puteam urmări, adeseori mă surprindeam gândindu-ă în altă parte, eu aveam alte griji... Curând, tot gesticulând, i se rupse o clamă la fermoarul fustei, avea ac și ață la ea în poșetă de când i se întâmplase în clasa a VII-a să i se rupă elasticul la chilot, la o oră de sport.

Am mers pe aleile Cișmigiuului, mi-am cumpărat țigări. Mi-a povestit că fata gazdei e o mare vampă, s-a măritat de vreo patru ori neoficial cu câte unul, și tot de atâtea ori au părăsit-o peștorii. Fata gazdei însă e tare nostimă, drăguță, își face ochii, sprâncenele, buzele, genele și celelalte în fiecare zi țipător. La ureche mi-a spus că fata gazdei ei se rade cu lama „acolo, jos”! Că ea nu i-ar călca pe urme nici moartă, vrea să fie naturală, de ce să piardă timpul și banii pe cosmetice... Mi-a arătat la mâna stângă o cicatrice, o cruce, făcută cu ani în urmă cu un văr al ei, azi frate de cruce, dar s-au certat de când a încercat să abuzeze...

Am intrat la „Cireșica” să bem o cafea. Ea a cerut un pahar de vin și de mâncare. Eu eram bolnav de câteva zile, probabil că eram gripat. Încă un lucru: fiindcă o furnică ieșise de undeva, din lenjeria Mariei, am insinuat că vânătăile și zgârieturile ei de pe mâini și de pe picioare sunt de la iarba verde, de fapt, și am pomenit ceva despre tăvăleală, în context sexual — ea a tăcut, a vrut să se supere, m-a întrebat dacă vreau să plece imediat. Am băut repede cafeaua, mă simțeam prost, nu aveam nici măcar chef de vorbă. Am întrebat-o ce carte a mai citit, mi-a răspuns că ea n-are timp de literatură, e ocupată... Căldura înăbușitoare din local îmi provoca greață, pentru prima oară aveam acum să-i văd atent chipul, față în față cu mine la masă, la fel făcea și ea, mă studia, eu îmi suflam nasul foarte des,

aveam batistă nouă de rezervă. Fiindcă efectiv mă sufocam, am propus să plecăm, niciunul dintre noi nu observase că afară ploua. Ba chiar începuse să plouă infernal. Am plătit eu consumația. Am stat la ușa de la intrare, ea se sprijinea strâns lipită de mine, mă săruta. Am început să spunem bancuri. Unul e cu un cetățean între două vârste, serios, care e obsedat de minijupa exagerată a unei tinere așezate în fața lui. Cetățeanul scoate o monedă de 1 leu, o întinde tinerei cu minijupă și-i spune: „Ține un leu pentru spectacol”. Imperturbabilă, tânăra cu minijupă caută în poșetă două monede de 25 de bani, le întinde domnului impacientat și-i zice: „Ține 50 de bani, fiindcă la spectacol nu ai un loc în față”... Ploaia continua în rafale. Ne plictisim. Maria îmi cere să o conduc la toaleta localului. Hotărâm să mergem la un film de la ora 20.45, la „Victoria”. N-avem umbrele. Ploaia încetează brusc, parcă ne-ar fi auzit. Cumpăr bilete la film. Vreau să intru în pielea Mariei, îi spun că mi-ar fi plăcut să fiu chelner pe litoral, dar n-a fost să fie, îmi răspunde că și ea a fost să se angajeze pe post de ospătăriță, a avut succes în fața comisiei ce recruta personal, dar dacă nu are buletin de capitală... Mi-a repetat că e fecioară și mă roagă să cred asta, probabil simțise că asta îmi doresc, să găsesc o fată serioasă cu care să mă însor („acesta e visul tuturor bărbaților care cred în instituția căsătoriei și a familiei, în care soții se respectă reciproc”), că ea e total împotriva tinerelor care fac dragoste pentru o cafea. Am întrebat-o amuzat dacă ea face dragoste pentru mai multe cafele, mi-a răspuns că ea ar face dragoste dacă i-ar place bărbatul și atât. E o figură, m-am gândit, e mai bine să nu forțez nota — deși mă excita și aveam impresia că mă cheamă la pat... În cinematograful îi citeam un anume fel de fericire pe chip, de nedescris. Mi-a povestit că a vorbit cu mulți studenți (unul, la filozofie, îi ordona ce să îmbrace când se întâlneau, altul la stomatologie a cerut-o în căsătorie dar ea nu era atât de proastă să-l întrețină până să termine el facultatea și apoi să o alunge, că nu e de nasul lui). Într-o seară, ce nostim, a continuat ea, a ajuns și la hotelul cu străini, Intercontinental. A zis să mai schimbe locul. Fiindcă ea frecventa barul de la Blocul Turn (venea aici cu fata gazdei la care stătea). Fusesse sfătuită să se angajeze liftieră la un hotel cu străini de o colegă de serviciu, care ieșea noaptea la Nord... Se așeză ea emoționată la o masă de pe hol, la care era o tânără, a întrebat-o unde e barul. Avea la ea 60 de lei la ea și voia să-i bea, să se mândrească mai apoi că a băut la Intercontinental. Tânăra aceea avea cunoștințe la intrarea în bar. Au intrat împreună și, din vorbă în vorbă, că se împrieteniseră, au comandat băutură de peste 300 de lei. Fiindcă nu se putuseră „lipi” de nici un străin, erau gata să fie date pe mâna poliției. Maria s-a plâns că nu venise decât să întrebe dacă se poate angaja liftier aici. Responsabilul barului a vrut atunci să se ia de Maria, dar ea i-a dat cu tifla. Norocul a venit în ultima clipă, le-a plătit consumația doi italieni, i-a păcălit că urcă la ei la cameră, a urcat numai tânăra. Maria a fugit de la toaletă, că-i e frică să nu fie arestată dacă ai de a face cu străinii, oricum n-ar fi putut să-i facă ăia nimic, avea ciclul... Că ea a mai avut o experiență, anul trecut la mare, cu un italian care s-a îndrăgostit de ea, i-a zis că se păstrează pentru el, că-l roagă să-i respecte virginitatea, se mulțumea cu tandrețile lui materiale. Italianul o ceruse în căsătorie, dar mama ei, cu care era la mare, nu a lăsat-o, italianul i-a dăruit un magnetofon formidabil și haine, a promis că se întoarce și o ia cu forța de nevastă dacă e nevoie în Italia, dar n-a mai apărut, i-o fi pierdut urma sau o fi găsit pe alta... În

timpul filmului, intitulat „Dragoste și amenzi”, Maria m-a sărutat prelung, mă mușca, mă îmbrățișa pierdută, îmi descheiase prohabul... Stop.

Am condus-o în Ferentari, la capătul lui 23. Aveam perfectă senzație că nu e Maria cea adevărată, de care aș fi putut să mă îndrăgostesc. Mă rețineva ceva, „ceva care nu mergea”, intuitiv.

A doua zi am căutat-o la șantierul la care lucra (la o vilă aproape de finisaj). Era supărată, murdară. Nu-i plăcea să o văd în această postură?

O oră mai târziu o așteptam într-un părculeț, lângă Lacul Floreasca. Nu, Doamne ferește, sentimental n-aveam nimic de împărtășit nici eu cu ea, nici ea cu mine, eram niște străini, dar mă interesa de curiozitate, să aflu amănunte din viața ei, era o atracție sufletească.

Mi-a zis că e grăbită, vrea să spele, să-și facă de mâncare. Umbland în prezența mea în poșetă, și neatentă (sau voit?), mutându-și actele, mi-a atras atenția hârtia roză a unui act. Am întrebat-o automat dacă e cumva... măritată. Da, e măritată, mi-a răspuns brutal. Dacă are copil? Da, are o fetiță... Era intimidată, irascibilă, supărată. Soțul e gestionar la un bufet într-un sat de prin părțile Buzăului. Aveau casă, nu se împăca însă cu soacra. Își mușca buza de jos. De fapt, a plecat de acasă fiindcă a avut necazuri în familia ei de origine cu Securitatea, tatăl ei a fost ridicat, l-a turnat soțul ei. Și-a surprins soțul când scria „Note explicative”, i-a fost frică să-i spună că i le-a citit înainte de a le preda la Securitate. Ce încrengătură o fi cu asta? Dar să n-o întreb nimic de Securitate, să nu se întoarcă împotriva mea ce știu. Tatăl tău e închis în București? Maria a dat din cap... Nu e divorțată, nu are bani pentru așa ceva... Mereu încearcă să devieze discuția, până la urmă mi-a spus că are praf în păr și trebuie să plece. Am sărutat-o pe un ochi și am șoptit: eu sunt un naiv, tu ai probleme mari și eu voiam să te duc la un cenaclu literar... Era căsătorită de patru ani!

M-a întrebat dacă mai are vreun rost să ne întâlnim, pierde și ea timpul, și eu. Între noi nu poate exista nimic. Mi-a arătat pulpele și mi-a luat o mână să i le pipăi, să văd cât de tari îi sunt.

Ne-am ridicat de pe bancă și ne-am îndreptat spre mașina de transport în comun. Mergea în fața mea, îngândurată. Vorbeam amândoi aiureli. M-a întrebat dacă o conduc până la ea la gazdă, am zis că nu, a început să fugă spre mașina 35. Mi-e teamă că-i dăduseră lacrimile. Eu, în orice caz, aveam lacrimi în gât. Simțeam că nu pot să-i dau o mână de ajutor, orice aș face. Nu contam nici pentru mine, darmite pentru ea, de ce să mai complic lucrurile? Eram și așa blocat în interior.

Epistolă de dragoste - Retro 22 -

O bătrână, în fața mea, la un moment dat, cu o sacoșă cât toate zilele în mâna stângă, plină cu sticle goale și cu un bidon de tablă cu gaz în mâna dreaptă... Îți mai căutam adresa. „Te aștept cu teamă, dragul meu”... Am dat să ajut, din reflex, bătrâna împovărată, mai bine-mi vedeam de ale mele, mai ales că din prima clipă i-am citit un dispreț fățiș pentru persoana mea: eram eu cam netuns și cu haine fistichii, ce e drept, e drept... Făcea zgomot, trebuie că era o sticlă spartă în bagajul ei. Urcă mata pe treptele alea, o iei la stânga și mai întrebă. Locuiați, provizoriu, la o soră a ta... Cât crezi că iau pe sticle? Poffim? Bătrâna era beată, mirosea urât. O să cumpăr și ulei și

ciorapi și pâine, ba nu, toți banii o să-i cheltui pe țuică și o să cumpăr și o cămașă de noapte, că vaca domnului a rupt-o... Ce te uiți, bă, așa? Și mă întrebă, scurt, dacă nu vreau să fac dragoste cu fata ei, o nepoată crescută de ea, aveam să pricep, dacă am bani... Mi se pusese un nod în stomac, mi-era greață. Mă rog? Vrei? Faaaf, n-o să-ți pară rău... Șipicile gardurilor vechi erau gingii unsuroase, în vreme ce ochii câinilor vagabonzi stăteau ficși în găurile lăsate de cioturi. Bătrâna vorbea singură. Câți ani are nepoata dumitale? Întrebam și eu să nu tac. Merge pe paișpe, e dezvoltată, se pricepe, hai, mergi? Hai la ea, domnișorule... Mă trăgea de haină. M-am desprins revoltat. Am zis ceva tare de Dumnezeu, m-a înjurat și ea, câțiva trecători se opriseră.

— Ai venit! Dragostea mea...

Ne-am sărutat îndelung.

Sunt singură, ce noroc... Ce dor îmi era... Chiar ai venit! Știi tu, dragule... O veioză cu picior înalt, cu abajur roșu mă intimidă, ferestrele înalte aveau jaluzelele trase. Ea, Ioana, mă pândea, deschidea pleoapele pe furie... Și țipătul femeii coborâte în ultimul moment, prinsă de ușa tramvaiului, boala mea. Obsesia. Avea piciorul prins și tramvaiul care o târa, era îngrozitor, în urmă, câțiva cartofi se rostogoliseră în salturi pe caldarâm, plus câteva linguri de alpaca, o carte mică de rugăciuni. Îi era rochia sfărțecată, femeia leșinase, era desfigurată... Când a oprit tramvaiul și când i s-a desprins glezna din strânsoarea ușii, biata femeie s-a întors cu fața în sus. Automat, atunci, un tânăr palid și-a scos haina și a aruncat-o, evident speriat, peste sânii și capul femeii însângerate. Eu... Picioarele îi rămăseseră dezgolite, avea picioare de statuie, era o splendidă zi de vară, câțiva copii plângeau, împrejurul accidentatei trecătorii-și făceau cruce.

— Încetează, te implor...

Ioana își înfipsea unghiile în grumazul meu, e o căldură în sânge și o moleșeală, erai în capot, mi-ai rupt un nasture, tremurai... Să mă dezbrac, Ioana. Nu. Și prostul tău obicei să țipi, și varul pereților impregnat în pupile și pe spate unghiile tale înfipite în piele, mă doare.

Ninge magnific, îngerii cerului își spală ochii și-și perie aripile. Pe asfalt, un tractor tocmai a zdrobit un câine bolnav. Văd pe fereastră. Și sângele dulceag, lins, urmele danturii tale apăsate pe degetul arătător. Plec împăcat. În mașina de transport în comun, timp de o stație, trei puștani, subțire îmbrăcați, cântă colinde pentru prima zăpadă. Cel mai mic dintre ei scoate fesul boțit de pe cap și-l întinde, umil, spre călători. Nimenea nu-i dă importanță, copilul insistă. E o liniște apăsătoare, un bătrân se răstește la taxatoare. Dați-vă jos, jechoșilor, să vă fie rușine să cerșiți. Brusc, am altă percepție: ninge stupid. Apoi, lacrimiez, e curent în mașină. Vine iarna, suflați-vă nasul... Îmi e rău, draga mea, dedesubtul frunții s-o fi adunat galbenul frunzelor... Al tău, te sărut.

Post-scriptum: Ce premiere-ai mai vizionat în ultimul timp? Și altceva, Ioana: ce mai știi de foștii amici... Atât.

Epistolă, Doamnă, de rugă - Retro 22 -

...Pe timpul ploii, când fulgeră și tună de ducă-se pe pustii, în locul acela unde nu stă nimeni. Nu, nu sunt pomi, e un loc plin doar de bălării, ceva tufișuri, sunt multe cruci. Nu-i nici un

cimitir părăsit. Cu atât mai puțin nu-i unul evreiesc. Nici atâta lucru nu știi! Cum să fie îngropați acolo unde sunt omorâți de trăsnet? N-ai văzut, pe marginea șoselelor, pe lângă liniile de fier sunt atâtea cruci, nu, domnule, mortul nu-i îngropat unde a avut loc accidentul sau unde s-a sinucis, se pune o cruce, să fie de aducere aminte. Că-i locul blestemat, să se ferească lumea. Am văzut atâtea cruci și pe cărări de munte... În vara asta, tractoristul, ce ara în jurul locului acela de pământ viran cu cruci, s-a adăpostit sub un boschet, era detașat la noi de două săptămâni, nu s-a gândit o clipă că e o parcelă care atrage moartea, seara l-au găsit oamenii carbonizat. Eu nu l-am văzut, de ce să-l văd. S-au făcut cercetări, se ține secret, o fi ceva în pământul acesta viran plin de cruci, paștele lui de loc. Eu...

În troleibuzul de pe linia 90. Încasatoarea tace. Călătorii nu se îmbrâncesc. Cine are chef de vorbă, își înghite scuipatul. Eu sunt trist. Mereu sunt trist. Îmi amintesc de fapte disperate și aud, înregistrez conversații fără să vreau, în continuare. Cred că am o boală în acest sens, am observat că-mi crește sensibilitatea când sunt bolnav, sunt mult mai atent la cei din jur, memoria îmi joacă feste...

„Subsemnata, am vândut casă cu butuci de vie, partea mea. Moșul n-a vrut să-și înstrăineze partea nici dacă l-ar fi tăiat, partea lui, asta în care ședem acum, vai de capul nostru. Declar că am un băiat luat de suflet, crescut de mine, în ziua de Sfântul Ilie a venit cu soția și ne-a dus în eroare să nu mai stăm aici, să vând casa și să-l iau pe Moșul, să le dăm lor banii, că ei se îngrijesc, ne fac acte prin notariat în a ne da oblațuire la amândoi până la încetarea noastră din viață”...

Și cearcăne vineții. Cum se întoarce din armată, gata, îl înșor, altfel, umblând din femei în femei își pierde încrederea în ele. Ce te-aș bate. Știi cum îi ziceam: fă, înțelege, tu ești cea de oraș, de plimbare, celelalte... Hopa, hopa.

— Mamăăă...

În mașină, domnul cu servietă de piele în mâna stângă își făcea cruce încă, abia depășisem biserica, șoferul pusese frână brusc, oprise: era să strivească un porc, e culmea, cresc oamenii porci și în centrul Bucureștiului. Domnul cobora la prima stație, și-a pierdut echilibrul când s-a pus frâna și s-a izbit cumplit de metalul barei dinaintea ușii, avea picuri mari de sânge pe frunte, care se scurgeau.

Țipete, călători care coboară și care urcă, faceți ceva, pentru Dumnezeu, îi curge omului ăsta sângele șiroaie...

Mă caut în buzunar, scot o hârtie împăturită în patru. Recitesc din ce e scris pe ea, e o ciornă: o, doamnă, pasărea răpitoare-și întinde aripile pe pământ, nu zboară, vă deschideți palma, îi dați boabe de grâu să ciugulească, poate e trimisă de Dumnezeu, poate e sufletul unui mort, priviți luna, e atâta trudă la mijloc, descojiți-o, luna e o portocală, pe aici e linia vieții, pe acolo a morții, serviți...

„Stimată instanță, ne-a luat și ne-a dus la ei, le-am dat banii din mână de câte ori au avut nevoie. Au tencuit casa lor de chirpici nears, au făcut gard nou, au cumpărat ce-au vrut și n-au vrut. După ce s-au terminat banii, nora mea a provocat ceartă. Și nu ne-a mai dat nici mâncare, ne-a spus să ne dăm de-a bașca, pe noi ne-a culcat într-o cameră separată de casă, că dacă ei au cinci camere, eu cu Moșul meu le facem murdărie. Așa am revenit la adresa dintâi, am avut mare noroc, Moșul n-a vândut atunci și partea lui”.

Vezi, una nemăritată. E drăguță, e actriță, are deasupra mea

apartamentul. O cunoști, are probleme la rinichi, la ficat, Domnul cu mila, că trage la măsă, bine, bine, cine nu o cunoaște. Termină! Dar de ce trebuie să-i aud mereu pișatul pe țeava de la bloc? Nici nu adorm bine și iar: țârrr... E proastă construcția, fir-ar a dracului, se aude tot, ăștia nu s-au gândit că n-ai intimitate.

— Boule! De ce strigi, mă?

...Bătrâna purta perucă, una cenușie, mare pagubă, stătea pe Bacovia, da, George Bacovia ăla, locuia la același proprietar, eram 15 chiriași: într-o zi, ăsta al meu s-a dus la „Cănuță”, și-a vândut verigheta și haina și-a băut de s-a stricat până-n zori, s-a întors bătut în cap, târât prin noroi. O scârbă. De la spitalul de nebuni, unde a fost internat, a fugit — a venit acasă în picioarele goale, în halat, a stropit pe furiș casa cu benzină, a vrut să pună foc dar l-au prins la timp ceilalți chiriași, l-au internat iar. Hădă lume...

Scot iar hârtia din buzunar, de data asta scriu cu pixul (am mereu hârtie și pix la mine), numai cu litere mici: mă doare dantura, george bacovia, tu poți să-mi preiei suferința, să o transferi în pendulă, tablou, goblen, la tine acasă, la muzeu, din ce-mi amintesc... schimb ideea, tu, în capot matlasat, moartă de dorință în el, strigi: vând urgent două sfeșnice de argint vechi, cumpăr cruci... Pușchea pe limbă.

— Auuu...

„Partea Moșului are câteva magazii, nu putem sta în ele, pe când au fost cele mai mari ploi, am zidit o cameră din chirpici și un antreu, vai de ele. Nu mai avem bani și la ora actuală nu s-au uscat pereții. Să ne dea înapoi o parte din bani. Copii fără milă”...

Nu mă simt bine deloc, am iar rău de mașină. Parcă mi s-a umflat mintea în cap, înregistrez toate prostiile și rememorez diferite faze, secvențe...

N-a avut mult timp, îmi era lehamite, lasă-mă-n pace, dă-mi drumul, lasă-mă bestie, a vrut să țipe după ajutor, am mușcat-o de buze, nu mă mai putea opri, îmi pierdusem răbdarea. Noapte lungă, peste patru zile o ceream în căsătorie, că mă dădea pe mâna miliției. Îți spun, uite de aia.

Aud, aud. Îmi masez tâmplele. Că la spital se află internată o bătrână fără acte oficiale, care afirmă că s-ar numi Sfânta Parascheva, dar care nu știe altele în legătură cu ea. Unii se închină în fața ei... Copilul meu, copilul meu, nu mai plânge, se supără nenea, ești urât când plângi, taci cu mama...

Cobor amorțit din autobuz, sunt într-adevăr bolnav? Îmi e somn și mă simt singur și uitat de toți. Îngân un cântec, mă mir că-i țin minte versurile.

— Mai vino iar lisese blând
mai vino înc-o dată
te-aștept cu inima plângând
și poarta descuiată.

Sărut mâna. Intru în fosta mea gazdă. Rămăsesem prieteni, am venit să-mi împrumute niște bani. Cu ocazia asta i-am propus să intre în „Lanț”. Circula un fel de rugăciune intitulată „Lanț” și eu m-am gândit să-i schimb conținutul. Neinspirat, n-a ieșit nimic deosebit, o improvizație cu tentă lirică, la zi, am vrut să experimentez, să văd dacă e valabil să introduc orice text în „Lanț”. Eram sigur că nu conta decât sugestia că în a 13-a zi îți va merge bine dacă intri în „Lanț” și trimiți mai departe o copie după mesaj la cât mai mulți. Dragă Doamnă, am o rugămintă, continuăți lanțul început, lanțul trebuie să facă

înconjurul... Scot hârtia din buzunar, mă așez la o masă și mai completez câteva cuvinte: pe cruce e un schelet de șarpe uscat, mai încolo, fitilul de candelă, îmbibat în ulei de porumb, pâlpâie cu subînțeles, apoi stafia acestui timp.

Trimiteți copia acestui bilet la oricine doriți timp de 13 zile, în fiecare zi câte unul, în a 13-a zi vi se va umple inima de bucurie.

Epistolă în urmă, descojind semințe - Retro 22 -

Recunoaște că a sustras o geantă de voiaj din casa de vară a omului. Dar numai atâta, zău n-am să mai fac. A furat din bucătărie, celelalte camere erau încuiate și n-a putut să le deschidă. Pe ochii mei, n-am vrut să fur, mi-a venit, așa, îmi dau seama că am greșit, nu trebuia să beau un litru de vin (care se afla în frigider), eu mai băusem, pe urmă am căutat buda omului, ce să vă mai spun, era departe de bucătărie, m-a prins somnul acolo. Nu i-am furat nimic. Am fost surprins de păgubaș...

— Uite ce guiță, mă, la un bănuț...

Jur că voi spune adevărul (și numai adevărul) și că nu voi ascunde nimic din cele ce știu... Să ai tu bube pe cur că așa ai zis? Dă o dată, Unșpedegete. Șase-șase. Paștele mă-tii...

— Pace înainte, restul...

Am luat-o repede, gagică distinsă, zicea că-și așteaptă logodnicul, l-am așteptat și noi, eu și Gât, ăla n-a venit, dacă o fi existat, am invitat-o la o cafea, am băut gin, Pocăitul și Înghiterâme se duseseră deja să facă patul... Jumătate-jumătate. E greu jocul ăsta pentru tine. Taie-mă, bă, prost te-a făcut tat-tu... Gât voia să fie el primul, aia mă voia pe mine, numai pe mine, era beată, își înfipsea mâinile pe după mijlocul meu, tremura. Gât, enervat, s-a dus în cealaltă cameră, cristoșii ei de târfă, eu plătesc și... Așa și așa. Ce mamă a dracului te-a învățat pe tine barbut? Unu-unu... le-te-te, ce te piși (*nota autorului: scuzați*)... Ce te piși, bă, la roata avionului? Dimineață mă dureau umerii. Pe Înghiterâme l-am găsit gol-gol, dormea sub cearșaf și când l-am trezit m-a întrebat mahmur dacă i-a venit rândul. Aia, hă-hăt de când era îmbrăcată, voia afară, o adusesem până la ușă: dă-mi cheia, Înghiterâme... Joacă, mă. Trei-trei...

— Băgați-aș-o-n fund, să nu-ți cadă izmenele...

Dragul meu, gata, vezi, vreau să urlu. Mă, tu ești îndrăgostit. E blondă. A coborât după mine din tramvaiul 3, dacă ai ști ce dulce e. Ai sărutat-o? Ce crezi? N-am bani, zău, tu nu auzi că dau eu berea? Fii atent: Dumnezeu... E un banc? Dumnezeu cu Sfântul Petru opresc pe un supus preacuvios, pensionar colectivizat, zice Sfântul: ce-ți dorești, omule, cel mai mult și mai mult ți se va împlini. Apoi, Doamne, nu stătu pe gânduri ghijogul, vreau să fiu între picioarele văduvei lui Chioru. Zice Dumnezeu: Petre, fă-l vată hidrofiliă... Îl știi, i-auzi. Tâmpitule...

— Lemne, sparg lemne, sparg la lemne...

Trece mereu nenorocitul. E schiop, târâie un topor cu gura știrbă. E sărit de pe fix, dragul meu... Cum îi vinzi? leftin, mâncați-aș. Țiganul cu barbă. Își vinde cerceii. Îngrașă porcii cu drojdie de bere, e porcul mare, atârnă, are cercei de aur... Matala ce ești aici, băgător de samă? la pune banii pe masă. Și na, dă! Unu-unu... Schimbă zarurile, nu mai joc. Mă doare burta de nervi, iei și tu în serios toate fleacurile... M-ați curățat. Mișcă!

— Ai fost tu măcelar? Știi tu să ții cuțitul în mână?

Mergera înspre demolări, să facă o cinste, avea două plase

cu sticle de vermut, a trecut în fugă. L-a lovit o mașină, mașina asta a dispărut, ce culoare avea, asta te interesează pe tine, dar contează, căciula celui lovit a sărit în parbrizul altei mașini, a unui șofer tinerel, care s-a zăpăcit complet, aoleu ce-am făcut, lasă, maică, altă mașina l-a omorât, am văzut eu... Ce e destinul! Victima se strângea ca o găină din aia ce-o prindeam și-i dădeam cu măciuca în cap, cu încetinitorul, îi curgea sângele prin urechi și erau cioburi și spumă și miros de vermut... Și? La câte accidente sunt azi, ăsta e nimica toată, mor și câte patru o dată — abia atunci nu mai înțeleg eu, li se termină destinul la fix, la toți patru o dată? Așa... Nu mă ține de mână, că ne prinde la furat... A, Țestai — e șofer mare. Ce-a pățit, săracul... Țestai e din garaj cu noi, da... Bă, ce noroc, venea cu navetiștii, întuneric, dimineața, îi iese în față o căruță trasă de un cal, din pământ... Țăsta, ferește calul, ia în plin căruța încărcată cu coceni, cu obloane înalte, nu mai știe, intră fără frână într-un pom, iese printr-un geam lateral și se îngroapă în arătură... Ceilalți nu se prea accidentează, bine că n-a fost nimeni lângă șofer, căruța a mai înfrânat lovitura de copac. Își ținuseră copiii de acasă în brațe, cu Hristos înainte, murim împreună, nici nu apucaseră să-și facă o cruce... Au căutat ăștia din mașină prin coceni pe țăranul cu căruța care a provocat accidentul, ăla era departe, fugise... Țestai și-a scuipat dinții, era desfigurată, e și acum în spital, vai de capul și de zilele lui, nevastă-sa are cancer... Dar calul? Care cal? A, nu știu... Așa e până la fund, degeaba oftezi.

Se uită una lung la mine... Șase-șase.

— Să-ți fac și eu ceva la ureche. Babă a bisericii, le-le, bună ești de-ntors...

Stau hainele pe el ca pe cuier, nu-i poate spune cineva *domnule* de urât ce e. Nu ridică mâna la mine, că de frică îți scâp vreo palmă... U-uu... Doi-doi... Cel mai greu e să faci rost de acid sulfuric. Faci o gaură în zid, poate fi el și beton, torni acidul și aștepți. Să vezi cum te strecorei în casa omului, că nisip se face locul unde a supt vitriolul... Geamurile? Flori. Pui pe toată sticla marmeladă, vreun deget grosime, peste marmeladă pui un ziar și-l pocnești, nici tu n-auzi, geam, ioc, pui mâna pe încuietoare pe dinăuntru... Zece înainte... Mai dă o dată... Vin țăranii, iau curvele din oraș, se însoară cu ele, nu mai ai, mă, în cine să te descarci... A, lână și spirt. Pui lâna în orificiul lacătului, o îndeși bine, torni peste ea spirt și dai foc, sare lacătul... Rame, porțelanuri, păpuși repar, vând capră roșie. Vreți să vă citească o cuvântare a tovarășului? Închide, bă, ziarul ăla, mai dă-i în mă-sa pe toți.

— Scuipă-ți fruntea, ce deștept ești, gu-gu...

Bătrâna, de la trei, din blocul unde stai tu, s-a împărțășit acum o săptămână, azi îi face maslu, îi citește de iertare să moară o dată, trebuie strânși bani de la ăla, de la ăla, așa e obiceiul, că suferă săraca, iar popa, om e și el, vrea în mână... Nimic nu e pe gratis.

Să-mi mai spui, dragule, de blonda ta, e târătură, te iubește, sănătoasă să fie... Înspre mine, nu știu, nu sufăr nici măcar blondele tale, dar fii calm. Calm, băiete...

Și ce, dacă eu am căteia, să plătesc mai mult decât altul taxă, care are câine, ce... Fratele nostru, dă o dată zarul ăla, dă, mă, dați-ar morții coropișnițe la subsuori, dă, bă!

— Ce să vă dau, poalele-n cap, ce să vă dau? Am înghițit zarurile, gata...

Asta e, dragă. Dacă te interesează, acum lucrez la birou la Transporturi, la Uzina de Pompe.

Titi Damian

CÂNTECUL UMBRELOR*

[...] Mașina își făcea loc cu greu prin forfota Bucureștilor. Semafoare. Claxoane. Depășiri pe dreapta sau pe stânga, cum îi venea fiecăruia la îndemână. Se circula grăbit, fără menajamente.

– Uite, mămică, aici în Colentina am stat eu la Constandin al lui Mitiță Dascălul când am dat admitere la Facultate. Mi-aduc aminte că am ajuns târziu la ultimul examen, din cauza unui tramvai deraiat, am ratat admiterea. Ce rău mi-a părut! Nu știu ce-mi venea să fac de ciudă! Îl credeam vinovat numai pe Dumnezeu ...

– Să nu mai zici așa nici în gând căci, unde-ți închide o ușă, îți deschide o fereastră, cum ți s-a și întâmplat. Ce ocol a trebuit să faci cu învățătura asta a ta, mamă! Du-te la armată tuma'la Oradea, intră acolo la facultate, singur printre străini, transferă-te la Galați, că era prea departe, apoi la București. Dumnezeu știe cum de te-ai descurcat, că noi... de acolo, din vârful muntelui și de la Colectiv, arză-l-ar focu' că ne-a mâncat zilele! n-aveam cum să te ajutăm, decât să te încurajăm. Știi, când aveai examene, țineam mâna pe sapă mai strâns, așa îți țineam eu pumnii, acasă lăsam o candelă aprinsă, dacă o găseam tot aprinsă, însemna că ai luat examenul. Numai odată am găsit-o stinsă, nu-i pusesem ulei de-ajuns, că nu mai aveam ... Parcă atunci ai și picat un examen, dar n-ai vrut să ne mai spui, ca să nu ne superi, ne-a spus frate-tău mai târziu; chiar, el ce-o mai fi făcând acum, să nu-i mai spui de mine, că se amărăște mai rău, și-așa este el destul de amărât...

– N-am picat examenul că n-ai avut matale candela aprinsă, n-am avut timp suficient pentru învățat, era și o materie grea, franceza, dar l-am luat în toamnă, am învățat-o singur până la urmă, schimbă Florin vorba, căci știa sensibilitatea mamei pentru copilul cel mic, cum îi zicea ea, deși avea de la el și nepoți.

Din când în când, câte o mașină trecea așa de aproape de portieră, că femeia puneă mâna la cap, ferindu-se parcă să n-o atingă, dar nu se întâmpla nimic.

– Țștia-s în stare să te lovească, dacă ești pe jos te și calcă, apoi pleacă mai departe, maică, n-au nici un Dumnezeu, îs în stare să lase omul mort în drum!

– Nu-i chiar așa, îi spuse soția, se grăbesc toți spre serviciu, nimeni n-are interes să te lovească. Nu ești obișnuită dumneata. Uite că vine și doamna Dobrescu, e în stația aceea de tramvai, s-o luăm.

În mașină se urcă o femeie cam de patruzeci de ani, distinsă, ușor grăbită, cu un aer îngrijorat. O consultă cam din priviri pe bătrână, era doar farmacistă.

– Vă dirijez eu prin furnicarul acesta. Trebuie să

mergem spre Filantropia chiar prin centru, să nu intre doctorul în operație!

Mașina ieși cu bine din nodul de circulație, de la Obor, se aruncă grăbită pe Moșilor, pe Republicii, apoi, dintr-o dată, cu o frână scurtă, se opri la semaforul de la Universitate:

– Uite, mămică, aici e Universitatea, aici am tăcut noi Facultatea.

– Cu oameni mari ați mai stat voi de vorbă, băieții mamei, singuri pe aici, fără nici un ajutor! Dumnezeu știe câte examene ați dat, câte emoții ați avut! Când îmi spunea băiatul că are examene, eu îl încurajam mereu zicându-i să meargă fără grijă, cu inima deschisă, că mă rog pentru el. Nu puteam face mai mult, da' știam că are să reușească, doar era băiatul meu.

O singură dată, după ce ai terminat facultatea m-ai supărat, atunci când ziceai că trebuie să dai nu știu ce grad și-ai venit în sat, să mă duc eu la Voioaia să te ajute, că are ea pe cineva în Minister.

Așa era. Aflase că una dintre fetele Voioaiei, soția învățătorului din sat, mort în Război, ajunsese directoare la un mare liceu în București, parcă la „Sf. Sava”. Ce s-a gândit el, că n-ar fi rău să apeleze la ea, că a mai apelat și vărul-său Stelică Stanciu, la matematică și și-a luat toate gradele. Ce-a mai pățit Cizmaru, taică-său, cu ea! Toată ziua venea: „Ba adu-mi o căruță de lemne, ba sapă-mi locul ăla de la Muchea'Naltă, ba adună-mi prunele toamna, ba cosește-mi în Țarnă, ba dă-mi niște brânză, niște fasole și câte și mai câte.” Auzind asta, mamă-sa îi trimisese o scrisoare, așa cum știuse ea să scrie: „*Florine, nu te înjosi la unul și la altul. Eu aș fi de părere cu ecsamenul tău dute sănătos că Dumnezeu nu te lasă că mă rog eu pentru tine, nu îți mai cere părerea la toți ca să se laude cu tine că ei au făcut treabă eu sunt sigură că îl iei, că nici soția ta nu sa ploconit la nimeni că voi sunteți băieți deștepți și cu putere de muncă, toată încrederea o am pe tine că îl ei cu bine*” pe care o ține minte și azi „Ce ți-am zis eu?” îi spusese, toamna, când luase examenul. „Nu ești tu mai prejos ca alții! Țștia ar trebui să se uite la tine de jos în sus, mamă, niciunul din sat nu se potrivește cu tine. Semeni și cu tac-tu și cu mine. Unchiu-tău, nenea Ilie care a murit în război mai era așa deștept. Știam că ai să-ți găsești o nevastă care să se potrivească cu tine. Uite ce bine vă înțelegeți! Parcă și semănați amândoi”.

– Aici oprim, îi spuse doamna Dobrescu, coborând grăbită din mașină, apoi pătrunse pe poarta unei clădiri imense, cu mai multe etaje.

După câțva timp, se întoarse. Ceilalți citiră în privirea ei o nemulțumire.

* Din volumul *Umbra*, în curs de apariție

Calvary

– Din păcate, doctorul a intrat deja în operație și nu se știe când iese. Eu trebuie să merg la serviciu. Urcăți la etajul șase cu liftul, luați-o pe culoar înainte, apoi la stânga. Mai bine, lăsați că vă conduc eu până acolo, vă las la camera opt, unde am eu o colegă, tot farmacistă, vă va duce la asistenta doctorului Șapte Frați. Nu vă speriați, nu e o glumă, așa îl cheamă, este, după câte zice lumea, cel mai bun.

Îi lăasă pe o bancă, apoi se îndreptă spre lift și din ușa acestuia mai apucă să le spună:

– Dați-mi telefon să știu și eu ce-ați rezolvat, dacă o internează, unde și de ce suferă, după amiază sau mâine o să merg eu la dumneaei să-i duc ce-i mai trebuie, să vorbim cu doctorii...

Dispăru în spatele ușilor liftului și, de-abia după câteva zeci de minute, realizară că n-au notat numărul de telefon de la ea, de la serviciu. Îl aveau numai pe cel de acasă. Apucase să le spună că doar seara ajunge acasă și că o avea și ea pe maică-sa internată la Parhon. Lucrase tot la CAP, dar undeva pe la Chiojdu, câțiva ani la brigada Pomicolă, se gândea că totul i se trage tot de la stropitul pomilor, se îneca mereu, o ținea ceva în piept, doctorii bănuiau că-i ceva și cu o glandă, avea și un ulcer, uneori îi venea să vomite și nu se mai oprea...

Așteptau de câteva ore bune. Venise, într-adevăr, farmacista, îi întrebă cum îi cheamă. – Da, da, așteptați, d-l doctor e în operație, după aceea o să fie foarte obosit.

– Ce tot are asistenta aceasta? Ne dă roată, dar nu zice nimic, nici că vine doctorul, nici că nu vine? se tot întreba Florin, plimbându-se nerăbdător de colo până colo.

La un moment dat, văzură agitație de vreo câteva ori,

undeva în fundul unui culoar, în dreapta.

– Lasă, că știu despre ce-i vorba. Eu sunt pătită, am mai bătut spitalele Bucureștilor cu mama, când a mușcat-o o pisică, am crezut că-i turbată. Până nu dai ceva, nu stă nimeni de vorbă cu tine! interveni soția privind insistent înspre capătul culoarului de unde se așteptau să apară medicul, nici măcar nu știau măcar cum arată.

O văzură că se îndreptă spre asistentă, îi strecură, discret, în buzunarul de la halatul alb imaculat, scrobitor, un plic. Dintr-o dată, aceasta luă un aer amabil:

– Așteptați, vă rog, domnul doctor se odihnește câteva clipe, a ieșit din operație. O să vă chem eu. Cum o cheamă pe bătrână? Uitasem, mi-a spus farmacista. a să fie bine, mamaie, ai să vezi! Pe mulți a mai salvat domnul doctor, e pâinea lui Dumnezeu!

Într-adevăr, n-a durat prea mult și bătrâna se și auzi strigată din dreptul unei uși:

– Stela Mândruță, să intre! Lasă-ți, mamaie, sacoșa afară, așa... și haina. Vai, vai, vai, ce umflată ești? De ce n-ai venit mai devreme, de la primele simptome? Dumneavoastră rămâneți afară, se adresă celorlalți.

Ultimele cuvinte de-abia le auziră, din cauza ușii trântite de curent.

– Intrați, domnule... profesor, îl chemă după un timp asistenta crăpând discret ușa, d-l doctor dorește să stea de vorbă numai cu dumneavoastră.

Soția avu timp să-i mai strecoare, precipitată, încă un plic cu bani, în buzunar. Mai mult i-l îndesă în grabă în palma transpirată de emoție, mai ales că fusese luat pe nepregătite. Nu se așteptase să-l cheme așa de repede, tocmai pe el. În cazul ăsta, soția se dovedise mai ageră, avea experiența doctorilor. Apucase odată să-i spună, dar el nu-i băgase în seamă observațiile: „Ăștia nu se uită la tine nici ca la o măsea stricată, dacă nu le bagi plicul în buzunar. Și-apoi trebuie să fie destul de gros. Uită-te bine la ei că, după ce li-l strecori în buzunarul ăla larg și-i pipăie cu două degete, abia atunci catadicsesc să stea de vorbă cu tine ...”

– Am înțeles că dumneavoastră sunteți profesor, așa-i? Cum stați cu... și-și frecă cu subînțelese două degete. Hai? Noroc că mai ciuguliți o meditație, mai un pachet de cafea, o sticlă de ceva scump pentru un cinci dat să treacă loaza...

„Ce-i cu asta? În loc să-mi spună despre mama, ce diagnostic are, ce șanse sunt, dacă o internează... n-o internează, s-apucă să-mi facă teoria ghișefului din învățământ? ăștia pun totul la tarabă? Spre ce ne îndreptăm? Spre fundul prăpastiei? Oare *era ticăloșilor* se transformă, pe nesimțite în *era ticăloșilor*?” privindu-l năucit și gândindu-se la un erou de-al lui Marin Preda, filozoful Victor Petrini.

Și, parcă ar fi vrut să-l culpabilizeze și să-i întărească presupunerile, îl întrebă:

– la spune, mai iese un salariu pe lângă...

– Uite ce e, domnule doctor, vă rog frumos să lăsăm „politica” aceasta la o parte, pe altă dată, i se adresă insului trecut de șazeci de ani, cu părul lins, grizonat, cu o față netedă, cu un zâmbet aristocratic, bătând ușor nerăbdător darabana cu degetele de la mâna stângă pe plicul pe care tocmai i-l pusese pe colțul biroului.

Dintr-o dată, insul se ridică destul de agil de pe scaun, se apropie de parcă ar fi vrut să-i spună un secret pe care să-l știe numai ei doi. Chiar privi spre ușă, ca și cum ar fi vrut să fie sigur că nu-i aude nimeni:

– Problema cu bătrâna este gravă. Să-ți spun drept, fără ocolșuri, nu mai are nici măcar o minimă șansă. Lichidul i-a inundat tot interiorul, toate organele plutesc așa cum plutește fătul în lichidul amniotic, sper că mă înțelegi. Închipuie-ți, domnule, inima ei încă mai bate, înotând în acest lichid care vine de la ficat. Dar nu ficatului de vină, ci altceva, de undeva, de jos, de la ovare, de la colul uterin. Acolo-i începută buba. Mi-a spus bătrâna că s-a simțit rău în urma stropirilor cu substanțe toxice pe când era CAP-ul. E adevărat. Asta a grăbit boala. Dar boala are o cauză mai veche. Poate vreo întrerupere de sarcină, mai în tinerețe, ia întreb-o...

Dintr-o dată, gândurile-i zburară cu vreo douăzeci de ani înapoi, prin anii '70, după Decret. O văzuse pe maică-sa că dispăre de acasă, într-o dimineață, împreună cu soră-sa Marița. „Vezi că ne ducem până la Bozioru, avem treabă la o femeie acolo, să vorbim de niște cuverturi, are ea un model frumos, poate ni-l dă și nouă. Vedeți și voi ce mâncați, găsiți voi ceva prin dulap!” Venise târziu de la școală, avusese o ședință și o găsise în vârful patului, cu picioarele sub ea, parcă ar fi vrut să ascundă, dar și să spună ceva. La un moment dat, pe cuvertura de sub ea se strecură un firisor de sânge, fapt ce-l îngălbeni. Maică-sa se uita la el, parcă ar fi vrut să ceară ajutor, dar îi era rușine, nu îndrăznea. Stătea înlemnit în mijlocul camerei. Taică-său era paznic de noapte la CAP, frate-său la școală, la Buzău. O privea, nedumerit și nehotărât, nu se mai confruntase cu o asemenea situație care-i paralizase orice reacție.

– Du-mă repede la spital la Pătărlagele, că mor! Am făcut un chiuretaj la una la Bozioru.

S-a întâmplat să rămân însărcinată, eram în trei luni, era o fetiță, mai bine o lăsam, tot îmi doream eu una, între trei bărbați în casă e greu, taică-tău nu știe ce-am făcut, că nu mă lăsa. Știi doar că afurisitul de Decret nu ne iartă. Dacă mai făceam și fetița asta, aveam trei și scăpam. Acum îmi pare rău. Ce mă făceam eu cu tine aproape de însurat, cu altul gata de liceu și cu un copil de mână în curte? Nu râdea lumea?

Telefon n-aveau acolo în vârful muntelui, salvarea nici vorbă să ajungă pe noroiul amestecat cu zăpadă, mai mult o mocirlă. Sculase pe Ion al Riții s-o ducă în căruța cu boi până în Între-Sibicii. O pusese pe niște ogrinji, o zdruncinase prin toate hârtoapele, o ploaie mocănească, rece pătrundea prin toate încheieturile, dar ce era să-i facă? N-aveau decât să se închine, să spere și să reziste cei câțiva kilometri. „Nu mi-o lua, Doamne, nu ne lăsa singuri tocmai acum, trebuie să mă însor, frate-miu n-a terminat școala, cine mai spală, cine mai are grijă de noi?” se ruga tremurând și suflând în mâini, mergând pe lângă cărută, împingând când boii se opinteau în câte un hop. Pe ultima parte a drumului, aproape că leșinase, o zdruncinase căruța din toate încheieturile. A luat-o în brațe și așa a dus-o vreo jumătate de km. Îi udase mâneca de la dreapta de sânge, parcă ar fi fost un burete. A avut un mare noroc atunci! Nu știe nici azi cum se întâmplase, că o femeie din Aluniș trebuia să nască și președintele

trimisese în miezul nopții mașina C.A.P.-ului, alt mijloc de transport nu era. Îi spusese cineva că trebuie să vină, să aștepte. S-a așezat cu maică-sa în brate pe un bolovan, mai mult în drum, de teamă să nu treacă pe lângă ei în întunericul nopții. A ajuns la timp la spital, se-ntâmplase ca doctor de gardă să fie un ginecolog. Îl trimisese în toiul nopții la singura farmacie după un medicament coagulant. Avusese noroc, mai erau două fiole. „Dacă mai întârzi ai, poimăine-i făceai coliva și pomana de țărăni! Are uterul cam slab, să nu cumva să mai încerce vreodată! Norocul vostru că ați adus-o noaptea, dacă aflau *ăștia*, nu ne mai scotea nimeni din mâna lor, am scris în foaie că a fost avort spontan...” îi spuse doctorul ieșind din operație.

Într-un timp, pe la ora prânz, venise și taică-său, pe jos, pe scurtătură, pe Goșa, cam cincisprezece km, cu un curcan într-un sac.

– I l-am dat doctorului, ce era să fac, așa se obișnuiește, omul a zis că nu mi-l ia, să-l dau ei să-l mănânce, că-i slăbită rău. „Cum să mă duc atâta cale înapoi cu ditamai curcanul, dom' doctor?” l-am convins eu. Bine că o salvează, pacostea muierilor, că nici nu spune! Eu nu știu nimic! Ce-avea dacă mai era unul mic în curtea noastră? Poate era fată, cine mai știe ... Eu mă duc acasă, trebuie să astruc animalele, că zbiară de foame. Că și vremea asta de februarie, căinoasă... Ai plecat cam subțirel îmbrăcat, numai cu haina și cu plovărul pe tine. Mai rămâi tu cu mă-ta pe aici, până pe seară. Dacă se pune vreo vreme rea, nu mai urca la Muscel, rămâi la soră-sa, la Între-Sibicii. Dormi acolo, rămâi să-ți faci lecțiile cu copiii la școală, apoi vii acasă. Vin eu mâine mai dimineață, după ce ies de la colectiv, să văd ce mai e cu ea, poate dă Dumnezeu și scapă!

Așa făcuse, numai că se pusese o vreme, de nici un câine nu-l scoteai din coteț. Ajunsese târziu din noapte, rebegit, la mătușă-sa. N-avea foc în camera unde-l culcase. Îi dădu o plapumă mare, grea, un piramidon, o sticlă cu apă caldă s-o pună la picioare. Peste noapte, l-a apucat un dărdăit cumplit. Se zguduia patul cu el, nu putea să-și mai țină dinții din clănțăneală. Dimineața s-a dus la școală cum a putut, dar n-a mai rezistat decât vreo două ore.

Un copil, unul Petrică, de-l simpatiza, mai vorbăreț din fire, s-a dus lângă el la catedră, l-a mângâiat pe mână și i-a spus complice la ureche, ca nu cumva să mai afle și alții: „Duceți-vă acasă, fac eu liniște în clasă, n-o să afle nimeni că ați plecat, vă asigur eu, sunteți galben la față, nu vă puteți ascunde dărdăiala.” A lăsat elevii și în grija învățătoarei de la clasa vecină și a plecat împleticindu-se ca un om beat, mai mult ținându-se de garduri. A făcut cei cinci km în vreo două ore. Simțea că se sfârșește, că nu mai ajunge odată. Era ca un alpinist care își încordează ultimele puteri să ajungă în vârf. „Dar dacă ajung în vârf, cum mai cobor?” Se uita la hăul prăpastiei în jos și nu-i mai vedea fundul, simțea cum i se desprind încetul cu încetul degetele de marginea stâncii de care stătea agățat. Îi venea să-și dea drumul, o căldură îl copleșise și simți o învârteală în cap, apoi tot corpul începu să se rotească, să plutească, apoi simți ceva ca o bufnitură. Era o căruță care tocmai oprise. „Ce-o fi cu domnu' Florin aici, pe bolovanul ăsta? N-are ce căuta la

ora asta, ar trebui să fie la școală” comenta singur Mitică al lui Ion Gavrilă, care se întorcea de la Sediul, unde dusesse laptele de la grajd, cu căruța. „Haideți cu mine, domnu’ învățător, ocolesc pe ulița Mândruților și vă las acasă, sunteți alb ca varul!”

Ajuns acasă, a găsit frig în toată casa. A mai apucat să se trântescă în pat, să se cuibărească sub plapumă. Nu știa dacă a adormit sau dacă a visat, și-aducea aminte că-l păzea taică-său. Aprinsese lampa, focul duduia în sobă, lângă icoană era o candelă aprinsă. S-a trezit brusc, a sărit în mijlocul camerei ca mușcat de un șarpe sub plapumă. „Dă-te la o parte, îi spuse, fac pe mine, mai apucă să-i zică și ieși pe ușă mai s-o rupă. N-a mai ajuns în Fundul Grădinii. Toată noaptea a făcut naveta afară, din sfert în sfert de oră. Trecuse pe acolo Ileana lui Stere Mândruță, târziu din noapte, văzând că e lumină: „Pune-i, loane, niște sticle pe burtă și ceai de izmă să-l strângă la stomac, a răcit” îl sfătui femeia. „Fă-i și niște orez fiert. N-ai? Ți aduc eu acu!”

– Mă, ce mă fac eu cu voi, mă? striga taică-său, smulgându-și părul din cap, în mijlocul camerei. Mă-ta în spital, tu aici! Pe cine îngrop mai întâi?

Toată scena i se desfășură în câteva clipe în minte, în timp ce-l urmărea pe doctor scriind ceva într-o condică mare. „Am scăpat noi atunci, scăpăm și acum!” își spuse urmărind cu atenție degetele lungi, parcă de pianist, ale medicului: „Ce chestie, își zise, cu degetele astea taie bolnavul, îl deschide la burtă; umblă prin ficat, drege rinichii, mai destupă vreo venă. Chirurgii ăștia te fac ca și nou. Merită banii. Asta-i marea lor satisfacție. Până la urmă, îi mai și crezi, dar unii îți cer de la obraz.”

– Uite ce este, ești bărbat, și-e mamă: „Grâu la foc și brânci la popă”. N-are rost s-o deschid. Poate muri pe masa de operație. Noi suntem aici supraaglomerati și nici la alt spital în București nu găsiți loc să dai cu banul. Vin ăștia de la țară cu duiumul, mai ales femei. Ce le-or fi făcând la CAP-urile alea, nu știu! Mergi dumneata cu ea și la Buzău, ori la Ploiești. Internează-o. Acolo o să-i tragă lichidul, o ușurează pentru un timp, nu pot să apreciez cât mai rezistă, apoi iar se face la loc, iar o ușurează, până când organismul se epuizează. Lichidul ăsta suge toată proteina din organism. Până într-o zi...

N-a știut dacă și-a mai luat rămas bun de la medic. A ieșit împleticindu-se, sprijinindu-se de pereți, oprindu-se în dreptul unui spătar de canapea. O zvâcnitură se produse în stomacul lui și, fără s-o mai oprească, țâșni o zeamă, de-i umplu gura. Căuta cu disperare batista și, până la urmă, o umplu de ceva verde, care se strecura acum printre degete. Dintr-o dată, fața i se congestionă, ochii i se măriră, se injectară, simțea că se înecă, se sufocă. O femeie de serviciu veni cu un pământ și cu o mătură să strângă zeama, bombănind și blestemând:

– Fir-ați ai dracului de țărânoi, vă umflați până vi se umple mațul de toate bunătățile, beți până nu mai puteți și veniți la doctor, să-mi faceți mie mizerie aici! Lua-v-ar boala să vă ia de colectivști!

– Mergi la toaletă de te spală, clătește-ți gura, calmează-te și haidem undeva, n-o putem lăsa așa! Dacă o ducem la noi în oraș, spitalul e prea mic, n-are doctori, nici n-are cine să facă o simplă operație, interveni soția.

Nu știți ce-am pătit eu cu doctorul Stănescu? Aveam niște colici intestinale, mă durea în dreapta, m-am dus la consultație, credeam că am o apendicită. „Gata, luni te tai, fă-ți analizele, ia-ți și cinci sute la tine!” a dat el verdictul. Noroc cu o asistentă: „Doamnă profesoară, ia încercați cu un ceai de busuioc, că-i antiseptic. Domnu’ doctor e cam bătrân, pe cine se vaită de burtă, îl taie de apendicită. N-avem altul, că ceilalți au plecat la București, acolo, de bine, de rău, mai ciugulesc ceva, la noi mor de foame, să stea la coadă pentru un Petreuş sau vreun Adidas?” Am încercat cu busuiocul, am mai făcut câteva săptămâni și niște pâine prăjită, mi-a sugerat asta o colegă, și nici în ziua de azi n-am mai avut nimic.

– Dacă mergem la Buzău, zise Florin ieșind mai înviorat, ștergându-se pe mâini cu o batistă, acolo ne vine la toți greu să te vizităm: și lui taticu de la munte îi vine greu să coboare, eu am cam cincizeci de km, lui frate-miu de la Văleni îi vine peste mână. Ori, la Ploiești, e distanța aproximativ egală, am auzit că-s doctori mai cu inimă, mai de ispravă, mai cumsecade mi-a spus o colegă de cancelarie, care a avut-o internată pe maică-sa la spitalul Petrolul, sau la județean, nu mai știu sigur. Nouă o să ne vină peste mână, avem ore numai dimineața, directorul e cam grețos, dar venim cu trenul, cu mașina, cu ocazie, nu contează. O să fie mai greu cu benzina, cu repartițiile astea de zece litri pe lună... mă mai împrumut, văd eu ce fac.

– Să-i dăm drumul, e târziu, e vineri, o să mai prindem internările? Se arătă îngrijorată Sonia.

– Trebuie să fie medicul de gardă! La drum! zornăi Florin cheile mașinii, scoțându-le din borsetă.

Christ Blessing

MUSAFIRUL

JAN ZIGU trebuia să-i spună lui Valentin Balotă un lucru foarte important. De când se cunoscuseră, aprecia la acest tip lipsit de ambiție și răsfățat, un fel de frate mai mare, înalt și suplu, cu ochii de păpușă care spune „mama”, faptul că își păstrase virtutea și demnitatea fără eforturi suplimentare, ceea ce nu era cazul său, care doar în clipele de mare inteligență arăta aceste calități. Dacă l-ar fi întâlnit în urmă cu 10-15 ani, alta ar fi fost situația.

Rupe un ciorchine de căpșunică, un strugure negru și parfumat. Boabele, ca plușul. Sparge mai mult în dinți două, trei, patru, apoi începe să se zbată în el însuși ca o pasăre care s-a înecat cu un grăunte prea mare. Strugurii n-aveau nicio vină. Care-i problema cu mine? Trăiesc după voia lor, muncesc la ordinul lor, duminica și toate sărbătorile, supraveghind elevii și adunând alături de ei prune, porumb, fructe de pădure, sticle și borcane, fier vechi, mișină, înjurând, mârâind. Casa memorială, clădirea școlii și curtea semănând cu un padoc, sălile de clasă sinistre, drumul plin de pietre, vântul care bate numai din față, viscolul nemilos mi-au făgăduit iubire veșnică și vor să mă țină prins în satul Bădila. Își clatină capul spre stânga și spre dreapta. În acest timp scoate de câteva ori sunetul *psî!*

—Trebuie să fac ceva. Am așteptat atâta vreme..., spune, scâpând dintr-o singură înghițitură de dumaticatul din gătlej.

Faptul că putea petrece o duminică pe placul său era o adevărată răzbunare. Mai întâi dorea să reia începutul părții a doua a lucrării, acolo unde toți așteptau ca el și ea să cedeze puterea în mâinile fiilor. Încercase și altădată, dar ideile nu se legau. E prea mult? Mă apasă ceva? Să recapituliez: în timpul congresului bătrânului activist a vrut să spună că, dar nu a fost lăsat să spună, el a zis lăsați-l să spună, toți au început să huiduie, apoi să aclame în picioare. Unul și cu unul și cu altul l-au implorat să nu-i părăsească și să fie faraonul lor până la moarte. Începu să scrie. Masa de la fereastră rivaliza cu cea din bucătărie: farfurioare, cești, borcanul cu zahăr. Norii, agățați de casă și de stâlpi. Prin copaci mai sunt frunze, pe lângă garduri iarba păstrează reflexe verzui. Un curent de aer, o răbufnire de vânt, trănțește poarta de la drum. Toamna se schimba în iarnă doar în calendar. Nu mai simte nicio tragere de inimă să lucreze. S-a săturat de decepții. Închide bloc-notesul. Îl ascunde în cutia cu orez. Aici nu-l găsește nici dracul! În 15 minute ajunge la Valentin și stă pe scaunul cu spetează.

—Am belit-o!

—Suntem partea pasivă a Europei.

—Mămăligă și terci.

—Bâzâim ca niște aparate electrice demodate.

Dialogul a continuat până când s-au format scânteii la contacte, iar mirosul de sulf s-a împrăștiat peste tot.

—Un scurtcircuit adevărat nu este posibil, a conchis Valentin, gândindu-se că ar fi cazul să schimbe vorba.

—Semne de îngrijorare sunt. Activiștii sunt trimiși pe teren în fiecare zi. Instruirile se țin lanț.

—Le citești frica pe chip.

—Nici lor nu le face plăcere să fie bătuți la cap.

—Sărăcii! Cei mici speră să ia locul celor mari.

—E prea de tot. Unii secretari de partid coordonează adevărate servicii sexuale. Dacă-i cade vreuna cu tronc șefului, se fac luntre și punte ca să i-o ducă în pat.

—Se vorbește de cabane de vânatoare, de case de protocol.

Despre toate astea se vorbea în tren, la cozi, la benzină. Oamenii foloseau cuvinte singure sau legate, cuvinte blânde sau aspre, exprimând nădejdea, îndoiala, rugămintea, porunca, lingușirea, însoțeau cuvintele de zâmbet, de gesturi, de stropi de salivă, de mirosul tutunului. Cuvintele ieșeau din guri fără dantură, ca și printre buze frumoase, în orice moment al zilei, dar mai cu seamă în tura de noapte, cu măsură, cu patimă, umil, amenințător. Toate îl duceau pe român doar în apropierea țintei visate, pentru că cineva le schimbase puțin direcția, și cuvintele, ca și oamenii, erau cocoșate, suferind de boli ale coloanei vertebrale. Da, vorbele schimbaseră de atâtea ori traseul stabilit de gândire, și cei doi bărbați recunoșteau asta. Cine însă devia direcția vrăbiuței zgribulite care în ultima clipă a renunțat la pomul din stânga și îl alege pe cel din dreapta? Dar acel motănel buburos de ce nu pleca din mijlocul șoselei, putând fi lovit de o mașină?

—Ei bine, ce-ai vrea? Un înger în comitetul central? Te-ai gândit ce-ar păți?

—L-ar omorî cu ranga.

—Nu cu ranga, cu plutoniu 200.

—Sau l-ar interna într-o secție de psihiatrie cu gratii la ferestre.

Ce vorbeau erau tâmpenii, încercând să se agațe de o iluzie în timp ce fugeau de ea. A te elibera, a trăi, a călători, erau adevăratele idei în numele cărora spuneau toate astea. Se priveau pe ei înșiși situându-se într-o lume mai bună. Desigur, nu puteau vorbi liber la serviciu, acasă, cu vecinul, cu șefii, dar rămânea un fapt care nu putea fi negat. Eu sunt Jan Zigu, tu ești Valentin Balotă. Nimeni nu e celălalt. Colegii de muncă? Vioi, râzând des și zgomotos, exprimându-se în construcții scurte și prețioase, atacând pe alții în discursuri lungi, se socoteau agreabili și inteligenți, dar mai mult de atât, nu puteai conta pe ei.

Jan Zigu continua să stea pe scaunul cu spetează, cu bucle lui de țaran din Goidești, școlit, cu buzele groase și ochii șterși, cu părul sur ca o coamă de cal. Îl simpatiza pe Valentin pentru mintea lui ascuțită, o comoară scoasă la vedere atât de rar, pentru că matematicianul vorbea puțin, încât, ascultându-l, nu se mai întreba dacă ce aude este adevărat. Aduse iarăși vorba despre incidentul din congres. Bătrânul ilegalist chiar avusese

* Textul face parte din volumul al II-lea al romanului *Vâsla de soare*, în curs de apariție.

o astfel de intervenție? Stăpânii voiau să lase impresia că ascultă și alte puncte de vedere. Lui, ce puteau să-i facă? Să-l țină sub urmărire, să-i asculte telefonul, să-i oprească din când în când apa caldă. Nu-i puteau nici vindeca, nici agrava prostata, ulcerul, durerea de oase. Nu îndrăzneau să-l aresteze. Era un fondator. Toți își începuseră ascensiunea sub ochii lui. Pe prispă, Jan Zigu își însoțea explicațiile cu lovituri de pumn aplicate nucilor fragede. La mirosul vitaminei A, nările se dilatau, globii oculari se umezira, deși revoltat reușea să-și păstreze aerul bonom. Degetele grăsulii, unghiile tăiate rotund.

Discuția îl făcea pe Jan Zigu să se simtă mai bine. Valentin zâmbea vag și îl aproba, dând din cap fără oprire. Mireasma strugurilor grei. Se hotărî să abandoneze aerul acela de ascultător total, care îi schimba ridurile de pe frunte în zbârcituri severe. Umple-ți gura cu boabe aromate, Jan Zigu, spune Valentin în gând, și nu visa cai verzi pe pereți. Ești un adept al dezghețului politic, al socialismului cu față umană, ce mai, dar nu vom schimba nimic fără americani.

Toamna încerca să plece o dată cu țipătul găștelor sălbatice, dar, până când vântul nu-și va schimba direcția, știa că nu avea să se întâmple. Deasupra acoperișurilor prăfuite, cerul posac.

—Trecem și peste asta. O scoatem noi la capăt.

—Te salut, popor român, dar nu te iubesc, pentru că ai fost un fraier. Când a spus în congres că vrea să plece, trebuia să plece, dă-l în brânză. În 2000 de ani am fost duși de nas de atâtea ori.

—Fiecare generație cu naivitatea ei.

Valentin era de părere că orice om are un teanc de legende, așa că nu se putea plânge că ascultă din nou întâmplarea petrecută în Sala Palatului, cu toate că poveștile oamenilor nemulțumiți sunt lungi și plictisitoare. În sfârșit, Jan Zigu se ridică în picioare. La supărare, unii nu pot sta așezați, simțindu-se prinși într-o cursă. Nu-i de mirare că încep să le

tremure mâinile.

—Când a spus că s-ar putea retrage dacă asta vor, a încercat cineva să-l oprească ?

—Toți. „Nu se poate să ne lăsați”. Probabil că se uitau la el, cancerul îi săpase albii adânci în jurul ochilor, și pe față, peți și negi. Pac! într-o zi punem capacul pe sicriu și îl ducem la mausoleu, dar de ea nu ne scapă nici dracul. Trăiește o sută de ani. El singur o mai potolește pe Lenuța Briceag.

Acum se așază și dă din cap în așa fel încât gâtul pare înghițit de coșul pieptului masiv și de omoplații de muntean.

—Tot ce vrea el, e ca lumea să-l iubească, să-l aclame și să-l iubească.

Ochii lui deveniseră mai întunecați, buzele i se strângeau. Pe fața lui Valentin apărură o anumită simpatie, dar nu față de cel care se agita lângă el, ci față de bătrânul analfabet, despre care, iată, afla că avea adenom de prostată, iar fiul cel mic, haiducul din Sibiu, început de ciroză. Jan, musafirul, zise :

—*Hombre*, niște manifeste, ceva, putem și noi să facem.

—Doar noi doi ?

—Nu poți avea încredere în nimeni. Le împrăștiem în fața magazinelor, prin tren .

Dinspre Sărățel se ridica o ceață subțire și turma de oi care urca pe lângă puțul sec părea un cortegiu de strigoi. Se auzeau mugete. Nici de ciobani nu suntem buni. Stăpânul turmei nu ne-ar lua în seamă, și noi ne batem capul ca berbecii ouăle să facem manifeste. Suntem ca oile, umblăm căpiați, dacă o ia unul într-o parte, toți se duc după el. În prăpastie sau înaintea trenului. Ce să-i răspundă ? Ideea fusese a lui Jan, nu a lui. A acestui urs carpatin născut la poalele Penteleului. Bine, bine, Valentin Balotă, dacă vrei să fii prețuit numai pentru succesul la femei, stai deoparte, spune una și alta, iar, dacă ai măcar o poliță de plătit, lasă-te pe mână acestui om. Adevărata formă a protestului e acțiunea.

Daniel Dincă

DEASUPRA IERBII

(fragment de roman)

Încă nu se iviseră zorii dar Costel Albuete se trezise după un vis care-i strânsese inima și, de aproape un ceas, se chinuia să dibuiască prin ochiul sticlos al geamului mic niscaiva umbre ori fugare sclipiri de lumină rătăcite aiurea în șoapta surdă a nopții smolite. Se răsucise prin pat de câteva ori și scârțâitul bătrân de lemn descleiat îi însoțise mișcarea ca și când încerca să-i strige că anii mulți deja îl dor în trup și-n picioare iar vremea ca altul nou să-i ia locul deja a sosit, ori să-i spună că doar cu o mărunță îngrijire mai poate duce vreo zece toamne sau primăveri. Adus în casă la nunta bunicii paterni cu trei sau patru ani înainte de începutul noului secol, care, după suta lui de ani, urma să tragă cortina pe scena lumii întregi, fiindcă odată cu sfârșitul său *pământul avea să se scufunde*, patul, îndurase destule. Pe salteaua lui umplută cu paie la fiecare an își odihniseră trupurile muncite bunicii lui și tot pe aceeași

saltea se lăsaseră în odihna cea mare. Pe ea se născuse și el, și surorile lui, ca și Pantelie Albuete, tatăl lor plecat de vreo zece ani *la cele vejnice*.

După multă vreme, în care uitarea se așezase cu pace de toamnă târzie peste sufletul său, Costel îl visase din nou și, visul tenebros venit din cutele minții ori faldurile umbrite ale unei alte fețe a lumii, neștiută dar intuită și poate sperată, îi scrijelise inima și odată cu ea cutremurase noaptea întregă.

Se făcea că în curtea unei mănăstiri părăsite cândva, parcă mănăstirea din Baia, lângă care, cu ani în urmă, în copilăria lui Costel și dincolo de ea, Pantelie și tatăl său, moș Niculae, după cum îl știa toată lumea, țineau *brutăria cea mare*, unde cuptorul încins fără oprire cocea pâinea pentru un sfert de oraș, pe iarba verde, necălcată de pași omenești, la o masă întinsă petreceau într-o tăcere forțată niște străini. Mâncau fără să-și

vorbească, de parcă glasul, chiar și în ton firesc ori șoptit, ar fi însemnat o impietate sau un afront adus cuiva, însă pe sub sprâncene se priveau cu ochi jucăuși lăsând impresia că toți așteaptă același semn care să dea permisiunea începerii adevăratului ospăț. Lângă zidul mănăstirii spart în câteva locuri de niște obuze căzute în războiul doar de șase ani încheiat, și pe alocuri ros de vreme ori nepăsare, un taraf de țigani cânta un marș de înmormântare. Un soare domol încălzea într-o blândă pâlpâire amiaza și nici o boare nu unduia capul ierbii ori trandafirii cu flori parcă decupate din veșmântul unui cardinal, dar cu toată nemișcarea clipei, Costel observase că ușile bisericii împinse înainte și înapoi ca de un vânt nevăzut se izbesc între ele în intuite glasuri de lemn și se tot vaită lugubru în rugina unor balamale neunse. Împins de un gând care nu era al lui privise mai sus, peste pridvorul de piatră, unde cu ani în urmă, după ce se adunaseră bani din donație publică se ridicase clopotnița înaltă. După puteri sau după cât îi lăsase inima, cetățenii, ca și când se înțeleseseră între ei, dăduseră cel mult un leu pentru fiecare membru din familia lor și chiar dacă le păruse unora destul de puțin, fiindcă bănuții dăruiți nu-ți ajungeau nici la cea mai proastă cârciumă să te îmbeți ca lumea, se consolaseră între ei vaitându-și în același timp soarta proastă: „Lasă că ajunge dacă dă toți, că nici pă noi nu ne scoate averea dîn casă, ziceau unii, și ca să-și motiveze cumva

zgârcenia, se justificau după mintea lor deși nu le ceruse cineva socoteală. Dă ce să dăm mai mult, să-i mănânce popii, că la astea e bunii?” „Cu bănuțu’ ăla al nostru muncit, ne-am făcut datoria față de Dumnezeu, ziceau alții. Să dea ăia mai înstăriți că la ei nu să vede, și la urma urmii, nu contează cât dai, da’ depinde din cât ai... Adică în fața lui Dumnezeu e mai important bănuțu’ meu... sau al tău, mă... decât al bogatului. Că al nostru e câștigat cu trudă mai mare.”

În vreo doi ani, clopotnița la care se uitase Costel în vis și cu surprindere văzuse prin ea cerul de un albastru murdar, fiindcă acoperișul parcă îi zburase peste pajiștea verde umflat de o rafală de vânt, se ridicase cu vârful căciulii de tablă peste toate clădirile din oraș. O zidiseră niște meșteri aduși de prin Argeș, iar la finanțarea lucrării, cât și a clopotului nou turnat din aramă curată la Resița, contribuiseră în cea mai mare parte câțiva cetățeni înstăriți ai orașului, iar Pantelie Albulete donase și el profitul încasat pe pâinea vândută la brutaria lor într-o săptămână întreagă.

„Ce facee? îl întrebese moș Nicolae la întoarcerea lui din oraș unde, într-o adunare ținută întâmplător în fața primăriei, Pantelie făcuse promisiunea. Să dau profitu’ meu?? Profitu’ meu, ca să-și facă popa Bărdăhan gușa grasă și preteasa Letiția curu’ mare? Nu dau nimic.” „Măi tată, dar toată lumea a dat, încercase Pantelie să-l îmbuneze, însă moșul nici nu voia să audă. Era și primaru’ acolo...” „Tu-l în cur pă mă-sa dă șarlatan, strigase moș Nicolae. Și ce dacă era acolo?” „Păi, știi că nu ne are la suflet de când l-ai înjurat pe stradă... și vrea să ne ridice autorizația.” „Da’, s-o ridice bă și să i-o bage muierii-n... Ce ne tot sperie cu autorizația asta, că eu m-am săturat de stat prin străini și-ar fi bine să ne întoarcem acasă. De douăzeci de ani le fac pâine și au fost mulțumiți, da’, dă când a venit lavandatu’ ăsta nu mai e bună că n-am coș înalt și intră fumu-n primarie.”

Înălțimea coșului și fumul lemnului ars de cinci ori în douăzeci și patru de ore fusese doar un pretext inventat de primar pentru că adevărul era altul. Chiar dacă incitase câțiva funcționari din primărie și niște vecini îndatorați să depună la secretar și pe biroul lui niște reclamații cum că fumul îi îneacă noapte și zi, cel puțin clienții care se aprovizionau cu pâine de la brutăria lor aflaseră adevărul, fiindcă moș Nicolae împrăștiase cu glas zgomotos întâmplarea petrecută cu niște zile în urmă:

„Scosesem cuptorul dă prânz și stam colea în fața brutăriei cu băieții să ne mai răcorim, că cald afară... înăuntru și mai cald, povestise el cui dorea să-l asculte. Făcusem câte o țigare și tocmai când să intrăm să scoatem pâinea la țighea că începuse niște lume să s-adune, trece Frutaiche ăsta... primaru’... în calească și cu biciu-n mână, adică fără vizitiu. Și cum ne vede, nici una nici două îl ia doru’ să ne întrebe dă bonete. «Bonete? zic eu. Păi, ce bonete, că doar nu muncim. Ne tragem și noi sufletu’ un pic, după cum vezi bine și dumneata.» «Da’, înăuntru le aveți?» întrebă el, și cum l-am văzut că să dă jos din trăsura am priceput unde vrea să bată și cu ce gând venise. «Da, le avem! i-am zis eu și am luat-o după el că deja intrase în brutărie ca pă moșia mă-sii. Uite-le colo.» «Îhhm! face el, și-l văz că începe să dea cu deștiu pă pereți. Praf! zice. Foarte mult praf. De ce e atâta mizerie?» «Ce e, mă!?» îl întreb și în loc să răspundă ca omu’, începe să strige de parcă începuseră dracii să-l călărească. «Mizerie, aia e! Ce, tu nu vezi? Și aici... Uite și dincolo... Și fumu’ care dă în geamuri toată ziua, dă nu mai are lumea odihnă. Lasă că v-arat

Calvary

eu...» Când l-am auzit cum amenință, mai ales că-mi ajunsese la urechi că vrea să ne suspende licența și să aducă în locu' nostru pă un neam d-al lui, mi s-a urcat și mie dracii la cap, că-n neamu' meu nu s-a pomenit să te beștească unu așa și tu să te faci că n-ai auzi. «Bă, tu-ți Dumnezeii mă-ti... la arată-ne, mă! i-am zis, și când l-am văzut că a rămas cu ochii beliți la mine l-am și împins afară din prăvălie. Hai, mă, să vedem ce vrei să ne arăți! i-am zis când l-am scos în drum. Și la urmă să te întreb eu dacă ai auzit dă neamu' meu?» «Mai vedem noi! a zis și a luat-o la fugă spre caleașcă. Nu s-au sfârșit zilele.» «Bă, lavandatul! am strigat după el, că-mi împuțise brutăria dă atâta parfon, dă parcă se spălase cu lavandă. Zilele să sfârșește pentru toți, da-n șaizeci dă ani am pătimit dăstule ca să crezi tu acuma că mă sperii eu dă lătratu' tău.»

Așa sunase povestea lui moș Niculae și după ce o spusese în sute de rânduri, atât de bine o integrase în ființa lui, încât de la o relatare la alta până și pauzele începuseră să aibă aceeași mărime. O reproducea fără eroare și dacă nu l-ai fi văzut cum vorbește ai fi crezut că a pitit pe undeva un patefon și vreo calfă stă pitită după teighea și pune placa la nesfârșit. Se părea că bătrânul nu putea să uite nici cel mai mic amănunt, însă numai el și Pantelie știau că din poveste omisese momentul în care, ferit de ochii tuturor, scosese revolverul și i-l pusese primarului la tâmplă.

„Poate că un pic de dreptate are și el, zisese Pantelie, mai mult să-l îmbuneze pe moș, dar să se învingă și pe sine, fiindcă nu-i plăcea deloc aversiunea căpătată împotriva lui Prudache, primarul, iar dincolo de toate, adică de orgolii și dorul pentru cei de acasă pe care nu-i vedea decât sâmbătă seara, se gândea cu toată responsabilitatea la cei trei copii, din care nu voia să lase neșansa ori soarta să-i transforme în niște bieți *pălmași*. Am zis să contribuim și noi, că lângă primar mai erau acolo niște contabili de la mine veniți cu împuternicire...” „Păi ce, mă, tu pui mina de cărbune, ca să nu mai vorbim de aramă, cu amărâta noastră de brutărie?” întrebese moșul cu o strigătură care se auzise prin oblonul deschis până în partea cealaltă a străzii. „Erau și negustori și meseriași... ba chiar și Vintilă, brutarul...” argumentase Pantelie amintind de un rival de-al lor, dar moș Niculae, hotărât să nu se lase convins de nici o explicație, oricât adevăr ar fi găsit în ea, urlase din nou: „Îi bag în mă-sa pă toți, că eu n-am nici o treabă cu ei și nici cu clopotnița lor. Eu, dacă vreau, fac turlă la biserică în satu' meu. Trebuia să cotizezi în numele tău nu să promiți și din partea mea. Că nici mort nu vreau să strâng capital pentru Frutaiche.”

Plătise Pantelie și partea moșului, adică renunțase la profitul său pe două săptămâni, iar la sfințirea clopotniței, care se făcuse tocmai la nedeie de Sfanta Maria, chiar dacă relațiile dintre ei și Prudache se încordaseră până la limita rezistenței, fusesse totuși invitat la praznic.

Venise împreună cu băiatul lui și, chiar dacă nu împlinise nici șase ani, Costel păstra amintirea zilei de atunci, când Pantelie îi cumpărase haine noi și se plimbase cu el de mână pe stradă și prin curtea mănăstirii. Își amintea mesele lungi întinse la umbra unor pomi și roșeața unor flori de trandafir iar clopotnița i se părea că e aproape să se înfigă în cer.

Chiar dacă la scurtă vreme după nedeia de atunci Pantelie și moș Niculae pierduseră licența și fuseseră nevoiți să închidă afacerea în Baia, mai reveniseră de câteva ori în orașul de la poalele munților și după ce-și rânduiseră treburile o luaseră pe strada mare și se opriseră în fața fostei lor brutării. De fiecare

dată îi însoțise și Costel, iar acele drumuri lungi îi rămăseseră în minte precum opririle din vecinătatea vechii prăvălii, ori ca mirosul de pâine caldă ce venea de aiurea sau ca gustul de sare țâșnit în gură lângă oblonul închis în singurătate, fiindcă nimeni nu mai vindea ca odinioară pe sub el pita pământului.

Răsucindu-se prin pat în așteptarea zorilor, Costel nu pricepea dacă visul ce-i fugărise tot somnul și în care Pantelie îi apăruse din nou, e doar o frământare a minții la ceas de odihnă sau un semn venit de dincolo de lume. Chiar dacă nu împlinise decât un sfert de veac, viața îl târâse prin destule și-l învățase că nu toate sunt la vedere. Știa că multe din cele trăite ori auzite și rămase fără explicație sau cu răspuns neclar, sunt dincolo de înțelegerea celor obișnuiți, dar ceva din el, adânc și iscoditor îl rătăcea cu dorința cunoașterii.

Așa îl tulburase visul în care Pantelie stătea de o parte a mesei și nu vorbea cu nimeni, deși se părea că adunarea s-a întrunit pentru el. Privea din singurătatea lui peste curtea mănăstirii, lăsând impresia că urmărește niște detalii străine de ochii muritorilor. Din spatele lui, taraful venit aproape repeta marșul funebru ca și când altceva nu știa ori n-avea voie să cânte. Zburau pe deasupra curții înverzite niște păsări bizare, de un alb transparent, dar din aripile lor care băteau aerul, în locul firescului fâlfâit picura parcă o tăcere de ceară.

Costel, care până atunci privise din dreptul porții mari, deja mâncată de cari și de timp, intrase în incinta mănăstirii. Nu-și mai văzuse tatăl de mult și fără să știe în vis că el nu mai aparținea acestei lumi de pământ, pornise cu un freamăt adânc și neînțeles către el. O bucurie tenebroasă îi însoțea pașii care, cu toată străduința lui, de abia se mișcau. Voia să alerge și asudase de atâta efort însă iarba sau pământul păreau îmbibate în clei și tălpile, cu greu i se desprindeau din el. De la masă, străinii se ridicau pe rând și cu niște zâmbete ascunse porneau spre valea ușoară în care se lăsa curtea înverzită. Nu departe, înclinarea pământului se oprea odată cu gardul de piatră la albia Motrului unde ardea un foc din oase de om.

Cu încrâncenări pe care numai în vis poți să le ai, Costel se apropia de tatăl său în vreme ce tot mai mulți meseni plecau cu râsul strâns între dinți spre focul din vale. Totul semăna cu un sfârșit de parastas pământesc și un început de ritual străin. Costel simțea că în focul de la marginea apei urma să fie ars un om și chiar dacă n-avea de unde să știe pentru cine se înteteau flăcările, intuia cu aripile visului, că cel condamnat ori ales ca să-și destrame trupul în lumină, era Pantelie.

Surprins că tatăl său, care parcă știa și vedea totul deși era întors cu fața de la lume, nu-i dă nici o atenție, se încrâncenase totuși să ajungă lângă el. Sleit de puteri se prăbușise în genunchi, iar când întinsese mâna să atingă piciorul tatălui, constatase cu o nepămînteană strângere de inimă că palma îi trece prin el.

„Ce s-antâmplat cu tine? întrebese într-o uluire cum nu mai trăise vreodată. Unde ți-e piciorul?” „Ce cauți aici? întrebese Pantelie, fără vreun gând să-i răspundă. N-ai voie să vezi cum morții se transformă-n păsări. Pleacă! N-ai văzut că turla bisericii s-a prăbușit peste adâncuri? Pleacă să-ți împlinești soarta! Fugi! Pe mine mă vor arde și din cenușa mea vor face pâinea pentru următoarea întrunire. Atunci voi fi în stol și voi zbura pe deasupra tuturor.”

Era tânăr, așa cum Costel nu-și amintea să-l fi văzut nici măcar în copilărie, iar odată cu trezirea, imaginea tinereții lui îi rămăsese în minte și freamătul bizarului vis i se oprise în inimă.

Florentin Popescu

CHEIA DE AUR SAU INTERVIUL DE LA SENECTUTE (II)*

(Scene din viața lui V. Voiculescu, 1884–1963)

– scenariu radiofonic –

Constantinescu (intrigat): Unde naiba ai fost de-ai apărut așa târziu, măi Voichiță?

Poetul (tânăr încurcat): Păi... am mai avut niște treburi...

Urmuz: Ce treburi ai avut, că doar nu te-a trimis mătușă-ta la piață.

Poetul (explicându-se): Am fost pe la librării și pe la anticariate!

Constantinescu: Și-ai găsit ceva?

Urmuz: Chiar, ia spune-ne și nouă ce-ai cumpărat!

Poetul: Am dat de-o ediție din Anton Pann, de-un volum din Bolintineanu...

Urmuz: Traduceri n-ai găsit?

(Zgomot, foșnet de hârtii)

Constantinescu: Da' cartea asta cu copertele ferfeniță ce e?

Poetul (aducându-și aminte): A, uitasem să vă spun: Am dat de-un Sienkiewicz.

Urmuz (entuziasm): Formidabil, formidabil! (Regret): De-o lună bat și eu anticariatele și nu-l găsesc. Te rog să-l citești cât mai repede și-apoi să mi-l dai și mie!

Poetul (curios): Și, mă rog, s-a plâns cineva de lipsa mea?

Urmuz (misterios): Profesorii nu, dar noi da! Și eu și Ciprian și Conal!

Poetul (mirat): De mine?!

Urmuz: Da, Da, de tine. Uite, noi ne-am gândit să întemeiem o societate!...

Poetul (mirat): O societate? Ce fel de societate? Să nu fie de jocuri noroc sau cu cine ce alte scopuri, că pe mine nu mă interesează!

Toți: Stai, stai măi omule, nu te grăbi!

Urmuz (grav): E vorba de o societate literară!

Constantinescu: Cu un număr restrâns de membri...

Urmuz: ...Aleşi pe sprânceană!

Ciprian: De fapt o societate artistică. E mai bine zis așa.

Poetul (curios, nedumerit): Și care ar fi rostul, care ar fi programul ei?

Urmuz: Păi nu-i vorba de un program precis, că n-avem noi posibilitate nici să scoatem o revistă, nici să înființăm o editură ori să ținem conferințe la Ateneu...

Ciprian: O societate culturala-artistică a noastră, adică a mea, a ta, a lui Urmuz și a lui Nicu Constantinescu...

Urmuz: Noi tot ne întâlnim și discutăm literară, filozofie, muzică... De ce să nu zicem că facem parte dintr-o societate?...

Poetul: Aveți haz, zău că aveți haz, măi băieți! Ideea mă amuză și pe mine. Parcă și văd lumea dându-și coate atunci când intrăm noi la grădina aia din Dealul Filaretului (*imitând*): „Ia uitați-vă cine a venit! Tinerii ăștia fac parte din societatea...” (*schimbare de ton*) Ce societate? Na, că tocmai asta nu mi-ați spus. Cum vreți să-i zicem societății noastre?

Urmuz: Păi...

Ciprian: Nu ne-am hotărât încă!...

Constantinescu: Poate ai tu vreo idee, Voichiță!...

Poetul (încurcat): Lăsați-mă să mă gândesc! Prea m-ați luat așa... dintr-o dată, pe nepregătite.

Urmuz (ironic): Dumnealui își uită întotdeauna ideile acasă. Și, mă rog, cât timp îți trebuie să te gândești?

Poetul: O zi, două (*încurcat*) De fapt aş putea să vă dau și acum un nume!

Toți: Care? Spune!

Poetul: *Cheia de aur.* Cheia cu care, simbolic, se pot deschide toate ușile. Nu vi se pare frumos și sugestiv?

Urmuz: Iar începi cu flăcăriile pe comori? Iar o aduci pe Valea Buzăului la satul acela al tău?

Poetul (iritat): Dacă nu vă place, atunci lăsați-mă să mă gândesc!

Ciprian: Am eu o idee!

Constantinescu: Care?

Ciprian: Să-i spunem „Societatea Capul de rățoi”.

Toți: Ha, ha, ha!

Poetul: Dar, nu-i o societate de avicultori și nici de umoriști. Din câte mi-ați spus voi e vorba de o societate cu preocupări serioase.

Ciprian: Tocmai de aceea. Un nume vesel la o societate serioasă. În fond preocupările societății contează și nu numele ei!

Constantinescu: Și de unde și până unde numele acesta? Nu văd nici o legătură...

Urmuz: Vă spun eu de unde. Acum vreo săptămână, când directorul școlii noastre, domnul profesor Victor Păun i-a dat lui Ciprian un trei la română, l-am văzut pe prietenul nostru...

Poetul: Care prieten?

Urmuz: Ei, care, care! Cel cu ideea de-acum. (*Reluând*

* Deși a fost conceput pentru Radio, fiind difuzat în cadrul emisiunii *Teatru radiofonic*, textul, cu mici adaptări regizorale, poate fi cu ușurință pregătit și pus în scenă de către un colectiv teatral.

firul) L-am văzut că se uita-ntr-un fel anume printre stinghiile gardului în curtea directorului. Și la ce credeți că se uita?

Toți: La ce?

Urmuz: Tocmai la rățoiul ăla dolofan, cu puf colorat în jurul gâtului și cu penele albastre la aripi. Parcă ar fi vrut să-i spună ceva...

Constantinescu: Și ce dacă se uita?

Urmuz (misterios): Aici e-aici. L-am privit și eu pe Ciprian și-am încercat să-i citesc gândurile...

Poetul: Ei, și? Ce-ai aflat acolo?

Urmuz: Parcă voia să zică: „Lasă, grăsanule, c-am să mă răzbun eu pe stăpânul tău și-am să-ți vin de hac într-o zi!”

Ciprian (zeflemitor): Ei, da' vei fi fiind și tu vreo mafaldă să citești gândurile omului! Bravo! N-am ce zice: Urmuz ghicitor de gânduri! Ha, ha, ha!

Constantinescu: Nu știu dacă a gândit așa, dar mi-a dat o idee!...

Urmuz, Poetul: Care?

Constantinescu (reflectând cu voce tare): Ce ar fi să punem în aplicare gândul lui Ciprian?!

Urmuz (entuziasm): Formidabil, formidabil! E cea mai bună idee pe care o aud din partea pictorului de când ne tot sfătuim. Hai să facem un plan!

(Trecere muzicală)

Poetul (la maturitate, oftând nostalgic): Năzdrăvăniile adolescenței! De fapt despre ele avea să scrie mai târziu Ciprian în piesa lui. Să știi, însă, că eram animați și de lucruri serioase.

Ziaristul: Ați vorbit despre ele mai demult, într-un interviu dacă nu mă înșel...

Poetul (continuând firul amintirii): În Bucureștii începutului de veac douăzeci, prin preajma pușinelor vii ce mai rămăseseră aici se deschideau în fiecare toamnă mustăriile. În jurul meselor cu un singur picior ne strângeam roată toți cei patru membri ai societății *Capul de rățoi* și discutam serios, fiindcă citeam mult. De altfel lectura era principala noastră preocupare și nu de puține ori ne prindea seara discutând cu oamenii din local despre Platon ori despre ultimele cărți apărute în editurile Samitca, Șaraga și Biblioteca pentru toți.

Ziaristul: Și care era autorul de care v-ați atașat cel mai mult?

Poetul: Eminescu. Începusem să-l citesc încă de la Buzău, dar mai aveam încă mult până să-i aprofundez opera, să-i înțeleg până în tainele ei adânci filosofia...

Ziaristul: În societatea „Capul de rățoi” Urmuz scria proză absurdă, Ciprian cocheta cu muzele, Nicu Constantinescu începuse deja să se manifeste ca pictor. Dumneavoastră nu făceați ochi dulci muzelor?

Poetul: Ba da. Țin minte că primele versuri le-am așternut pe ultima filă a unui volum cu poezii de Eminescu. Erau, firește, versuri naive, dar sincere. Le-am compus sub puternica impresie lăsată de universul bardului de la Ipotești, ca și de soarta lui, de sfârșitul lui atât de devreme.

Ziaristul: Mai țineți minte poezia?

Poetul: Am să vă citez din memorie doar câteva versuri:

Calvary

„Să plângi tot plânsul omenirii de sute mii de ani încoace / Să-i vezi cum trista suferință simțirea-ți pe vecie-o coace... / Aceasta e nefericirea și nenorocul fără nume / Tu prea mult ai simțit, poete, te-ai zbuciumat pe grele gânduri / Și de-aici toată suferința pe tine puse rânduri, rânduri”. (*Schimbare de ton*): Sunt versuri de o naivitate pe care doar vârsta o poate justifica...

Ziaristul: Dar foarte sensibile și adânc trăite, arătând încă de pe atunci vibrația dumneavoastră poetică...

Poetul (oftând): Vârsta și capriciile adolescenței. Toate s-au dus, toate au trecut!... Au urmat apoi anii studenției, iar apoi cei ai apostolatului ca medic de plasă prin mai multe județe. Pe atunci singura mea mângâiere erau scrisorile schimbate cu viitoarea mea soție, Lica...

(Trecere muzicală)

(Efect sonor: viscol, furtună, apoi în plan apropiat bătăi în ușă)

O voce de femeie (printre lacrimi și sughituri): Veniți, veniți repede, domnule doctor! Să nu moară, să nu moară d-le doctor!

Poetul: Cine? Unde?

Țăranca: Copilul, domnule doctor, copilul meu Ionică! Am fost plecată la moară și el a deschis geamul și-a răcit! Acum îi arde fața, s-a înroșit și-aiurează! Acum se vaită, domnule doctor. Veniți, veniți repede, vă rog!

Poetul: Bine, femeie, vin îndată. Intră înăuntru și te-ncălzește! Du-te și stai lângă sobă până-mi pun eu cismele și haina! De unde ești, dumneata?

Țăranca: Din Hotarele, domnule doctor, de dincolo de dealuri.

Poetul: Și cum ai venit până aici?

Țăranca: D'apăi cum să vin, domnule doctor, pe jos. Că n-aveam cu ce, că noi suntem oameni săraci, n-avem cai!

Poetul: Pe jos? Tocmai de la Hotarele? Pe viscolul ăsta? Nu ți-a fost frică de lupi, ori de alte lighioane, acum, noaptea?

Țăranca: D'apăi cum să-mi mai fie, domnule doctor, dacă pruncuțu mi-i bolnav? Cum să stau eu așa, cu mâinile-n sân când el suferă? Mai bine să mă mănec pe mine lupii decât să moară copilul!

Poetul: Și de ce nu l-ai trimis pe bărbatul tău până-aici?

Țăranca: D'apăi ce bărbat, domnule doctor, că eu n-am bărbat. A murit acum doi ani la cositul fânului, la boier. A dormit în fâneată, pe brazdă udă, l-o apucat ploaia, s-o-mbolnăvit și-n două săptămâni mi l-a luat Dumnezeu la el. (*Disperată*). Da' haideti odată, domnule doctor, că acuși rămân și fără prunc, că parcă m-a blestemat cineva să trag numai belele după mine în viața asta sărmană!

Poetul: Gata, gata, liniștește-te! Lasă că băiatu n-o să moară! (*ca pentru sine*): Așa... Să iau și seringile și flacoanele și antibioticele! (*Schimbare de ton*): Acum putem merge! Te-ai mai încălzit pițin? Poți rezista până acasă?

Țăranca: Eu îs călită în frig, domnule doctor. Numai' dumneavoastră să nu vă fie frig!

(*Efect sonor: ușă deschisă, viscol, apoi liniște*)

Poetul (rar, cu voce obosită, compunând): „Dragă Lica, sunt zece ceasuri dimineața, abia am sosit din Izvoare unde m-a chemat un bolnav, bineînțeles pe gratis – chiar eu vreau să se învețe lumea așa, de aceea le spun la toți să nu se sfiască a mă chema în cazuri mai grave, căci vin degeaba. E o zi tristă, mornică și umedă, zăpada se topește repede și peste tot nu se aude decât picuratul somnoros al streșinilor... nu pot citi, mă gândesc și gândurile-mi alunecă din ce în ce înapoi – la copilărie. Caut fapte și cugete în mine și-n afară de mine, în oameni, în cărți... și nu găsesc. Simt nevoia de a face ceva pe lumea asta... De unde nestăpânita asta dorință de a face ceva deosebit, mare chiar, măcar de nu s-ar cunoaște toată mărimea decât după o sută de ani și măcar de-aș suferi pentru acel ceva – nu știu ce, faptă ori cuget – măcar de-aș suferi întreaga mea viață, lipsurile, foamea, luptele (când aș fi putut trăi sătul și liniștit)...”

(*Trecere muzicală*)

Ziaristul: Din acei ani v-ați documentat și pentru broșurile

de popularizare a medicinei și le-ați publicat mai târziu în colaborare cu Gh. D. Mugur?

Poetul (la senectute): Da, exact, din acei ani. De fapt mizeria din satele noastre o cunoaștem încă din copilărie, din satul meu de pe Valea Buzăului. Acum, însă, priveam realitățile cu alți ochi: cu cei ai omului matur, ai medicului.

Ziaristul: Iată, am aici cărțile acelea (*Foșnet*) *Îndreptar cultural, Chestionar de anchetă socială pentru monografie, chestionar folcloric, Îndreptar pentru conducătorii culturali de la sate – Căminul cultural... (Entuziasm)*: Din toate se vede pasiunea, flacăra puternică a dorinței dumneavoastră de a face ceva pentru culturalizarea țăranului, pentru îmbunătățirea condiției lui!

Poetul: Sunt fiu de țăran, domnule ziarist și cunosc satul românesc ca pe propriile buzunare. Am mâncat și eu mămăligă din ceaunul țăranului și știu ce-seamnă viața omului sărac. (*Critic, patetic*) La noi, până acum, s-a văzut în țăran doar latura să-i zic așa *pitorească* și etnografică, bieții oameni de-acolo fiind considerați doar simple brațe de muncă, fără dreptul la carte, la gândire, la lumină! Nu-ți mai spun că din aceleași considerente nu s-a făcut nimic pentru îmbunătățirea traiului acestor locuitori din mediul rural!

Ziaristul: Dacă nu mă înșel, prin broșurile dumneavoastră ați alcătuit un adevărat program de propășire a satului!

Poetul (explicându-se): Vezi, dumneata, și eu și alți oameni de bine am crezut – fie și numai pentru o clipă – că putem ridica satul prin cultură, prin ample acțiuni care să deschidă orizonturi noi în gândire locuitorilor de acolo. De aceea preconizam reorganizarea școlii, înființarea de muzee, de cămine culturale etc. Ele urmau să formeze cadrul instituționalizat al unei activități bogate, permanente și serioase.

Ziaristul: Și care au fost piedicile în calea concretizării ideilor dumneavoastră generoase?

Poetul (trist): Multe și de tot felul. În primul rând obtuzitatea oficialităților, care n-aveau nici un interes să emancipeze țăranii de teama virtualelor lor revendicări speciale și economice. Apoi lipsa unor misionari dăruiti trup și suflet ideilor de culturalizare a poporului.

Ziaristul: Și ați dezarmat?

Poetul: Nu uita că preconizatele noastre măsuri nu prea puteau prinde la numai câțiva ani de la terminarea războiului, prin anii '25-'30. Țăranii erau neîncredători – doar de atâtea ori în istorie li se promisese reforme și fuseseră duși cu vorba și înșelați. (*Schimbare de ton*): Ei, dar văd că m-am luat cu vorba și mi se pare că am deviat...

Ziaristul: Nu-i nimic, nu-i nimic. În articolul mei voi organiza materialul în așa fel încât să respect cronologia celor povestite. Am impresia că doriți să ne întoarcem la experiența războiului!...

Poetul: Exact. Una dintre cele mai triste experiențe ale vieții mele. Ca s-o poți înțelege va trebui să mă însoțești – cel puțin cu imaginația – în Bârladul anilor 1916-1918...

(*Trecere muzicală*)

POEME

Numele Sylviei Plath este indisociabil legat în conștiința cititorilor de evenimente biografice tragice precum moartea tatălui, nebunia, căsătoria eșuată cu poetul englez Ted Hughes, sinuciderea. În dicționare, ea apare în general ca una dintre reprezentanții așa-zisei școli confesive, ai cărei poeți au făcut eul psihic și eul poetic să conviețuiască atât de strâns, încât însăși convenția care le separă, în ultimă instanță, s-a estompat până la a-i face pe mulți cititori să confunde, în mod eronat, viața și opera, materialul biografic și arta.

Există însă destui critici care neagă apartenența Sylviei Plath la grupul confesivilor, din motive destul de bine întemeiate, unul dintre acestea fiind că, spre deosebire de John Berryman sau de Robert Lowell, spre exemplu, Sylvia Plath își construiește discursul nu ca pe o mărturisire, ci ca pe o încercare de luare în stăpânire a minții și de spargere a mecanismului melancoliei care o ține prizonieră. Poeta americană nu este interesată de traducerea poetică a datelor existenței personale, ci de

metamorfozarea cuvintelor în vederea transformării lor în universuri de sens. Viața persoanei și viața cuvintelor poetei sunt două planuri clar diferențiate, iar opera ei în ansamblu demonstrează din plin acest lucru.

Poeziile traduse mai jos aparțin atât perioadei timpurii (poemele din volumul *Colosul* (1960)), cât și perioadei mature (poemele scrise în 1962-63 și incluse, majoritatea, în faimosul volum *Ariel* (1966)). În ele se vede cum, în ciuda multiplicității măștilor asumate de către eul poetic la diferite momente ale existenței sale textuale, opera poetei capătă o coerență de fond, având în vedere că Plath nu renunță niciodată la anumite teme, motive, imagini, preferând să le lucreze obsesiv, să le esențializeze, (rafinându-și, în același timp, și stilul) până când, în ultimele ei săptămâni de viață, ajunge să creeze o poezie ermetică, aproape hieroglifică. Este, dincolo de acestea, o poezie în care cuvintele ce „spun” alienarea, anxietatea, suferința, singurătatea și moartea trăiesc misterios și straniu o viață hipnotizantă și neîndoielnică.

Ultimele cuvinte

Nu vreau un cufăr oarecare, vreau un sarcofag,
Dungat ca tigrul și, pe el, o față,
Rotundă ca luna, cu ochii țintă-n sus.
Vreau să mă uit la ei când vor veni
Să culeagă printre mineralele mute, rădăcinile.
Îi văd deja – fețe palide, la distanțe stelare.
Acum nu sunt nimic, nici măcar bebeluși.
Mi-i imaginez fără mamă și tată, ca pe zeii dintru început.
Se vor întreba dacă am fost importantă.
Ar trebui să-mi conserv zilele, să le zaharisc, ca pe
fructe!
Mi se întunecă oglinda –
Câteva suflări și nu mai reflectă nimic.
Florile și fețele se fac pânză albă.

Nu am încredere în spirit. Evadează, ca aburul,
În vise, prin gaura ochiului sau a gurii. Nu pot să-l opresc.
Într-o zi n-o să se mai întoarcă. Lucrurile nu-s așa.
Ele rămân, cu lustrul lor aparte,
De-atâta mânuire, încălzite. Aproape că torc.
Atunci când mi se vor răci tălpile
Ochiul albastru al peruzelei mele mă va mângâia.
Lăsați-mi vasele de aramă, vasele mele roșii,
Să înflorească pe lângă mine, flori ale nopții, cu bună
mireasmă.

Mă vor răsuci în feșe, îmi vor așeza inima
Sub picioare, într-un pachet curat.
Abia voi mai ști de mine. Va fi întuneric,
Iar licărul acestor lucrșoare, mai dulce ca fața lui Iștar.

(octombrie, 1961)

Luna și arborele de tisă

Iată lumina minții, rece și planetară.
Copacii minții sunt negri. Lumina, albastră.
Ierburile își descarcă durerile pe picioarele mele, parcă
aș fi Dumnezeu,
Îmi înțepă gleznele, murmurându-și smerenia.
Un șir de pietre funerare desparte casa mea de locul
Unde fumegă cețuri distilate.
Pur și simplu nu văd unde se poate merge.

Luna nu e o ușă. E o față în sine.
Albă ca o falangă și teribil de chinuită.
Tărăște marea după ea ca pe o crimă întunecată. Tace,
O gură căscată de o disperare completă. Aici locuiesc
eu.
Clototele tulbură de două ori cerul duminică –
Opt limbi mari afirmând învierea.
La sfârșit, sobre, își dăngăne numele.

Arborele de tisă arată în sus. Are formă gotică.
Ochii îl urmează și găsesc luna.
Luna e mama mea. Nu e ca Maria, dulce.
Veșmintele ei albastre scutură mici lilieci și bufnite.
Cât aş vrea să cred în tandrețe –
Fața efigiei, muiată de lumânări,
Ochii blânzi căutând dinadins înspre mine.

Am căzut mult. Norii înfloresc
Albaștri și mistici peste fața stelelor.
Înăuntrul bisericii, sfinții fi-vor cu toții albaștri,
Plutind cu picioarele lor delicate pe deasupra stranelor reci,
Măinile și chipurile lor, țepene de sfințenie.
Luna nu le vede pe nici unele. E cheală și sălbatică.
Iar mesajul arborelui de tisă e întunericul – întunericul și tăcerea.

(octombrie 1961)

Cuvinte

Securi
Ce fac lemnul să sune.
Iar ecourile!
Ecourile călătoresc
Departate de centru, asemeni cailor.

Seva
Se adună ca lacrimile, ca
Apa străduindu-se
Să-și restabilească oglinda
Peste piatra

Căzând și răsucindu-se,
Un craniu alb,
Mâncat de verniluri buruienose.
Ani mai târziu
Mă întâlnesc cu ele pe stradă –

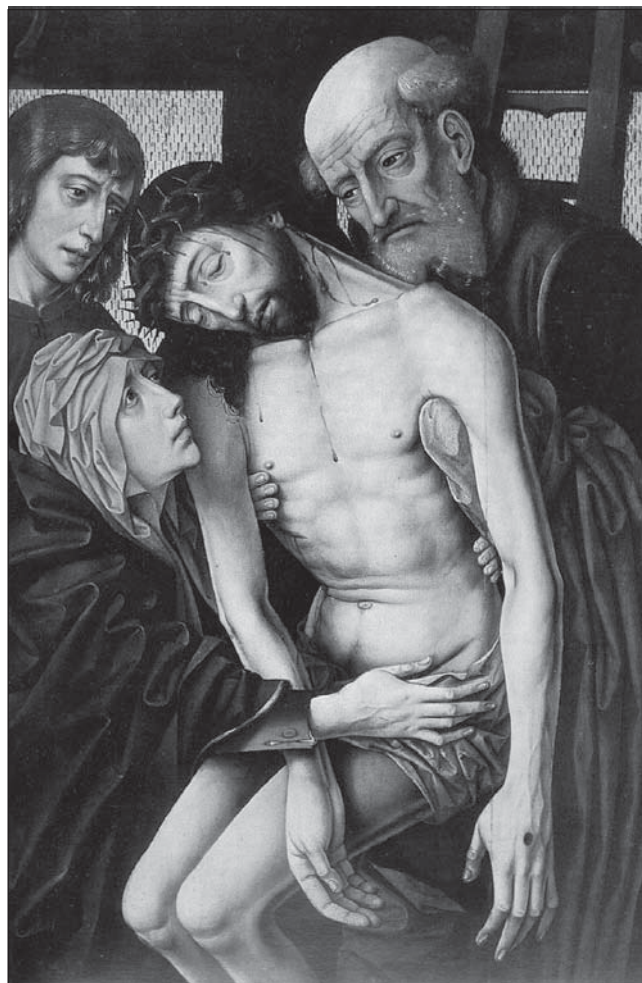
Cuvinte uscate, fără călăreț,
Neobositele bocănituri de copite.
Între timp
Din fundul iazului, stele fixe
Stăpânesc o viață.

(februarie 1963)

Capăt

Femeia asta e desăvârșită.
Trupul ei

Mort poartă zâmbetul împlinirii,
Iluzia unei necesități grecești

The Descent from the Cross

Se scurge pe sulurile togii,
Picioarele

Goale par a spune:
Am venit până aici, gata.

Câte un copil mort e încolăcit, șarpe alb,
La fiecare dintre

Cele două ulciorașe de lapte, goale acum.
I-a strâns

Înapoi în trupul ei așa cum își închide
Trandafirul petalele când grădina

Întepenește și miresmele sângerează
Din găturile dulci și adânci ale florii nopții.

Luna nu are de ce să fie tristă,
Se uită lung din scufia ei de oase.

E obișnuită cu astfel de lucruri.
Petele ei trosnesc și târâie.

(februarie 1963)

Traducere și prezentare de Elena Ciobanu

DIN LIRICA GEORGIANĂ

Moto: „Respir poezie. Respir recunoştinţă. Ea e urmare a dorinţei nestăvilite ca omul să devină mai bun şi să ajungă să-şi creeze singur o altă lume. Noi ne-am cunoscut datorită dragostei...”

Zăpada

Din alt ţărâm mi-aduce veşti
neaua căzând în lumină;
alb-dalb, un fulg ca din poveşti
gânduri mi-acoperă furiş.

Din ceruri ştire mi-a adus,
sfânta făcând-o sub copaci:
„Să nu tradezi, sa-mi fii supus
si jura-mi, jura-mi c-ai sa taci!”

* * *

Mă tot gândesc... La ce? Nici eu nu ştiu.
Văd pescăruşul marea sărutând,
chiar când voia să-şi culce trupul viu,
dezbrăcată de valuri, sub soarele-arzând.

Mă tot gândesc. La ce? E-o-nvălmaşală...
De ce-am distrus şi iar am început?
O, frumoasă-i marea-n pielea goală!
Oare marea ce mare-i, nimeni n-a văzut?

Mi-amintesc de raiul pierdut

Caut clipele de timp ucis,
precum mărgelile risipite-n flori
şi pur cleştar rămâne al meu vis
în cer apăsător de negri nori.

Ţin minte libertatea mea cândva
- o frescă pe peretele cojit.
Că respiraţia îmi devenea
sufletu-n jocul sorţii-nchipuit.

Un lumină de basm parcă-am aflat
cu luna de-azur,
copilăria s-a-ncăpăţânat
- piersica muşcată jur-împrejur.

Doamne, ţin minte durut chipul tău...
N-am rezistat plin de-al dragostei crez,
totu-a rămas ca o clipă în hâu
şi mă strădui acum să o rememorez,

cu mărgelile ei în risipă.
C-am murit chiar atunci mi-a părut
şi am renăscut într-o clipă
în raiul timpului ce s-a pierdut.

* * *

Un munte întâlnirea va dori.
Gemenii aveau acelaşi nume.
În poiana de-argint, pădăii
vin şi pleacă de la tine-anume.

În ceaţa poienii se dezbracă somn,
vântul şi ploaia prevestesc zăpadă.
Doar umbre culeg vişine din pom,
noaptea-n poala lor căzu grămadă.

Dorm dorinţa ta, mângâieri, sărut.
A venit năluca şi sta împietrită,
lumea-n somnul tău toată-a dispărut,
cerul picoteşte-n noaptea nedormită.

Pâlpâie vis pe buzele calde-ncet,
zâmbetul noaptea o va desluşi,
iar în tăcere, stelele-n buchet
cu arginturi sufla spre pădăii.

* * *

Gând cu gând înşir mărgelile,
suflet peste ele-am pus;
ştiu doar un drum – ce urca la stele,
iar astrele-adevăru-au spus.

Acolo, la hotar ceresc,
stau cu sufletul deschis;
îmi dă târcoale vântul cel hoţesc
şi spaimelor mă simt prezis.

Ca norii, ud sunt pân-la os,
scutur picuri jucăuş,
ca toţi muntenii sunt şi eu fălos
rămas în ploaie la urcuş.

* * *

Mă tulbura, dar nu ştiu ce oare.
Cu-aceleaşi dureri şi chinuri mă joc –
ca poiana schimbata-n culoare,
ca stelele când în ceruri se coc.

Mă bucur, dar nu ştiu ce mi-a venit,
ce mă răneşte, ce mă-ntristează,
când cerul dimineţii e-nsorit,
când mărunul peste garduri se lasă.

Când te zăresc de departe pe drum,
nici semne nu-ţi fac şi parcă-amuţesc;
nici eu nu ştiu – e momentul acum
să-mi fie dor, poate să te-ndrăgesc?

*David-Defi Goghibedaşvili, născut la Tbilisi, 21 iunie 1968.

Constantin Coroiu

CLASICI, MEREU MARI CLASICI

Au trecut aproape 125 de ani de când capodopera lui Ion Luca Caragiale – *O scrisoare pierdută* – își începea glorioasa carieră scenică, iar de atunci și până în prezent, cu formula lui *Dumitru Radu Popescu*, „înfricoșătoarea ei contemporaneitate” frapează zi de zi, pentru că zi de zi proliferază în țărișoara noastră hoția, lașitatea, trădarea, demagogia, politicianismul, lichelismul, parvenitismul, agramatismul și toate *ismele* posibile. E drept, nu numai în spațiul românesc, dar aici mai abitur decât oriunde. Caragiale, ca și Shakespeare sau Cehov, este un dramaturg mereu contemporan la scara umanității. O dovedește, între altele, interesul de care s-au bucurat spectacolele cu *O scrisoare pierdută* ori cu *O noapte furtunoasă* nu doar în mediile europene, ci și la Tokyo ori la Beijing sau la Hanoi (unde am avut ocazia să o văd reprezentată).

Că personajele și situațiile tragicomice din dramaturgia lui Caragiale, dincolo de identificări localiste, sunt universale e un truism, dar nu e mai puțin adevărat că ele exprimă înainte de toate specificul nostru național. Există câteva propoziții, câteva definiții în critica literară românească – de la Maiorescu și Ibrăileanu la Mircea Iorgulescu – care constituie așazicând *fondul principal* al exegezei caragieliene oricâte grile de lectură și oricâte versiuni regizorale s-au produs și se vor mai produce. Una dintre ele aparține lui Mihai Ralea: „Caragiale, *cel mai național scriitor*, cel care a înțeles mai bine firea noastră, ne-a lăsat și acest aspect: *românul care nu-și pierde cumpătul în fața crizei*” (*subl. mea*). În treacăt fie zis, la atâtea crize și tranziții pârjolitoare, asta i-ar mai lipsi românului: să-și piardă de tot și cumpătul. Deși există momente când ar fi necesar, imperios necesar să și-l piardă... Fraza lui Ralea pe care am citat-o datează din 1935. Dumitru Radu Popescu, cu experiența și intuiția sa de mare prozator și dramaturg, dar și de subtil analist al fenomenului teatral, scrie într-un eseu al său intitulat *Cimitirul eroilor literari*: „Tache, Mache, Rică Venturiano, conu Leonida au ieșit din cărți și au pășit cu vigoare în viața noastră cea de toate zilele, adaptându-se din mers la noile sugiucuri și schimbând trăsura cu elicopterul... Matusalemici, ei sunt morții noștri vii, plini de idealuri tinerești! În comediile lui Caragiale, firește, nu moare nimeni, fiindcă nimeni nu se bate pentru vreo idee... Toți se bat doar pentru interesele țărișoarei noastre dragi – dragii de ei! Prefecți, polițai, cațavenci, farfurizi, trahanachi, agamitzi, ei trăiesc mereu fericiți, într-un climat electoral beat în eternitate, ei nu mor, ei nu pot muri, ei îmbătrânesc mereu, ei sunt morții noștri vii, eterni, ei sunt doar din ce în ce mai ramoliți și mai vicleni, și tot mai puternici, căci nu uită să adune scrisorele pierdute, dosărele găsite, fișe economice, pentru orice eventualitate – ca să le dea: pac! la jurnal! – ei sunt dinastiile noastre nobiliare, dinastia Farfuridi, dinastia Brânzovenescu, dinastia Dandanache, ei sunt nemurirea noastră cea de toate zilele – dragii de ei!...”

La 6 octombrie 1884, Ion Luca Caragiale citește *O scrisoare*

pierdută, la Iași, cu prilejul unei sărbătoriri a Junimii, în prezența lui Vasile Alecsandri. Tot la un banchet al Junimii ieșene citise la 12 noiembrie 1878, *O noapte furtunoasă*. În ajunul celei dintâi reprezentații scenice la Teatrul Național din București, spectacol la care avea să asiste și regina, în seara zilei de 13 noiembrie, citește *Scrisoarea* și la Palat, unde se duce însoțit de Titu Maiorescu. La sfârșitul lecturii de la Junimea, după ce Caragiale, cu enormul său spirit histrionic, se transpusese în pielea fiecărui personaj, severul P.P. Carp, care îl urmărise fascinat, îi face autorului poate cel mai insolit elogiu ce i s-a făcut vreodată unui scriitor: „Am crezut până astăzi că eu sunt cel mai mare om din România; acum văd că ești tu!”. Premiera de la Naționalul bucureștean are un succes literalmente răsunător, Caragiale fiind chemat de mai multe ori la rampă pe valorile ropotelor de aplauze. Peste puțin timp, *O scrisoare pierdută* va fi montată și pe scena Naționalului din Iași unde, deși “cumplit de prost jucată” după aprecierea lui Alexandru Vlahuță, place totuși pretențiosului și rafinatului public din capitala Moldovei. Se pare că Nenea Iancu a fost foarte interesat de ecoul piesei la Iași ca o supremă probă a valorii („...și eu, cu sufletul, sunt mai mult ieșean decât bucureștean, deși de felul

The Apostles Peter and John Healing the Sick

meu sunt ploieștean”, mărturisise, în stilul său inimitabil, sentimentalul părinte al „dinastiilor noastre nobiliare”).

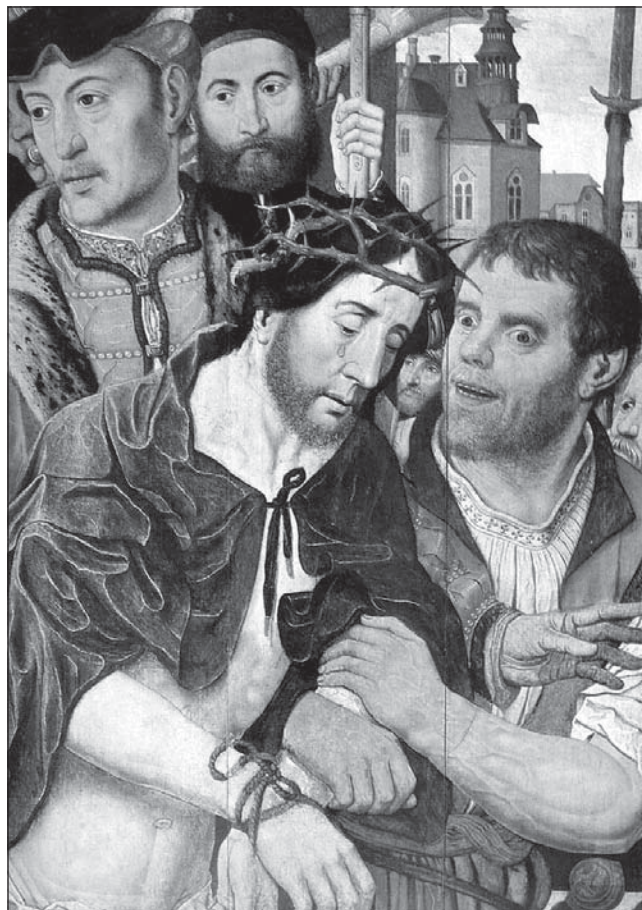
Chiar în Anul Caragiale, al 150-lea de la nașterea genialului Nenea Iancu, se împlineau tot atâția ani de la premiera absolută a *Chiriței în provincie*, ce a avut loc, la Iași, în aprilie 1852. Cele două sintagme – *Chirița în provincie* și *O scrisoare pierdută* – intrate în memoria colectivă – repovestesc, ele însele, istoria teatrului românesc, deopotrivă text și spectacol.

Era, spun mărturiile, o frumoasă seară de primăvară pogorâtă peste colinele și zidurile Cetății în care, grație lui Gheorghe Asachi, la 27 decembrie 1816, se rostise pentru prima dată vorbă românească pe scenă - pe scena din casa hatmanului Constantin Ghica – pastorală Mirtil și Hloe, prelucrare de Florian după S. Gessner.

Chirița își începea atunci îndelungata și fulminantă carieră. Piesa lui Alecsandri avea să devină un reper permanent în repertoriul celui dintâi Teatru Național al României, al cărui patron spiritual este însuși autorul ei, *Chirița* fiind întrupată la Iași de actori legendari ca Matei Millo și Miluță Gheorghiu. Acesta, căruia rolul Chirițoaiei îi fusese încredințat, aș zice mai degrabă hărăzit, de Mihail Sadoveanu, pe când creatorul *Crengii de aur* era directorul Naționalului ieșean, l-a jucat în peste 1500 de spectacole, record actoricesc greu de egalat vreodată, nu doar la noi, ci și oriunde în altă parte. Personajul lui Alecsandri ajunsese să se identifice cu marele său interpret. Și invers.

Travestiul în rolul titular din *Chirița în provincie* a fost continuat, la Iași, până în anii noștri, de doi actori născuți parcă (și) pentru ca, datorită talentului și profesionalismului lor, tradiția să nu se întrerupă: Petru Ciubotaru și Teo Gorban. Cea mai recentă creație aparține acestuia din urmă. Spectacolul, a cărui regie este semnată de Ion Sapdaru, actor și regizor format la marea școală de teatru rusă, a depășit suta de spectacole – și asta numai la sediu – ceea ce este cu totul remarcabil, dacă avem în vedere că un spectacol bun de teatru sau de operă nu „rezistă” mai mult de 50 de reprezentații, decât poate dacă este reînnoit esențialmente, altfel spus recreat.

Interpretul își construiește personajul fără a altera spiritul epocii acestuia, dar „îmbogățindu-l” prin ceea ce observă privind comportamentul contemporanilor noștri în diverse situații și în locuri diferite: în magazine, pe stradă, în tramvai etc., unde, pe lângă femeii distinse, rafinate ori pur și simplu de bun simț, vede zilnic parvenite de tranziție, îmbrăcate scump, dar cu un desăvârșit prost gust, semidocte prețioase cu ifose ridicole, coane Chirițe cu telefon mobil, coborând din mașini luxoase, însoțite de mitocani în costume Armani și cu degetele pline de ghiuluri, accesorii care nu fac decât să le releve și mai mult grosolănia și vidul din tărtăcuțe. Le lipsește însă *Chirițelor* moderne și postmoderne naturalețea și pitorescul celei de acum 150 de ani, încât atunci când o vezi pe aceea, îți vine să spui, cu vorbele lui Caragiale contemplându-și eroii: uite, mă, ce drăguță e! Pașaportul care i se aduce Chiriței, pentru a călători, nu-i așa, în Europa, era până deunăzi fără viză Schengen! Drumul de la Bărzoieni la Paris s-a scurtat ori s-a lungit? Greu de spus. Odinioară, creatorul nemuritoarei *comedii cu cântice, în două acte*, pleca adeseori în lungi călătorii de plăcere și de documentare, dar și în importante misiuni diplomaticești, fiind primit ca un prinț al spiritului și al verbului în marile cancelarii occidentale, în saloanele pariziene sau din alte metropole europene. Se întorcea mereu la Mircești săi, în lunca Siretului,

The Mocking of Christ

în tranșeele latinității estice căreia îi datora întregul său destin de cântăreț al Gintei, recunoscut și răsfățat în inima Europei.

Dar, în felul ei, până și ambițioasa și „franțuzita” isprăvnică are „viziune” europeană, am putea zice chiar globală. Primind pașaportul de la Leonaș constată: „Să-ți spun drept... mare comedian ai mai fost!” Replica lui Leonaș nu întârzie: „Apoi... nu știi că lumea-i un teatru plin de comedieni?” După ce încuviințează – „Bine zici!... blagoslovită să-ți fie vorba!... Tocmai asta era s-o spun și eu d-lor sale...” – arată spre public și înaintează spre el (este indicația lui Alecsandri) intonând: „Credeti-mi mie: cei mulți în lume./ Fie din Londra sau din Focșani./ Fie cu stare, cu rang, cu nume.../ Joc ades roluri de comedieni./ Cela ce strigă că țara pere / Pân'ce apucă vre un ciolan./ Și cât îl roade stă în tăcere.../ Cine nu-l știe că-i comedian?” Cât de actuală este *Chirița* și cât de inocentă privind perspicacitatea noastră de a-i identifica pe *comedien!* Ne lăsăm mereu păcăliți, *înșelați de cameleoni papagali și demagogi...*

Dar, pentru ca să nu ne supere prea tare și să plecăm cumva de la teatru triști, Alecsandri – „veselul Alecsandri” - îi reunește în tabloul final, pe toți eroii în jurul Chirițoaiei. Ei cântă celebrul cuplet care definește în definitiv *condiția* actorului și creează, o dată în plus, *fluidul* acela inefabil între lumea de pe scenă și lumea „mare” din sală, iar apoi cu cea de dincolo de zidurile acesteia: „Astfel e lumea...o comedie! / Iar noi, artiștii care-o jucăm./ N-avem dorința alta mai vie/ Decât aplauze să merităm”.

Poate că ochii ni se umezesc de o lacrimă, dar nu într-atât încât să nu vedem că nemuritoarea *Chirița în provincie* este o lecție de teatru în teatru, ba chiar de teatru total.

Ioan Adam

MIHAIL SEBASTIAN, MĂȘTILE ȘI FAȚA*

Din tihna unui orașel subcarpatin în care timpul are răbdare și nu-l abate pe intelectual de la două trebi esențiale: *scrisul și cititul*, criticul Constantin Trandafir ne oferă un epilog masiv al Anului Internațional Mihail Sebastian, sărbătorit sub patronaj UNESCO. În *Mihail Sebastian între viață și ficțiune*, acesta e titlul noii sale cărți, nu e vorba de o suspendare tragică între cele două tărâmuri, ci de o convergență, de o punte. Într-un autograf editorial de pe ultima copertă, dl Constantin Trandafir concede că „Cine vrea poate spune că încercarea aceasta aparține domeniului numit azi criticfiction”. Mărturisesc că eu, personal, nu prea vreau. Proiectat în lacul, momentan liniștit, al criticii românești, conceptul cu muchii de rocă tare al franțuzului americanizat Raymond Federman provoacă încă, desigur, cercuri concentrice. Dar criticul câmpinean care cochetează atât de elegant cu postmodernismul e totuși un scormonitor tradiționalist exersat cu succes pe varii opere ce țin de vârsta clasică a literaturii române. A scris despre Caragiale-tatăl și Caragiale-fiul, despre Creangă și Ștefan Petică, despre Zarifopol și Bacovia, prețuind documentarea și refuzând speculația gratuită, jurând pe sobrietate și bibliografie, nu pe jerba stilistică.

Cum se poate constata, domnia sa e un monograf implicat în alianțe literare multiple. Despre autorul pe care l-a comentat a citit tot și încă ceva pe deasupra, iar această plăcere de a naviga, uneori fără țel, pe valurile erudiției, se trădează și în ultima carte, în care strecoară în pagină, cu mișcări rapide de prestidigitator, referințe la (sau din) Paul Reynaud, Charles Mauron, Hans Robert Jauss, Jean Mignot, John Ruskin, S.C. Pepper, Klages, Worringer, Daqué, Exner, Luis Martinez, Gadamer, Christos Yannaras și mulți, mulți alții. Este însă, recunosc, un exces ce se potrivește eroului său, insașiabilului devorator de cărți care a fost Mihail Sebastian.

Sprrijinit pe trei piloni: *viață-trăire-narațiune*, trei termeni favoriți ai autorului cu „destin accidentat” pe care-l disecă analitic, eseistul înclină totuși balanța spre existențial și reflexele lui publicistice, eseistice. Mare „ficionar” Mihail Sebastian n-a fost și într-un moment de extremă luciditate a recunoscut-o singur într-o notație din *Jurnal* pe care criticul o reproduce: „...trebuie să convin că nu sunt un romancier. Pot scrie lucruri delicate de reflecție, de reverie interioară, de solilocviu – dar nu pot să mă avânt cu ușurință între mai multe personaje, pe care să le las să trăiască [...] Ceea ce scriu este puțin schematic, puțin liniar, puțin abstract, chiar când e grațios...” Perfect adevărat! Cu tăietura franțuzească a replicilor, dramaturgul a cărui *Stea fără nume* a făcut săli pline, e tot un delicat cu o eleganță retro databilă. *Jurnalul* care a stârnit atâtea ecouri, apologetice sau resentimentare, n-a fost încă analizat în liniște, cu „distanța estetică” pe care o reclamă cu îndreptățire

și domnul Constantin Trandafir.

Sebastian a fost însă un intelectual excepțional, cu o bogată și contradictorie viață interioară și publică, un jurnalist și un eseist de mână întâi ce-și așteaptă ediția integrală. Alocându-i acestuia mai mult de jumătate din carte, noul său analist confirmă opinia avansată în 1968 de Cornelia Ștefănescu într-o substanțială micromonografie. Sigur, aparențele sunt respectate, secțiunile operei sunt vizionate critic succesiv, cu citate edificatoare. Constantin Trandafir are darul, mai rar printre confrăți, de a epiciza informația, de a dinamiza contextele și a ritma jocul oglinzilor. Într-o propoziție bine găsită, criticul mărturisește chiar că „examinarea pieselor se face în numele mașinării.” Constantin Trandafir are într-adevăr o minuție de ceasornicar helvet ce-și fixează lentila în orbită pentru a vedea cum se îmbină roțițele dințate, dar și pentru a descoperi firul de praf ori de rugină ce înțepenește intermitent mecanismele gândirii carteziene. Această opțiune pentru fermitatea elegantă, pentru semnalarea cătimii de eroare din argumentația lui Mihail Sebastian îl prinde bine pe comentator. Dar ea se manifestă totuși inegal, îl vizează îndeosebi pe eseistul atras de subiecte literare, și-l ocolește, tot elegant, pe gazetarul politic, pe omul public. Împrumutându-i termenii, aș spune că portretistul e fidel, dar psihologul face concesii delicateții.

„Cazul” Mihail Sebastian nu e încă rezolvat. Psihologia acestui „cartezian” ascunde zone tulburi. Și când afirm asta, mă refer în primul rând la opțiunile lui politice, doctrinare. Nu cred în logica lui *nici-nici*, nu sunt tocmai convins când criticul spune, în linia lui Paul Reynaud, că „politicește”, Sebastian „nu-i nici de dreapta, nici de stânga, e inteligent”. Dar cred în logica lui *și-și*. Se poate detecta în privința lui un fenomen de homocromie și de discontinuitate a personalității. Autorul *Orașului cu salcâmi* adopta culorile anturajului. La *Cuvântul* lui Nae Ionescu era, hotărât, de dreapta. Într-un serial excelent din *România literară* Marta Petreu a făcut recent o demonstrație irefutabilă, iar în clipa în care va apărea *Integrala* publicisticii lui Sebastian, care ar ocupa după mine trei-patru volume *in quarto*, dovezile se vor înmulți simțitor. Nu am în vedere doar accentele viguroase ale „trăirismului” său. Nu văd în el un democrat în accepția actuală a termenului. Democrația la care visează acest autenticist are culorile noocrației și nu degeaba se simte Sebastian atât de legat de Camil Petrescu, pe care-l considera „una din cele mai frumoase inteligențe din România”. Ce nu-i place acestui timid cu mari resurse de violență lexicală stilizată? În Brăila, „portul fabulos al copilăriei” pe care îl divinizează, disprețuiește „egalitatea dizolvantă a atributelor locuitorilor săi”. Detestă Rusia bolșevică fiindcă „e o lume fără rafinament”. Când „primatul colectivului trece înaintea individului” e sincer oripilat. Dacă ar admite o egalitate aceasta ar fi – probabil – aceea în care ar fi *primus inter pares*. Pe cei de-o seamă (nu doar ca vârstă!) îi privește de altminteri atent, suspicios, cu o curiozitate de zoograf. Onomastica pe

* Constantin Trandafir, *Mihail Sebastian între viață și ficțiune*, Fundația Culturală Libra, București, 2007.

The Vergin and Child

care le-o rezervă în romanul *De două mii de ani* dă de gândit. Naratorul, intelectual fin, e înconjurat de Blidaru, Vieru, Pârlea, Dronțu. Sub aceste nume neoașe, de meșteșugari și agricultori, se ascund – romanul e cu chei ce n-au rămas secrete în epocă! – Nae Ionescu, Camil Petrescu, Emil Cioran și G. Racoveanu. Și tot acest mic „dicționar onomastic” e întocmit *înainte* de a citi prefața scandalizantă a lui Nae Ionescu.

Să privim și reversul medaliei, etapa în care „civilul” ce urăște uniforme e nevoit să accepte șapca și rubașca și trece lângă Pătrășcanu, Belu Zilber, Lena Constante, Harry Brauner, George Macovescu și Alexandru Graur, pe care îl detesta sincer. O apropiere la care l-au silit condiția de proscris și o roșiatică febră vindicativă. D-l Constantin Trandafir se îndoiește, e dreptul său, de afirmația „cel puțin ciudată” a lui Alex Mihai Stoenescu potrivit căruia Sebastian s-ar fi „implicat în activitatea ilegală a Partidului Comunist din România”. Nici eu nu-i acord mare credit acestui „istoric”. Dar Nicolae Gheran a menționat contribuția lui Sebastian la scoaterea unei ediții clandestine a *Manifestului Partidului Comunist*. Și în calificarea profesională a lui Nicolae Gheran cred cu tărie. În redacția „terorizată de conformism” a *României libere* Sebastian se sufocă și tânjește după o altă „libertate decât aceea a marilor mulțimi”. Vrea o „libertate de intelectual care își apără singurătatea”. Dar, aici e tragismul de care de astă dată nu e conștient, cade în doaga sanguinarului Ilya Ehrenburg. Molipsită de violența persecutorului său, victima îi împrumută intoleranța și cere stupefiant „exterminarea totală a Germaniei”. Mai mult, visează

neronian la incendierea Bucureștilor. E mirat chiar că „îngerii” în uniformă sovietică nu pârjolesc încă Sodoma de pe malurile Dâmboviței...

Acestea fiind măștile, extremele psihologiei, ce se poate zice despre firea lui adâncă? Sebastian a fost, neîndoind, un *homo duplex*. Subtil adesea, exact de și mai multe ori, dl Constantin Trandafir identifică în el „un luptător atipic”, scindat între „raționalism și febrilitate senzitivă”, între „detașare și fervoare”. „Dualitatea – mai zice domnia sa – funcționează în complementaritate”. Răsturnată, afirmația ar câștiga, parcă, un plus de precizie. Sebastian e un continent al contrastelor. „Timidul”, sfiosul, „fragilul”, „scapără polemic”. „Leneșul” care se plânge de lipsa de randament laudă *munca*. Adeptul „eleganței morale”, al estompei și al respectului pentru idei e impulsiv, „nu-și ține limba în buzunar”, debordează de sarcasm, etalează (excelent zis!) „eufemisme incisive”. Sunt în toată gazetăria lui atât de abundentă și de amestecată o mândrie instinctivă (niciodată ascunsă!) de coborâtor dintr-un popor vechi și temperamental, un joc cu sorți schimbători între rezervă și impulsivitate, o vie conștiință a valorii de sine ce-l apropie de Maiorescu, despre al cărui *Jurnal* a scris de altminteri pagini memorabile. Condescendența, privirea aruncată din înălțimi, magnificența, maliția lui „amuzată” dusă până la toxicitate (niciodată până la trivialitate!) sunt maioresciene. Lovinescu, cel care a scris poate cea mai bună monografie despre Maiorescu, nu greșea când descoperea în el „un copil atât de îmbătrânit [...] *plutind deasupra contemporanilor* (s.n.)”.

Al patrulea dintre mușchetarii brăileni, primii trei fiind Panait Istrati, Perpessicius, Nae Ionescu, Sebastian e un scriemur desăvârșit, care dă cu eleganță lovitura fatală. Cât a trăit, fața lui adevărată a rămas sub vizieră. Prin deschizăturile ei scrutau ambianța ochi aprinși de curiozitate și pasiune. După moarte, zelatorii i-au compus o mască. Cu delicatețea și siguranța unui vechi „slujitor al bărbătoasei muze-Critica”, dl Constantin Trandafir i-a desprins câte-un colț. În privința literatului, nu și a publicistului, operația a reușit. Ridicat de pe masa chirurgului, pacientul arată posterității un chip proaspăt, întinerit. Mă mulțumesc să semnez în finalul acestor notații, cât de fericit evidențiază criticul atenția lui Sebastian pentru „liniile simetrice” din interiorul culturilor, recurența „anumitor ritmuri” (v. eseul *Pentru o geografie literară*). Voi da doar un exemplu tulburător de *simetrie* ce-l onorează în posteritate pe eseistul care opina că, spre deosebire de cea franceză, „cultura noastră nu se poate plânge de a fi abuzat de inteligență”. Prilejuri de „desfătare mentală” îi oferă *Ciclul Comăneștenilor* și corespondența lui Duiliu Zamfirescu cu Titu Maiorescu. Iată un caz, nu singurul, când doi scriitori vorbesc *la fel*, peste timp. La ce soi de personaje viza europeanul de la începutul veacului precedent? O spune limpede într-o scrisoare către Titu Maiorescu din 12 mai 1902: „Eu socotesc că a venit vremea să lăsăm dulcagăriile artificiale ale țărănilor amorezați și blegi, și să facem oamenii vii în literatură, dacă se poate români voinici și cinstiți, dacă nu vițioși sau sceptici, dar vii, cu voință și mușchi.” Și iată cum întrezărea, în 1927, viitorul „genului modern” admiratorul său de mai târziu: „Cu sânge și nervi, cu mușchi mobili și flexibili până la vaporizare”... E mai mult decât o simplă coincidență.

Mihail Sebastian între viață și ficțiune e o carte ce atrage prin dicțiunea ideilor, prin ritmul susținut al demonstrației critice.

Diana-Loredana Pavel

RAPORTUL ÎNTRE TEXT ȘI INTERPRET-APLICAȚIE LA CRITICA LUI JEAN STAROBINSKI*

În preocuparea lui Jean Starobinski de a descrie în modul cel mai firesc cu putință raportul text-interpret, nu este întâmplătoare inserarea sintagmei «alegerea obiectului» de la începutul capitolului *Dualitatea necesară* (din *Literatura – textul și interpretul*). Jean Starobinski atrage atenția asupra faptului ca ecuația «ideală» interpret – text mizează pe o relație dinamică între cei doi poli a cărei premisă este însăși acțiunea de a alege. Obiectul este *ales* – este vorba de intenționalitatea cea mai pură și mai puțin de hazard, de noroc. Cu alte cuvinte totul e real, vinovat și nu „nevinovat”, previzibil și nu spontan, dictat – ne spune chiar Starobinski – de interesul nostru prezent și condiționat de „interpretarea prealabilă” (se refuză ideea că n-ar fi nimic care să preexiste criticii; ea presupune cel puțin o „interpretare prealabilă”, după cum va demonstra în studiile dedicate lui *Rousseau, Montaigne, Corneille, Stendhal* etc). Referirea imediat următoare la finalitatea actului interpretativ este la fel de sugestivă: rezultatul nu este un *dat* ci un „fragment de univers”, altfel spus o parte dintr-un întreg, un microcosmos în macrocosmos, un holomer al lumii care va conduce (dacă demersul metodologic se va dovedi eficient) la refacerea și înțelegerea întregului. De aici responsabilitatea pe care o implică actul interpretativ. Faptul că rezultatul intenției noastre (în termenii criticului genovez „ceea ce se delimitează prin intenția noastră”) nu e un simplu *dat* (marcat temporal, perfect delimitat spațial, faptic sau conținutistic – *dat / datare / dată / date* în sensul de informații – traducerea este ambiguă în acest sens) ar induce ideea mobilității actului interpretativ (se poate reveni asupra acestui fragment de univers pentru a corecta, a ajusta etc).

Constanta este instrumentul, anume e limbajul folosit care rămâne același de la interpretarea prealabilă până la actul interpretativ ulterior. Dacă intenția este motivată epistemologic (de cunoaștere), dorința de „întâlnire” se referă la menirea însăși a privirii critice care ar fi descifrarea și întâlnirea sensurilor dincolo de aparențele imediate oferite de text. Așa se face că, scriind despre

Rousseau, Starobinski descoperă raportul dintre transparență și obstacol, dintre transparență și opacitate. Convins că se impune cu necesitate o atenție distributivă care să conducă la stabilirea unei corespondențe între temă (obiectul) și procedeele, arsenalul de mijloace (limbaj folosit, instrumente etc.) ale interpretului, în *J. J. Rousseau-La transparence et l'obstacle*, Starobinski nu merge pe linia confesivă pe care i-ar fi indus-o Rousseau. Este preocupat de inaccesibilitatea transparenței: „oricât de atent la modelul său, portretistul nu va atinge modelul interior”. Adevăratul merit al lui Rousseau este, potrivit lui Starobinski, faptul că recurge conștient la o mască în demersul sinuos de a-și spune povestea de viață: „scriindu-și el însuși viața, o deghizează”. Spre deosebire de Rousseau, Montaigne, arată criticul elvețian în *Montaigne en mouvement*, este un dușman al măștilor, nu simte nevoia să-și camufleze iraționalul din existența sa, mizează pe coincidența între eu și lumea exterioară, între forul interior și cel public, de aceea recomandă „să ne jucăm sincer rolul dar ca rol al unui personaj împrumutat”. Rousseau, dimpotrivă, este preocupat de raționalizare, de respectarea regulilor „bunului-simț” („Rousseau încredințează în mod constant acestui interlocutor imaginat obiectiile ținând de bunul-simț și de convențiile sociale” – *Relația critică*, p. 95). Cum interpretarea unui text precum *Confesiunile* impune, arată Starobinski, abolirea diferenței prin discursul confesiv și totalizator și menținerea distanței „prin înțelegerea celuiilalt ca celălalt” (*Relația critică*), interpretul trebuie să aibă în vedere nu doar existența unei relații între un pas și celălalt (în explorarea textului) dar trebuie să pună în relație însuși obiectul și mijloacele folosite. Aceste mijloace nu sunt neutre, sunt angajante, vor fi adaptate în permanență căci mobilitatea nu caracterizează numai privirea critică, relația dinamică nu este unilaterală. Mișcarea este dublă; ambii termeni, textul și interpretul, se transformă, se transfigurează (e o dualitate *necesară* optimizării actului interpretativ-de aici și titlul subcapitolului *Dualitatea necesară* în *Literatura-textul și interpretul – Textul și interpretul*).

Mișcarea nu este doar dinspre interpret (care *alege*, privește) către obiect ci și invers. În *Largesse*, analizând anumite priviri dintr-o serie de tablouri, observă că lucrurile văd, privirea lor răspunde privirii noastre, căci interpretul este și el *ales*, chiar cenzurat, îngrădit, constrâns să-și selecteze și adapteze mijloacele în așa fel încât să transmită această convingere că el însuși este privit de lucrurile pe care opera le descrie. În aceasta ar consta proba că ele nu sunt lucruri, obiecte.

Fiind nu doar cel care alege dar și cel ales, interpretul

* Jean Starobinski, *Textul și interpretul*, Ed. Univers, București, 1985.

Jean Starobinski, teoretician și critic literar francez. S-a născut în 1920 în Elveția. A studiat literatura la Universitatea din Geneva (ca student al lui Marcel Raymond, unul dintre fondatorii Școlii de la Geneva), și medicina, specializându-se în psihiatrie. Până în 1985 a predat literatura franceză la Universitatea din Baltimore și apoi literatura franceză și istoria medicinei la Universitatea din Geneva.

se găsește pe o poziție subordonată operei. Ajunge să poarte mesajul unui centru care constrânge și care îi este infinit superior, de aceea privirea critică obligă la *distanțare* (situarea inițială la periferie, într-o temporară pasivitate) și *diferență* (implică plasarea criticului într-un raport de opoziție cu obiectul său). Numai distanțându-se de operă și afirmându-se într-o relație de tensiune, de încordare, de crispare cu aceasta, interpretul va reuși să vadă lucrurile distincte de el, ascunsul prezenței, numai așa obiectul i se va oferi „cu toate caracterele autonomiei” (*Literatura – textul și interpretul*, în *Textul și interpretul* – p. 46). Afirmând „obiectul atenției mele nu e în mine” (p. 46), J. Starobinski nu face decât să respingă *critica de identificare* pentru care milita Georges Poulet. Așadar obiectul este dincolo de mine, distanțarea nu mai vizează identitatea ci alteritatea, *a lumii* – în deplină libertate, opera acționează asupra acesteia modificând-o, alterând-o – și *a criticului* care, privind de la distanță, devine altul decât cel care era; privirea critică îndeplinește cu alte cuvinte și o funcție transformatoare, transgresivă, facilitează desprinderea, enunțarea de sine, autocunoașterea; criticul se redescoperă pe sine însuși și încearcă să redescopere stadiul primar al operei, emoția ei originară, „starea dintâi”. (*Textul și interpretul*, p. 47).

Toată această dialectică este amplu desfășurată în „*L’Oeil vivant*”. Privirea, reia Starobinski, este un fel de reper final, o formă de comunicare unind eul nu doar cu obiecte ci mai ales cu alte *euri*, cu un nesfârșit sistem de *je-uri*. *A te distanța* pentru criticul genevez nu înseamnă decât a percepe obiectul din afară, a te vedea exclus din el. Interpretul este cel care devine conștient de sine ca fiind despărțit de ceea ce critică. Activitatea sa critică echivalează cu o suprapunere temporară cu opera fără consecințe ulterioare fără legături, fără obligații; un fel de neutralitate reciproc asumată care conduce către zona ascunsă a lucrurilor, spre partea lor invizibilă („opera va apărea în adevărul ei, oferit plăcerii și interogațiilor noastre – Op. cit, p. 47). Din acest moment interpretul trebuie să aibă în vedere în ancheta sa „restitutivă” (p. 47) atât anterioritatea operei, „întregul său trecut discernabil” (p.47) (versiunile precedente, schițele ei, sursele de inspirație etc.) cât și prelungirea dincolo de ea. O astfel de atenție acordată etapei de restituire a textului avem în eseul „*Stendhal ca pseudonim*”. Personalitatea lui Stendhal este cercetată ca un fenomen de anterioritate a creației sale. Numai așa, crede Starobinski, se poate face o analiză corectă, apropiată de realitate privind raportul dintre mască (pseudonim) și existența intimă a unui scriitor.

Opacizarea continuă a universului uman trebuie să se producă concomitent cu *transparența* totală a *eului scriitorului*. Numai așa lectura unui text precum *Confesiunile* lui Rousseau permite interpretului să distingă o mixtură stilistică specifică rezultată din prezența tonului picaresc, numai așa se poate sonda atât trecutul cu fericirea pierdută cât și prezentul în care subiectul e traumatizat de actele cele mai diverse de persecuție, iar *biografia* și *opera* se luminează în mod reciproc. Așa se explică de ce Starobinski insistă pe înțelegerea *distanței* ca o condiție sine-qua-non pentru proiectarea unei lumi noi ce nu coincide cu fluxul evenimential imediat. Această

„viziune dindărat” starobinsciană nu înseamnă deviere, abatere de la text ci considerarea operei ca un act original, ca o ruptură cu trecutul biografic, ca o deschidere spre viitor necesară dezvăluirii sensurilor latente. De aceea, J. Starobinski vede în obiectul literar o rămășiță a unui „proiect întrerupt”, o afirmare a discontinuității și nu a continuității, un fel de geometrie fractală a lui Benoit Mandelbrot. Reluarea acestei idei (opera ca parte a unui întreg, „ceea ce rămâne dintr-un proiect întrerupt”) nu este întâmplătoare. Este vorba de reafirmarea constatării că opera nu are sens decât prin raportarea ei la tot ceea ce o înconjoară, la « peisajul » în care se situează și în care ea este văzută ca un axis mundi. Activitatea critică nu trebuie însă să se rezume la studierea conexiunilor dintre obiectul literar – autor – epocă ori a relației operei cu vecinătățile. Interpretul nu trebuie să piardă nici o clipă din vedere structurile interne ale operei (limbajul folosit, idei, cuvinte etc.). Altminteri, opera „se ridică deasupra împrejurimilor” (*Literatura-textul și interpretul*, p. 48). Este vorba de acel autor care poate să se nege, să se transforme sau să se depășească prin actul de creație. De aceea este de datoria criticului să se întrebe cine vorbește în operă și cui se adresează, ținând permanent cont de implicațiile psihologice, sociologice, istorice, politice etc.

Așa a procedat Starobinski însuși în *Montaigne en mouvement*. Propunându-și să reducă diversitatea spiritului lui Montaigne la o unitate, exegeza starobinsciană identifică un prim moment, în care autorul *Eseurilor* ar sesiza aparența și ar respinge măștile pe care ea le presupune oriunde le întâlnește (politică, relații interumane etc), un moment secund în care se ia act de diferența dintre *être* și *paraître*; insistă pe etapa ultimă: detașându-se de lume și încercând să se regăsească pe sine, Montaigne manifestă o întoarcere spre el însuși, ceea ce criticul genevez numește o reapropiere a *eului* în pură existență de sine. Această atitudine contemplativă nu instaurează unitatea ci fragmentarea, „spațiul unei identități care cuprinde și diferența și devenirea”, altfel spus simultaneitatea și evoluția deopotrivă. Pentru a evita această pierdere de sine, această lovitură dată identității profunde, se produce acea răsturnare, acea sinteză *l’être du paraître*, care – arată autorul *Relației critice* – nu este decât o întoarcere la aparență, o reconciliere cu lumea aparențelor.

Subliniind că „obiectul este purtătorul unei intenții proprii” (*Textul și interpretul*, p. 49), criticul din Geneva atrage de fapt atenția asupra existenței unei *duble intenționalități* (ceea ce răspunde din nou semnificației subtitlului „Dualitatea necesară”): a autorului, care-și poate devia intenția inițială, și a operei, care transmite ea însăși un sens; devine ea însăși un mesager, un instrument. Interpretului îi revine sarcina de a distinge cele două *voci* care răzbat din text și de a le corela cu cea de-a treia *voce*, a orizontului de așteptare. O astfel de vigilență critică manifestă Starobinski însuși în textele dedicate lui Rousseau, preocupat fiind să descopere toate piste false, toate cursele în care cade acesta, în ciuda efortului său general de a-și convinge auditoriul de «veracitatea absolută a povestirii, precum și de permanenta nevino-

vătie a intențiilor sale» (*Stilul autobiografiei în Relația critică*, p. 95). Prin urmare, Starobinski recomandă dublarea privirii critice de *atenție*. Răspunsul pe care „atenția noastră [...] nu contenește să-l dea unei sfidări persistente” (*Textul și interpretul*, p. 49) e acel du-te-vino între intenția identificatoare și distanțare, un feed-back care se va muta în interiorul limbajului și care ne obligase să plecăm de la un grad zero al implicării, de la o poziție de neutralitate sau de expectativă, în termenii criticului genovez „situație de non-identitate.” (*Literatura-textul și interpretul*, p. 50). Dimpotrivă, dacă interpretul va prefera „situației de non-identitate” suprapunerea cu obiectul, identificarea cu acesta, se va ajunge la anihilarea vocii critice, la căderea în *parafrază*, iar textul său nu mai este o «conciliere» între unghiul creației și unghiul receptării ci va reprezenta una dintre nenumăratele interpretări posibile, o fantasmă și nu o ființă cu identitate proprie („Riscul este ca [...] interpretarea să nu fie decât dezvoltarea unei fantasme a interpretului” – p. 50). Potrivit lui J. Starobinski, această non-identitate dintre termenii relației critice, dintre subiect și obiectul de interpretat, reprezintă premisa *criticii complete*, singurul tip de critică – după autorul *Relației critice* – capabil să găsească, pentru a descrie și surprinde ascunsul operei, „un limbaj ce-și marchează cu vigoare diferența”, altfel spus un limbaj lipsit de referință, opac, intranzitiv, care face ca privirea să cadă asupra obiectului. „Opera critică – conchide J. Starobinski se constituie [...] docilă față de obiectul ei, însă independentă prin ținta sa” (Op. cit, p. 50); cu alte cuvinte, opera este acea unicitate care se afirmă în timp ce opera critică este afirmarea unei unicități pentru că demersul critic se înfruntă mereu cu opacitatea, cu umbra. Altfel spus, privirea critică este îmbinare între „întâlnirea” (involuntară), empatie și efort (voluntar), „muncă”; textul nu doar că le presupune pe amândouă dar mai înseamnă și intenție, act de voință și nu hazard, element ludic ori – dacă ar fi să-l parafrazăm pe Starobinski însuși – „șansa de a nimeri cutare punct singular” (Op. cit, p. 50).

Criticul trebuie să țină cont atât de structura materială a operei cât și de faptul că scrisul îl poate duce pe autor mai departe sau mai aproape de intenția lui inițială. De aceea traiectul critic trebuie să fie pe de o parte codificare a mijloacelor critice („îndemânare instrumentală”), pe de altă parte un act de reflecție asupra scopurilor urmărite („însuflețire finalizată”). Libertatea reflecției critice este de fapt o libertate condiționată; se impune o corelare permanentă între ansamblul de instrumente și specificul operei, între „însuflețirea finalizată a criticii „și „finalitatea operei”.

Ceea ce se cere criticului este nu doar o adecvare la obiect dar și o ordine în «dezordine» căci etapele activității critice nu se succed cel mai frecvent „în mod distinct și ordonat”. Conștiința este condamnată să nu devină conștientă de obiectul său decât de la *distanță*, rezumându-și contactul cu opera la acel tip de lectură atentă („lecturi avertizate”), premisă a interiorizării obiectului. Autorul *Relației critice* recunoaște parțialitatea sistemelor de lectură de aceea insistă asupra conjugării punctelor de vedere fundamentate teoretic în momentul

istoric dat. Se impune să citim fiecare text prin prisma mentalității și a «presiunilor» socio-culturale cu care suntem contemporani, dar folosindu-ne de instrumente pe care ni le-a transmis istoria.

Odată apropiate semnificațiile conținute de text, se învinge distanța istorică dintre autor și interpret și se creează premisele reintegrării tradiției în dinamica prezentă a procesului cultural. În plus, opera se proiectează pe limbajul descriptiv al unei alte epoci, pe orizontul unei istorii a literaturii, participând la complexul proces al intertextualității. Așa se face că, elaborându-și opera, scriitorul nu intră în dialog numai cu realitatea social-istorică imediată, ci cu o diversitate de fapte istorice, livrești etc, acceptate ori respinse. Nu este decât seducția unui trecut conservat lăuntric în individ căreia criticul trebuie să-i prefere studiarea din afară. Numai investigat de pe **marginile, centrul** poate fi adus în lumina înțelegerii actuale iar interpretul ajunge să descopere în text tot atâtea acte de interpretare, sfârșind prin a se descoperi pe sine însuși ca interpret. O dată încheiată o lucrare, ne învață Starobinski, se impune revederea teoriei; revizuirea, drumul invers, atenuează tendința discursului critic de a eluda, prin generalizare și abstractizare, diferența specifică (și nu genul proxim!) a operelor. O mostră a unui demers pe dos ne oferă criticul elvețian însuși într-un alt text dedicat lui Rousseau: pleacă de la descrierea zilei (în loc să se servească de argumentație) pentru ca ulterior reușita lirică să devină un argument major în pledoaria defensivă. Așa se face că timpul zilei nu mai este văzut ca pe ceva exterior eului, eul se varsă în acest incipient al zilei, îl umple generând ceea ce autorul *Relației critice* numește „inerența indestructibilă față de sine”.

Cu alte cuvinte, ne semnalează Starobinski, textul nu mai este prizonier al tradiției distanțate; el ia atitudine, solicită decupaje diverse aplicate realității, își oferă *replica* constructivă sau distructivă, pretinde de la celălalt un răspuns „viguros”, verificare implicită a valabilității și eficienței demersului critic. Obligația celuilalt nu este doar de a „umple” *distanța* (un fel de non-dit al lui O. Ducrot), de a completa mental indeterminările, hiatus-urile, ci de a opera o analiză internă”, pentru a scoate aspectele invizibile ale textului din amorfismul lor inițial. Această analiză *internă* este, desigur, dependentă de factori *externi*. Rotirea privirii spre aceste „date externe” trebuie să se facă din centrul textului pentru a avea o viziune clară asupra antinomiei între experiența interioară a operei și formele care îi sunt exterioare, între conținutism și formalism. Opera presupune o adunare, o înmănunchere de ecouri externe și de sensuri care îi sunt intrinseci. Criticul trebuie să genereze redistribuirea acestora printr-o pendulare permanentă între centru și periferie/vecinătăți.

Sub semnul acestei **maxime mobilități** este definită însăși **relația dintre interpret și text**. Mișcarea „du-te-vino” între structurile de suprafață și de adâncime ale operei, între partea interogată și întregul operei asigură cea maximă deschidere a privirii, capabilă să îmbogățească aria descifrărilor. Această ultimă fază a criticii (reînțoarcerea intelectuală la text) se impune pentru echilibrarea celor două tentații, a *identificării* și a *distanțării*

exagerate care ar conduce la pierderea din vedere a însăși specificității obiectului. Interpretul – după J. Starobinski – pare să caute, având el însuși „un reper precis”, pus la dispoziție de text încă de la începutul demersului critic, acele puncte unde opera este opacă cu ea însăși, încercând să redea o anumită transparentă. Numai mizând pe corespondența între diferitele niveluri ale operei (sintactic, semantic etc.), actul critic va «atinge» structura intimă a operei. Relația dinamică interpret-text se menține până în faza ultimă a criticii: textele îi propun interpretului obiectul cu specificitatea lui, primind în schimb „reflecția speculativă”, acea concluzie formulată în forma unei definiții conceptuale care va încadra opera într-un anumit curent literar, într-un gen literar, într-o specie literară sau alta etc. Interesant este că interpretul are libertatea deplină în formularea ideilor și a concluziilor sale („eseistul dă formă unei idei sau unui model”) însă gestul său nu este decât o încercare (el nu e întâmplător numit în această fază a criticii „eseist” de Starobinski); ulterior, după detașarea lucidă, urmează examenul riguros prin care detaliul este confruntat cu ansamblul. Abia în această fază, după parcurgerea unui întreg traseu „metodic”, un sistem teoretic poate fi aplicabil unui „ansamblu foarte larg de opere particulare” (*Literatura-textul și interpretul*, p. 57). Abia acum interpretul este în ipostaza de teoretician ce ia în stăpânire o „combinatorie intelectuală”. Este vorba de acel interpret care nu devine prizonier al propriului sistem critic, care nu se lasă încorsetat de propria grilă teoretică. Stăpân pe concluziile sale, el își va permite să le argumenteze făcând apel la opere emblematice sau renunțând cu totul la exemplele livrești („uneori, ele dispar cu totul”). Există însă și un minus în acest punct al demersului său: în absența exemplelor practice, rezultatul teoriei, deși seducător, devine „cu neputință de verificat”, iar definiția propusă va avea un grad de generalitate mult prea mare, ceea ce nu înseamnă că ar anula probitatea unei alte definiții. În acest caz, definiția conceptuală care se afirmase în traseul critic ca instrument de interpretare, trebuie să devină ea însăși interpretabilă, un instrument ce poate fi modelat, șlefuit, adecvat obiectului. Eficacitatea sa se va dovedi o dată cu săvârșirea drumului invers, cu întoarcerea la text. Abia după ce au fost definitive și verificate conceptele-cadre și conceptele-unelte, ele pot fi puse în slujba cercetării. Acestui scientism și pozitivism al interpretării se adaugă *interpretarea în act* – este acea interpretare a criticului care simte nevoia să se explice, să se confeseze în legătură cu propria metodologie, cu propria critică.

Ultimul subcapitol din «Literatura-textul și interpretul» („Interpretarea asigură o trecere și o integritate”) are în vedere ipostaza interpretului ca traducător. El devine agentul unei „treceri” (de la o limbă la alta), a cărui sarcină este să recupereze sensul cuvintelor (printr-un corespondent, o perifrază etc.) fără a afecta integritatea mesajului în ansamblu. Această condiție este parțial îndeplinită în cazul textelor alegorice. Afirmția „interpretul pune ceva de la sine” nu trebuie înțeleasă ca o falsificare a semnificației textului ci ca o aderare la text, nu o transpunere a textului ci o transpunere în text. Odată șterse frontierele între subiectiv și obiectiv, interpretarea devine act de

cunoaștere și de autocunoaștere („încolțește în ea un sens care cere deopotrivă recunoașterea noastră” – *Literatura-textul și interpretul*, p. 60). A fi producătorul a ceea ce se descoperă în text echivalează cu o retrăire a textului; înseamnă a reîncepe în tine însuți ceea ce ai simțit ca acțiune a unui obiect extern – textul. Spiritul interpretului se inserează în acela al obiectului și invers ființa textului își găsește corespondent în aceea a criticului. Cunoașterea obiectului criticat devine de aceeași esență și se înfăptuiește în același loc ca și cunoașterea de sine, totuși – atrage Starobinski atenția în «Interpretul și cercul său», capitol din *Relația critică* – există un efect modificator al fiecărui interpret, care se impune a fi prevenit printr-o luciditate autocritică. E vorba de necesitatea unei intersecții – între un «înăutru» și a un «înafară», între lucrul contemplat și privirea care contemplă – numai așa va rezulta o ființă nouă, cu o dublă substanță pentru că se naște din empatie și distanțare în același timp. Acțiunea de a citi nu înseamnă numai translația într-o lume nouă, ci și într-o ființă nouă. Cu alte cuvinte nu există critică vie decât acolo unde empatia și distanțarea nu se mulțumesc să-și contemple în mod admirativ obiectul, ci își recrează, în adâncul ei, echivalentul mental. Criticul este o ființă care, din momentul în care și-a apropiat obiectul (după depășirea fazei de empatizare cu acesta), studiindu-l de la distanță, începe prin a deveni o altă ființă care acceptă să trăiască mental o viață diferită de a sa.

Paradoxul este că, în timp ce criticul încetează să fie el însuși, obiectul „primește confirmarea” deplinei libertăți și, de acum înainte, subliniază Starobinski, „face și el parte din discursul nostru interpretativ” (*Literatura-textul și interpretul*, p. 61), adică se găsește nu doar în ipostaza de obiect ci și de subiect, de coautor al metodei critice aplicate asupra sieși prin indicii gramaticale, lexicale, semantice etc, prin semnalele de ansamblu pe care le lansează criticului. Prins în acest joc de dedublări, *textul ajunge să traseze traiectul criticului*, să-i marcheze direcțiile de investigație (textul e supraordonatul!). Critic valoros, în accepție starobinskiană, este acela care își asumă poziția de subordonat și înțelege că numirea obiectului și a vecinătăților sunt posibile „fără a le smulge din locul lor” (Op. cit, p. 61) – cu alte cuvinte fără a recurge la alte substituiți, translații, supoziții. A numi obiectele înseamnă a suspenda activitățile noastre de suprafață, a lăsa să se adâncească tot mai mult această privire critică și a recunoaște acestor obiecte identitatea proprie și apartenența lor la un anumit autor, gen literar, specie etc. Gestul de etichetare este și o dovadă de inconștiență pentru că lasă obiectelor „puterea de a numi”, posibilitatea de a-și oferi propria înțelegere, propria interpretare. Criticul nu face decât să aleagă între această *interpretare a textului și textul ca interpretare*, alegere și ea cenzurată de instrumentele și limbajul utilizat – care nu sunt ale criticului, nu-i aparțin; sunt moștenite, șlefuite, trecute prin istorie (istoria criticii și istoria literară), printr-un număr infinit de interpretări și de grile de lectură. Așa se face că gestul de înțelegere a obiectului nu se înscrie decât într-un lung șir de gesturi similare, efortul său de cunoaștere nu este decât reiterarea unui mit, a istoriei în ansamblu.

PROZĂ CARE REVIGOREAZĂ SUFLETUL, CONȘTIINȚA

Nicolae Rusu* a venit în literatură direct din viață, adică fără a-și face un stagiul filologic, fără a frecventa cenacluri literare. A venit din sfera productivă a societății, muncind mai mulți ani după absolvirea Politehnicii la un Trust de construcții. Economist fiind, a deprins să contabilizeze și gândurile, dar mai ales cuvintele, să le folosească cu măsură, căutându-le locul potrivit, fără a face risipă. A venit pe neașteptate, răvășind prin prospețimea stilului și a frazării grupul nostru de universitari-filologi, care (mulți dintre noi) scriam o proză considerată de colegul și prietenul Victor Prohin „poetică”. Se întâmpla poate din cauza că începusem aproape toți cu poezia... Saturată de metafore, multora ni se părea că o astfel de proză are viitor. Ni se părea, totodată, că adevărul, pentru a fi perceput, trebuie redus la esență. Firește, cu anii am înțeles că viața, realitatea îți sugerează subiectul, iar acesta, la rândul său, dictează formula, stilul... Nicolae Rusu a risipit prin proza sa de început „teoriile” noastre. S-a impus dintr-odată, aducând o mireasmă proaspătă în tânăra literatură de atunci (începutul anilor șaptezeci ai secolului trecut). Dăruit de Providență, venea cu un suflu de acasă, venea năvalnic, luând fără vreun efort pulsul prozei autentice. Părea că în literatura tânără se revarsă o gură de oxigen, necesară și așteptată, ce ne alertase pe noi, universitarii. Tânărul prozator scria altfel, proza lui părea să deschidă geamurile pentru a intra lumina, aerul pur al dimineții. Am descoperit mai târziu că această taină, acest miracol al scrisului său vine din familie, de la bunica, fiind în viața ei o mare povestitoare... Pe atunci, la începutul anilor șaptezeci, visam cu toții la gloria literară, încercam mulți dintre noi să inventăm, să experimentăm, aliniindu-ne spiritul la noile modele, moderne, de literatură.

Ei bine, lecturându-i povestirile, am început să mă gândesc tot mai des la scrisul meu, la traiectoria-i de viitor, căutam contacte cât mai dese cu Alexandru Cosmescu, Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, pe care îi consideram mentorii mei în ale literaturii. Pe parcurs de ani, Nicolae Rusu nu s-a lăsat sedus de noile tendințe ce-și făceau tot mai insistent loc în literatură. Și-a continuat drumul, valorile estetice ale înaintașilor, mai ales ale scriitorilor ce au activat între cele două războaie, fiindu-i permanența, partea de zbor. Nu s-a lăsat captivat de succesul literaturii de consum, adică o literatură cu acoperire estetică de suprafață. A continuat să scrie

într-un registru ce ține de tradiția mării literaturi românești și universale, de autentic, literatură care vine dintr-un „îndemn divin”...

***

Am încercat să mă apropiez de proza acestui tânăr la îndemnul lui Alexandru Cosmescu, dar mai apoi din nevoia de a „intra” în sistemul lui de gândire și concepere, deși nu întotdeauna un scriitor reușește să intre în acord cu sensibilitatea altui scriitor... Oricum, chiar dacă te poți adevca la o operă literară, percepția este reflexivă, nimeni nu izbuteste să se pună în pielea creatorului, cu atât mai mult să pătrunzi înlăuntrul misterului... Nicolae Rusu este unul dintre scriitorii care se respectă, mai scrie și critică literară, credibilă, fără a divaga pe diferite teme estetice; scrie, deci, și critică literară, mai ales despre opera unor confrăți pe care îi venerază, punând mare preț pe cuvânt, dar și pe nuanțele pe care le poate sugera o idee, o metaforă constructivă sau miracolul, magia lui. Cuvântul a fost și rămâne pentru el coloana vertebrală a prozei sale. În această ordine de idei, Constantin Ciopraga, întrebând într-un interviu (*Pro Saeculum*, anul IV, nr. 1 (15) – ianuarie 2005) „... mai aveți, după o viață închinată istoriei și criticii literare, aceeași încredere în cuvinte? Mai cred tinerele generații în virtuțile magice ale Cuvântului? În fine, într-o lume vidată de sacralitate (cum o văd postmodernii), cuvântul mai este sau mai poate fi un „miracol”?”, răspundea următoarele: „Cred neabătut în disponibilitățile verbului ziditor, acela care adaugă lumii știute universuri noi. Sunt încredințat că mării constructori prin cuvânt dispun de puteri demiurgice transtemporale. Acela care ignoră aspectul cognitiv al Cuvântului – se autocondamnă la marginalizare, la eșuarea în profan. Drama scriitorului din toate timpurile ține, printre altele, de negăsirea cuvântului care să ducă la transsubstanțiere, la ridicarea într-o ordine cosmică supremă. Drumul spre cuvântul-miraj, act de inserție în necunoscut, e drumul lui Harap-Alb în căutarea „paserii măiestre”. La Ioan, în chiar prima frază a *Evangheliei* sale, citim: „La început era cuvântul...” – *Deus erat verbum!* Și în mentalul „blestematului” Baudelaire, cuvântul are „ceva sacru” („quelque chose de sacre”). Actul demiurgic, tensiunea în care se așează poetul având în minte un punct de mirum ademenitor, punct care se îndepărtează perpetuu, e în fapt un act de cunoaștere. Un mod de gnoză în care unii văd o co-naștere, câtă vreme poetului i se cere să pună în acest act ceva din sine însuși. Nimic mai obișnuit decât cuvântul, totuși o dată investit cu atribute ale geniului, de partea lui stă eternitatea; așadar, devenit viziune, reprezentare ori fulgurații, cuvântul se

* Nicolae Rusu, *Naufragiul*, (roman), București, Editura Viitorul Românesc, 2005.

instalează în Pretutindeni și întotdeauna.”

Cuvântul este, deci, eternul simbol al Cunoașterii, este acel „*ceva sacru*” care-l ajută pe scriitor să pătrundă în zone mai puțin frecventate altădată. Brat fiind al gândului, cuvântul ne convinge că „gândul și materia” devin identice atunci când „neliniștea Cunoașterii” îndeamnă Spiritul spre adâncimile Memoriei, spre interiorul Ființei, spre stările inimaginabile ale Eu-lui cugetător, spre galaxia Sinelui...

Subiectele sale sunt universale, lumesti, adică cele dintotdeauna și toate converg spre căutarea adevărului vieții. Nu s-a jucat niciodată „de-a cuvintele”, „de-a frazeologizarea”. Supremația au avut-o mereu ideile, fapta, detaliul, autorul infiltrându-și gândul în materia abordată până la limitele posibilului. Spațiul prozei lui este spațiul gândirii lui, stilul, subtilitățile de limbaj armonizează cu rațiunea, cu cosmosul memoriei, cu ideile care-i frecventează mereu spiritul... Așadar, avem în proza lui Nicolae Rusu un nou „recurs la metodă” întru a lumina mai departe tradițiile cele mai bune ale literaturii românești, „recurs” la una din cele mai cunoscute și mai luminate magii ființiale a limbii strămoșești, care ne ajută să nu ne pierdem simțirea, să nu-i risipim strălucirea în apele tulburi aduse de tăvălugul multicultural, într-un cuvânt, ne ajută să nu murim... Fiindcă, așa cum susțineau și înaintașii noștri, metoda aceasta, sprijinită pe cele mai bune tradiții ale prozei românești și universale, presupune însăși sănătatea limbii și scrisului nostru, vigoarea și frăgezimea netrecătoare a expresiei încărcate de sens, de simboluri, dar mai ales de frumusețe și optimism.

Nașterea

Firește, este loc în literatură și pentru experiment. Nicolae Rusu e deschis atât sufleteste, cât și spiritualmente spre noi începuturi. În proza domniei sale nu lipsește nici experimentul. Dar acest experiment este subordonat aceluiași proces de înnoire, de racordare la realitățile existențiale. Nu observăm oare particularități înnoitoare ale demersului său stilistic și filosofic în povestirile de proporții *Răzbușnarea, Ploaia de aur?* Nu sesizăm oare trimiterea aluzivă, parabolică aș zice, la „prezentul istoric” de azi din *Marginea lumii?* Dar mai ales, dacă ne referim la „reconstituirea critică” a unui „trecut recent”, vorba Irinei Petraș, din romanul *Naufragiul?* Nu este oare un experiment reușit modalitatea de concepere și realizare a romanului *Lia?*...

***

Există în proza lui Nicolae Rusu un echilibru între dimensiunile ce alcătuiesc stâlpii de credință al artei scrisului, adică între sentimentul istoriei (realității) și cel al esteticului. Aș zice că aceste două particularități se completează, experiența literară, stilul, tehnica scriiturii, viziunea, limbajul în dependență de timp și situație, dar și de nivelul de inteligență al protagoniștilor întregind mesajul, esteticul, sincronizându-i scrisul cu cele mai moderne modele de literatură. Stilul este modern și spontan, reflexiv, pare că scriitorul nu depune efort, fraza vine fluent, de la sine, împovărată de sensuri, metafore, parabole, conturând, împreună cu celelalte componente, o arhitectonică bine armonizată. Lecturându-i romanele, cititorul versat sesizează numaidecât starea sufletească și psihologică a autorului. Prozatorul se contopește cu contextul psihologic, se sincronizează, cum menționam ceva mai devreme, cu atmosfera, cu durerea, cu neliniștea, cu zbuciumul epocii și al personajelor. Totodată, sesizăm în proza acestui scriitor o corelație dintre rațional și emoțional, o dozare suficient de proporționalizată a psihologicului și sentimentului, momente ce-i atribuie scrisului sfericitate, vivacitate, ritm interior. Autorul dă dovadă de erudiție, de intuiție și o bună documentare, posedă un instrumentar adecvat, în dependență de subiectul, mesajul estetic al fiecărei lucrări.

În *Naufragiul* (Editura *Viitorul românesc*, București, 2005), de exemplu, scriitorul nu se oprește la suprafața strict socială care abundă în lucruri și stări, întâmplări de tot felul. Prozatorul, dotat cu spirit și inteligență, pătrunde în substraturile de adâncime, trece în zonele mai puțin frecventate ale existenței, acolo unde se dă lupta între cinste, virtute, omenie, adevăr pe de o parte, și corupția sufletească și morală, pe de altă. Cunoșcător în subtilitate a lucrurilor și anturajului în care se desfășoară acțiunea, autorul, asemenea unui specialist de marcă în istorie, dar și a unui economist, destramă „cosmosul” manipulat cu dibăcie de acei care duc câte două vieți paralele, îi impune la un exercițiu de mărturisire, de sinceritate, de iluminare, mai ales că lucrurile nu se reduc la doar orizontul de sub pleoapă, ci avem a depăși, odată și odată, acest „teritoriu” al tranziției, avem a ne purifica, a ne curăța sufletul și rațiunea de patina comunismului, de absurdul vieții cu problemele ce ne depășesc de multe ori. Prozatorul urmărește pe parcurs drama, dar și momentele de iluminare, de limpezire ale protagoniștilor,

un adevărat spectacol al bătăliei pentru obținerea unui echilibru sufletesc, dar și moral al neamului, al cărui reprezentant se vrea. Trimiterea de la sfârșitul cărții (romanului) la simbolul fiarei, ne face să ne gândim că neamul nostru nu s-a eliberat în totalitate de imperiul răului, de imperiul de la răsărit, că tentaculele lui mai sunt vii și active și avem încă a lupta pentru a ne elibera cu adevărat, în primul rând la nivel de conștiință, și a deveni nu numai cetățeni ai propriei noastre țări, dar, mai ales, cetățeni ai lumii. Cu un spirit și o morală a noastră, purificată de toate „ismele” existente, cu o conștiință luminată de existența unei libertăți adevărate. Căci, „ceea ce ne caracterizează în rău e neîmpăcarea – neîmpăcarea între noi și neîmpăcarea cu noi înșine...” Ori această „neîmpăcare” ne face de multe ori să lunecăm de pe cărarea pe care Providența ne conduce spre lumina paradisiacă...

Naufragiul, așadar, este un roman gândit și echilibrat până în cele mai mici detalii, păstrându-și misterul chiar și după ce l-ai terminat de lecturat. Spre deosebire de povestirea de proporții (sau poate roman de mici dimensiuni) *Marginea lumii*, în care secvențele sunt aproape autonome, dar încheagă povestea cu multă siguranță, prozatorul găsind pentru fiecare protagonist caracteristici adecvate situației, dar și intelectului, momentului în care se desfășoară acțiunea, în *Naufragiul* personajele sunt într-o permanentă încordare sufletească, autorul încercând să le lumineze din interior, ținând cititorul într-o tensiune neîntreruptă, cadrul detectiv atingând, prin psihologia, ritmul trăirilor, realismul situațiilor descrise o virtuozitate și o dimensiune neîntâlnite în proza română din spațiul basarabean.

Contopindu-și destinul personal cu cel al neamului, Nicolae Rusu trăiește pe viu durerile, neîmplinirile, suferințele neamului aflat la o răscruce de timp și într-o confruntare diabolică cu minciuna, răul social, cu slăbiciunile unor indivizi care nu se pot identifica cu propria lor conștiință. Spunea Camus cu o ocazie că rostul omului este de a nu devia de la realitate. Fiindcă, ajuns la absurd și căutând să trăiască în consecință, un om constată întotdeauna că lucrul cel mai greu de menținut pe lume este conștiința... Spre acest obiectiv tinde prozatorul Nicolae Rusu în scrierile sale: a-l face pe om să ajungă la momentul, la acea iluminare a minții, a rațiunii, când își dă seama că viața ți-o trăiești o singură dată și ar fi păcat s-o ratezi. Trecând personal prin mai multe încercări, Nicolae Rusu a reușit să învingă imposibilul, să demonstreze că oricât de grele ar fi sinusoidalele vieții, omul poate învinge, poate găsi forțe pentru a se situa deasupra durerii. Același lucru îl sugerează și prin parabolicul său roman *Naufragiul*. Povestitor redevabil, vorba lui Constantin Cubleşan, autorul stăpânește cu asupra de măsură subtilitățile limbii române, racordându-se de cele mai multe ori la neîntrecuta deocamdată proză interbelică a „scafandrilor sufletului” (Irina Petraș), urmând, deci, cele mai frumoase tradiții ale prozatorilor Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, Victor Ion Popa, Liviu Rebreanu și alții, prozatori care au ridicat scrisul românesc la cotele cele mai înalte, egalându-l cu cel al prestigioșilor prozatori din literatura europeană și

universală. Volumele sale *Pânzele babei* (carte de debut care l-a consacrat, apărută în 1978), *Havuzul* (1982), *Lia* (1983), *Totul se repetă* (1988), *Avem de trăit și mâine* (1992), *Ploaia de aur* (1997), *Sobolaniada* (1998), *Treacă alții puntea* (2000), *Marginea lumii* (2001), *Naufragiul* (2005) l-au situat pe Nicolae Rusu în rândul celor mai înzestrați prozatori ai generației șaptezeci-optzeci, generație care a impus în literatura română din Basarabia o nouă formulă și o nouă viziune, o nouă modalitate de a scrie proză, dar cel mai important, a încercat o sincronizare cu proza scriitorilor de peste Prut. Am accentuat acest moment – sincronizarea – de o importanță deosebită pentru întreaga literatură română într-un eseu publicat acum câțiva ani în revista „Literatura și arta”, aprilie 2005, (e vorba de eseu *Fenomenul Iuda sau imperioasa noastră nevoie de suflet*), atrăgând atenția unor scriitori mai tineri, că sincronizarea dintre literatura scrisă pe ambele maluri ale Prutului s-a întâmplat cu mult înainte de intrarea lor în scenă... S-a vehiculat o vreme ideea că sincronizarea s-a produs abia cu intrarea în literatură a nouăzeciștilor, considerându-se că literatura începe odată cu compunerile lor, de multe ori nesemnificative. Ce eroare! Susținătorii acestei idei uită că ruptura sau mai bine zis desprinderea de scrisul „arhaic și cronologic” s-a produs cu mult înainte, la sfârșitul anilor șaptezeci și începutul anilor optzeci, mai precis, cu intrarea în literatură a unor tineri printre care era, firește, și Nicolae Rusu. Cunoscutul scriitor Vladimir Beșleagă afirma într-un interviu acordat criticului literar bălțean Nicolae Leahu (revista „Semn”, nr. 2, 2007) că ceea ce s-au întâmplat de bine în literatura română din Basarabia după 1991 „n-a apărut brusc, pe un teren viran, ci au fost pregătite de evoluțiile literare din anii '80 ai secolului trecut. Atunci, în acel deceniu, s-au produs primele mutații și tendințe de sincronizare cu scrisul și scriitura modernă... Eu i-am zis atunci: proza tânără, nonconformistă, rebelă... Ar fi bine dacă un tânăr critic literar ar face investigații și paralele între ceea ce se făcea atunci la Chișinău și în România. A existat, în opinia mea, o anume sincronizare între scriitorii de aici și cei de peste Prut... Încă de pe atunci.. Dar au venit anii '90 și ca și cum s-a trecut cu buretele peste acea perioadă... Or, procesul literar nu începe de la proclamarea independenței...”

Nicolae Rusu s-a fixat temeinic în pleiada acelor tineri de atunci. Chiar de la începuturi, prozatorul a ascultat (dar mai ascultă și azi) de vocea sa interioară. Nu are o formulă preferată. Fiecare nouă lucrare îi dictează formula, stilul. Probabil, Providența a vrut ca el să devină scriitor. Pornind în viață pe un făgaș destul de profitor (mai ales astăzi), cel legat de economie, a învins în el, până la urmă, arta cuvântului. Scriind, n-a intrat cu nimeni în nici un fel de competiție, competiția i-a fost cu sine însuși, cu spiritul său, urcând insistent treaptă cu treaptă spre altarul adevăratei literaturi și având mereu trează conștiința valorilor estetice, liantul care unește întreaga literatură română. Astăzi scriitorul participă activ la spectacolul literar românesc, editându-și romanele, nuvelele, povestirile atât în spațiul prutonistean, cât și la edituri prestigioase din țară. Cărțile dumisale sunt citite în primul rând, pentru adevărul pe care îl conțin, dar și pentru frumusețea lor, pentru expresia limpede, purtătoare de simboluri și metafore. Dar mai ales pentru că proza

Agonia în Grădină

lui, ca și a altor scriitori din Basarabia, deține într-o anumită măsură, un monopol sufletesc și spiritual față de literatura scrisă în celelalte provincii românești. Zic aceasta, fiindcă în proza scriitorilor basarabeni se mai vorbește încă de suflet, pe care autorii noștri îl situează alături de spirit. În Basarabia a vorbi de suflet nu este deocamdată anacronic. Particularități cum sunt emoționalul, religiosul, relația om-natură, baștină-univers și altele de acest fel mai rămân deocamdată viabile în această parte de țară. Românii din Basarabia au avut de înfruntat un dublu calvar, suferința lor fiind mult mai puternică, dacă ne gândim la experimentele de tot felul pe care le-a aplicat asupra noastră regimul totalitar comunist: pe de o parte, insistând a ne lipsi de identitate, de istorie, de trecut, de limbă, de tradiții, pe de alta, inoculându-ne în conștiința frica de a fi exterminați, totodată, impunându-ne o nouă identitate, o nouă istorie, un nou conținut și o nouă strategie a gândirii, care să ne lipsească de memorie, de istorie, de conștiință națională. Cu tot arsenalul ingineriei lor sociale, cenzură, autocenzură, aplicate asupra oamenilor de spirit, scriitorii din Basarabia (cea mai mare parte din ei) nu s-au lăsat dominați de complexe, ci și-au asumat monopolul suferinței, urmând calea cea mai sigură și de lungă durată – a fi alături de sufletul neamului, de istoria și tradițiile lui, de deschiderile spre un nou nivel de simțire, hrănindu-și scrisul din aceste vibrații cosmicizate, care au depărtat întotdeauna pericolul unei abandonări, unei desprinderi de suflet. Circumstanțele istorice au menținut, așadar, spre surprinderea unor literați din dreapta Prutului, sentimentul sufletesc, al umanului, care ne-a ajutat (dar și ne ajută) să depărtăm de noi

pericolul desprinderii de sine, de esența noastră, de spiritul și tradițiile care ne reprezintă ca neam. Acest așa-zis „decalaj” între nivelul de simțire, ar trebui, probabil, să-i îndemne pe unii scriitori spre o mai subtilă nevoie de suflet, spre un „emoțional superior”, întru împlinirea unei nevoi spirituale. Mai ales astăzi, când suntem asaltați de tendințe pragmatice, sceptice, materialiste, lipsite de vigoare sufletească, dar și estetică ce încearcă să inunde literatura. Ar fi, credem, o greșală să abandonăm ceea ce am cultivat de secole, adică viziunea noastră asupra a ceea ce suntem, dar și asupra lumii, conformându-ne unor tendințe europene nivelatoare de cultură și repetând, într-o altă ipostază (formulă), ceea ce ne-a cultivat în suflet regimul comunist... Mai ales că neamul nostru a demonstrat, prin personalitățile sale de vârf ale culturii, că avem o viziune planetară asupra lumii, mai mult chiar, avem o perspectivă cosmică a gândirii, o înțelepciune creată de propria noastră istorie, cu toate victoriile și suferințele pe care le-am trăit, începând din timpurile imemorabile și până în prezent... Nicolae Rusu, conștient de aceste posibile suplicii, cultivă o proză de idei, o proză sprijinită pe criterii naționale, promovând o viziune planetară asupra lumii. Ca și marii scriitori care au activat în perioada interbelică, prozatorul are o singură cale – cea de a fi alături de sufletul neamului, de problemele, bucuriile, suferințele lui...

Într-un moment de confesiune, nea Serafim, protagonistul microromanului *Marginea lumii* (Editura „Augusta”, Timișoara, 2001), zice: „...nimic nu se întâmplă fără vreun rost, fără vreo pricină, fără să aibă o semnificație anumită. Această călătorie a fost pentru noi un accident, o rupere de la matcă a celor care alcătuiesc talpa țării, o intervenție în firea noastră țărănească, dar, sunt sigur, n-a fost întâmplătoare, ea trebuia să ne deschidă, nouă și altora ca noi, ochii asupra Omului și a Vieții, să înțelegem anumite lucruri...” Această evadare din ființa lor firească, pe care protagonistul o considera „un accident”, „o intervenție”, însemna „o rupere de la matcă”, o depărtare, o „desprindere de sine, de esența noastră”. Dar același protagonist, nea Serafim, constată că centrul universului se află în noi înșine. Iar călătoria celor șapte la „marginea lumii” este o călătorie spre sine, spre eul interior, spre esența existenței fiecăruia. Fiindcă „marginea pământului”, a lumii adică, e acolo unde se termină speranța și credința, dar neapărat și dragostea, adică omenia...”

Într-o altă lucrare, *Ploaia de aur*, deosebită de altfel prin intenția autorului de a pătrunde în tainele sufletului uman, încercând să dezvăluie „misterioasa și paradoxala unitate a vieții și a morții”, Nicolae Rusu scrie: „Un filosof susținea că orice lucru, material sau abstract, conține în sine o anumită doză de energie”. Proza lui Nicolae Rusu este saturată de energie. O energie benefică, întremătoare, fiindcă scriitorul nu a fost niciodată dominat de sentimentul demolator. Proza domniei sale lecuiește, revigorează sufletul, conștiința. Fiindcă vine dintr-o armonie declanșatoare de energii benefice, dintr-un germen cu particularități divine, preluate din însuși spiritul neamului nostru, un neam cu o vechime multimilenară și ocrotit pe parcurs de Providență.

Mircea Dinutz

DE DEPARTE, „ALBUL BUCOVINEAN” STRĂLUCIND...

Mă aflu, iată, pentru a patra oară în fața unui volum* ce poartă semnătura prestigioasă a lui Constantin Călin, critic și istoric literar, eseist, publicist și filolog, nu în ultimul rând, profesor și memorialist, cu ochii vii și neiertători îndreptați spre prezent, cu fața întoarsă grav spre trecut și dramatic îngrijorat de viitor. O lectură ce te obligă la o elementară igienă spirituală, spirit de observație, calm, seriozitate și... ținută, fără de care orice tentativă de a ajunge la mesaj ar fi sortită eșecului. Nu te poți apropia de o asemenea carte saturată de prejudecăți (un conservator închis spre modernitate, un moralist acru și inflexibil, un erudit somptuos ce-și exhibă informațiile, un cârcotaș doidora de carte) și vidat de principii, mai ales că niciuna dintre acuze nu rezistă în raport cu realitatea vie a textelor și nici nu cred că e de dorit să vezi în această carte o simplă „colecție” de articole, refuzând ansamblul coerent și viziunea unitară asupra lumii și oamenilor, amenințate de o reală și progresivă disoluție morală. Abia îndeplinind aceste minime condiții (sugerate mai sus), ne putem apropia – măcar – de cititorul ideal așteptat de autor: „calm, asiduu, ponderat”, pentru a gusta pe îndelete frumusețile și asprile unui text defel confortabil, mai degrabă incitant.

Nu fac parte dintre privilegiatii care au putut urmări *la cold* „curbele” acestei „cardiografe” (v. *Puncte de sprijin*), cu excepția câtorva articole apărute în „Ateneu” la care am avut acces, chiar dacă viețuiesc într-un județ limitrof. Sau, dimpotrivă, e posibil să mă aflu într-un avantaj real, întrucât volumul de față, beneficiind de o arhitectură bine gândită și echilibrată, probează, încă o dată, profilul unui publicist de atitudine, mereu substanțial, „constant în varietate” și în alegerea subiectelor de maxim interes, în tratarea lor „sine ira et studio”, dar și fără compromisuri, foarte departe de lejeritatea și senzaționalul gazetăriei de duzină ce ne infestază zi de zi, fără o minimă compasiune. Constantin Călin nu-și propune să placă, să flateze, să seducă, ci să avertizeze, să convingă sau, cel puțin, să declanșeze resorturile adânci ale gândirii și simțirii, cu armele pe care le are la îndemână: concizia, sobrietatea, relevanța argumentelor, precum și o erudiție bine controlată, prin eliminarea exceselor de orice fel, inclusiv cele retorice.

* Constantin Călin, *Gustul vieții. Varietăți critice*, Bacău, Editura „Agora”, 2007, 506 pagini

** **Publius Terențius Afer** (c. 190 î. Hr. – c. 159 î. Hr.), reprezentant al comediei paliatice la Roma. Citatul este din piesa *Cel care se pedepsește singur*, inspirată de Menandru. La poetul latin, elementul general –uman se concretizează într-un ideal de unificare socială pe plan moral

Puțini, mult prea puțini sunt gazetarii cărora să li se potrivească atât de bine dictonul lui Terențiu**: „Sunt om și nimic din ce e omenesc nu-mi este străin” (istorie, politică, religie, sport, gastronomie, lexicografie, etimologie, mass-media, morală) cu precizarea că reflectă – în cazul contemporanului nostru – nu numai un sentiment de solidaritate cu semenii săi, în numele unui autentic umanism, dar exprimă și ideea că un scriitor, în consens cu veacul său, trebuie să treacă prin toate „vămile sufletului”, să fie aproape sau chiar să se identifice cu tot ce e profund și curat în natura umană, respingând vulgaritatea, abjecția, impostura (indiferent de formele de manifestare), identificate cu precizie de un clinician ce-și ține „bolnavii” sub o severă observație.

Din materialul avut la dispoziție (publicistica anilor 2001-2007), Constantin Călin a ordonat ceea ce a considerat că „rezistă” mai bine în trei mari secțiuni: SUBIECTE (63), PRETEXTE (83), și ZIGZAGURI (74), la care a adăugat zece pagini de jurnal, cu adevărat emoționante și memorabile în simplitatea lor adâncă: ELEGIE și ELOGIU (1975). Într-o notă de avertizare, autorul precizează: „Materialul a fost ordonat după un plan care, în intențiile mele, ar trebui să sugereze o „cardiogramă”, să creeze rezonanțe între secțiuni și să ducă la evitarea monotoniei”, obiective atinse, în opinia mea.

„Eseu, cozerie și jurnal”, dar și valorizare permanentă, alimentată de o privire „cordială, dreaptă” ce cuprinde lumea și universul într-o îmbrățișare caldă și lucidă, în același timp. *Gustul vieții* poate fi dulce și/sau amar, în funcție de angajamentul sufletesc și intelectual, de statura morală a celui care judecă.

Ce e un „umanist”? se întreabă criticul, amuzat în parte de confuzia pe care o fac unii, la nivel strict lexical, între membrii unui anumit partid și conceptul, atât de grav, decantat în Europa secolelor al XIV-lea – al XVI-lea ce denumea „insul studios, aplecat asupra cărților”, având *Biblia* aproape și, mai ales, convingerea că OMUL este „suprema minune pe care Dumnezeu a așezat-o în centrul universului”. *A fi uman*, precizează autorul bulversat de reaua înțelegere a termenului de către unii dintre concitadinii săi, înseamnă a fi „iubitor, bun, blând, civilizată, luminat”, animat de o vie și perpetuă curiozitate intelectuală pentru tot ce îl înconjoară, un spirit enciclopedic pătruns de importanța culturii și educației.

Evident, nu poate fi vorba de vreo potrivire cu „umanistii” de partid (ba, dimpotrivă) dar mi se pare că, într-o bună măsură, regăsim trăsăturile acestuia proiectate în chiar autorul acestei cărți, unul dintre ultimii apărători ai omului în fața „barbariei dulci” venite de peste Ocean.

Nu e singurul loc unde se arată revoltat de pragmatismul

cinic și lucrativ, ridicat la nivelul de valoare supremă de către Occident, „deficitul de suflet” și „cultura minoră” de tip-divertisment (consecințe directe) unde, poate în mod programatic, „discursul grav se dizolvă în chicotelii”. Vocea se încarcă de o amărăciune neagră: „Am evoluat și asta ar trebui să ne bucure...”, dar, din păcate, „evoluția ne-a răcit, ne-a secăt”, „emoția s-a uscat, a dispărut”. De aici toate relele...

Cei care-l cunosc *din afară* pe autorul *Dosarului Bacovia* (vol. I, 1999; vol. II, 2004) vor rămâne foarte surprinși să constate că acesta este „un autor al inimii”, deși- evident – *nu* în sensul sentimentalismului minor, ci în sensul cel mai grav și responsabil cu putință. E vorba de o „emoție stăpânită”, de un echilibru admirabil între „minte, inimă și literatură”. Pentru a fi mai convingător, Constantin Călin își găsește un aliat cu autoritate în persoana sociologului francez Jean Baudrillard care constata, cu aproape 14 ani în urmă, că există în lumea contemporană o majoră „lipsă de afectivitate”, o indiferență ce poate glisa oricând spre... violență! Alienarea, ca fenomen generalizat, problema noncomunicării, urmată /dublată de o gravă pierdere a alterității, sunt consecințele acestui insurmontabil deficit de afectivitate, la nivelul individului, cel puțin.

Aparent rece și chițibușar, discursul său critic este al unui îndrăgostit ce-și păstrează stăpânirea de sine, cerând și așteptând la fel de mult din partea celor din jur, pe cât își cere și așteaptă de la sine: „Paginile cele mai reușite le-am scris animat de simpatie. Asta nu înseamnă că am trecut sub tăcere defectele, erorile, atunci când le-am depistat”. Adept al „criticii pozitive”, și-a ascultat întotdeauna îndemnul inimii, asta presupunând și demascarea celor vanitoși, urechiștii și panglicarii ce bântuie peste tot, deci și în literatură. Nu i-a iertat și nu s-a iertat nici pe sine ori de câte ori și-a încălcat principiile după care s-a condus neabătut întreaga viață. Pentru a-i înțelege mai bine profilul moral(exemplar) vă propun să acordăm puțină atenție articolului: „Cinstea în fața morții” (2006).

Materialul pleacă de la o observație tăios-sarcastică: „E ciudat cât de mulți prieteni are un om mort și cât de mulți dușmani are un om viu”. În rarele ocazii când am participat la înmormântarea unor confracți-scriitori am avut ocazia să mă conving de adevărul acestei observații. Indecența celor care îl elogiază înainte de a pleca pe ultimul drum e cu atât mai odioasă, cu cât – evident – aceste cuvinte nu le folosesc decât lor, pentru o cât mai bună imagine de public. Sarcasmul moralistului merge mai departe, în sensul unei ironii nimicitoare: „Dacă un străin ar citi o lună fereparele din ziarele românești, îndeosebi în cele locale, ar putea crede că trăim într-o societate a iubirii nețârmurite, a solidarității și respectului reciproc”. Antifraza e evidentă. Asemenea discursuri umflate și lipsite de simțul măsurii pot lăsa impresia (falsă) că existăm într-o lume pe care ne-am dori-o, dar de care ne îndepărtăm prin tot ce facem. O atitudine ce „diminuează semnificația dramatică a morții”, lăsând impresia penibilă a unui „spectacol ratat” ce adună, „aplauze de mântuială, obținute prin clacă”.

Dacă într-o altă carte a sa (*Despre șapcă și alte lucruri demodate*, 2001) autorul se arată nedumerit-indignat de faptul că mai toată lumea vorbește de *mentalitate* și aproape nimeni de *caracter*, de data aceasta revine, la fel de ferm, cu o precizare, cred eu, imbatabilă: „Orice construcție organică, normală, se

realizează (...) având la bază caracterul. Pe el te sprijini, la el te raportezi”. Evident, dacă ai la ce, am adăuga noi. Mai departe: „...caracterul are legături intime cu inteligența. În fapt, e inteligența statornică, fermă, morală, care se situează mereu de partea adevărului și, de aceea, foarte rară”. Cititorii acestui text se pot împărți în cel puțin trei categorii: prima, care se regăsește într-o atare judecată, ba chiar și-o asumă; a doua, care e de acord la nivel de principii, nu are nimic de obiectat, dar nu confundă teoria cu... practica; a treia care pur și simplu – nu va reține textul, pentru că nu are o motivație interioară.

Unul din zigzaguri (o adevărată bijuterie pe teme morale) este, fără îndoială, *Zăpezile murdare*. Având amintirea consistentă a „albului bucovinean”, unde totul era curat, odihnitor, autorul – născut în comuna Udești, județul Suceava – se arată oripilat de „zdrențele iernii” ce îl întristează, întrucât îi amintesc că „mai devreme sau mai târziu, tot ce e alb se maculează”. Mutând discuția în plan moral, vocea acestuia se încarcă de amărăciune și mânie abia reținută: „Azi ni se pătează inocența, mâine ne sunt batjocorite idealurile și elanurile, poimâine ni se prăbușesc una câte una exigențele. Fiecare decepție, fiecare cedare, fiecare eșec e un strop de otrăvă și de negreață”. Am lăsat citatul să curgă în albia lui, pentru că nici un comentariu n-ar fi mai elocvent, ba chiar ar putea afecta coerența discursului. Înnobilat de „albul bucovinean”, moralistul își îndreaptă privirile muștrătoare și asupra altor categorii socio-profesionale, fără ezitare, dar cu argumente de luat în seamă.

Spre exemplu, reproșează preoților că nu-și fac datoria de a blama răul de la înălțimea misiunii pe care o au și se comportă asemenea unor „funcționari obedienți”, de parcă n-ar vrea să supere autoritățile (vremelnice, ca toate ale lumii): „Ceea ce-i lipsește preotului de azi e mânia: el nu critică, nu vituperează, nu protestează, nu anatemizează. Înghite toate sfidările, închide ochii la toate erezile”, ignorând lecția prorocilor și apostolilor care nu au negociat și nu au acceptat compromisuri. Lipsa curajului îi face ineficienți în fața Răului ce proliferază monstruos.

Între multele subiecte / pretexte ce-i rețin atenția moralistului ar fi și acelea ce au în obiectiv *tinerețel*, ostentativ întors cu spatele spre trecut și bibliotecă, trăind în divertisment și pentru divertisment, confuz, fără repere morale, fără idealuri. Profesorul (de data aceasta) își îndeamnă studenții către sălile de lectură, neuitând să precizeze: „Frecvența trecutul, dar trăiești în prezent”, întrucât cărțile se cer permanent confruntate cu viața. Este exact ceea ce face Constantin Călin în cele două cărți de elevată publicistică.

Participând la o dezbatere despre poezie (pro și contra) la unul din liceele municipiului Bacău, unde i-a fost dat să audă câteva lucruri abominabile (poezia e „marfă proastă”, trăim în „epoca faptelor, nu a vorbelor”, ea – poezia – aparține trecutului pentru că „e o metodă învechită de expunere a sentimentelor”), autorul s-a întors acasă cu un gust foarte amar, notând în articolul care se referă la acest trist eveniment: „Axiologia lor ignoră valorile umaniste, culturale, spirituale”. Mai departe: „refuzul poeziei” înseamnă, de fapt, „refuzul educației, al idealului” (2006). În altă parte, observă fără nicio plăcere moda uniformizatoare după care se îmbracă tinerele fete, mai aproape de caricatură – uneori – decât de top-modelul visat. Lipsa unei

educații elementare (morale, estetice) se resimte din plin, așa că televizorul rămâne singurul ofertant în materie de... modă. Consecințele acestei proaste educații? „Zac înghesuiți pe ciment, scuiță abundent, se hârjonesc, se insultă” (2004). Aș adăuga, dacă-mi este îngăduit: lipsa de imaginație, lipsa reperelor intelectuale și, mai ales, jena (sau incapacitatea) de a discuta lucruri cu adevărat serioase! Criza de autoritate a profesorului, în raport cu studenții săi, are multiple cauze, dar rezultatele sunt aceleași: „se citește din ce în ce mai puțin”, se apelează din ce în ce mai des la „profesorul Xerox” sau la Internet, cu un respect limitat (doar) la indicații, nu și la sugestii. Nu au spirit competitiv pentru acest tărâm al ideilor, pentru că – pur și simplu – nu au curiozități intelectuale.

Mai întotdeauna, criticul – în ipostaza de moralist – se referă la trecut tocmai pentru a sublinia mai bine defectele prezentului. Iată-l, vorbind – aparent – despre perioada imediat următoare primului război mondial, când apreciază cu toată dreptatea: „Iluzia înnoirii radicale a durat foarte puțin. A compromis-o prin lăcomie, dezmaț, grosolanie și incultură, specia poreclită „homo novus”, „formată din parvenitii de la începutul secolului”. Istoria se repetă, după cum bine știm, după 1989, când ajung iarăși pe val „drojdia și gunoiul societății”, *oameni noi* (să le spunem așa) ai unei lumi vechi, fără idei, fără idealuri, fără prea multe repere morale, ci doar cu apetituri greu de satisfăcut. Contemporanul nostru, observă moralistul fără se să amuze, e „omul tranziției”, unul fără repere și fără modele, strivind de prezent.

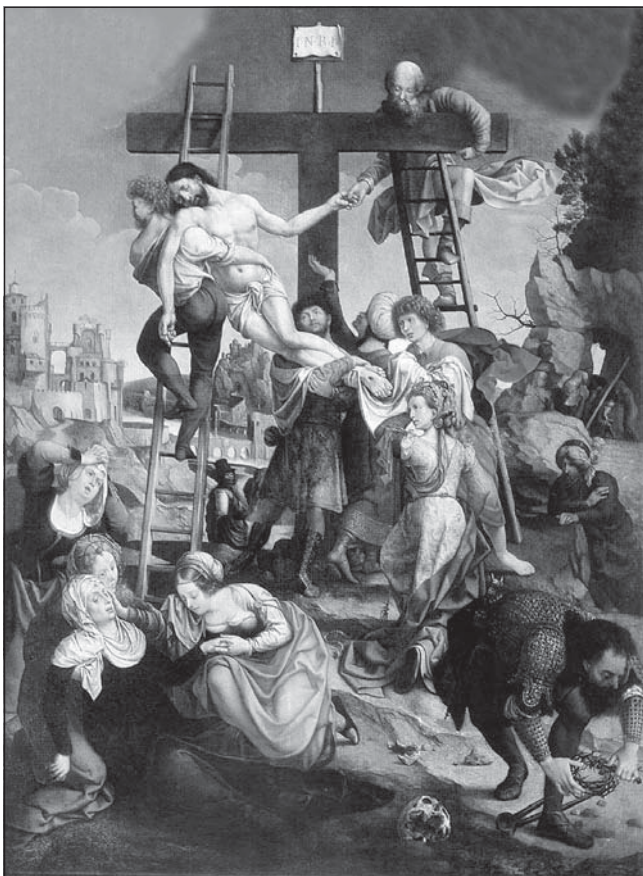
Un om politic român, bine și atent „săpat” la Bruxelles, e

nevoit să se întoarcă la București fără a obține portofoliul mult dorit de europarlamentar. Comentatorul atent, filolog împătimit, ne explică, cu nedisimulată voluptate, că termenul avea acest sens figurat încă de la începutul secolului al XVII-lea, când Antioh Cantemir e „săpat” cu abnegație la Poarta Otomană de către neprieteni, pentru ca, mai târziu, fratele său, Dimitrie Cantemir să-l „sape” pe Constantin Brâncoveanu în tentativa sa de a obține tronul Țării Românești, care la rândul său îl „săpa” pe prințul moldav cu aceeași tenacitate... într-o vreme când moldovenii și muntenii nu se aveau chiar ca frații!!

Deși trăiește la oraș de aproape cinci decenii, terorizat – nu o dată – de grosolanăia semenilor, de lipsa totală de delicatețe (încă o valoare pierdută) în relațiile interumane, de zgomote, prostia agresivă a unora, „inepuizabila dictatură a zeflemelii”, impostura, indigestia și nociva confuzie între valoare și nonvaloare – țara lui Hrebe, Agathon, a lui Mitică și Ciuvică, gălăgioasă și insolentă, acesta se menține cu demnitate într-o asemenea realitate mai întâi în spațiul magic al bibliotecii, unde recompensează și „răzbună” toate nemulțumirile adunate în stradă, la masa de scris, nu în ultimul rând, întorcându-se cu o caldă nostalgie, pe calea amintirii, în „satul natal cu mulțimea de stele adunate deasupra sa”, cu liniștea și seninătatea aceea sacră de la începuturile lumii. Prin contrast, autorul notează că la oraș: „adorm adesea copleșit de imaginile jurnalelor cutărei sau cutărei televiziuni, înțesate de ororile zilei care a trecut”.

Asta explică mai bine paginile vibrând din *Elegie și elogiu* (1975) când fiul înfruntă, într-un scurt interval, dubla dispariție – atât de dureroasă- de cei doi părinți. Mărturisesc a nu fi citit de mult timp pagini atât de emoționante ca acestea. Marea desprindere abia acum se produce, de data aceasta ireparabilă: „au rămas în urmă (...) învăluite într-o lumină crepusculară, satul, dealul Oadeciului”. Mai apoi notează cu straniul sentiment că îmbătrânise: „Anesteziat de oboseală, vlăguit, nu mai simțeam decât apăsarea gândului că, iată, inima mea a început să devină un cimitir”. Dacă e așa, atunci trebuie să acceptăm că de aici s-au înălțat, puternice, întru totul admirabile, florile alese ale senectuții, aceste patru cărți /volume apărute până în prezent, o mică redută în apărarea valorilor consacrate de tradiție, fără a ține cont de conjuncturi, oportunități, valuri și mode. Aș spune că, dimpotrivă, Constantin Călin se simte în elementul său, aflându-se, de fiecare dată, de partea adevărului și nu a vorbelor care trec.

Ochiul moralistului descoperă punctele vulnerabile, mintea le înregistrează și le evaluează consecințele, sufletul / inima le dă măsura, iar cuvântul le pedepsește. Fac excepție portretele concitadinilor săi: Ioanid Romanescu, Mihai Sabin, Ion Ghelu Destelnica, Ovidiu Genaru, Radu Cârnelci, Vasile Sporici sau ale foștilor săi profesori de la Universitatea din Iași, situație în care recurge la tehnica portretelor suprapuse (prezent-trecut): Liviu Leonte, Constantin Ciopraga, Corneliu Dimitriu, scrise cu talent de evocator, dar ferite de exagerări și edulcorări. Nici atunci când, evident, își admiră „personajele”, moralistul nu se estompează, criticul nu dă un pas înapoi. Constantin Călin este între puținii gazetari din România, care beneficiind de o cultură întinsă, bine articulată, dar și de o fibră morală foarte rezistentă poate constitui el însuși un model de profesionalism și rectitudine morală.

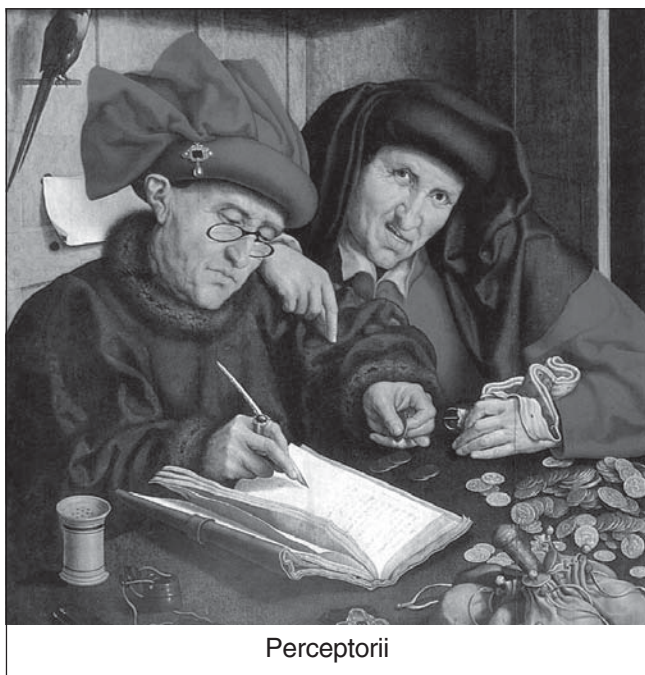
Coborârea de pe cruce

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE, LA AL ȘASELEA VOLUM

Indiferent câte discuții aprinse va mai suscita și de acum înainte D.G.L.R. (Dicționarul General al Literaturii Române), apariția sa rămâne un eveniment, iar utilizarea sa, ca „ghid” pentru viața și opera scriitorilor noștri de la începuturi până în prezent, se va face în continuare, chiar și de către contestatari.

Ajuns la volumul cu numărul 6 (literele S–T) DGLR nu vrea decât să slujească interesele limbii naționale, pentru oricine scrie „bine” în aceasta – ca să-l (re)parafrazăm pe Camus apud Eugen Simion (coordonatorul general al proiectului). Restul polemicilor devin astfel inutile pentru că, oricât ar fi de nemulțumiți unii sau alții de modul în care au fost prezentați aici, trebuie să înțelegem nuanțele „subiective” ale oricărui demers numit „dicționar”: înainte de a analiza calitativ opera celor discutați (și aici intervin, ca marjă de eroare, stilul fiecăruia dintre cei care a elaborat articole, capacitatea de a sintetiza sau nu activitatea numelor „mari” sau „mici”, adecvarea la ceea ce se dorește o prezentare științifică, de cercetare, riguros academică, mai mult decât pamflet în unele cazuri etc.) DGLR trebuie perceput, fără mânie și cu discernământ măcar ca un instrument absolut necesar de informare „corectă și succintă” asupra fenomenului. Orgoliile scriitoricești sunt foarte mari, pretențiile oricărui autor de asemenea, taberele literare au divizat enorm în ultimii ani o lume literară care și-a cam pierdut echilibrul și bunul simț, tinzând să devină un câmp de luptă – nu unul al disputelor intelectuale ci al vehemențelor triste, transformatoare a pretenției elite într-un circ mediatic. Toate convulsiile și atacurile de presă dirijate împotriva acestui

dicționar (al cărui rol, major sau minor, va fi demonstrat de/în Timp!) au aruncat uneori în derizoriu însăși noțiunea de lexicon, lovind nedrept și în activitatea trudnică a celor care au lucrat la ei. Și nu e deloc ușor să te încumeți la o muncă titanică, primită injust cu injurii, parcă pentru a-i da încă o dată dreptate lui Budai Deleanu, când spunea că „pe cine ar vrea zeii să-l pedepsească pe această lume, nu-i poate da mai mare certare decât să facă lexicoane!”. Așadar, *Dicționarul* acesta, esențial pentru o panoramă a întregii literaturi române, EXISTĂ, oricât ar fi de atacat de unii care nu ar fi fost în stare poate niciodată să se implice într-un proiect atât de vast, ce părea o nebunie la începuturi. Acum, cu destul efort, instrumentul util de lucru pentru toți filologii noștri se apropie de final – un sfârșit „continuu”, pentru că, după al șaptelea volum și ultimul va urma o ediție a doua, care va completa informația și va „șterge” inadvertențele, pentru a-i face fericiți astfel și pe cei mai aspri cârcotași. Până atunci, vol. VI încearcă să-i mulțumească măcar pe aceia care înțeleg cu inteligență că un astfel de demers nu va fi niciodată complet iar o doză de subiectivitate se păstrează oricum în cazul celor care au elaborat materialele, oricât de intransigenți ar fi aceștia cu propria muncă sisifică. Apărut la Editura Univers Enciclopedic, DGLR (literele S–T) este, din punctul meu de vedere, apogeul unei activități grele, de peste un deceniu, a unui colectiv de vârstnici și de tineri care a reușit să scoată la lumină dacă nu o piatră filosofală măcar una de temelie pentru cultura de mai târziu, când va fi să revină și la albia-i firească. Adunând 750 de articole, ilustrate prin autori, reviste, curente și instituții literare, DGLR a fost elaborat de Institutele Academiei Române de la Iași, Cluj și București, sub conducerea amintită a profesorului Eugen Simion și cu un colectiv de coordonare și revizie, adunând nume ca Mihai Cimpoi, Iordan Datcu, Florin Faifer, Mircea Popa. Autorii articolelor vin din generații diferite, de la Ov. S. Crohmălniceanu și Mircea Zăciu, la Dan Grigorescu, Dan Horia Mazilu, Lucian Chișu sau Dan C. Mihăilescu. Volumul de față mi se pare important și prin prisma scriitorilor care se regăsesc aici: Sadoveanu, Slavici, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Șincai, Topârceanu, Tristan Tzara. Coperta, foarte bine gândită de Mircea Dumitrescu, adună câteva din aceste nume, iar fotografiile care apar în volumul al șaselea aparțin fototecilor B.A.R., Muzeului Literaturii, Editurilor Minerva și Humanitas și Ion Cucu, ajungând la 230 ilustrații. Dincolo de unele excepții (minore) și excese vindicative – de exemplu, articolul despre Marius Tupan, abordările mi se par corecte, pertinente și viziunea de ansamblu e una reușită. Aș aminti un fragment din textul – „portret” al lui Nichita, omagiat recent la 75 de ani de la naștere: el este „un poet de graniță între o modernitate refuzată... reinventată de el și de alți poeți din generația '60 și o postmodernitate pe care, în fapt, o inventează, alături de Marin Sorescu și Leonid Dimov”.

Perceptorii

Felix Nicolau

BUNA-VESTIRE POETICĂ

După ce am terminat de citit *Viermele fantastic**, volumul de versuri al Luciei Dărămuș, am rămas cu impresia de joc și de poetizare oarecum din alte vremuri. Poeta cochetează când cu textualismul, când cu un romantism feeric. Credința ei ingenuă în poezi, poezie, poeticitate l-ar face să jubileze pe Macedonski. Important e refuzul acestei poezii de a se înregimenta. Nu detaliere a viscerelor, nu filmarea cotidianului. Tot ce se dorește este restaurarea „stării de mirare a cuvintelor”, zice poeta în „pauza de prefață”.

Mirarea este provocată de starea de grație a meta-existentului. Mai întâi sunt „fantasmeele pletoase”, abordate la modul vocativ: „Hei, hei, poezie!”. Și așa se pleacă în căutarea adevăratei poezii: prin texte uneori lungi, dar cu măsură scurtă, în ton cântece de primăvară, de joc, de copilărie. O lizuca solară, îndrăgostită de cuvintele-cheie ale poeziei petrarchiste, asamblate după un tipar modernist. Cântecele acestea post-reverie, însetate de inocență, sunt separate între ele de „grăirile” Viermelui Fantastic (fără nicio legătură cu viermii de nisip din *Dune*).

Încercarea de a recompune lumea din *cioburi de poet* se prezintă ca o incantație, ca un *cântec de ademenit îngerii*. Teribil de riscant să mai așterni pe hârtie așa ceva în vremea literaturii reci! Și totuși, poeta se încumetă la transcrierea precipitatului de ceață, de parcă numai ieri s-ar fi conversat cu Ștefan Petică, cu Iuliu Săvescu: „Sunt lăptoasa halucinație a cerului ceață/Sunt somnul lui Dumnezeu alunecat în poeme//.../Cât timpul nu ți se face de piață/Tu, înger...tu, demon sihastru, închipluire cu aripi...”. Imediat intervine confesiunea Viermelui Fantastic, care se visează neapărat și cât mai curând fluture: „Cât despre mine, rosti fantasticul vierme,/vă pot spune că m-am visat poet/și ce frumos eram, și ce mândru,/eram atât de mândrufrumos/că nici stalactitele, nici stalagmitele/nu-și mai urmau drumul fecundității/pe via fără întoarcere a Căii Lactee/atât de frumos eram./După ce a rostit acestea,/viermele fantastic s-a culcat./Doar transformarea în stalagmită/i-a spart deformata oglindă” (*Așa grăit-a Viermele Fantastic*). Prea dată în vileag lactația aceasta stelară, congelată în formațiuni sclipitoare!

Multe poete actuale au scris despre chinurile cărnii. Și Lucia Dărămuș o face, dar la ea suferința este mutată în tandrețe și corcolire, pentru a nu pângări livada minunată: „Rana mea suferă a rană/o strâng la piept ca pe o rătăcită amantă/rătăcita mea rană în taină o iubesc”. O încredere în literaritate demnă de Ana Blandiana sau de Constanța Buzea. Un orfism gracil și ludic ca în scrierile inspirate ale Ninei Cassian.

Departe de tranzitivități poetice, scriitoarea (în)cântă pe două voci: una candidă și entuziastă (de sub care sclipesc

Fecioara Maria îmbrățișând pe Christos

acumulările livrești) și cea a Viermelui, mărturisind un crez poetic frumos și trist, pentru că e tot mai puțin înțeles de către inițiați. Prima voce scâncește versuri de romanță: „Ay, ay, mie! Glasul de lebădă al inimii/Ce noapte de chin ascunde?”. Cea de a doua deplânge regimul vetust al îmbălsămării ideii în cuvinte nobile, verzi, ecologice: „Cât despre mine, îmi spuneam mereu/nu încerca, biet vierme fantastic/să te cațări pe cireși, pe frunze/și stele/și nu mai lupta pentru un nu sau un da/nu mai ucide pentru idee;/mai bine taci/gândește-te că nimeni nu te mai vrea/asta-i, viața nu-i poezie/după ce a rostit acestea/fantasticul vierme a adormit/tristețea lui l-a transformat în poem” (*Așa grăit-a Viermele Fantastic*).

De aici resuscitarea unor simboluri: corbul, moartea, coșciugul, aripa, zeul, viermuiala care „scuipă semantic”. Predomină verbele de detentă: a visa, a zbura și cele senzitive: a miroși, a parfuma. Apoi tristețea rezolvată în joc: „gura guritează”, „șotron cu versuri”. *Identitatea* volumului poate fi concentrată într-un catren: „Eu sunt arborele poetic al lumii/Sunt versul cu chip de om/Sunt hexametru iubire/Sunt glas de liră în cer”.

Un imn înălțat poetului și poeziei cu mijloacele unui postmodernism nostalgic și sprintar.

*Lucia Dărămuș, *Viermele fantastic* (poezii), Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006.

UN BADEA CÂRȚAN DE LA CURBURA CARPAȚILOR – ION ARISTOTEL

Continuându-și activitatea de cercetător al moștenirii noastre culturale, Alex. Oproescu scoate la iveală un nou opus constituit din articole, mărturisiri și documente despre activitatea învățătorului Ion Aristotel din Băbenii Râmnicului Sărat, fondatorul primei biblioteci sătești din România.* Acest adevărat apostol al înălțării culturale a neamului a reușit să adune, mai ales prin colecție publică, cele peste 200 de volume și 15 ziare și reviste ce vor alcătui fondul acestei prime biblioteci rurale care va fi înființată pe parcursul anilor 1886-1887, fapt ce poate fi considerat ca începutul instituționalizării accesului la lectură al locuitorilor mediului sătesc din țara noastră.

Din informațiile atestate documentar incluse în volum (Vezi Anexa pp. 151-154) aflăm că Biblioteca sătească a învățătorului Aristotel acoperea o gamă variată de subiecte care trimit de la domeniul religios la cel de jurisprudență practică, de la noțiuni de popularizare a științei la metode de agricultură modernă și precepte de igienă rurală, de la istorie și geografie, la lingvistică și literatură. Este interesant de remarcat că donatorii care au răspuns la apelurile repetate ale neobositului cărturar provin din toate provinciile românești, strădania sa înscriindu-se în rândul eforturilor de unificare culturală a românilor de dincolo și dincoace de Carpați, prefigurând unirea politică a tuturor provinciilor românești de la 1918. Ca un alt Badea Cârțan, Ion Aristotel își lua cu sine tezaurul de cărți prin locurile unde l-au purtat peregrinările de învățător rural supus arbitrarului forurilor administrative și școlare, de la Vaslui în Teleorman și din nou în județul (pe atunci) Râmnicu-Sărat, unde își va găsi sfârșitul în 1919, după o viață de 60 de ani, din care cea mai bună parte fusese închinată realizării visului de a ridica prin învățatură țărâniea, cea mai defavorizată pătură a societății românești.

Se știe că în ultimii ani de viață s-a luptat pentru a-și dobândi drepturile de pensie, nerecunoscute în lipsa unui certificat de naștere legal. Se mai știe, așa cum aflăm din excelent de documentata lucrare, că fondul de carte agonisit cu atâta trudă și dragoste se va risipi, distrus și în mare parte ars, în timpul ocupației germane în cursul primului Război Mondial. În mod fericit s-a păstrat peste vremuri activitatea de publicist a lui Ion Aristotel, iar volumul editat de Alex. Oproescu ne oferă o selecție generoasă, grupată după criterii tematice, din articolele

* Ion Aristotel, *Bibliotecar și publicist*, Ediție alcătuită de Alex. Oproescu, Biblioteca „V. Voiculescu” și Ed. Omega, Buzău, Noiembrie 2007.

Execuția Sfintei Caterina

publicate în periodicul „Gazeta săteanului” între 1884 și 1890, care demonstrează plaja largă de preocupări ale animatorului cultural care a fost învățătorul din Băbenii.

Rețin atenția îndemnulurile către învățătorii și ceilalți intelectuali ai satelor de a iniția și sprijini „biblioteci comunale de scrieri folositoare, spre a ospăta pe săteni cu citirea lor”. Memorabile sunt de asemenea observațiile critice asupra stării țărânimii și oferta de soluții practice prin „cumpărarea și folosirea felinarelor” pentru iluminatul public, prin asigurarea serviciului zilnic al „poștelor rurale”, prin reorganizarea sistemului de recrutare a „feciorilor de oaste”, prin îmbunătățirea prestațiilor judecătorilor comunale considerate ca fiind „defectuoase”, în sfârșit, prin denunțarea degradării moravurilor în rândul populației sătești, avertizând asupra creșterii „borfașilor satelor” și al „cartoforilor”. Nu lipsesc articolele care atrag atenția asupra ruinării lăcașurilor bisericești dar și semnale critice despre unele „lucruri rușinoase „ce se petrec în interiorul comunităților monahice. Un partizan exagerat al neosismului se dovedește Aristotel atunci când cere eliminarea „vorbelor slavonești și eline” din textele religioase, „înlocuindu-se termenii excluși cu cuvinte neoașe românești”.

Un grup special îl constituie articolele care

semnalează deficiențele sistemului sanitar de la sate a cărui remediere Ion Aristotel o vede prin creșterea numărului spitalelor rurale, „cel puțin unul de fiecare două plăși” ca și cel al „moașelor de plăși”, dar mai presus de orice, prin informarea și educarea sanitară a sătenilor, prin răspândirea cărților de medicină populară. Pe această linie de preocupări, Aristotel întreprinde o adevărată acțiune de propagator al unor măsuri de modernizare a vieții rurale, recomandând „gardurile vii” și „plantațiunile” de arbori, sprijinirea „industrii casnice” ca și a „economiei domestice” și răspândirea sericiculturii sau oferind sfaturi practice pentru combaterea filoxerei.

Așa cum este de așteptat din partea unui om al școlii, articolele despre starea învățământului general, al celui rural în special, sunt bine reprezentate în selecția de față. De la „starea instrucțiunii rurale în 1885-1886” la „igiena cărților școlare”, de la „pensionatele de fete” la „grădinile școlare”, de la „azilurile de copii” la eficiența „conferințelor didactice” articolele dau seama de preocuparea îngrijorată cu care Ion Aristotel adresa un apel la autorități și opinia publică „pentru a recunoaște că o asemenea stare de lucruri este incompatibilă cu starea de astăzi a progresului

satelor și al omenirii și că, prin urmare, ea nu mai poate fi prelungită cu nici un preț”.

Nu în ultimul rând ni se dezvăluie ipostaza de etnolog și folclorist a învățătorului Aristotel prin florilegiul de „Istorie și anecdote”, considerate de culegător ca „niște edecule literare foarte interesante, rămase de la strămoșii noștri”. Îndemnul de a păstra portul popular, „hainele strămoșești”, de a continua practica șezătorilor sătești, de a se revigora „teatrurile ambulante” sau „corurile de plugari”, ca și avertizarea împotriva ignoranței brutale a devastatorilor „tezaurelor istorice (care sunt) icoana pe care stă zugrăvită mărețea glorie a străbunilor noștri” completează în mod edificator personalitatea complexă a acestui neobosit truditor pentru propășirea culturală a neamului.

Sunt acestea temeuri îndreptățite de a concluziona că acest volum, cel mai recent alcătuit de Alex. Oproescu cu același profesionalism cu care ne-a obișnuit, se constituie într-un veritabil gest de restituire culturală, readucând în atenția publică figura luminoasă a cărturarului Ion Aristotel, unul din mulții anonimi care au contribuit la făurirea României moderne.

Gheorghe Postelnicu

MIRELE PIETREI ÎN CĂMAȘA LUI LOT

Ceea ce particularizează rostirea poetică din ultimul volum de versuri al lui Nicolae Gâlmeanu,* profesor în localitatea Cislău de pe „Valea poezilor” – Valea Buzăului, este dorința de insolit. Sufletul refuză plierea pe real, folosit ca trambulină spre supreal și oniric. Denaturează? Nicidecum. Propriul nostru proces de denaturare începe din copilărie. Acum redimensionează realitatea, o desfigurează. De la primele poezii (*Pasărea, Vocativ, Cu dosul*) cititorul constată că sentimentul explodează înainte de a se împlini. Tehnica simultaneistă împinge departe imaginile care devin libere, iar versul autonom: „*Ce târziu s-a făcut, nu mai găsesc piatra s-arunc / În credința c-am fost din momeala ce sunt, „Jefuit din anafura unui templu de prunc, / Târâsc după mine ultimul hârb de pământ”*. Scriind versuri, autorul pierde ceva din ceea ce este, dar câștigă altceva. Pierde o lume și câștigă o alta. Pierderea este extrem de dureroasă, iar câștigul efemer.

Tristihul „*Atenție, că poezia mea e un incendiu” Și vor trebui multe ape să curgă / Ca să vrei să o stingei!*”, constituie motoul volumului intitulat șocant „CĂMAȘA LUI LOT” (apărut la începutul anului 2008 la *Andromeda-*

Company din București), după ce într-o scrisoare imaginară către Miron Costin, ales ca reper filozofic de înțelegere a forței timpului, mărturisește că „*eu, Miroane Costine, rămân ca tine, în carte, sub vremuri...*” Alt avertisment îl găsim pe ultima copertă exprimat într-o frumoasă artă poetică din care aflăm testamentar că autorul a fost (*prea*) *singur, înțelept, învingător, revoltat, ieftin, liber, iertat, pământ, însetat, Andromedă, scump, strivit, dur*. Între cele două demersuri este un interval de cinci zile: 2 și 8 noiembrie 2007.

Ca să-l cităm pe un clasic avangardist, lui Nicolae Gâlmeanu poezia îi este „*iremediabil antipatică*”, tărâmul în care nu poate trăi. Nicio rază de lumină. Înstrăinarea întunecă totul și alungă orice e viu: „*Va trebui să tac într-o zi în fața acestei catastrofe lirice, Pentru că totul va deveni amnezie.*” (*Va trebui*) Astfel de versuri nu se scriu spontan fără să semene cu vorbitul în transă și fără să-și asume riscurile epicizării și manierismului. Felul în care stările poetice își schimbă identitatea, măștile poetului, nu sunt o rinocerizare? „*...o firimitură / Din neghina cea de toate zilele, Urlând din treisprezece scaune în fața rinocerilor.*” (*Poem*) Titlul volumului, neargumentat de substanța cărții, și, în general, titlurile unor poezii pun pe gânduri pe oricine: Sodoma, îngerii, Lot, Noe, incestul inconștient. Ele vin dintr-un lexic

*Nicolae Gâlmeanu, *Cămașa lui Lot*, București, Ed. Andromeda Company, 2008.

Peisaj în drumul spre Egipt

suprarealist, dintr-un fantastic și magic joc al fanteziei. Poetul a pornit pe calea lui la demitizarea câtorva certitudini ale începutului de veac: „*Stau cu Lot în rezervă și tăcem amândoi, / Mângâind patul de cer tot mai pământean, / Vine doctorul din vreme în vreme și ne umblă prin suflete.*” (*Altarul*) Poemele sunt concepute sub forma unui flux sintactic continuu, de unde și greutatea izolării unor secvențe lirice pentru a fi citate. Una din condițiile poeziei sale o constituie viteza care produce, ca și vibrațiile cuantice, denivelări, încrețituri, hotare. Unele fenomene subatomice se petrec atât de repede, încât nu le simțim, pe când altele atât de lent încât ne dau impresia că nu s-a schimbat nimic. „*Aud în pafale de drumuri cum se descârmează de oase / O isihie de melc ispitită de ceruri țestoase*” (*Isihastă*). Poetul trăiește sub presiunea tendinței universale de instabilitate. Se confirmă teoria potrivit căreia, cu cât imaginea artistică se abstractizează și spațiul poetic se golește, cu atât ele se încarcă de ficțiuni stranii, grotești: „*Efemerizez pe această imagine, îngrijorat să nu cad, / levitație, D Până să mi se reveleze ensul, / Tat twam asi*” (*Sufletul meu este eu*), *D Și descoperind antinomia dintr-o lume*” *Atât de murdară și sacră n-am dreptul să judec*” *Cum eu se exclude pe tu, iar tu se caută pe eu...*” *Câtă vreme, samsar, între o glaciațiune geologică / Și o zaveră istorică,*” *Eu nu sunt decât o cunoaștere incendiată de timp*” (*Incendiata cunoaștere*).

Deocamdată, pornirea poetului de a nega este prea generală. De unde și un pericol al glisării în nihilism și în poezia- pretext. Gâlmeanu cel autentic trebuie căutat în temele teoriei sale reluate cu fiecare volum: dualitatea iubirii, transformarea iubirii în ură, cruzimea sentimentelor, prăbușirea, ipocrizia, dogmatismul. Stilul îmbină termeni din mitologie cu artificii lexicale, neologismul cu arhaismul. Instabilul este integrat în rețeaua unui univers lingvistic bizar, forțând chiar limita imaginației. Cuvinte protejate: *litotă, crisalidă, odelete, jujău, fatume, sfârc, obelisc, verbină, manutanță, brezoaie, vulvă, mesalină, imolat, tantră, zurgă, sineitate*. De ce? Pentru că autorul joacă

„*cel mai dramatic dans din cuvânt*” și „*dacă pun, dacă spun după o formulă magică/ Toate acestea și elimin misterul, / Astfel, eu îl vede pe eu în felul diferit de a fi.*” (*Cu nimeni altul*) Folosește cu plăcere paradoxul lexical, asocierile inedite, metafora complexă. Impresionând prin simbolistică, el oferă cititorului performant senzații intense, îl învârtă într-o bulboană ametoitoare. Ca orice poezie a absurdului, ea își ascunde bine sentimentele, aducând în față o semantică a ororilor, fabulând neîncetat, proiectând ficțiuni. Jocurile sale preferate sunt cele logice și verbale. Niciun termen nu are propria constituție, nu este luat în serios. De aici o mare disponibilitate ludică, sarcasmul.

Unele poezii suferă de dilatație lexicală. Limbajul metaforic este excesiv neologic. (*Dulce Românie, Poem, Fugită din har, Judecata de apoi*). Țesătura retorică și imagistica se bazează pe raporturi gramaticale inedite, care tulbură simțul comun: *isihie de melc, viclene vezuvii de cearcăn, litanii de ceruri, academică breaslă de cameleonic furou civil*. Compoziții ca *Fără vise, Vă rog să duhniți, Poem* se susțin prin imaginea descompunerii într-o ecuație hiperbolică. Aceste cântece ale fetidului „*din negrul negrului*” se degajă din „*dulceata fiecărui rahat*” într-o „*primăvară paralizică*”. În astfel de circumstanțe autorul manevrează cruzimea paroxistică și grotescul în veritabile descărcări organice: „*S-a constipat în țate lapte mioritic, înfundând canale / Urdori de sfârcuri mângâie fecioare iubite în pripor.*” (*Golul*) Un poem ca *Scrisoare* stă sub semnul unor efecte și mai tari. Ca recenzent e imposibil să nu încerci mai multe stări, de la negare la acceptare. Să culegi în fiecare noapte *rosto-pască, sunătoare, și mușețel ne-nflorit*, sperând să faci bine unei lumi care „*se vede în clișee radioscopice tot mai negativă*” e o misiune de vindecător. Poetul declanșează iluzii în lungi narațiuni onirice ca *Diminutive, Week-end, Peste țeastă și Dulce Românie*, după o regie infernală. În eșantionul său de viață îl bântuie fantome ale unei ontologii apocaliptice.

Cele mai multe poeme sunt un fel de elegii care răstoarnă instrumentele confesiunii, niște antipoeme care neagă ordinea și convenția. Ideea de experiment este împinsă mai departe decât în volumele anterioare, (*Alarmă în cristale*, 1999 și *Mirele pietrei*, 2006) neavând echivalent decât în radicalismul textualiștilor. În *Un fel de spovedanie* din 1999, autorul afirma: „*se cuvine să spunem că, în parte sau integral, poezia aceasta, oarecum neconformistă anumitor principii după care este gândită trăirea, nu completează la aceasta, dar își păstrează rezervele în a le accepta și derâderea lor minerală*”.

Nicolae Gâlmeanu cunoaște secretele poeziei și, în consecință, se poate deplasa de la o atitudine la alta fără probleme. El este un autor cultivat, care, încercând să epateze și cu acest volum, ia în serios arta scrisului. O reflecție mai veche consideră creația ca o trecere de la un insucces la altul, starea creatorului fiind de epuizare (Lev Sestov). În momentul în care a dobândit o tehnică proprie, el începe să se repete, ceea ce cititorul o ia ca un merit. Poetul este îndemnat să scrie, iar cititorul să citească. Pentru un poet, consolidarea unei maniere proprii poate însemna însă începutul sfârșitului.

RESURECȚIA ESEULUI ȘI POMUL LĂUDAT

Prin cartea sa Liliana Ivan-Ghilia* săvârșește resurecția eseului, întorcându-l la originile sale. **"Revenirile Pământului" în romanul secolului 20, decupaj comparatistic.** Ed. Junimea, 2005; se citește cu interes și plăcere. Dar mai ales cu folos.

Eseul îi permite autoarei cele mai neașteptate «decupaje comparatistice» și nu e obligat să te tragă de mânecă atunci când pândește pericolul rătăcirii în labirintul eseistic. Eseista face un adevărat slalom printre romanele sec. 20, fără încordări crispate. Sub dezinvoltura scriiturii descoperim profunzimea analitică.

Punerea în tema se face în cap. 1 "*Teluric, metaforă a lumii în romanul sec. 20*", prin identificarea marilor ipostaze sub care apare pământul în romanul sec. XX, ipostaze ce vor fi urmărite analitic în două capitole care constituie centrul de greutate al eseului: "**Pământul făgăduinței și izgonirea de pe pământuri**". Chiar prima frază a eseului induce bogăția și complexitatea de ipostaze și semnificațiile temei. Din fraza de o jumătate de pagină se degajă imaginea umanismului sec. 20 atât de contradictorie. Sigură pe condei, autoarea trasează dimensiunea antro-po-psiho-socio-metafizică a secolului nu de mult încheiat, dimensiune jalonată de câteva cupluri opozitive, dar complementare în același timp: natural/artificial; arhăitate / civilizație; rațional/irațional; rural/urban. Tot în acest capitol găsim un rezumat al imaginii pământului în romanul sfârșitului sec. al XIX-lea, care trecând în romanul veacului următor va suferi metamorfoze ce vor depăși sensurile realist-naturaliste anterioare, deschizându-se spre noi orizonturi estetice, filozofice, existențiale pentru a îmbrățișa în profunzime **condiția umană**. Prin urmare nu întâmplător în cap. "*Izgonirea de pe pământuri*" autoarea acordă atenție mitemului în relație cu Războiul care atentează la fundamentul FIINȚEI. Prin multitudinea de motive sub care se manifestă, tema pământului a impus romanului sec. XX o adevărată "rizoma" de conflicte, situații, ideologie, tipologie, marcând în același timp scriitura și tehnicile românești. Rezultatul: romanul a devenit odiseea condiției umane în coordonatele ei profunde istorice, sociale, morale, spirituale și axiologice. În fapt această condiție umană e **tragicul ființării** în triumhiul *destin-libertate-necesitate*, triumhiul în care Pământul este simultan sau alternativ zeităte și unealtă, iluzie și certitudine, valoare și nonvaloare. Cele două capitole care formează materia eseului sunt flancate de o "introducere" și de o "încheiere". Eseul are construcția unei elipse în care un focar (cap. Pământul făgăduinței) e centriped, iar celălalt (cap. Izgonirea de pe pământuri) e centrifug, în raport cu mitemul pământ. Cele două capitole analitice au o scriitură fluentă, expresivă. Autoarea are

fler în alegerea decupajului și știința punerii lor în relație comparatistică. Dincolo de bibliografia critică indicată, ghid major, catalitic, i-a fost filosoful Albert Camus.

După atâtea elogii (vezi și fila cu referințe critice din finalul cărții semnate de nume de prestigiu) pare o obrăznicie gestul de a veni cu observații critice, observațiile cronicarului sunt în primul rând strict personale cu valoare de inventar.

Romanele trecute prin grila și metoda enunțării prin titlul n-au fost citite azi noapte, iar dis-de-diminează a fost redactat eseul. Așa că era suficient timp și loc (în eseul) și pentru romanul românesc cu titluri de loc negliabile în raport cu mitemul *pământ*. Cele mai neconvingătoare pagini (p. 157-162) sunt cele consacrate *Pădurii Spânzuraților*, romanul lui Liviu Rebreanu. Mai grav, nici amintite nu sunt *Ion* și *Răscoala*. Că tot suntem la capitolul Romanul românesc mă întreb de ce Marin Preda e doar amintit, iar alții lipsesc. În schimb, de atenție se bucură Petre Dumitriu cu *Drum fără pulbere*. Analiza critică-demascatoare (din partea eseistei) a ideologiei criminale care irigă paginile romanului nu e suficientă pentru justificare.

Autoarea eseului are tendința de cuprindere eshaustivă și

Fecioara Maria – Regina Raiului.

*Liliana Ivan-Ghilia, *Revenirile Pământului*, în romanul secolului 20. Decupaj comparatistic, Iași, Ed. Junimea, 2005.

de suprasolicitare a temei încât în unele cazuri (vezi p. 55-80) se lasă furată de disertație. Sunt pagini de subtilă analiză, dar în care tema pământului e copleșită de alte aspecte tematice. De exemplu motivul *insulei* chiar dacă derivă din marea temă a pământului va evolua independent dezvoltând alte semnificații. Astfel, în romanele lui Eco (un exemplu doar) «revenirile pământului» sunt absorbite de altă „ideologie literară”. Vrajită de cântecul de sirenă, eseista îmbarcată pe corabia Pământ, ca un nou Noe, ia câte o pereche din toate cele care există în polifonia romanului secolului XX care par a avea la origine cât de cât o legătură cu mitemul pământ. Încă o observație de „ordonare”: în decupajul comparatist Llosa-Kazantzakis ordinea (cronologia) a celor doi scriitori ar trebui inversată.

Unele romane sunt suprasolicitate, încărcându-le cu speculații și semnificații peste puterile lor. Așa este cazul romanului lui Jean Giono, dar mai ales cazul romanului *Focul* al lui Barbusse sau al *Soarelui Orb* de Malaparte și de nu cumva chiar a romanului lui Remarque, *Pe frontul de vest nimic nou*. Să fim bine înțeleși. Nu negăm valoarea în sine a acestor romane, dar în raport cu altele (prezente sau absente din eseul Lilianeii Ivan-Ghilia) nu sunt toate chiar «de raftul întâi». După cum se speculează pe relația tematică Pământ-Război în operele autorilor amintiți anterior foarte bine (și necesar) se putea insista (mai profund) pe *Pădurea Spânzuraților* romanul lui Rebreanu sau pe „[...] Întâia noapte de război” din romanul lui Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.

Materia din cap. *Izgonirea de pe pământuri* își are punctul originar în Vechiul Testament, iar cea din cap. *Pământul făgăduinței* are mai multe legături cu *Noul Testament*. Întrebare: ordinea celor două capitole n-ar trebui inversată?

Eseul se incheie cu un capitol de „considerații finale”-de fapt o justificare a temei. Iarși mă întreb dacă ideile, de altfel excelente, n-ar fi trebuit ordonate altfel încât unele din ele să

Fuga în Egipt

figureze pe post de argument, în fruntea eseului, iar altele drept concluzie. În lista bibliografică a romanelor folosite era bine dacă, alături de anul apariției în limba română se indica și anul ediției princes.

Pentru meritele deosebite sper [chiar doresc] ca eseul Lilianeii Ivan-Ghilia să fie tradus într-o limbă dinspre partea Atlanticului. Dar mărturisesc că bucuria împlinirii dorinței va fi umbră de amărăciunea că literatura română mai pierde o șansă de universalizare, deoarece romanul românesc interbelic și postbelic lipsește din eseul Lilianeii Ivan-Ghilia.

Neagu Perianu

VOCAȚIA PRIETENIEI

Prin penultima sa carte, a treisprezecea, intitulată *Vocația prieteniei**, Aurel M. Buricea adaugă operei sale o nouă componentă, memorialistică. Lirismul, care nu poate lipsi din poezie, își face simțită prezența și în derularea amintirilor poetului, ca altădată în *Cartea cu prieteni* de Fănuș Neagu. De altfel, marele prozator al literaturii actuale se află în prim-planul amintirilor lui A. M. Buricea.

De obicei, autorii unor astfel de cărți focalizează relatarea evenimentelor, majore sau minore, asupra propriei persoane, pentru a-și defini rolul în tot felul de

evenimente culturale, politice, sociale etc. și pentru a preciza, în limita posibilităților, locul lor într-un anumit context valoric prin relațiile cu personalități reprezentative. Autorul cărții în discuție procedează cu totul altfel, încercând să aducă unele contribuții la configurarea profilului, ca om și scriitor, al scriitorului Fănuș Neagu, insistând, cu toată forța artei sale asupra binefacerii de care a avut parte, prin apropierea de acest scriitor clasic al literaturii române.

Îndelungata practică de a se exprima metaforic în poeziile sale l-a ajutat pe A. M. Buricea să experimenteze în unele fragmente stilul maestrului său, deși este cunoscut că reușita nu poate fi decât parțială. Până și micile cronici sportive ale lui Fănuș Neagu, publicate cu

* Aurel M. Buricea, *Vocația prieteniei*, Brăila, Editura Danubiu, 2007.

foarte mulți ani în urmă în pagina finală a "României literare", ca susținător al echipei Rapid, erau adevărate bijuterii literare. Povestirile, nuvelele și romanele lui Fănuș Neagu au intrat de vreo patru decenii în conștiința cititorilor români, autorul lor fiind considerat în mod indiscutabil un clasic al literaturii române.

În încercarea de a contura profilul ființei celei de toate zilele și al celei spiritual-creatoare, ale maestrului său, A. M. Buricea abordează, cel puțin parțial, fenomenul politic, mai mult pe cel anterior anului 1989 și mai puțin pe cel postdecembrist. Se înțelege că o astfel de preocupare nu putea să fie decât colaterală, deși la contextul social-politic s-au raportat operele tuturor scriitorilor. Se insistă asupra modului în care Fănuș Neagu și alți scriitori au străbătut o perioadă de restricții ideologice, reușind să publice opere remarcabile.

Universul rural, spațiu uman preferat de mulți prozatori din literatura actuală, constituie în prezent un prilej de întrebări și neliniști care se extind asupra viitorului poporului român: "Dumnezeu pipăie spiritul cu gândurile lui Fănuș, mereu răscolit de soarta străbunilor săi, țărani, o lume pe cale de dispariție. Și, pe când împreună rememorăm istoria câmpiei, țărani se retrag tăcuți și resemnați, unul câte unul, în pământ, numele lor intră în cărți și literele se fac fluturi, colindând basmele. Ultima generație de țărani populează legendele cu viața lor aspră, săracă, bătută de ploi, viscole și ger, umilinte existențiale de tot felul, uitați de guvernanți ca-ntr-o gară pustie peste care crește iarba nepăsării" (p. 6).

Textul este delimitat de un număr de titluri, dar ordonarea materialului este oarecum spontană și lectura devine astfel mai captivantă. Amintiri, descrieri de locuri și întâmplări, pagini de interviu, fragmente de poem în proză etc. se succedă pe neobservate și chipuri de oameni de valoare din preajma lui Fănuș Neagu se rețin prin vorbe sau gesturi care îi individualizează. Se știe că spațiul predilect al unora dintre operele lui Fănuș Neagu este cel al câmpiei din zona Brăilei și, despre acest oraș și despre mentalitatea oamenilor de aici, se discută din perspectiva reflectării lor în proza scriitorului.

Autorul cărții îl poartă pe cititor, cu ajutorul imaginației, bineînțeles, în satul de unde a pornit în lume prozatorul, Grădiștea, județul Brăila, prin alte locuri din Bărăgan, unde, folosind pretextul întâlnirilor cu diferiți prieteni, se documenta pentru operele sale, la București, în familia scriitorului unde îl vizitau Ion Băieșu, Mircea Micu, Mihai Ungheanu, Marian Popa, Cornel Popescu, Romul Munteanu, Gheorghe Pituț, Mircea Dinescu, pictorul Piliuță și foarte mulți alții.

Memorabile sunt afirmațiile lui Fănuș Neagu, reproduse în paginile cărții, notate sub forma unui interviu: "În momentul de față, după ce am făcut fișe după 8000 de pagini din zările vremii la Academia Română, scriu împreună cu prietenul meu Lucian Chișu un scenariu de 70 de pagini despre viața lui Ștefan Terente, regele bălților. Separat de asta, eu citesc o carte pe zi sau cel puțin trei sferturi dintr-o carte, scriu trei articole pe săptămână și-n cel mai rău caz, 5 pagini de proză" (p. 35).

Prozatorul își amintește cu afecțiune că orașul Galați se află la începutul destinului său literar: "Fără Galați, eu

poate n-aș fi ieșit în lume. De la Galați eu am plecat la Școala de Literatură, unde m-am întâlnit cu toți marii scriitori de azi, marii mei prieteni, marile mele bucurii"

(p. 29). De aici a fost dat afară ca fiu de chiabur, dar, nu peste multă vreme, Petru Dumitriu și Mihai Beniuc (care i-a dat și un împrumut de 10000 lei de la Uniunea Scriitorilor, sumă enormă pe atunci)

I-au ajutat să revină între foștii colegi de la Școala de Literatură.

De reținut sunt și dezamăgirile provocate de viața politică din vremea noastră: "Această revoluție pe care o iubesc mi-a furat toate credințele, nu mi-a dat niciun adevăr, m-a smuls de la masa de lucru și m-a împins în dușmănie cu toți oamenii: Marea mea bucurie ar fi să mă regăsesc cu mine însumi... Tânjesc din suflet să fiu din nou copilul din Câmpia Brăilei și elevul din podul Școlii normale... Dacă nu voi ajunge acolo unde visa să ajungă elevul Fănuș Neagu de la Școala Normală din Galați, înseamnă că m-am născut mediocru și merit să caut potcoave de cai morți" (p. 36).

Într-un spațiu tipografic restrâns, prin pagini de jurnal, de interviu, de crez artistic, politic, moral etc., Aurel M. Buricea aduce respectuoase omagii celui care i-a fost și îi este îndrumător spiritual, prozatorului clasic Fănuș Neagu.

Fecioara și Pruncul

UN ROMÂN LA PARIS

Nu mă număr printre cei cărora le plac demitizările, cu atât mai puțin cele la care trudes diverse „cominterniști mutanți” sau „corecți politic”, sub masca perversă, nu o dată grotescă, a revitalizării valorilor. Nu e deloc fecundă sau măcar reconfortantă scoaterea lui Eminescu din nu știu ce pretinsă încremenire și trimiterea sa „la produs”, ca brand comercial de tipul „prezervativul Eminescu” ori, ceva mai suav, „ceaiul Eminescu”, așa cum lansa nu demult, pe Internet, la adăpostul anonimatului, un descreierat, iar un cotidian, altădată cel mai puternic și mai prestigios din această țară, îi prelua mesajul rezervându-i chiar prima pagină. Dar îi stimez în mod deosebit pe criticii și jurnaliștii culturali care au onestitatea, ca să nu zic curajul, de a spune, atunci când e cazul, simplu și direct, că nu le place cutare roman sau poem, cutare scriitor, cutare formă, școală sau curent literar etc., oricât de „mari”, de intrate în canon, de mitizate ar fi acestea. În consecință, voi mărturisi și eu că nu m-am

dat și nu mă dau în vânt după scrierile oniricilor și după onirism (termenul însuși mi-a sunat întotdeauna bizar și urât, în total contrast cu sensul lui... visător). Prin anii '70, la o întâlnire a unui grup de scriitori cu salariații dintr-o uzină atunci emblematică (acum, nu s-ar mai putea întâmpla așa ceva, căci nu prea mai sunt fabrici, iar patronii celor care or mai fi ar accepta cel mult un recital de manele), un important poet și mare gazetar, care modera acea emisiune literară cu public, o emisiune TV, iritat că muncitorii adunați în imensa hală industrială erau cam gălăgioși, i-a dojenit cu vocea-i tunătoare: „Ce, nu vă plac scriitorii?! Ei, aflați că nici nouă nu ne plac uzinele, ne plac infinit mai mult munții!” Parafrazând, aș putea spune și eu, cu referire la arta și literatura secolului XX, că nu-mi place onirismul, ci mult mai mult alte curente estetice, de exemplu neorealismul. Ceea ce nu înseamnă că neg valoarea, atâta câtă este, sau rolul novator al onirismului și că nu-i respect pe oniriști, în primul rând pe cel mai rebel și mai reprezentativ lider al lor – Dumitru Țepeneag. Mă gândesc, totuși, că, dacă Țepeneag nu ar fi fost un disident autentic și chiar un caz, având în vedere expulzarea sa din țară și deposedarea abuzivă, prin decret semnat de șeful statului, de calitatea de cetățean al acesteia, era (doar) un scriitor oniric, mai mult sau mai puțin citit, studiat, poate chiar intrat în canon. Dar ne-ar fi mai interesat oare jurnalul său intim atât de tare, presupunând că l-ar fi mai ținut? Ar fi mai fost mărturia sa atât de dramatică? Sunt întrebări la care e greu de dat un răspuns. De fapt, nici nu e nevoie de un răspuns. Și asta pentru că mărturia, adică jurnalul său intim – *Un român la Paris* –, există, l-am citit, ba l-am recitit acum într-o nouă ediție, a treia, definitivă, publicată la „Cartea Românească”.

Prin anii '90, lui Dumitru Țepeneag îi apărea la Editura Institutului European, din Iași, condusă la acea vreme de Silviu Lupescu, o carte de confesiuni și memorialistică despre care am scris un comentariu elogios în „Adevărul literar și artistic”. Cartea se intitula *Reîntoarcerea fiului risipitor la sânul mamei rătăcite*. Era și aceea tot o mărturie dramatică a „reacționarului apocaliptic, nihilist și exhibiționist”, cum se autocaracterizează Dumitru Țepeneag. Plonjam prin intermediul ei într-o realitate despre care știam infinit mai puțin decât știm astăzi: *exilul românesc, dar și mediile intelectuale, scriitoricești occidentale*. Fără patetisme, cu o cuceritoare sinceritate, cu ironie amară, oniricul Țepeneag ne „chemă” la o privire lucidă și măsurată a lumii exilului, pe care noi, cei de dincoace de cortină, necunoscându-i avatarurile, frustrările, mizeriile, o mitizasem, o proiectasem pe o

Fecioara și Pruncul

planetă a celei mai bune dintre lumi. Or, în Reîn-toarcerea..., Țepeneag, care, la Paris, nu fusese doar un simplu figurant, ci unul dintre protagoniști, care a continuat să-și scrie opera și s-a manifestat ca un „agent” al literaturii române pe scena exilului, ne lumina: „Emigrația e un microcosmos care reflectă în mod firesc țara de origine: calitățile și defectele celor de acolo. Din păcate, deșădăcinarea duce la accentuarea defectelor. Deșădăcinatul se de-moralizează. Pierde punctele de referință, în primul rând cele morale. Dacă are ambiții politice, îi lipsește instanța firească – poporul. Și, atunci, ambiția politică îl împinge la o luptă sterilă și urâtă în timpul căreia i se poate întâmpla să recurgă la procedee înrudite sau identice cu cele dintr-o dictatură: de la bârfă și până la denunț. Emigrantul român se află în regim de libertate și se comportă ca într-un regim de dictatură. Ce poate fi mai trist?” Într-o astfel de lume tristă și întristătoare fusese integrat fatalmente și Țepeneag, unul dintre cei care se pusese, cu propria-i expresie, „în slujba cauzei”, contribuind, între altele, la construirea aurei lui Paul Goma: „Ce-mi reproșez cel mai mult e că am căzut în capcana CAUZEI. Mi se părea că pentru cauză îmi este permis să mint. De pildă, când am făcut referate entuziaste pentru primul roman al lui Goma, la editurile germane și franceze, credeam că lansez o acțiune politică de anvergură. Când i-am lăudat cartea în „Le Monde”, subliniindu-i valoarea estetică, îmi ziceam că această minciună pioasă e răscumpărată de însăși utilitatea ei pe plan politic.” Și noi, în naivitatea, ca să nu zic în nemernicia noastră, credeam că numai comuniștii mințiseră pentru cauză! Apropo de minciună și de mizeriile nu doar ale exilului ci și ale presei occidentale. Titlul „Imposibila întoarcere” (împrumutat de Țepeneag de la Marin Preda) al unui articol cerut de „New York Times” devine „România, o țară unde a gândi este o crimă”, iar un alt articol privind cenzura în regimurile totalitare apare în „Le Monde”... cenzurat! Dar să mai reamintesc două scene relatate de Dumitru Țepeneag. Prima. La Paris, într-o zi, scriitorul asistă consternat, alături de alți trecători printr-o binecunoscută piață, la bătaia pe care doi polițiști i-o administrează unui chitarist pletos și inofensiv. Indignat, povestește apoi ce i-a fost dat să vadă cuplului Virgil Ierunca - Monica Lovinescu: „Foarte bine, a izbucnit estetul subțire, așa trebuie. Ascultă-mă pe mine, dacă un polițist îți dă în cap cu bastonul de cauciuc, nici să nu crâcnești, ba să-i pupi și mâna. El ne apără de comunism”. Efectul asupra celui venit din România anilor '70: „Am rămas cu gura căscată, pe loc nici n-am știut ce să-i răspund”. A doua. După un articol publicat în „Le Monde”, Țepeneag este taxat *stângist*. Participând la o seară dedicată lui Eliade, nimereste într-un conclave pe care îl descoperă, cu stupeoare, a-i fi total ostil: „M-au luat toți în târbacă. Nici măcar Cioran nu m-a apărut (Ionescu nu venise, nu prea venea la asemenea ocazii). Uitaseră (Eliade, Cușa) că mai înainte cu câțiva ani îmi ziceau cu admirație: „Ești curajos ca un legionar!” Nu le trecea prin cap că aș putea să fiu curajos ca un anarhist sau ca un stângist”. Ba, „curajosul legionar” mai are și nefericita

inspirație de a le vorbi celor de față „despre toleranță (în idei) care pentru mine e baza libertății, a democrației adevărate. Ioan Cușa mi-a răs în nas – „Toleranță? Pentru asta există case special amenajate”. Jocul de cuvinte nici măcar nu era al lui, ci al lui Claude!”. Acum, ca să fiu și eu sincer, nu știu prea bine cine este sau era Cușa, ce hram purta el. După cum nu știu nimic sau aproape nimic despre alte personaje care populează jurnalul lui Țepeneag: de exemplu, Pițurcă. Cunoștințele mele privind acest nume nu merg mai departe de selecționerul echipei de fotbal a României. Un altul, binecunoscut, Robbe-Grillet, scriitor gonflat, căruia în România, prin anii '70 i-a apărut una din cărți într-un tiraj mai mare decât toate cele editate în Franța sau în alte părți la un loc (provincialismul dâmbovițean nu se dezmente!) este evocat și invocat obsesiv de D.Țepeneag. Importante pentru mine ori pentru cititorul mai tânăr sunt alte figuri, unele celebre cu care ne (re)întâlnim în notațiile din jurnalul intim ținut la finele deceniului 7, precum și în trei perioade din deceniul al optulea al secolului trecut (1970 - 1972; 1973 - 1974; 1977 - 1978). Valoarea cărții este dată de concizia notațiilor, de sinceritatea pentru nu puțini incomodă, aș spune neiertătoare, a diaristului care, am văzut, la puțin timp după evenimentele din '89, nu ezita să-și mărturisească nu doar erorile, ci și minciunile „pentru cauză”. Rareori am citit o „scriere subiectivă” atât de obiectivă și total „nedeghizată” în care este consemnată o experiență demnă de un tratat privind ceea ce numește Țepeneag: „pedagogia curajului”. Personalitate puternică, de o remarcabilă rectitudine nonconformistă (a se vedea, de exemplu, interviul dat Monicăi Lovinescu, la Europa Liberă, în septembrie, 1973), Țepeneag nu se minte mai înainte de toate pe sine, nici când trece prin momente extrem de dificile, nici când are motive de (relativă) bucurie și satisfacție. Mi s-a părut, de pildă, mult mai tare, mai rezistent la dezamăgiri și mai ales la șocul deșădăcinării decât, să zicem, prietenul său Nicolae Breban (pe care îl analizează fără menajamente). Cine a citit și memorialistica acestuia din urmă se poate convinge. Nu face nici o clipă literatură sau filosofie, ci notează în carnetele personale ceea ce trăiește, observă, simte și gândește într-un moment sau altul. Dacă ar fi renunțat, măcar în această ediție definitivă a jurnalului, la conspectele de lectură, neinteresante pentru cititor, cum îi reproșează pe bună dreptate *acad. Eugen Simion*, lectura cărții ar câștiga în tensiune. Asemenea pagini o încarcă inutil, o diluează uneori, și-i atenuază impactul asupra cititorului. Pe scurt, am parcurs această „cărămidă” de aproape 550 de pagini, cronică unei experiențe singulare, cu sentimente contradictorii, în special față de istoria perioadelor în care a fost scrisă: nostalgie, revoltă, dezgust pentru multe dintre tipurile și moravurile vremii, admirație pentru autorul ei, un scriitor și un intelectual despre care numai că nu este original nu se poate spune. Cel mai important, mai imprevizibil și, totodată, cel mai consecvent și, nici vorbă, cel mai memorabil personaj al lui *Dumitru Țepeneag* este Țepeneag însuși.

LIMBA DE LEMN

Cei care cred că „limba de lemn” e-o floriceică metaforică din ierbarul anticomunismului românesc se înșală. Ne află în fața unui concept cu solidă fundamentare științifică, cercetat de autori demni de toată stima. Pentru definirea „limbii de lemn” sunt aduse în discuție numele unor Arendt, Friedrich, Brzezinski, asociate cu literatura lui Orwell și, ca finalizare, cu inspirația Françoisei Thom, inventatoarea sintagmei. După cum afirmă Călin Morar-Vulcu, autorul unei teze de doctorat (susținută la Cluj și publicată recent la Editura „Eikon”) sub-intitulată „*Construcția identităților politice în discursul oficial în România, 1948-1965*” limba de lemn ar avea trei caracteristici principale. Prima: distorsionează realitatea prin manipularea cuvintelor. A doua: limba de lemn este o comunicare ratată. A treia: puterea manipulează indivizii prin intermediul limbii. Cea dintâi teză (nu este transmis adevărul, realitatea fiind distorsionată) este susținută fără rezerve de lungă listă a unor nume stimabile – Alain Besançon, Michel Heller, Jiri Pehe, John Wesley Young, Cheng-chih Wang, în care se includ și cercetători români: Valeria Guțu-Romalo, Tatiana Slama-Cazacu, Rodica Zafiu, Lavinia Betea ș.a. A doua teză, aceea a comunicării ratate (nu se mai transmite nimic semnificativ) am validat-o cu toții prin experiența proprie din timpul ceaușismului, când vorbitorul urcat la oricare tribună n-avea, programatic, nimic de spus în afara odelor închinare „tovarășului” și „tovarășei”. Am asistat, în adormitoarea atmosferă de la Marea Adunare Națională, la zeci și zeci de astfel de discursuri, în care deputatul X nu făcea nici o referire la Legea aflată pe ordinea de zi a Sesiunii, ci informa că... secția lui a depășit planul cu 1,7%, după care, trecând în tonalitate patetico-entuziastă, începea să toarne elogiul la adresa „eroului între eroi” și „savantei de largă recunoaștere internațională.” În fine, a treia caracteristică (puterea manipulează oamenii prin intermediul limbii) nu reprezintă altceva decât consecința logică a celorlalte două – un soi de circumstanțială de scop. Toate bune, frumoase, istețe și exacte. Teza de doctorat a clujeanului, redactată cu seriozitate ardelenescă dusă până-n exces, induce însă ideea că „limba de lemn” ar fi uzitată (și ar caracteriza) doar statele totalitare, cu precădere comuniste. Nici o umbră de referire nu-și îngăduie să sugereze că respectivul tip de limbă (funcționând parazitar în interiorul aceleiași limbi!) ar putea fi uzitat și ar rodi în afara sistemului comunist. Îmi îngădui să nu fiu de acord. Politicianismul de oriunde și de oricând a recurs și recurge la rudimente ale limbii de lemn, care, însușite cu obediță de cei interesați, ajung să se ordoneze într-un sistem răspunzând perfect celor trei caracteristici evocate mai sus. C.M. Vulcu subliniază, cu perfectă îndreptățire: „cuvintele sunt definite de cei care dețin puterea, aceștia le privează voit de sensul pe care îl au, iar limba

divorțează de realitate”. Iată un exemplu de la noi: nu de mult a fost pusă în circulație sintagma „mapă profesională”, căreia i se atribuie o funcționare înainte de '89. Imediat, politologii au luat „mapa profesională” în custodie și termenul (fals) circulă acum fără rezerve în talk-show-uri și-n paginile presei. Cei de vârsta mea prea bine știu că, în România ceaușistă, n-a existat niciodată altceva decât „dosarul de cadre”. Dau un regat celui ce-mi va arăta oriunde, fie și-ntr-un (z)graffiti, menționată titulatura „mapă profesională”! Interesul politic imediat era primejdut, dacă se utiliza sintagma „dosarul de cadre”, de neplăcute rezonanțe, speculații și asocieri cu politica dosarului și „cadrismului” ceaușist, așa că „limba a divorțat de realitate”, cuvintele fiind private voit de înțelesul pe care-l au. Stricto sensu, avem de a face cu o comunicare ratată în plan ideal, dar utilă pentru manipulare, împlinindu-se astfel și a treia condiție din definiția limbii de lemn: puterea manipulează indivizii prin intermediul limbii. „Este evident că cei care aveau acces integral la formularea discursului public în statele totalitare au încercat impunerea unor termeni în defavoarea altora” – scrie C.M. Vulcu. În cazul nostru, „mapă profesională” în loc de „dosar de cadre”.

Dar câtă vreme România (încă) nu-i un stat totalitar, nu ne rămâne decât să bănuim o eroare a cercetătorului clujean...

Popas în fuga în Egipt

Roxana Ioanid

AUREL M. BURICEA: „MI-E VERSUL GUȘĂ DE PRIVIGHETOARE...”

Un domn (cu mustați și plete în vânt, de corsar) a scris o carte de versuri, botezată pompos și filosofic *Vama din rod*, Editura Danubiu, Brăila, 2007. Alt domn (fără mustață, de data asta), pre numele său, Victor Sterom (decanul veleitarilor și grafomanilor din România) a scris o cronică pompoasă și tembelă despre volumul amintit – un volum modest din punct de vedere artistic. Iată ce zice acest domn Sterom: „Trăiri ale clipei în care cuvântul e personalizat, aș putea numi întreg universul acestui volum de poeme. Gândire vorbită să-l parafrazeze pe André Breton sau metodă spontană a unui raport de cunoaștere între poet și lume, cum observa Salvador Dali. Poemele scrise de Aurel M. Buricea vibrează orfic și ontologic. Autorul se înalță la un diapazon al trăirii calde, interioare, la o privire atotcuprinzătoare și lucidă. Logica paradoxului axiomatic este prezentă...”. Să vedem și noi cum „vibrează orfic și ontologic” versificările lui Aurel M. Buricea: „Mari fâșii de cer din cuvinte se rup / antimateria se naște-n mine / cum dospește veninul în albine / așa clocește noaptea în al meu trup / am carnea unui țârm sărat de valuri / aripi de albatros îmbibat în tâmple / aștept vestea rea să mi se-ntâmple / când noaptea nopții mă smulge din maluri / zidit în sonet pentru mântuire / mi-e versul gușă de privighetoare / și gândul negândit plin de uimire / mi-a fost viața asta amaric regret...» sau: «Eu cânt la nunți tu plângi în cimitire / la mine-i iarna grea la tine vară / se-nchide ciclul orb ultima oară / când viitorul doarme-n amintire / se-adună timpul în cercuri de copac / când rotește-n inima mea compasul / și-mi măsoară azi cu toamnele pasul / de ninge cu cenușa din rug de veac / înzăpezit de vreme stau visător / și-aștept un vestitor străin la vamă...» sau: «Eu aud toamna cum plânge în arbori / cum se strâng cercurile la ceas de-amurg / și sevele de taină în fraze curg / iar tu iubito în amintiri cobori / cine soarbe zorii din cer nevăzut / izvoare verticale de fac lumină / simfonii de vis ascult în grădină / nu-i nimeni să mă scoată din duh de lut / aș vrea să fiu cocorul din vârf de unghi...» sau: «Peisaj de iarnă câtă uimire / înzăpezit de timp ca un urs polar / de-atâta rugă mi-e inima altar / și-am scris prin ger poeme de iubire / clipa din aripi de îngeri mă doare...» sau: «Un deal mustește de miere / zboară albina din zori până-n seară / în stup să depună un strop de ceară / cel ce culege cer uneori pierde / miroase viața fân proaspăt cosit / și nu pot uita iubirea mea dintâi / un înger îmi spune și-n inimă rămâi / oricâte vești primești din alt infinit.» Cred că orice continuare ar fi inutilă: *versificări fade*, puerile, fără prea

multe pretenții. Rimele sunt și ele ușoare, previzibile, iar deseori forțate: «Port cu mine imaginea naturii / o voi duce dincolo ca pe-o poză / din deșertul nopții voi face oază / să-mi dorm somnul lin în umbra pădurii / când voi sângera de lumină și dor / însingurat de-atâta veșnicie / răsfoiere albumul cu amnezie / cine-i acest copil pe care-l ador / în acel bătrân orb și cu barbă rară...». Cred că și un copil de clasa a II-a știe că „poză” nu poate rima cu „oază” și nici „veșnicie” cu „amnezie”! Să închei tot cu o „prostioară” marca V. Sterom: «Sensibilitatea poetului este raportată la starea poetică, din provocarea și contemplarea cărora își creează totodată în perimetrul posibilului, posibilitatea de a se implica...» Pentru toate acestea și pentru alte „versuri» împrăștiate prin diverse reviste, domnul Aurel M. Buricea primește CARTONAȘUL ROȘU. Ca și omniprezentul Victor Sterom...

Masacrul inocenților

CULTURĂ, ÎN DATE ȘI CUVINTE

Pro Scientiarum Academia – Cavaleria și școlile iezuite

Latinist de profesie, om de cultură din vocație, Vasile Rus realizează o reșezare a faptelor în ordinea lor firească, în privința școlilor iezuite din Cluj, sec. XVI – XVIII.

În comentarea datelor, el pornește de la inscripțiile în limba latină, aflate încă pe clădirile orașului, sau de la documentele în limba de origine, existente în arhive.

Interpretarea filologică urmărește pașii caracteristici acestui domeniu, tratându-se problema „Cavaleriei” din punct de vedere istoric, arheologic.

De la textul inscripției așezată pe frontispiciul capelei se ajunge la problemele de fond: *conjunctura, datele istorice legate de istoria Bisericii Romano-Catolice în Transilvania*.

Sunt evidențiate două aspecte importante.

„În 1818, în timpul domniei împăratului Francisc, care era în același timp și mare principe al Transilvaniei, pe când era guvernator al Transilvaniei Gheorghe Bánffy, liber baron de Lasoncz, iar episcop romano-catolic al Transilvaniei precum și director al școlilor catolice din principat era Rudnay Sándor de Rudna și de Divék Ujfalu, cea mai mare parte a navei bisericii *Calvaria* (fostă cândva a abației benedictine și apoi a ordinului iezuit) a fost folosită pentru construirea liceului romano-catolic (probabil, cu aprobarea ultimelor două autorități pomenite, mai ales a episcopului și a directorului școlilor catolice)”.

Alt aspect important desprins din inscripție, așa cum observă Vasile Rus, pune în evidență sanctuarul, păstrat încă din prima fază a bisericii, datând cu aproximație din secolul al XV-lea.

Conform *V. Monumenta Comitalia Regni Transylvaniae XV/3* Edit Szilágyi Sándor, peste care se apleacă V. Rus, în vederea tâlmăcirii datelor, se pare că Mănășturul, punct zonal important pentru Transilvania, devine „adevăratul centru spiritual catolic și de rezistență întreținut de iezuiți în Transilvania, mai ales în secolul al XVII-lea, sub principii calvini.”

Studiul valorifică două ipoteze de lucru, prima urmărind datele inscripției corelate cu faza ante-iezuită; a doua referindu-se la prezența iezuiților.

Opinia istoricilor arată că tradiția vie a bisericii catolice nu a încetat indiferent de timp și conjunctură, chiar dacă datele istorice, pe alocuri, au fost evidențiate în anumite studii cu inexactitate, acestea datorându-se tocmai ambiguității textului latin. Indiferent de comentariile istoricilor, de ambiguitățile sau inexactitățile, Vasile Rus atrage atenția asupra elementelor comune, primul aspect fiind prezența regelui Ladislau I, deși nu ca întemeietor al mănăstirii, ci ca reper cronologic, al doilea ținând de anul 1579 ca moment în care regele Báthory István donează clădirea abației școlilor iezuite.

În acest pas al stadiului istoric, Vasile Rus inventariază cronologic evoluția abației, conjuncturile, lărgindu-se zona de studiu, de la interpretarea informațiilor istorice ajungându-se

la procesarea datelor lingvistice care vin în sprijinul demersului urmărit.

„(...) Abația a avut procese îndelungate cu episcopii Ardealului, a căror jurisdicție refuză s-o recunoască. Benedictinii au avut mai multe proprietăți, constând din sate aflate în împrejurimile Clujului. Ei au dat numele comunei Apahida, adică Podul Abatelui.”

Această interpretare etimologică, expusă de Vasile Rus în studiul de față, aparține lui Kelemen, însă, mai apropiată de datele științei lingvisticii este etimologia românească, desemnând „o deformare a microtoponimului Apa Hădă, cu referire la un pârâu turbure care curgea în teritoriu.”

Tratarea problemei bisericii Calvaria din punctul de vedere al studiilor arheologice evidențiază nivelurile de locuire, în perspectivă cronologică, primul nivel atingând fazele târzii de construcție.

Pro Scientiarum Academia, autor Vasile Rus, pe baza băncii de documente pe care o găsim și în carte ca *anexă documentară*, reconstituie întreg parcursul filologic al temei, reușind să atragă atenția asupra următoarelor aspecte:

- împrejurările în care iezuiții au sosit la Cluj
- situația abației în secolele XVII, XVIII
- reconstituirea caracterului școlilor iezuite
- documentele în limba latină fiind pentru prima dată oferite atât în limba de origine, dar și în traducere, însoțite de comentariile aferente.

Datele adunate în volumul *Pro Scientiarum Academia – Cavaleria și școlile iezuite*, autor Vasile Rus, nu sunt strict de ordin istoric, sociologic, filologic, ele reprezentând în primul rând, prin forma lor tipărită, un act autentic de cultură.

Paradigma poeziei vizionare

Despre poezia vizionară s-a scris atât în spațiul cultural românesc, precum și în cel occidental, însă o anamneză riguroasă a acesteia, până la Cătălin Ghiță, nu s-a făcut.

Lumile lui Argus, autor Cătălin Ghiță, Editura Paralela 45, își înscrie în structura internă trei secțiuni.

În prima secțiune – *Morfologia* – avem imagistica *viziunii*. În vederea exhaustivității studiului, chiar în introducere, suntem familiarizați cu excursul cultural al termenului, reconstruindu-i-se traseul etimologic: „conceptul de *viziune* – spune autorul cărții – provine din rădăcina ariană *WID*, care înseamnă a vedea, a observa, ulterior, prin extensiune, a ști.”

Sursele bibliografice sunt multiple, de la Walter W. Skeat, *The Concise Dictionary of English Etymology*, *Wordsworth Editions*; *Larousse*; *Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*....

Viziunea, pe baza surselor, desemnează:

- percepția realității
- proiecția, prin capacitatea imaginativă

Trei sunt temele primei secțiuni – *Morfologia* – „eu

producător”, „factorii inductori”, „viziunea propriu-zisă”. Tot în cadrul tipologiei morfologice, pentru decriptarea textului vizionar, întâlnim dezbătute lumile imagine ca „produs al unor forțe ideale sau empirice”, precum și „viziunea ca percepție totală a lumii reale, fenomenale”.

Radiografia figurilor vizionare alese se realizează prin clivajul între *eul producător* și *eul biografic*, o astfel de scindare făcându-se și între *eul producător* și *eul vizionar*.

Cea de a doua secțiune – *Tipologia I, Paradigma poeziei vizionare – William Blake* – urmărește două modalități de interpretare din punct de vedere al apprehendării realului și al transgresării lui, valorificând imagistica artei și religiosul din poziția lui W.Blake. Capital pentru poetica lui Blake, i se pare lui Cătălin Ghiță, este modalitatea acestuia de a percepe condiția creștină în manieră reduționistă. Ideile și le susține prin bibliografia coplesitoare, note acribice, bine inserate în demersul propus, extrem de bine articulate și comentate, cum este și cazul punerii în pagină a unei fraze de o importanță capitală din studiul lui David Jasper asupra poeziei lui Blake, în care subliniază mutația hermeneutică pe care o produce poetul vizionar: „ca scriptură, în interiorul tradiției particulare a

venerării creștine, Biblia era văzută de Blake ca discreditată, coruptă și, mai degrabă, ca *poezie*, deoarece ea se adresează geniului creativ al poetului, astfel încât percepția poetică a unității canonice generează distrugerea limitelor canonului în viață, aflată în plină desfășurare, a viziunii profetice.”

Studiul făcut de Cătălin Ghiță nu se oprește doar la vizionarismul lui Blake, foarte adesea trimitând, prin cele două tipologii vizionare – mitic și religios –, spre poetica mitică eminesciană sau spre poetica religioasă argheziană.

Între cele două tipuri de viziuni, conform hermeneutului, ar mai fi *laicul*, justificându-se prin invenții: „complementar, modelul blakean devine reprezentativ pentru cele două tipuri de vizionarism, cel mitic și cel religios, prezente în literatura română... Astfel, laicul se pliază pe inventarea sau, mai corect spus, pe redimensionarea unei mitologii, în vreme ce religiosul se pliază pe percepția sacralului.”

Pentru a treia secțiune – *Tipologie II, Instanțe vizionare în poezia românească*, autorul își alege ca sistem referențial pleiada vizionară Heliade-Rădulescu, Eminescu, Arghezi, Macedonski, Goga, fără a-i insera, însă, pe Tristan Tzara, Lucian Blaga, Gellu Naum etc.

Mircea Dinutz

PE O RAZĂ DE SOARE...

Eleva Margareta T. Bârsan venea, ca în fiecare zi, la școală cu un entuziasm, e adevărat, reținut, dar venea... Zâmbea, poate pentru că pe chipul ei poposise blând-mângâietor o rază de soare ce parcă se lipise de obrazul proaspăt, neted, alunecând peste frunte, ochi... revenind insistent!... Afară era o toamnă ruginită, un bairam de culori, lumini și umbre răsturnate generos peste parcul din curtea școlii!!!...

– Ce faci, Bârsane, cugeți la nemurirea sufletului și la pătratul ipotenuzei?! Era aceeași glumă (de strepezit dinții) pe care elevii clasei a XII-a B o auzeau de peste trei ani de la profesorul lor de științe exacte, un individ sever, măsurat în gesturi și cuvinte, uscat și ascetic, autoritar prin chiar felul său de a merge și de a se adresa elevilor săi, căroro le pieria cheful de orice incident când îi vedeau ochii împinși în fundul capului, aproape stinși de mulțimea algoritmilor și fracțiilor răsturnate!

– Eu mă zdrobesc(?!), mă dau de ceasul morții (asta da, hiperbolă!!) ca să vă fac să înțelegeți!!!...

Clasa nu reacționează în niciun fel.

– ...și Bârsan a alunecat pe-o rază de soare...uite-o, nu-i! Încheie acesta foarte încântat de sine și parcă eliberat de o greutate uriașă...Deja îi trecuse supărarea. Reușise să glumească, ceea ce nu i se mai întâmplase, cu toate că – în secret – își dorise să fie volubil, comunicativ, charismatic!!!...

Elevii îl priveau foarte nedumeriți!!!...E greu de acceptat că un om își poate ieși, pe neașteptate, din comportamentul stereotip și limbajul decolorat, previzibil, pentru a face o asemenea apreciere „trăsnită”:

„Se întâmplă o dată la o sută sau la o mie de ani!” aprecie

Robert ușor amuzat. „Ciudat”, se gândi altul, „parcă ar fi o altă persoană!”

Profesorul se chestionează și el încruntat: „Ce m-o fi apucat?! Ce-or să creadă domnișoarele și domniile elevi despre mine?! Am distrus... o imagine construită cu atâta greutate, și în atâta amar de ani! Trebuie să-mi revin!”

Se opri în mijlocul clasei: de această dată, înspăimântat! Locul ocupat (!?) de eleva Margareta T. Bârsan era gol! Trecuseră câteva zeci de secunde de când îi făcuse observație, nimeni nu se mișcase de la *locul lui*. Nimeni nu sesizase vreo mișcare, gânduri, doar gânduri! Nicio mișcare!! Aproape simultan, elevii remarcă panica profesorului, motivul acesteia și... încremeniseră! Miștile se goliseră dintr-o dată; nici măcar vreun loc pentru întrebări nu mai exista.

...Și pentru că tot ceea ce ne depășește puterile slabei noastre rațiuni ne îngrozește, aceștia se priveau pe furiș, cu teamă, unul pe celălalt.

De departe, eleva Margareta T. Bârsan, îndrăgostită peste poate de acea rază de soare pe care o întâlnise întâmplător, într-o dimineață, pe când se îndrepta spre școală, surâdea!! Era fercită! Locuia acum într-o altă dimensiune, scaldată în lumină și culoare, iubire și tandrețe, frumusețe fără de moarte!!!... Surzând, își întoarse privirile spre pământ – era atât de departe, atât de mic și atât de întunecat!!!...

– Doamnelor și Domnilor, peste șase minute cosmice veți asista – *live* – la decesul Planetei Pământ care va pieri într-o explozie nucleară!! Ne revedem în sala de ședințe a Marelui Consiliu al Luminii!

REVISTA REVISTELOR

ATENEU, nr. 2, 2008

Distinsul critic literar și cărturar Constantin Călin are curajul – rar – de a se lua „la trântă” cu Bucureștiul! Curajul, adică, de a polemiza cu intelectualii din Capitală – caz unic în ultimii zece ani, dacă nu mă înșel. Exact: oare de ce le-o fi teamă scriitorilor din provincie să polemizeze cu bucureștenii? Iată ce spune (bine) domnul C. Călin: „El (H. R. Patapievici) e, nu numai aici, radical și exclusivist: ca și Vitner & Co. în anii 40-50 – condiționează progresul de ruperea legăturilor cu trecutul, de eliberarea de acesta. Ideea pe care vrea s-o impună (îndeosebi în mințile tinerilor) e că nu putem parveni la titlul de „progresiști” decât dacă *ne despărțim de Eminescu*, „fostul poet național” și trebuie s-o facem cât mai repede, deoarece e „incorect politic” și „exasperant de învechit”. Persistența în această idee atestă, cert, un blocaj intelectual, ca să nu zic obsesiv. Dacă ea ar fi însușită, ar trebui să ne *debarasăm* (alt verb frecvent în vocabularul proletcultiștilor) de aproape toți scriitorii noștri capitali...” Excelent spus! Și cu bun simț întreb: *o debarasare* de H. R. Patapievici, nu s-ar putea? Măcar temporară...

VIAȚA ROMÂNEASCĂ, NR. 1-2, 2008

Printre multe lucruri demne de toată atenția, se numără și *Revizuirile* semnate de Marian Victor Buciu – care face un act de dreptate (literară) readucându-l în actualitate pe excelentul prozator care a fost Laurențiu Fulga, mai ales că nu se prea mai vorbește despre creația sa, care cuprinde cel puțin trei romane foarte bine scrise: *Alexandra și infernul* (1966), *Moartea lui Orfeu* (1970) și *E frig și e noapte, seniori* (1983). Iată ce spune M. V. Buciu despre acest ultim volum: „Este un roman confesiv integral, o sinteză realistă și poetică de o largă sugestivitate, un roman al concepției, proiecției și

Bunavestire

execuției unei existențe spirituale, morale și artistice. Autenticitatea este sporită, convingătoare, uneori memorabilă. Este accentuată perspectiva artistului care își asumă destinul tragic, izbăvitor. Spovedanie vie, marcată de febrele rememorării și analizei, din perspectiva unui punct de vedere liber, ajunge la limita entropiei, obscurității și cutremurului spiritual”. O re-editare a romanului *E frig și e noapte, seniori* semnat de Laurențiu Fulga, i-ar bucura, sunt sigur, pe iubitorii de literatură bună. Dar un film?

ORIZONT, NR. 1, 2008

Comentând o carte (*Refuzul de a uita*, Ed. Curtea Veche, București, 2007) semnată de discutabilul domn Vladimir Tismăneanu, Smaranda Vultur scrie, printre altele: „*Refuzul de a uita* e o carte diagnostic, prin care V. T. încearcă să păstreze un dialog cu cei care îl citesc în țară. E o carte extrem de vie, plină de informații și o excelentă incursiune în lumea postcomunistă; este un cosmos social tensionat în care coexistă nostalgii colectiviste și instituții pluraliste...” Nu o contrazic cu nimic pe doamna Smaranda Vultur. Aș ruga-o, totuși, să meargă la Biblioteca Centrală Universitară din Timișoara și să caute colecțiile revistelor „Amfiteatru” și „Viața Studentească” de prin anii 1980 și să lectureze articolele pro-comuniste și pro-ceaușiste semnate de... Vladimir Tismăneanu.

Rușinos, josnic, jalnic. Chiar refuzăm să uităm nu-i așa, domnule Tismăneanu?

ACOLADA, NR. 4, 2008

O interesantă *anchetă* având ca temă *Jurnalul de scriitor* ne propune Dora Pavel. Răspund prezent: Angela Marinescu, Șerban Foartă, Sanda Cordoș, Gabriel Dimisianu, Gheorghe Grigurcu, Emil Brumaru și Livius Ciocârlie. Iată ce spune dl. Livius Ciocârlie: «...despre rostul jurnalului meu pot să răspund fără să ezit: în sine, nici un rost. Este o replică la tot ce, de-a lungul vremii, am fost silit să scriu. Folosind cuvinte mari, aș spune că jurnalul e spațiul meu de libertate.

Psihologic însă, e probabil că rostul jurnalului este să-mi dea sentimentul că am un rost. Fac și eu ceva. Semănând aidoma cu oamenii de pe stradă, am vanitatea de a fi, în felul ăsta, mai altfel decât ei...» Decente și interesante, opiniile distinsului cărturar. Ce ne facem, însă, cu unele afirmații ale lui Emil Brumaru, ce nu pot fi reproduse aici? Simplu: le citim și ne minunăm. Cruce să ne facem, este prea târziu...

TOMIS, NR. 2, 2008

Cu titluri de rubrici rebusistice, fumate demult (ARThiva, ARTelier, LiterART, ARTistocrat, BazART, etc.)

noul *TOMIS* arată ca un adevărat Almanah. Dar, cine a spus că vremea „Almanahelor” a trecut? De aceea, văzând un articol în care sunt. Pomeniți (pomenite): *Biblia*, Goethe, Dumnezeu, Oracus, Pantheon-ul, Iov, Vattimo, Nietzsche, Noica, Toma din Aquino, Nichita Stănescu, nu m-am abținut să nu-l citesc cu atenție. Articolul cu pricina se numește *Mingea de pâr a vieții*, este semnat de Ștefania Ploeanu (București) și ne vorbește despre poezia lui Paul Daian – omul cu trompeta: «Poezia lui Daian este insolită. Textele sale pun în mișcare un fel de dezlănțuire a cuvintelor în afara sensului... E o transcendență nevorbitoare... în locul metaforei, parcă asistăm la un limbaj alegoric abscons...» Vorbe, vorbe mari pentru versuri modeste: «I-am spus Zguduitorului: între mine și tine există o apă / și în apă există pești: cine îi va prinde?» sau: «Când întreb, mă întreb pe mine însumi? Te întreb pe tine însuși? / te întreb eu pe tine? mă întrebi tu pe mine? / sau se întreabă?» Da, se întreabă ce legătură *au* aceste bazaconii cu poezia...

MEANDRE, NR. 1-2, 2008

Într-un sobru *Editorial*, dl. Stan V. Cristea ne vorbește despre „Cultura scrisă, azi, mâine...”:

„O strategie în domeniul culturii scrise ar trebui să aibă în vedere nu doar sprijinirea, în fiecare an, a apariției unui număr limitat de cărți și a unui număr limitat de reviste, ci, și faptul că o seamă de cărți și publicații, dimpreună cu o seamă de produse digitalizate, de un interes absolut real pentru cultura românească de azi și de mâine, ar trebui să se regăsească după acest nivel de interes, și în fondurile Bibliotecilor publice. Și că, de fapt, un astfel de mecanism ar trebui să funcționeze nu doar la nivel național, ci și la nivel județean. Abia atunci, cu siguranță, bibliotecile noastre ar arăta altfel. „Un lucru lăudabil: în revistă găsim nu mai puțin de 28 de cronici de carte – cred că am numărat bine. Dar, când semnează poezie și 20 (douăzeci) de autori într-un singur număr de revistă, asta nu sună a bine, mai ales când citim: „Gluga de iarbă le cade peste ochi. Ca un marsupiu. / Distinse domnișoare i-au alăptat pe îndelete (pe cosăși)...”

Plec mamă de la oraș / la țară să mă fac cosăș...

PLUMB, NR. 11/2008

De citit: *Poezie și poliție politică* de Romulus Dan Busnea, *Genetică și cultură* de Dumitru Brăneanu, *Farmecul și înțelepciunea cărților vechi din Bucovina* de Grigore Codrescu, poeme de Emilian Marcu și proză de Gheorghe Mocanu. Prof. dr. Adrian Botezne vorbește pe două pagini despre poetul Alexandru Dumitru („ofițer de poliție în cadrul *Miliției* județului Bacău...”!?) și despre poezia lui. În stilul său entuziasmant – păgubos, A. B. încheie pompos și irelevant: «Cine este poetul Alexandru Dumitru? S-ar putea să fie nu doar Taumaturg conjunctural, ci chiar un ales, cel care să ne vestească faptul că, da, am încercat dureri, tulburări și suferințe, că așa-i cutuma / obiceiul cosmic de la Facerea Primă încoace, dar ca să se apropie, fără pic de îndoială, o a doua Facere a lumii întru totul solară și desăvârșită în armonie, mireasmă și lumină, Lume a lui Dumnezeu –

lisus, deplin izbânditorul asupra neliniștilor, spaimelor și suferințelor...» Cuvinte, cuvinte, cuvinte. Goale...

CUVÂNTUL, NR. 3, 2008

O excelentă și exactă radiografie a vieții literare de la noi face Cosmin Perța: „Găștile, bisericutele, disprețul unora față de ceilalți, ura și invidia, răutatea gratuită, râderile la cerere, bârfele, atacurile nefondate, atacurile la persoană, promovarea criticii care vizează sau atacă autorul și nu opera, toate aceste tone de scârbă care se varsă încontinuu și împrășcă în toate direcțiile, mult mai numeroase decât literatura propriu-zisă, mi se par a fi cele mai nefaste lucruri care se întâmplă în momentul de față: „Dar, oare, se mai poate face ceva? În același număr, Andrei Simuț comite o enormitate și un neadevăr: „Marele paradox al acestor ani este că scriitorii basarabeni au găsit în România secretul succesului la public... Pe plan cultural, România a fost cucerită și colonizată de valul de tineri din Basarabia, scriitorii ai generației 2000, care pot fi considerați parte din vârful ei de lance: Dumitru Crudu, frații Vokubuski, Oleg Garaz, Iulian Ciocan, Ștefan Bastovoi au ajuns nume de referință înaintea scriitorilor basarabeni din generațiile anterioare, cvasi-necunoscuți la noi (Arcadie Suceveanu, Ion Druță)”. Prostiore...

CULTURA, NR. 6, 2008-03-30

„Condamnarea comunismului”, alcătuită de comunistul Vladimir Tismăneanu, face subiectul unei dezbateri interesante la care participă: Dan Ungureanu, Ciprian Șiulea, Ilarian Țin și Alexandru Bogdan Duca. Concluziile s-ar putea rezuma la cele spuse de Ilarian Țin: „Raportul Tismăneanu, cu pretenții de „manual asupra epocii”, nu a corectat nici măcar erorile punctuale semnalate de istorici și criticii săi...” Dl. C. Stănescu îi face un portret corect lui Paul Goma: „Din nefericire sau din fericire – depinde dinspre ce parte privim –, opera literară a lui P. G. este foarte subțire, cât singura și adevărata lui capodoperă, anume „Dur Calidor”. Restul

Christos predicând la Lacul Gennesaret

operei este compus din mărturii, literatură-colportaj, eseuri dezlănate, nenumărate replici la replici și, vai, dezvăluiri la granița delatiunilor ori a bârfelor purtate de la o ureche la alta, multe neverificate și neverificabile. Bașca înjurăturile – la care nu-i dau dreptul meritele din trecut...” Paul Goma rămâne un personaj... mai întâi de toate...

DACIA LITERARĂ, NR. 1, 2008

Călin Ciobotari realizează un bun interviu cu poetul Liviu Antonesei care se arată a fi foarte abil, sincer și critic. Iată ce spune L. A. despre unii tineri scriitori (mai mult sexosi decât talentați!): „Li se pot reproșa unele excese care, iată, provin tocmai din absența cenzurii. Pentru noi optzeciștii, era foarte greu să numim cuvintele care denumeau organele sexuale sau actul sexual. Pentru ei e mai simplu. Nu neapărat că e bună această numire directă, în orice caz, nu nu e suficient să ai sex. Sex are toată lumea, contează cum îl folosești. Trebuie mai multă abilitate. Ce vreau să spun? Uzul este normal, abuzul este deranjant. Literatura de genul acesta poate fi salvată numai de virgine. Dacă nu există viziune, totul devine pornografie. Cred că asta face distincție între scriitorul adevărat și scrib – existența unei viziuni proprii. „Corect. Dar cine poate face distincția dintre viziune și pornografie? O distincție obiectivă, se înțelege... Criticii literari sau psihiatrii? Aceasta-i întrebarea... Sau, poate, și răspunsul.

LITERE, nr. 1, 2008

Revista realizează un adevărat DOSAR Mircea Horia Simionescu, cu ocazia împlinirii a 80 de ani de către distinsul prozator. Semnează: Al. George (un articol cam încălțit și... neterminat), Barbu Cioculescu, Dumitru Ungureanu, Liviu Grăsoiu, Daniela Olguta Lordache,

Nicolae Scurtu, George Toma Veseliu, Victor Petrescu, George Coandă, Mihai Stan și Tudor Cristea care spune exact și convingător: „M. H. Simionescu este o natură borgesiană. Pentru el viața e o aventură într-un labirint livresc, iar modelul lumii este *Biblioteca*. Spiritul borgesian se grefează însă pe un substrat caragialesc, urmuzian și balcanic, comic, grotesc și chiar tragic, grav, fantezist și tentat de a face abuz de înscenare și de mistificație. Astfel, autorul devine la un moment dat, nu doar arhitect, dar și prizonier al pânzei în care își prinde prada”. Și o nedumerire: ce caută semnătura lui Nicolae Dragoș într-un număr de revistă dedicat, totuși, lui M. H. Simionescu?

JURNALUL LITERAR, nr. 1-4, 2008

O scrisoare (cât un mic roman) îi adresează același Paul Goma, lui Gheorghe Grigurcu. Am spus „același” deoarece, și aici, Goma rămâne același copil de grădiniță care se supără pe toată lumea. Ce aflăm, printre altele? Aflăm că Paul Goma a intrat în P.C.R. la 22 august 1968 împreună cu Adrian Păunescu, Aurel Dragoș Munteanu, Mariana Costescu și Al. Ivăsiuc; aflăm că Nicolae Breban, care-i era șef lui Goma la „România literară” ar fi spus (atunci când a fost rugat să intervină la C.C. pentru ridicarea interdicției totale de semnătură a marelui disident): „Dacă așa au hotărât tovarășii, înseamnă că au dreptate să hotărască așa...” Ce mai aflăm? Că, după vreo 3 luni de la primire, în P.C.R. , Comitetul de partid de la Uniunea Scriitorilor (cei mai activi fiind: G. Dimisianu, C. Țoiu, Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, Ion Horea, C. Chiriță) a prins a mă chema periodic și a-mi cere să predau carnetul de partid, fiindcă în august 1968 nu fusesem legal primit – un viciu de procedură”. Telenovelă curată!

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

GHEORGHE STROE, *Vremea consiliului parohial*, (povestiri), București, Editura Semne, 2008, 192 p.
 VICTOR CROITORU, *Starea stărilor*, (poeme), Bacău, Editura Corgal Press, 2007, 56 p.
 CAMELIA CIOBOTARU, *Copilăria ca o poveste*, (poezii pentru cei mici și nu numai), Focșani, Editura Andrew, 2007, 114 p.
 PETRE ISACHI, *Zburătorul – o revistă lovinesciano-optzecistă. Repere istorico-literare*, Bacău, Editura Psyhelp, 2007, 215 p.
 ADRIAN BOTEZ, *Ruguri. România sub asediu*, București, Editura Carpathia Press, 2008, 200 p.
 THEODOR CODREANU, *A doua schimbare la față, (O cercetare transdisciplinară a civilizației române moderne)*, Iași, Editura Princeps, 2008, 460 p.
 LUMINIȚA ZAHARIA, *Are mama două fete*, București, Editura Eminescu, 2008, 108 p.
 OZANA BUDĂU, *Memori(a)lternativă. Poezii – texte 1996-2005*. Versiunea în limba engleză de Ozana

Budău și Mariana Zavati-Gardner. Prefețe de Mariana Zavati-Gardner și Eugen Wohl. Postfață de Eugen Budău, Bacău, Editura „Egal”, 2006.
 JACQUES MAZEAU, *Ferma din vale*, Traducere de Jean Isarii, Bacău, Editura „Egal”, 2006.
 MARIN COSMESCU, IOAN DĂNILĂ, *Dumitru Alistar – un ilustru cărturar moldovean*, Bacău, Editura „Egal”, 2004.
 TITUS HOTNOG, *Scrieri*, vol. I, *Vrăbioiul alb și alte scrieri literare*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și bibliografie de Ion Nuță. Cuvânt de încheiere: Ioan Dănilă, Bacău, Editura „Egal”, 2005.
 TITUS HOTNOG, *Scrieri*, vol. II, *Viața mea (jurnal). Scrieri lingvistice*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și bibliografie de Ion Nuță. Cuvânt de încheiere: Ioan Dănilă, Bacău, Editura „Egal”, 2005.
 JACQUES MAZEAU, *Demascarea. Traducere din limba franceză de Jean Isarii*, Bacău, Editura „Egal”, 2006.
 MARIA NIȚU, *Lecturi la fileu*, Timișoara, Editura Eubee, 2007.